

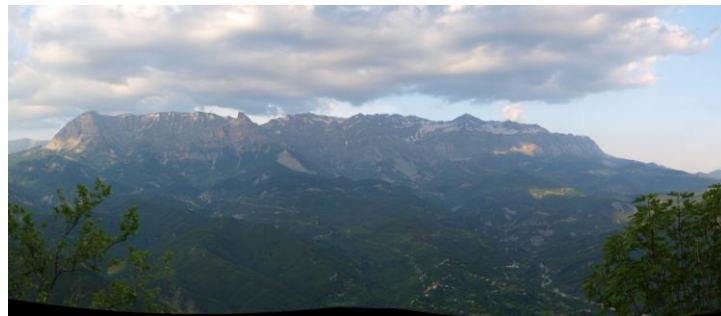

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ - ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
(Δ.Π.Μ.Σ.) "ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ"

2^η Κατεύθυνση Σπουδών
"ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ"

Καινοτομικές Επιχειρηματικές Δραστηριότητες στην Περιοχή των Τζουμέρκων

Οικονόμου Κ. Αλεξάνδρα

Μηχανικός Μεταλλείων - Μεταλλουργός

Μεταπτυχιακή Εργασία η οποία υποβάλλεται
για μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων
για το Διεπιστημονικό – Διατμηματικό
Δίπλωμα Ειδίκευσης
του Δ.Π.Μ.Σ. του Ε. Μ. Πολυτεχνείου
"Περιβάλλον και Ανάπτυξη"
2^η Κατεύθυνση Σπουδών
"Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών"

Επιβλέπων: Καθηγητής Δ. Καλιαμπάκος

Επιτροπή Παρακολούθησης:

Καθηγητής Δ. Καλιαμπάκος
Καθηγητής Κ. Κουτσόπουλος
Επικ. Καθηγητής Δ. Δαμίγος

Μέτσοβο, Μάιος 2010

**Περιβάλλον
και
Ανάπτυξη**

Αντί προλόγου

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της εκπλήρωσης των απαιτήσεων του Διεπιστημονικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Ε.Μ.Π. “Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών”.

Ολοκληρώνοντας ένα κύκλο μαθημάτων σχετικών με ζητήματα που αφορούν τον ορεινό χώρο της Ελλάδας, γεννήθηκε η ανάγκη διερεύνησης ενός θέματος που να αφορά τις ορεινές περιοχές, το οποίο να σχετίζεται άμεσα με τη σημερινή πραγματικότητα και το πώς αυτή διαμορφώνεται σε ένα περιβάλλον με πολλές ιδιαιτερότητες όπως αυτές της ευρύτερης περιοχής των Τζουμέρκων.

Η αναζήτηση νέων τρόπων διαβίωσης που σχετίζονται με την αποκέντρωση και με καινοτομικές επιχειρηματικές δραστηριότητες μπορούν να αποτελέσουν παράδειγμα προς μίμηση σε μία χρονική περίοδο που η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας ασφυκτιά.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Κατ’ αρχήν θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή της εργασίας κ. Δημήτρη Καλιαμπάκο για την ευκαιρία που μου έδωσε να ασχοληθώ με ένα τόσο ενδιαφέρον θέμα. Για την πολύτιμη βοήθειά του, την καθοδήγησή του και για την άψογη συνεργασία όλο αυτό το διάστημα.

Πολλές ευχαριστίες οφείλονται και στα άλλα δύο μέλη της επιτροπής παρακολούθησης, τον επίκουρο καθηγητή κ. Δημήτρη Δαμίγο για τις χρήσιμες υποδείξεις του και τον καθηγητή κ. Κωνσταντίνο Κουτσόπουλο.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους τους επιχειρηματίες που συμμετείχαν στην έρευνα, για την συνεργασία τους και το χρόνο που μου διέθεσαν για την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την οικογένειά μου και τους φίλους μου, Δημήτρη, Νίκο, Ελένη, Χριστίνα, Χρήστο, Αντώνη, Καλλιόπη, Αφροδίτη και Στάθη για τη βοήθεια, την ενθάρρυνση και τη συνεχή συμπαράστασή τους.

Περιεχόμενα

Περίληψη	6
Abstract	8
Εισαγωγή.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Καινοτόμος Επιχειρηματικότητα.....	12
1.1 Επιχειρηματικότητα	13
1.2 Πράσινη Επιχειρηματικότητα	15
1.3 Καινοτομία	17
1.4 Μορφές καινοτομίας	18
1.5 Η συμβολή της καινοτομίας στην επιχειρηματική δραστηριότητα	21
1.6 Εμπόδια ελληνικών επιχειρήσεων για την ανάπτυξη και την υιοθέτηση καινοτομιών .	21
1.7 Βήματα καινοτομικής διαδικασίας.....	22
1.8 Παράγοντες ενίσχυσης της καινοτομίας	24
1.9 Τρόποι ενίσχυσης του καινοτόμου χαρακτήρα της επιχείρησης	25
1.10 Χρηματοδότηση της καινοτομίας	25
1.11 Το επιχειρηματικό και καινοτόμο περιβάλλον της υπαίθρου	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Περιγραφή της φυσικής και της κοινωνικοοικονομικής	
πραγματικότητας της περιοχής των Τζουμέρκων.....	31
2.1 Γεωγραφική οριοθέτηση	32
2.2 Υδάτινο στοιχείο	34
2.3 Η φύση της περιοχής.....	38
2.4 Γεωλογία και κλίμα	41
2.5 Η Ιστορία.....	41
2.6 Ιστορικά και νεότερα μνημεία στην περιοχή των Τζουμέρκων.....	45
2.7 Δημογραφικά χαρακτηριστικά	52
2.8 Κοινωνικά χαρακτηριστικά.....	60
2.9 Οικονομική δραστηριότητα	66
2.10 Παραδοσιακά Επαγγέλματα.....	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Σκοπιμότητα επιτόπιας έρευνας και μεθοδολογικό πλαίσιο.....	80
3.1 Συνέντευξη έρευνας	81
3.2 Τύποι συνέντευξης	81
3.3 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της συνέντευξης.....	82

3.4 Οι ερωτήσεις στην συνέντευξη	82
3.5 Τα στάδια της έρευνας με συνεντεύξεις.....	84
3.6 Σκοπός της παρούσας έρευνας και μεθοδολογικό πλαίσιο	85
3.7 Περιγραφή του δείγματος της έρευνας	89
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ανάγνωση και ερμηνεία των ποιοτικών δεδομένων.....	99
4.1 Το προφίλ των ερωτηθέντων.....	100
4.2 Το προφίλ της επιχείρησης.....	100
4.3 Τα κίνητρα για τη δημιουργία της επιχείρησης	103
4.4 Το καινοτόμο στοιχείο των επιχειρήσεων στην περιοχή των Τζουμέρκων.....	107
4.5 Δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι επιχειρήσεις	111
4.6 Αξιολόγηση επιχειρηματικής κίνησης από τους επιχειρηματίες	115
4.7 Άποψη των επιχειρηματιών για τις επιχειρηματικές δυνατότητες στην περιοχή των Τζουμέρκων.....	117
4.8 Τα σχέδια των επιχειρηματιών για το μέλλον των επιχειρήσεών τους.....	119
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Συμπεράσματα	122
Βιβλιογραφία	125
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Συνεντεύξεις - Απομαγνητοφώνηση.....	133

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας 1: Πραγματικός πληθυσμός της ορεινής περιοχής των Τζουμέρκων από το 1920 έως το 2001.	54
Πίνακας 2: Μόνιμος πληθυσμός της ορεινής περιοχής των Τζουμέρκων κατά την απογραφή του 1991 και του 2001.....	56
Πίνακας 3: Μόνιμος Πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ηλικιών	58
Πίνακας 4: Πυκνότητα Δήμων και Κοινοτήτων	59
Πίνακας 5: Αριθμός ατόμων κάθε εκπαιδευτικής βαθμίδας στην περιοχή μελέτης.....	61
Πίνακας 6: Διάρθρωση της Απασχόλησης, κατά τομείς, στην περιοχή των Τζουμέρκων.....	62
Πίνακας 7: Στοιχεία μόνιμου οικονομικά ενεργού και μη ενεργού πληθυσμού, απασχολούμενου πληθυσμού κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας και άνεργοι.	63
Πίνακας 8: Απασχόληση κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας	64
Πίνακας 9: Εκμεταλλεύσεις και χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση	67
Πίνακας 10: Κτανομή αιγοπροβάτων ανα Δήμο και Κοινοτικό διαμέρισμα	69
Πίνακας 11: Στοιχεία του δείγματος.	101
Πίνακας 12: Πρόγραμμα επιδότησης, ποσό επιδότησης και κεφάλαιο επένδυσης.	102

Ευρετήριο Εικόνων

Εικόνα 1: Πανοραμική άποψη Τζουμέρκων	33
Εικόνα 2: Ποταμός Άραχθος	35
Εικόνα 3: Ποταμός Αχελώος ή Ασπροπόταμος.....	36
Εικόνα 4: Καταρράκτες.....	38
Εικόνα 5: Τοπίο στα Τζουμέρκα.....	39
Εικόνα 6: Η Κόκκινη Εκκλησία στο Βουργαρέλι.....	45
Εικόνα 7: Μονή Κηπίνας	47
Εικόνα 8: Μονή Βύλιζας στο Ματσούκι.....	48
Εικόνα 9: Γεφύρι Πλάκας	50
Εικόνα 10: Γεφύρι του Παπαστάθη	50
Εικόνα 11: Κτηνοτρόφος στα Τζουμέρκα	73
Εικόνα 12: Οι κατοικίες “Θέασις”	89
Εικόνα 13: Άποψη του σαλέ Καλύβας.....	90
Εικόνα 14: Ο Σπύρος και η Έφη στο εργαστήριό τους.....	91

Εικόνα 15: Ορειβατικό καταφύγιο Πραμάντων	92
Εικόνα 16: Το εργαστήριο και πωλητήριο “Καλούδια στα Πράμαντα”	92
Εικόνα 17: Πανοραμική άποψη του Δασικού Χωριού “Κέδρος”	93
Εικόνα 18: Το καφενείο – μπακάλικο “Άκανθος”	94
Εικόνα 19: Ξενοδοχείο “Τελωνείο”	95
Εικόνα 20: Άποψη του ξενώνα “Το Γεφύρι της Πλάκας”	95
Εικόνα 21: Οι τουρμπίνες στο ΜΥΗΕ Καταρράκτη.....	96
Εικόνα 22: Άποψη του ξενοδοχείου “Ξενείον”	97

Ευρετήριο Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Εξέλιξη του πληθυσμού της περιοχής των Τζουμέρκων	57
Διάγραμμα 2: Ηλικιακή κατανομή του μόνιμου πληθυσμού της περιοχής των Τζουμέρκων	58
Διάγραμμα 3: Ποσοστά του μορφωτικού επιπέδου των κατοίκων της περιοχής των Τζουμέρκων.....	62
Διάγραμμα 4: Ετήσιες καλλιέργειες στην περιοχή των Τζουμέρκων.....	68

Ευρετήριο Χαρτών

Χάρτης 1: Σχετική γεωγραφική θέση των Τζουμέρκων στον Ελλαδικό χώρο.....	32
Χάρτης 2: Περιοχή Τζουμέρκων.....	53
Χάρτης 3: Καινοτόμες επιχειρήσεις στην περιοχή στην Τζουμέρκων	98

Ευρετήριο Σχημάτων

Σχήμα 1: Αποσαφήνιση της Καινοτομίας	17
---	----

Περίληψη

Παραδοσιακά, η τοπική οικονομία των ορεινών περιοχών, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην υπόλοιπη Ευρώπη, βασίζεται κυρίως στη γεωργία και τη δασοκομία και χαρακτηρίζεται από μικρές ιδιοκτησίες. Εντούτοις, τα τελευταία χρόνια οι τουρίστες ανακάλυψαν εκ νέου τα βουνά και οι ορεινές περιοχές είναι μεταξύ των κορυφαίων τουριστικών προορισμών σε όλο τον κόσμο. Κατά συνέπεια, η σύγχρονη οικονομία των ορεινών περιοχών στρέφεται όλο και περισσότερο σε κλάδους παροχής υπηρεσιών και έχουν αναπτυχθεί πολλές οικονομικές δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό, προσφέροντας ποικίλες επιχειρηματικές ευκαιρίες.

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι υπάρχουν ευκαιρίες για την αξιοποίηση καινοτόμων ιδεών στις ορεινές περιοχές, αλλά οι πιθανοί επιχειρηματίες θα πρέπει να τις αναγνωρίσουν. Ωστόσο, η όλη διαδικασία είναι πολύ πιο περίπλοκη. Πρώτον, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά και η ψυχολογία ενός ανθρώπου έχουν σημαντική επίδραση στην απόφασή του να εκμεταλλευτεί ή όχι μια ευκαιρία. Δεύτερον, το οικονομικό περιβάλλον που σχετίζεται με επιχειρηματικές δραστηριότητες (π.χ. γραφειοκρατικές διαδικασίες, νομοθεσία επενδύσεων, κίνητρα και επιχορηγήσεις, κ.λπ.) διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο. Τέλος, η συμπεριφορά της τοπικής κοινωνίας μπορεί επίσης να ενθαρρύνει ή να αποθαρρύνει έναν πιθανό επιχειρηματία.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η καταγραφή και αποκωδικοποίηση της εμπειρίας από επιτυχημένα παραδείγματα επιχειρηματικής δράσης στον ορεινό χώρο των Τζουμέρκων. Με βάση τη μελέτη της φυσικής και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας της περιοχής των Τζουμέρκων και την επισκόπηση της καινοτομίας στην επιχειρηματική δράση επιλέχθηκαν έντεκα επιχειρήσεις, οι οποίες εμφανίζουν στοιχεία διαφοροποίησης σε σχέση με τις συνήθεις οικονομικές δραστηριότητες της περιοχής.

Ως βασικό εργαλείο της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ένα κατάλληλα διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο, προκειμένου να αποτυπωθούν τα απαραίτητα στοιχεία. Το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε με προσωπικές συνεντεύξεις με τους ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων.

Όσον αφορά τη δομή της εργασίας, στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια εισαγωγή στις έννοιες της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας. Παρουσιάζονται οι διάφορες μορφές της καινοτομίας, αναλύονται οι βασικότεροι παράγοντες που εμποδίζουν την ανάπτυξη της καινοτομικότητας και παρατίθενται τα βήματα της καινοτομικής διαδικασίας. Επίσης, αναφέρονται οι παράγοντες και οι μέθοδοι που μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη και

υιοθέτηση των καινοτομιών και τέλος παρατίθενται πιθανές πηγές χρηματοδότησής τους. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται συνοπτικά η υφιστάμενη κατάσταση της περιοχής των Τζουμέρκων, η γεωγραφική οριοθέτηση της περιοχής, το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον, η ιστορία της περιοχής και τα δημογραφικά, κοινωνικά και οικονομικά της χαρακτηριστικά. Στη συνέχεια, στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι επιχειρήσεις που επιλέχθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα, η σκοπιμότητα της έρευνας και το μεθοδολογικό πλαίσιο. Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται η ανάλυση και η ερμηνεία των ποιοτικών αποτελεσμάτων από τις συνεντεύξεις και τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα σημαντικότερα συμπεράσματα από την έρευνα.

Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον. Όλοι οι επιχειρηματίες που συμμετείχαν στην έρευνα δηλώνουν ότι δεν μετάνιωσαν για την επιχειρηματική τους κίνηση, παρ' όλες τις δυσκολίες που συνάντησαν. Επίσης, σημαντικό συμπέρασμα είναι ότι όχι μόνο δεν αποτρέπουν νέους ανθρώπους να δραστηριοποιηθούν επιχειρηματικά στην περιοχή, αλλά τους προτείνουν να μην διστάσουν να κάνουν μια νέα δικιά τους επιχείρηση, καθώς θεωρούν ότι η περιοχή των Τζουμέρκων προσφέρει ένα γόνιμο έδαφος για επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι η όλη μεθοδολογία μπορεί να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο για αντίστοιχες έρευνες και σε άλλες περιοχές της ορεινής Ελλάδας.

Abstract

Traditionally, the local economy of mountain areas, both in Greece and in the rest of Europe, is based mainly on agriculture and forestry and is characterized by small landholdings and an extensive family-based informal economy. Nevertheless, in recent years tourists have re-discovered mountains, attracted by their natural and cultural environment, and mountain regions have become among the top tourist destinations all over the world. As a result, the contemporary economies of mountain areas are increasingly turning to service industries and many economic tourist-related activities have been developed, offering a variety of entrepreneurial opportunities.

So, it could be argued that opportunities for exploiting innovative ideas exist in mountain areas and individuals just need to recognize them. However, the whole process is much more complex. First, demographic and psychological characteristics are a powerful influence on the individual's decision about whether or not to exploit the opportunity. Second, the economic environment associated with entrepreneurial activities (e.g. bureaucratic processes, investment legislation, motives and grants, etc.) plays a critical role. Finally, the behavior of local community may also encourage or discourage the potential entrepreneur.

The aim of this study is to record and decode the experience of successful examples of entrepreneurship in the mountainous area of Tzoumerka. Based on the study of physical and socio-economic reality of the region of Tzoumerka and the review of innovation in business activity, eleven businesses were selected which show elements of distinctness compared with the usual economic activities in the area. The survey is being carried out using a specially structured questionnaire that is completed through personal interviews.

Regarding the structure of work, the first chapter is an introduction to the concepts of entrepreneurship and innovation. Various forms of innovation are presented, key factors that hinder the development of innovativeness are analyzed and the steps of the innovative process are listed. There is also an indication of the factors and processes that can contribute to the development and adoption of innovations and then finally a list of potential sources of funding. The second chapter summarizes the current situation in the region Tzoumerka, the boundaries of the region, its natural and cultural environment, its local history and demographic, social and economic characteristics of the people that live there. In the third chapter, there is a presentation of the enterprises to participate in research, the aim of the research and the methodological context. In the fourth chapter takes place the analysis and

interpretation of qualitative results from interviews and finally the fifth chapter presents the main findings of the research.

The survey results are quite interesting. All the entrepreneurs stated that they didn't regret moving their business to Tzoumerka despite all the difficulties. Another important conclusion is that these entrepreneurs propose to young people that they want to do something new to the region not to give up because the region of Tzoumerka offers a fertile ground for entrepreneurial opportunities.

Finally, it should be mentioned that the methodology used in this work can become a useful tool for similar studies in other mountain regions of Greece.

Εισαγωγή

Η επιχειρηματικότητα, ως έννοια, περιγράφει τη δραστηριότητα ενός ατόμου που επιχειρεί, ήτοι ενός ατόμου που *«αρχίζει έργο | καταπιάνεται με κάτι, προσπαθεί να επιτύχει κάτι»*, σύμφωνα με το Ελληνικό Λεξικό Τεγόπουλου Φυτράκη. Υπό αυτή την έννοια, ‘επιχειρώ’ σημαίνει ότι «αρχίζω» κάτι το οποίο δεν υπήρχε μέχρι εκείνη τη στιγμή, «καταπιάνομαι» με κάτι, άρα η πράξη μου δεν είναι στιγμιαία και εξελίσσεται για κάποιο χρονικό διάστημα και ότι θέλω να «επιτύχω» κάτι, δηλαδή η επιτυχία της πράξης μου δεν είναι εκ των προτέρων βέβαιη αλλά εξαρτάται τόσο από την αποτελεσματικότητά μου όσο και από τα εμπόδια ή τις ευκαιρίες που θα συναντήσω (Ιωαννίδης, 2005).

Η επιχειρηματικότητα αποτελεί νοοτροπία αλλά και πολυδιάστατη έννοια η οποία εμφανίζεται σε διάφορα επίπεδα αλλά και σε κάθε είδος οργάνωσης. Υπό μια ευρεία έννοια, λοιπόν, η επιχειρηματικότητα εκφράζει τη συγκέντρωση και οργάνωση όλων των πόρων που απαιτούνται για τη σύλληψη μιας δημιουργικής ιδέας, η οποία θα αποφέρει κάποιο όφελος όχι μόνο σε αυτόν που επιχειρεί αλλά και στο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον που δραστηριοποιείται (EOMMEX, 2009). Η επιχειρηματικότητα μπορεί να αποτελέσει κινητήρια δύναμη για την οικονομική ανάπτυξη και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, συμβάλλοντας στην προσέλκυση ενεργού πληθυσμού σε απομακρυσμένες περιοχές και στη δημογραφική και κοινωνική τόνωσή τους.

Η επιχειρηματική ιδέα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την έννοια της καινοτομίας. Η καινοτομία μπορεί να αφορά σε μια μικρή βελτίωση ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας και εμπεριέχει την εφαρμογή της νέας ιδέας ή την οικονομική αξιοποίησή της και όχι απαραίτητα την έννοια της τεχνολογικής εφεύρεσης (EOMMEX, 2009). Έτσι, για την επιτυχή υλοποίηση μιας επιχειρηματικής ιδέας απαιτείται η ικανότητα συνδυασμού της δημιουργικότητας και της καινοτομίας με τη σωστή διαχείριση και την ικανότητα προσαρμογής της επιχείρησης στις τρέχουσες εξελίξεις σε διάφορους τομείς.

Η περιοχή μελέτης, τα Τζουμέρκα, είναι μια κατεξοχήν ορεινή περιοχή, καθώς το 94% της έκτασής χαρακτηρίζεται ως ορεινή και το 0,6% ως ημιορεινή (ΟΟΣΑ 2000). Βρίσκεται στην νοτιοανατολική Ήπειρο, στο βόρειο δυτικό τμήμα της οροσειράς της Κεντρικής Πίνδου, αποτελεί το φυσικό όριο Ηπείρου – Θεσσαλίας και εκτείνεται μεταξύ των ορίων των Νομών Ιωαννίνων, Τρικάλων και Άρτας (Σφήκας, 1980). Χαρακτηριστικό της περιοχής είναι τα πλούσια δάση, η μοναδική χλωρίδα και πανίδα, τα άφθονα τρεχούμενα νερά, οι ποταμοί, οι καταρράκτες, οι δύσβατες πλαγιές και η άγρια φυσική ομορφιά.

Το πιο σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα του ορεινού όγκου των Τζουμέρκων είναι η μετανάστευση του πληθυσμού, που οδήγησε στην ερήμωση αρκετών χωριών (ΟΟΣΑ 2000). Ακόμη και σε χωριά τα οποία κατοικούνται το χειμώνα, τα νεαρότερα άτομα έχουν φύγει για αναζήτηση εργασίας σε μικρές ή μεγάλες πόλεις. Η επιστροφή του μόνιμου πληθυσμού στα ορεινά χωριά και κυρίως νέων ανθρώπων, ικανών να εξασφαλίσουν ένα ζωντανό μέλλον, είναι ίσως η μεγαλύτερη πρόκληση στην προσπάθεια ανάπτυξης του ελληνικού ορεινού χώρου.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει την επιχειρηματικότητα και την καινοτομία στην ορεινή περιοχή των Τζουμέρκων, με σκοπό να διαπιστωθούν οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή. Γι' αυτό το λόγο επιλέχθηκαν έντεκα καινοτόμες, με την ευρύτερη έννοια, επιχειρήσεις, οι οποίες ανήκουν σε διαφορετικούς κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Για να αποτυπωθούν τα απαραίτητα για το σκοπό της έρευνας στοιχεία χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της επιτόπιας έρευνας, με τη μορφή συνεντεύξεων και διαμορφώθηκε ένα σχέδιο ερωτηματολογίου πάνω στο οποίο βασίστηκαν οι συνεντεύξεις. Όλες οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με τους ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων στο χώρο των επιχειρήσεών τους και μαγνητοφωνήθηκαν με τη σύμφωνη γνώμη όλων των συμμετεχόντων στην έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Καινοτόμος Επιχειρηματικότητα

1.1 Επιχειρηματικότητα

Η επιχειρηματικότητα, ως έννοια, περιγράφει τη δραστηριότητα ενός ατόμου που επιχειρεί, ήτοι ενός ατόμου που «*αρχίζει έργο | καταπιάνεται με κάτι, προσπαθεί να επιτύχει κάτι*», σύμφωνα με το Ελληνικό Λεξικό Τεγόπουλου Φυτράκη. Υπό αυτή την έννοια, ‘επιχειρώ’ σημαίνει ότι «αρχίζω» κάτι το οποίο δεν υπήρχε μέχρι εκείνη τη στιγμή, «καταπιάνομαι» με κάτι, άρα η πράξη μου δεν είναι στιγμιαία και εξελίσσεται για κάποιο χρονικό διάστημα και ότι θέλω να «επιτύχω» κάτι, δηλαδή η επιτυχία της πράξης μου δεν είναι εκ των προτέρων βέβαιη αλλά εξαρτάται τόσο από την αποτελεσματικότητά μου όσο και από τα εμπόδια ή τις ευκαιρίες που θα συναντήσω (Ιωαννίδης, 2005).

Στη διεθνή βιβλιογραφία δεν υφίσταται μέχρι σήμερα ένας κοινά αποδεκτός ορισμός για την έννοια της επιχειρηματικότητας. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι σε πολλές επιστημονικές εργασίες περιλαμβάνονται λίστες σχετικών ορισμών από διακεκριμένους επιστήμονες και ερευνητές. Ο λόγος που εξηγεί αυτή την πανσπερμία ορισμών είναι ο πολυδιάστατος χαρακτήρας του επιχειρηματικού φαινομένου, με αποτέλεσμα ο κάθε ερευνητής να προτείνει εκείνο τον ορισμό που ο ίδιος κρίνει ότι θα τον βοηθήσει περισσότερο να προσεγγίσει εκείνες τις πλευρές του φαινομένου που τον ενδιαφέρουν (Ιωαννίδης κ.ά., 2009).

Άρα λοιπόν, η επιχειρηματικότητα αποτελεί νοοτροπία αλλά και πολυδιάστατη έννοια η οποία εμφανίζεται σε διάφορα επίπεδα αλλά και σε κάθε είδος οργάνωσης. Η επιχειρηματικότητα που συνδέεται με τη λειτουργία μιας επιχείρησης αναφέρεται στην ικανότητα ενός ανθρώπου ή μιας ομάδας να αναγνωρίζει και να εκμεταλλεύεται διάφορες ευκαιρίες προκειμένου να επιτύχει οικονομικό όφελος ή οποιαδήποτε άλλη μορφή προστιθέμενης αξίας. Η έννοια της επιχειρηματικότητας αφορά τα άτομα, τις επιλογές και τις ενέργειες στις οποίες προβαίνουν κατά την εκκίνηση, την εξαγορά ή τη λειτουργία μιας επιχείρησης ή τη συμμετοχή τους στις διαδικασίες λήψης στρατηγικών αποφάσεων (EOMMEX, 2009). Υπό μια ευρεία έννοια, λοιπόν, η επιχειρηματικότητα εκφράζει τη συγκέντρωση και οργάνωση όλων των πόρων που απαιτούνται για τη σύλληψη μιας δημιουργικής ιδέας, η οποία θα αποφέρει κάποιο όφελος όχι μόνο σε αυτόν που επιχειρεί αλλά και στο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον που δραστηριοποιείται.

Σήμερα, για την επιτυχή υλοποίηση μιας επιχειρηματικής ιδέας απαιτείται η ικανότητα συνδυασμού της δημιουργικότητας και της καινοτομίας με την ενάρετη διαχείριση και την ικανότητα προσαρμογής της επιχείρησης στις τρέχουσες εξελίξεις σε διάφορους τομείς. Με τον τρόπο αυτό διασφαλίζεται η βέλτιστη δυνατή λειτουργία και ανάπτυξη της επιχείρησης

σε όλα τα στάδια της ζωής της, γεγονός που συνδέεται άρρηκτα με τους στόχους και τη στρατηγική που εφαρμόζει.

Οι επιχειρηματίες - ως σύνολο ανθρώπων που ασχολούνται με την ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων – συνιστούν μία ανομοιογενή ομάδα δεδομένου ότι προέρχονται από διάφορους επαγγελματικούς χώρους. Παρόλο αυτά υπάρχουν ορισμένες κοινές επαγγελματικές αξίες επιχειρηματικής συμπεριφοράς, ηθικής και νοοτροπίας μεταξύ των οποίων ξεχωρίζουν η ετοιμότητα για ανάληψη κινδύνων καθώς και η επιθυμία για ανεξαρτησία και αυτοπραγμάτωση (EOMMEX, 2009).

Η επιχειρηματικότητα αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για να αποκτήσει η σύγχρονη οικονομία της γνώσης ανταγωνιστικό και δυναμικό χαρακτήρα. Ουσιαστικά αποτελεί κινητήρια δύναμη για την οικονομική ανάπτυξη και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, συμβάλλοντας παράλληλα στην προσωπική ανάπτυξη και εξέλιξη του ανθρώπου και στην αποτελεσματική αντιμετώπιση πολυάριθμων φαινομένων κοινωνικής παθογένειας.

Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα

Η σύγχρονη θεωρητική προσέγγιση του φαινομένου της επιχειρηματικότητας αποτελεί τη βάση για την μεθοδολογία του μεγαλύτερου διεθνούς ερευνητικού προγράμματος για την επιχειρηματικότητα, του *Παγκόσμιου Παρατηρητηρίου Επιχειρηματικότητας* (Global Entrepreneurship Monitor, GEM). Το GEM είναι το μοναδικό ερευνητικό πρόγραμμα παγκοσμίως, που μελετά την επιχειρηματικότητα σε διαχρονική βάση και συγκριτικά για συγκεκριμένες χώρες και περιοχές του πλανήτη.

Σύμφωνα με την έκθεση του GEM για την επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα το 2008-2009, τα χαρακτηριστικά του ελληνικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος κατά το 2008 είναι (Ιωαννίδης κ.ά., 2009):

- Ενασχόληση με την επιχειρηματική δραστηριότητα: Περίπου το 22% του πληθυσμού σχετίζεται με κάποιου τύπου επιχειρηματική δραστηριότητα. Πρόκειται για την υψηλότερη επίδοση στην Ευρώπη, αποτέλεσμα που αποτυπώνει το μεγάλο ποσοστό της αυτοαπασχόλησης στην Ελλάδα. Η συμμετοχή της γυναικείας επιχειρηματικότητας αυξήθηκε στο 7,7% σε σχέση με το 3,5% το 2007.
- Καθιερωμένοι επιχειρηματίες: Το 12,6% του πληθυσμού είναι καθιερωμένοι επιχειρηματίες, δηλαδή ιδιοκτήτες ή άτομα που συμμετέχουν στην ιδιοκτησία μιας επιχείρησης που λειτουργεί τουλάχιστον 3,5 χρόνια.

- Επιχειρηματίες στα αρχικά στάδια έναρξης: Το ποσοστό των επιχειρηματιών που βρίσκονται στα αρχικά στάδια έναρξης της δραστηριότητάς τους αυξήθηκε στο 9,9% (5,7% το 2007).
- Νέοι επιχειρηματίες: Το 4,6% του πληθυσμού (περίπου 300 χιλ. άτομα) είναι νέοι επιχειρηματίες, δηλαδή άτομα που έχουν ξεκινήσει μια νέα δραστηριότητα και έχουν πληρώσει μισθούς για τουλάχιστον τρεις μήνες αλλά για λιγότερο από 3,5 χρόνια.
- Αναστολή λειτουργίας μιας επιχείρησης: Το 2,3% του πληθυσμού δήλωσε ότι έχει διακόψει τη λειτουργία ή έκλεισε μια επιχείρηση που κατείχε ή συμμετείχε στη διοίκηση, ή έχει σταματήσει οποιαδήποτε μορφή αυτοαπασχόλησης κατά το 2008.
- Κίνητρα επιχειρηματικής δραστηριοποίησης: Το 35% των νέων / επίδοξων επιχειρηματιών στην Ελλάδα δηλώνει ως κύριο κίνητρο της επιχειρηματικής του δραστηριότητας την ανάγκη και τη διατήρηση του εισοδήματος. Η τόνωση του προσωπικού εισοδήματος συνεχίζει να αποτελεί κινητήριο δύναμη των επιχειρηματιών αρχικών σταδίων (το ¼ του συνόλου), ενώ η επίτευξη μεγαλύτερης εργασιακής ανεξαρτησίας δηλώνεται από το 14,5%. Το στοιχείο αυτό διαφοροποιεί τους Έλληνες επιχειρηματίες από τους υπόλοιπους Ευρωπαίους, οι οποίοι προβάλλουν κατά κύριο λόγο την εργασιακή ανεξαρτησία ως βασικό τους κίνητρο (24,2% κατά μέσο όρο).

1.2 Πράσινη Επιχειρηματικότητα

Η πράσινη επιχειρηματικότητα είναι μια αναδυόμενη επιχειρηματικότητα η οποία συνδέεται πολύ στενά με την αναδυόμενη πράσινη ζήτηση όπως και με την επιχειρηματική φαντασία, το επιχειρηματικό όραμα, και την καινοτομία σε πεδία που δεν έχουν ακόμη αναδειχθεί. Συνδέεται με την ανάπτυξη δηλαδή πεδίων επιχειρηματικότητας και επίσης με την θετική εξωτερική επίδραση που ασκείται στο επιχειρηματικό πεδίο για τον μετασχηματισμό της επιχειρηματικότητας σε πιο φιλική μορφή σε σχέση με το περιβάλλον, και για την ανάδειξη επίσης του αμιγούς περιβάλλοντος και της ίδιας της προστασίας του ως πεδίου επιχειρηματικότητας.

Έτσι, θα λέγαμε ότι πράσινη επιχειρηματικότητα είναι εκείνη η μορφή οικονομικής δραστηριότητας η οποία θέτει την προστασία του περιβάλλοντος και της φύσης γενικότερα στο επίκεντρο της στρατηγικής της. Η πράσινη επιχειρηματικότητα συνίσταται στη θετική στάση της επιχείρησης απέναντι στην περιβαλλοντική προστασία, τόσο με τα προϊόντα ή

υπηρεσίες που παράγει, όσο και με τις διαδικασίες παραγωγής. Η πράσινη επιχείρηση κρατάει θετική στάση απέναντι στην προστασία του περιβάλλοντος στο σύνολο των δραστηριοτήτων της.

Τα περισσότερα από τα σύγχρονα συστήματα παραγωγής και κατανάλωσης δημιουργήθηκαν σε εποχές όπου οι φυσικοί πόροι και οι αντοχές του φυσικού περιβάλλοντος θεωρούνταν ανεξάντλητοι. Είναι σαφές πως αυτή η υπόθεση δεν ισχύει πια και οι προσωπικές και επιχειρηματικές αποφάσεις πρέπει να προσανατολιστούν ανάλογα.

Η πράσινη επιχείρηση δε βλέπει το περιβάλλον ως περιοριστικό παράγοντα στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας. Αντίθετα, επιστρατεύει τη δημιουργικότητά της για να βρει τρόπους να συμφιλώσσει την οικονομική δραστηριότητα με την προστασία του.

Μπορεί να φαίνεται ότι η πράσινη επιχειρηματικότητα είναι κάτι καινούργιο και ριζικά διαφορετικό. Τα φαινόμενα όμως απατούν. Βασικά στοιχεία της πράσινης επιχειρηματικότητας, όπως η φειδώ και η χρήση τοπικών πρώτων υλών, δεν έχουν σχέση με την τεχνολογία αλλά με την παράδοση. Επιπλέον οι τοπικές παραδόσεις μπορούν να αποτελέσουν και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τις επιχειρήσεις.

Παράδειγμα 1

Τουριστικό γραφείο MASTICULTURE

Το τουριστικό γραφείο MASTICULTURE στα Μεστά της Χίου ειδικεύεται στον οικοτουρισμό. Εκτός από τις βασικές υπηρεσίες στην ανεύρεση καταλύματος και τις ταξιδιωτικές διευκολύνσεις, το MASTICULTURE προσφέρει τη δυνατότητα συμμετοχής σε βιωματικές δραστηριότητες, όπως η επίδειξη της παραγωγής μαστίχας και της απόσταξης του σύκου, πεζοπορίες, μαθήματα χορών, καλαθοπλεκτικής, μαγειρικής και πολλά άλλα.

Με αυτόν τον τρόπο, η παραδοσιακή οικονομία του νησιού στηρίζεται και ηθικά και οικονομικά. Το MASTICULTURE βρίσκεται σε διαδικασία πιστοποίησης των περιβαλλοντικών του επιδόσεων με το «Σήμα Οικο-υπευθυνότητας» που παρέχεται από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου ως μια από τις «Περιβαλλοντικά Υπεύθυνες Επιχειρήσεις του Βορείου Αιγαίου».

(<http://www.masticulture.com>)

Η πράσινη επιχειρηματικότητα είναι το πάντρεμα της ανάληψης επιχειρηματικού κινδύνου με πρωτοβουλίες για την προστασία του περιβάλλοντος. Ο συνδυασμός κερδών και κοινωνικής αναγνώρισης αποτελεί ένα ισχυρό πλαίσιο κινήτρων για την προώθηση της

πράσινης επιχειρηματικότητας. Βασικοί στόχοι είναι η βιωσιμότητα της επιχείρησης στις σύγχρονες συνθήκες του διεθνούς ανταγωνισμού και η ανταπόκρισή της στις απαιτήσεις της ζήτησης φιλικών προς το περιβάλλον προϊόντων.

Για το λόγο αυτό, οι νέες «πράσινες» επιχειρήσεις δε μπορεί παρά να είναι καινοτόμες, ευέλικτες, με υψηλό επίπεδο ενσωμάτωσης τεχνογνωσίας στο τελικό τους προϊόν. Δεδομένης της σημασίας που έχει το «πρασίνισμα» της παραγωγικής δραστηριότητας για το μέλλον της χώρας μας, είναι απαραίτητη η υποστήριξη της πράσινης επιχειρηματικότητας στα πρώτα της βήματα.

(EOMMEX, 2009)

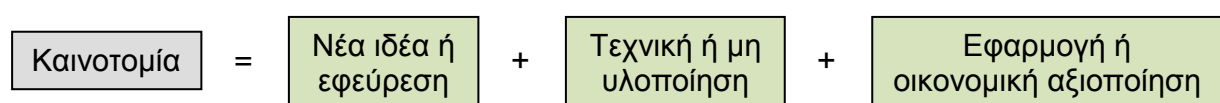
1.3 Καινοτομία

Η έννοια της καινοτομίας στην νέα οικονομία βασιζόμενη στην γνώση, είναι αδιαμφισβήτητη. Η καινοτομία σήμερα θεωρείται ως η σημαντικότερη παράμετρος για την ανάπτυξη, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και για κάθε επιχείρηση, μιας και τείνει να γίνει κύρια προτεραιότητα σε όλες τις εθνικές πολιτικές.

Καινοτομία είναι η διαδικασία μετατροπής μιας νέας ιδέας σε προϊόν ή υπηρεσία, που θα διατεθεί στην αγορά ή στην ανάπτυξη νέων βελτιωμένων διαδικασιών. Αποτελεί συνεπώς μια ολοκληρωμένη διαδικασία από τη γένεση της ιδέας μέχρι την εφαρμογή της.

Για να καινοτομήσει μια επιχείρηση δεν πρέπει απαραίτητα να έχει προβεί σε κάποια εφεύρεση. Η καινοτομία μπορεί να αφορά σε μια μικρή βελτίωση του προϊόντος/υπηρεσίας της ή σε μια υπάρχουσα διαδικασία της. Επιπλέον, η εφεύρεση δε συνεπάγεται αυτομάτως και καινοτομία, καθώς η καινοτομία εμπεριέχει την εφαρμογή της νέας ιδέας ή την οικονομική αξιοποίησή της.

Επίσης, η καινοτομία λανθασμένα ταυτίζεται με την τεχνολογία, διότι δεν συνδέεται απαραίτητα με κάποιο τεχνολογικό επίτευγμα. Η τεχνολογία μπορεί, απλώς, να χρησιμοποιείται ως εργαλείο για να μετατραπεί μια νέα ιδέα σε προϊόν/υπηρεσία ή σε μια νέα ή βελτιωμένη διαδικασία.

Σχήμα 1: Αποσαφήνιση της Καινοτομίας

Η καινοτομία, λοιπόν, έχει τρία βασικά χαρακτηριστικά:

- Αποτελεί διαδικασία εφαρμογής και διαχείρισης μιας νέας ιδέας ή εφεύρεσης. Για το λόγο αυτό, δεν πρέπει να ταυτίζεται με τη νέα ιδέα η εφεύρεση.
- Αποτελεί μια συνολική διαδικασία που περιλαμβάνει τη γένεση, την αξιολόγηση, την εφαρμογή, και τη διαχείριση μιας νέας ιδέας.
- Δεν ταυτίζεται απαραίτητα με κάποιο τεχνολογικό επίτευγμα. Μπορεί, όμως, κάποιες φορές να προϋποθέτει τη χρησιμοποίηση της τεχνολογίας για να αναπτυχθεί και να υλοποιηθεί.

(EOMMEX, 2009)

1.4 Μορφές καινοτομίας

Οι μορφές καινοτομίας μπορούν να διακριθούν με βάση το πεδίο εφαρμογής της ή την έκτασή της.

Μια επιχείρηση μπορεί να αναπτύξει και να εφαρμόσει δύο μορφές καινοτομίας, με κριτήριο το πεδίο εφαρμογής της:

- Καινοτομία προϊόντος ή υπηρεσίας: αφορά νέα ή βελτιωμένα προϊόντα ή υπηρεσίες,
- Διαχειριστική καινοτομία: αφορά σε νέες ή βελτιωμένες διαδικασίες της επιχείρησης που συνδέονται με αλλαγές στις παραγωγικές της διαδικασίες παραγωγής και διάθεσης του προϊόντος η υπηρεσίας.

Σημαντικό είναι να γνωρίζει η επιχείρηση ότι η καινοτομία πολλές φορές συνεπάγεται απλές βελτιώσεις αντί για ριζικές αλλαγές. Συνεπώς, η καινοτομία μιας επιχείρησης, με κριτήριο την ένταση και το εύρος της, μπορεί να είναι:

- Οριακή (ή βηματική ή σταδιακή): αφορά στη βελτίωση των τεχνικών και λειτουργικών χαρακτηριστικών των υπάρχοντων προϊόντων/υπηρεσιών ή διαδικασιών. Οι βελτιώσεις αυτές στηρίζονται σε υπάρχουσα γνώση.
- Ριζική: αφορά σε νέα τεχνικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά προϊόντων/υπηρεσιών ή νέες διαδικασίες. Για την επίτευξη τους απαιτείται νέα γνώση.

Κάθε μορφή καινοτομίας που αποσκοπεί στη βελτίωση της προστασίας του περιβάλλοντος ονομάζεται οικο- καινοτομία ή οικολογική καινοτομία (eco- innovation). Η οικολογική καινοτομία συμπεριλαμβάνει νέες διαδικασίες παραγωγής, νέες τεχνολογίες, νέα προϊόντα ή υπηρεσίες, η χρήση των οποίων αναμένεται να μειώσει τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις και να συνεισφέρει στην αειφόρο ανάπτυξη.

Συνεπώς κάθε επιχείρηση μπορεί να καινοτομήσει, αφού η καινοτομία δεν συνεπάγεται απαραίτητα ριζικές για αυτήν αλλαγές. Μπορεί να περιοριστεί σε μικρές βελτιώσεις των προϊόντων/υπηρεσιών ή διαδικασιών της, αυξάνοντας ταυτόχρονα το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της επιχείρησης.

(EOMMEX, 2009)

Παράδειγμα 2

Κορρές Φυσικά Προϊόντα

Η εταιρεία “Κορρές Φυσικά Προϊόντα” ιδρύθηκε το 1996, έχοντας τις ρίζες της στο πρώτο ομοιοπαθητικό φαρμακείο της Αθήνας, όπου εργαζόταν ο ιδρυτής της, Γιώργος Κορρές. Ο ίδιος, ενώ ήταν ακόμα φοιτητής άρχισε να πειραματίζεται με φυσικά φαρμακευτικά συστατικά, αναπτύσσοντας παρασκευάσματα από βότανα, φάρμακα φυσικής προέλευσης και συνέχεια καλλυντικά.

Ο πειραματισμός αυτός αποτέλεσε και τη βασική φιλοσοφία της μικρής αρχικά επιχείρησης. Το προϊόν αφετηρία για την επιχείρηση ήταν ένα σιρόπι για το λαιμό από μέλι και γλυκάνισο, εμπνευσμένο από το θερμαντικό ρακόμελο που έφτιαχνε ο παππούς Γιώργος Κορρές στην ιδιαίτερη πατρίδα του, τη Νάξο.

Η καινοτομία της επιχείρησης συνίσταται στην αντικατάσταση συνθετικών ουσιών με εξίσου αποτελεσματικά και φιλικά προς το δέρμα φυσικά συστατικά.

Η συνεχής παραγωγή νέων φυσικών προϊόντων στηρίζεται στην αφοσίωση της εταιρείας στη μελέτη των ιδιοτήτων των ελληνικών βοτάνων, στις δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης, και στη συνεργασία της με Πανεπιστήμια και άλλους οργανισμούς όπως το Τμήμα Φαρμακολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και την Ένωση Μαστιχοπαραγωγών Χίου.

Τα προϊόντα της εταιρείας σε συνάρτηση με τις καινοτομικές διαδικασίες της, όπως η δημιουργία ηλεκτρονικού καταστήματος (e-shop), συντελούν στην ανάπτυξη της εταιρείας με εντυπωσιακούς ρυθμούς. Σήμερα, η Κορρές παρουσιάζει περισσότερα από 500 προϊόντα, απασχολεί πάνω από 250 εργαζομένους και έχει παρουσία σε 30 χώρες.

<http://www.korres.com/default.aspx>

Παράδειγμα 3

Γαία Οινοποιητική

Η Γαία Οινοποιητική απασχολεί 12 άτομα και δραστηριοποιείται στον κλάδο τροφίμων και ποτών, στον τομέα παραγωγής και διανομής κρασιού. Ιδρύθηκε το 1994 και διαθέτει δύο οινοποιεία, ένα στη Νεμέα και ένα στη Σαντορίνη. Επίσης, κατέχει έναν ιδιόκτητο αμπελώνα των 70 στρεμμάτων στην περιοχή της Νεμέας, ενώ παράγει κρασί από σταφύλια που προέρχονται από 100 στρέμματα συνεργαζόμενων αμπελουργών.

Η καινοτομία της επιχείρησης αφορά στη διαδικασία παραγωγής του κρασιού και πιο συγκεκριμένα στην ανάπτυξη μιας ζύμης που χρησιμοποιείται για τη μετατροπή του μούστου σε κρασί.

Η συγκεκριμένη ζύμη έχει παραχθεί από τους ιδρυτές της εταιρείας, τον οινολόγο Γιάννη Παρασκευόπουλο και το γεωπόνο Λέοντα Καρατάσαλο, σε συνεργασία με γερμανούς ερευνητές στα εργαστήρια της Γαία Οινοποιητική στη Νεμέα.

Αποτελεί βιολογικό προϊόν και στηρίζεται σε συστατικά της γης της Νεμέας, ενισχύοντας την εικόνα της εταιρείας, ενώ παράλληλα οδηγεί σε εξοικονόμηση 15% επί του κόστους παραγωγής αφού η εταιρεία δεν είναι υποχρεωμένη να προμηθεύεται χημική ζύμη από άλλες χώρες.

Η ιδέα γεννήθηκε όταν ο κ. Καρατσάλος εργαζόταν ως γεωπόνος σε μια εταιρεία με γεωργικά φάρμακα και ο κ. Παρασκευόπουλος ήταν υπεύθυνος οινολόγος στη Σαντορίνη και τη Νεμέα για λογαριασμό της οινοποιητικής “Μπουτάρης”. Συζητώντας και ανταλλάσσοντας απόψεις σχετικά με τη διαδικασία παραγωγής του κρασιού αποφάσισαν να παρασκευάσουν μαζί ένα κρασί που να στηρίζεται στη φιλική προς το περιβάλλον ζύμη. Ξεκινώντας με ένα μικρό κεφάλαιο ο καθένας κατάφεραν μέσα σε λίγα χρόνια να συμπεριληφθεί η Γαία σε όλους τους ξένους οδηγούς κρασιού.

Η Γαία Οινοποιητική παράγει περίπου 350.000 φιάλες το χρόνο, εκ των οποίων το 40% καταλήγει στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες αλλά και στις ΗΠΑ, στην Αυστραλία, στη Βραζιλία.

[\(http://www.eommex.gr/\)](http://www.eommex.gr/)

1.5 Η συμβολή της καινοτομίας στην επιχειρηματική δραστηριότητα

Δεδομένων των χαρακτηριστικών του σύγχρονου οικονομικού περιβάλλοντος, όπως το άνοιγμα των αγορών, τη διερεύνηση των συναλλαγών και την ανάπτυξη της τεχνολογίας, η καινοτομία προσφέρει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στις επιχειρήσεις, καθώς:

- Συμβάλλει στην προσαρμοστικότητα τους στο μεταβαλλόμενο επιχειρηματικό περιβάλλον
- Αυξάνει την παραγωγικότητά τους
- Αυξάνει την ευελιξία της παραγωγικής διαδικασίας
- Αυξάνει την κερδοφορία τους
- Συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας και των άλλων χαρακτηριστικών του προσφερόμενου προϊόντος ή υπηρεσίας
- Συμβάλλει στην αύξηση της ικανοποίησης των πελατών
- Συμβάλλει στη διατήρηση ή αύξηση του μεριδίου αγοράς και
- Μπορεί να δημιουργήσει νέες αγορές

(EOMMEX, 2009)

1.6 Εμπόδια ελληνικών επιχειρήσεων για την ανάπτυξη και την υιοθέτηση καινοτομιών

Οι καινοτόμες επιδόσεις της Ελλάδας υπολείπονται των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω ενός πλήθους εξωεπιχειρησιακών και ενδοεπιχειρησιακών παραγόντων.

Τα εμπόδια που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά του εξωτερικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος είναι:

- Ασταθές θεσμικό πλαίσιο: Το ασταθές θεσμικό πλαίσιο δυσχεραίνει την επιχειρηματική δραστηριότητα και το σχεδιασμό μακροχρόνιων στρατηγικών από τις επιχειρήσεις.
- Υψηλά γραφειοκρατικά κόστη: Οι χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα για πολλούς επιχειρηματίες να αναπτύξουν την δημιουργικότητά τους.
- Αναποτελεσματική κατανομή δαπανών σε έρευνα και τεχνολογία: Οι προσπάθειες της χώρας να αναπτύξει τη έρευνα και τεχνολογία θα πρέπει να στραφούν και στην βελτίωση της κατανομής των δαπανών.

- Ελλιπής ενημέρωση για χρηματοδοτικές πηγές: Πολλές επιχειρήσεις δε γνωρίζουν τις χρηματοδοτικές πηγές (π.χ. επιδοτήσεις) από τις οποίες μπορούν να αντλήσουν κεφάλαιο για να χρηματοδοτήσουν τις καινοτομικές τους προσπάθειες.
- Έλλειψη κουλτούρας καινοτόμου επιχειρηματικότητας: Οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο φόβο που έχουν οι επιχειρήσεις για την καινοτομία, καθώς την έχουν συνδέσει με τις μεγάλες επιχειρήσεις, υψηλό ρίσκο, και ριζικές μορφές καινοτομίας.

Τα εμπόδια που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά των ελληνικών επιχειρήσεων είναι:

- Παραδοσιακή δομή και το μικρό μέγεθος: Το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων και ο οικογενειακός τους χαρακτήρας οδηγεί στη συγκέντρωση των περισσότερων διαδικασιών σε λίγα (ή ακόμα και ένα) άτομα περιορίζοντας την ομαδική δραστηριότητα που αποτελεί παράγοντα ενισχυτικό της καινοτομίας.
- Εσωστρέφεια: Η εσωστρέφεια των ελληνικών επιχειρήσεων τις αποτρέπει από συνεργασίες με άλλες επιχειρήσεις και πανεπιστήμια/ερευνητικά κέντρα, περιορίζοντας την ανταλλαγή τεχνογνωσίας και πρακτικών.
- Φόβος αποτυχίας: Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις διατηρούν μια αρνητική στάση απέναντι στο επιχειρηματικό ρίσκο, λόγω των περιορισμένων οικονομικών πόρων που διαθέτουν.

Η αντιμετώπιση των εμποδίων αυτών απαιτεί μια συνολική προσπάθεια των φορέων διαμόρφωσης πολιτικής και των επιχειρήσεων. Όμως, κάθε επιχείρηση ξεχωριστά μπορεί να αντιμετωπίσει τα παραπάνω προβλήματα μεθοδεύοντας κατάλληλα τις καινοτομικές προσπάθειές της.

(EOMMEX, 2009)

1.7 Βήματα καινοτομικής διαδικασίας

Σύμφωνα με το εγχειρίδιο “καινοτόμος επιχειρηματικότητα” του Εθνικού Παρατηρητηρίου για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, η καινοτομική διαδικασία αποτελείται από τέσσερα βήματα: τη γένεση της καινοτόμου ιδέας, την αξιολόγηση της ιδέας, το σχεδιασμό της καινοτομίας και τέλος, την εφαρμογή της καινοτομίας.

- Γένεση καινοτόμου ιδέας: Για τη γένεση μιας καινοτόμου ιδέας απαραίτητη είναι η ενίσχυση της δημιουργικότητας, ώστε η επιχείρηση να επιτυγχάνει τη μετατροπή των ευκαιριών που εντοπίζει στο περιβάλλον της σε εμπορικά εκμεταλλεύσιμες ιδέες. Για να το επιτύχει αυτό, πρέπει να καταπολεμήσει το φόβο για την αποτυχία, να έχει ανοιχτό

πνεύμα απέναντι στον πειραματισμό και να παραχωρήσει ελευθερία έκφρασης στους εργαζομένους. Παράλληλα, μπορεί να αναζητήσει νέες ιδέες από διάφορες πηγές, όπως οι πελάτες της, και να χρησιμοποιήσει διάφορες μεθόδους με κοινό χαρακτηριστικό το σχηματισμό ομάδων και την ελεύθερη ανταλλαγή απόψεων.

- Αξιολόγηση της ιδέας: Η γένεση ιδεών που επιτυγχάνεται μέσω της ανάπτυξης της δημιουργικότητας αποτελεί αναγκαία, αλλά όχι ικανή συνθήκη για την προώθηση της καινοτομίας. Μια ιδέα μπορεί να είναι πρωτοποριακή και καινοτομική, αλλά αυτό δε σημαίνει απαραίτητα ότι αποτελεί επιχειρηματική ευκαιρία. Για να μετατραπεί μια ιδέα σε ευκαιρία θα πρέπει να είναι ρεαλιστική και συμφέρουσα. Έτσι, στο στάδιο αυτό, η επιχείρηση καλείται να κρίνει εάν η ιδέα είναι ρεαλιστική και συμφέρουσα. Αρχικά, η επιχείρηση πρέπει να αξιολογήσει το εάν έχει τους κατάλληλους πόρους και τις ικανότητες, ώστε να υλοποιήσει μια ιδέα, καθώς επίσης και να προχωρήσει στην ανάλυση των δυνατών και αδύνατων σημείων της και των ευκαιριών και απειλών που επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Αφού η επιχείρηση κρίνει ότι έχει ή ότι μπορεί να εξεύρει τους απαραίτητους πόρους για να πραγματοποιήσει την καινοτομία, πρέπει να αξιολογήσει το οικονομικό όφελος που θα προκύψει από αυτήν.
- Σχεδιασμός της καινοτομίας: Αφού η επιχείρηση κρίνει στο προηγούμενο στάδιο ότι η ιδέα είναι ρεαλιστική και συμφέρουσα, προχωράει στο σχεδιασμό του εγχειρήματος. Θα πρέπει, συνεπώς, να καθορίσει τις απαραίτητες ενέργειες προκειμένου η ιδέα να γίνει πράξη, να εκτιμήσει το χρόνο που απαιτείται για κάθε ενέργεια, και στη συνέχεια να κατανείμει τις ενέργειες στα μέλη της ομάδας εργασίας.
- Εφαρμογή της καινοτομίας: Τέλος, η επιχείρηση πρέπει να προβεί στην εφαρμογή της καινοτομίας, αποτυπώνοντας την καινοτόμο ιδέα σε κείμενο, αναθέτοντας τη συνολική επίβλεψη της σε ένα συγκεκριμένο άτομο και ελέγχοντας την πρόοδο των εργασιών κατά τακτά χρονικά διαστήματα. Επίσης, η επιχείρηση θα πρέπει να αποφασίσει κατά πόσο θα προχωρήσει στην υλοποίηση της καινοτομίας εσωτερικά ή σε ανάθεση της ανάπτυξης της καινοτομίας σε τρίτους. Γενικός κανόνας για την απόφαση αυτή είναι ότι η ανάπτυξη της καινοτομίας είναι προτιμότερο να γίνεται εσωτερικά, όταν είναι άμεσα συνδεδεμένη με την κύρια δραστηριότητα της επιχείρησης.

1.8 Παράγοντες ενίσχυσης της καινοτομίας

Η εφαρμογή των βημάτων της καινοτομικής διαδικασίας μπορεί να αποδώσει όταν υπάρχει ένα σύνολο παραγόντων που ευνοούν την ανάπτυξη, την υιοθέτηση και την υλοποίηση των καινοτομικών πρωτοβουλιών μιας επιχείρησης.

Η επιχείρηση, προκειμένου να αυξήσει την καινοτομικότητά της, πρέπει να δώσει έμφαση στους εξής παράγοντες:

- Διαμόρφωση ευνοϊκού επιχειρηματικού κλίματος: Το επιχειρησιακό κλίμα ευθύνεται σημαντικά για την ενθάρρυνση ή την αποθάρρυνση των καινοτομιών. Για αυτό το λόγο, η επιχείρηση πρέπει να προάγει χαρακτηριστικά, όπως η ανοιχτή επικοινωνία και συνεργασία τόσο με τους εργαζόμενους όσο και με τους πελάτες ή άλλες επιχειρήσεις, τα συστήματα αναγνώρισης και επιβράβευσης των εργαζομένων, η δεκτικότητα σε νέες ιδέες και η εγρήγορση για τα τεκταινόμενα στο επιχειρηματικό περιβάλλον.
- Διαμόρφωση κουλτούρας καινοτόμου επιχειρηματικότητας: Το επιχειρησιακό κλίμα είναι στενά συνδεδεμένο με την έννοια της οργανωσιακής κουλτούρας που καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο οι εργαζόμενοι σε μια επιχείρηση σκέφτονται, αισθάνονται κι ενεργούν. Έτσι η επιχείρηση θα πρέπει να διαπνέεται από πνεύμα πειραματισμού και διερεύνησης, αποδοχής της πιθανότητας κάποιων αποτυχιών, ενθάρρυνσης των εργαζομένων σχετικά με τη λήψη πρωτοβουλιών και συνεργασίας μεταξύ των εργαζομένων και των διαφόρων τμημάτων της επιχείρησης.
- Αποκεντρωμένες και ευέλικτες οργανωτικές δομές: Η οργανωτική δομή της επιχείρησης που στηρίζεται σε λιγότερο ιεραρχικές δομές ευνοεί την καινοτόμο επιχειρηματικότητα. Έτσι, η επιχείρηση καλείται να διαμορφώσει τη δομή της αφήνοντας ανοιχτά τα κανάλια επικοινωνίας της και δίνοντας έμφαση στο αποτέλεσμα των ενεργειών της και όχι σε τυπικές διαδικασίες.
- Ύπαρξη και αξιοποίηση διανοητικού κεφαλαίου: Η επιχείρηση καλείται να ενισχύσει και να αξιοποιήσει το διανοητικό κεφάλαιο με το συνδυασμό των κατάλληλων ανθρώπινων και οργανωσιακών πόρων, των δραστηριοτήτων και των σχέσεων της επιχείρησης με άλλες επιχειρήσεις και οργανισμούς.
- Έρευνα και ανάπτυξη (E&A) και “ανοιχτή καινοτομία”: Μια επιχείρηση μπορεί να προβαίνει συστηματικά σε E&A προκειμένου να επινοήσει νέες εφαρμογές. Συνεπώς, οι ενέργειες E&A καταλήγουν στη δημιουργία νέων ή βελτιωμένων προϊόντων ή

υπηρεσιών ή διαδικασιών. Επίσης, μια επιχείρηση μπορεί να διατηρήσει ξεχωριστό τμήμα E&A ή να πραγματοποιήσει “ανοιχτή καινοτομία”. Ιδιαίτερα για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, η ανοιχτή καινοτομία αποτελεί ένα πιο ρεαλιστικό τρόπο ανάπτυξης καινοτομιών, καθώς η E&A απαιτεί συνήθως σημαντικό κεφάλαιο για την επιχείρηση. Έτσι, μια επιχείρηση μπορεί να πραγματοποιήσει μια ανοιχτή καινοτομία διευρύνοντας τα στενά επιχειρησιακά της σύνορα και δίνοντας έμφαση στις προτάσεις των πελατών της.

(EOMMEX, 2009)

1.9 Τρόποι ενίσχυσης του καινοτόμου χαρακτήρα της επιχείρησης

Η ανοιχτή καινοτομία και οι ενέργειες της καινοτομικής διαδικασίας μπορούν να ευνοηθούν από την εξωστρέφεια της επιχείρησης. Οι συνεργασίες της επιχείρησης με άλλες επιχειρήσεις (ανταγωνιστές, πελάτες, προμηθευτές), με ερευνητικά κέντρα/πανεπιστήμια, καθώς και η συμμετοχή της σε ομάδες επιχειρήσεων ¹ (clusters) προσφέρουν πληροφόρηση και πόρους για τη γένεση και την αξιολόγηση των καινοτόμων ιδεών, καθώς και για την ανάπτυξη του καινοτόμου επιχειρήματος.

1.10 Χρηματοδότηση της καινοτομίας

Οι περιορισμένοι πόροι που διαθέτει μια μικρομεσαία επιχείρηση αποτελούν σημαντικό εμπόδιο στην υιοθέτηση ή στην ανάπτυξη μιας καινοτομίας. Για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα αυτό, η επιχείρηση πρέπει να γνωρίζει τις εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης που υπάρχουν. Οι πηγές χρηματοδότησης μπορούν να διακριθούν σε ίδιες και ξένες.

Οι πηγές των ιδίων κεφαλαίων διακρίνονται σε προσωπικά κεφάλαια του επιχειρηματία ή της επιχειρηματικής ομάδας και σε κεφάλαια από ιδιώτες επενδυτές (Business Angels) οι οποίοι επενδύουν σε υπάρχουσες εταιρίες, συνήθως στα πρώιμα στάδια, λειτουργώντας ταυτόχρονα και ως σύμβουλοι στις επιχειρήσεις αυτές. Επίσης, υπάρχουν και τα κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου (Venture Capital) που επενδύονται σε μια επιχείρηση για την έναρξη δραστηριοτήτων, την ανάπτυξη και την επέκτασή της, με τα οποία ο επενδυτής

¹ Οι ομάδες επιχειρήσεων (clusters) προκύπτουν από τη γεωγραφική συγκέντρωση σχετικών και συνεργαζόμενων οργανισμών σε κάποιο πεδίο. Αποτελούνται συνεπώς από επιχειρήσεις που χαρακτηρίζονται από ομοιότητες και συμπληρωματικότητες.

λαμβάνει ένα συμφωνημένο μερίδιο του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας ως αντάλλαγμα για την παροχή της απαιτούμενης χρηματοδότησης (EOMMEX, 2009).

Οι πηγές των ξένων κεφαλαίων διακρίνονται σε οικογενειακό δάνειο, το οποίο είναι καταλληλότερο να χρησιμοποιηθεί ως κεφάλαιο εκκίνησης ενώ έχει το πλεονέκτημα της εύκολης εξασφάλισης αφού η διαδικασία απόκτησής του είναι ανεπίσημη, σε υποθήκη, η οποία χρησιμοποιείται κυρίως για τη χρηματοδότηση παγίων της επιχείρησης, σε τραπεζικό δάνειο που είναι η πιο συνηθισμένη μορφή χρηματοδότησης και σε μίσθωση (leasing) που χρησιμοποιείται κυρίως για τη χρηματοδότηση εξοπλισμών και παρέχει ευελιξία αφού επιτρέπει και την επιστροφή ή ανταλλαγή των αντικειμένων αν οι απαιτήσεις αλλάξουν. Τέλος, σημαντική κατηγορία των πηγών ξένης χρηματοδότησης αποτελούν οι επιδοτήσεις είτε από εθνικούς είτε από εθνικούς/ευρωπαϊκούς πόρους.

Με την επιδότηση δεν καταβάλλονται τόκοι και συνήθως δεν υπάρχει απαίτηση για πληρωμή των χορηγούμενων κεφαλαίων, με την προϋπόθεση ότι έχουν εκπληρωθεί οι όροι της επιχορήγησης. Σε αρκετές περιπτώσεις για τη λήψη της επιχορήγησης προϋποτίθεται η ταυτόχρονη συμμετοχή του επιχειρηματία στη επένδυση με κάποια ίδια κεφάλαια. Οι επιχορηγήσεις χορηγούνται από κρατικούς φορείς και φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, από την Ευρωπαϊκή Ένωση και από άλλους οργανισμούς. Η υποβολή και έγκριση της αίτησης καθώς επίσης και οι διαδικασίες διάθεσης της επιχορήγησης απαιτούν αρκετό χρόνο, πόρους και προσπάθεια, στοιχεία που πρέπει να συνυπολογιστούν ως «κόστος» για την επιχείρηση.

Το καθεστώς των εθνικών επιδοτήσεων προβλέπει τέσσερα είδη επιδοτήσεων:

- Λήψη επιχορήγησης: αφορά στην κάλυψη από το Δημόσιο τμήματος της επιλέξιμης επένδυσης.
- Λήψη επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης (Leasing): Αφορά στην κάλυψη από το Δημόσιο τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων leasing που αφορά την απόκτηση μηχανολογικού εξοπλισμού, όπου η μέγιστη διάρκεια της δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 5 έτη.
- Φορολογική απαλλαγή: Αφορά την απαλλαγή από την καταβολή φόρου εισοδήματος μη διανεμόμενων κερδών από το σύνολο των δραστηριοτήτων της επιχείρησης που ενέχουν υλοποίηση επενδυτικού σχεδίου ή απόκτηση μηχανολογικού εξοπλισμού μέσω leasing για την πρώτη 10ετία από την πραγματοποίηση της επένδυσης.
- Επιδότηση κόστους δημιουργούμενων θέσεων εργασίας: Αφορά την κάλυψη για μια δεκαετία τμήματος των μισθολογικών εξόδων για τις δημιουργούμενες θέσεις

εργασίας που εντάσσονται στο επενδυτικό σχέδιο και αφορούν την πρώτη Ζετία από την ολοκλήρωση της επένδυσης.

Όσον αφορά στους εθνικούς/ ευρωπαϊκούς πόρους, μια επιχείρηση μπορεί να ανατρέξει σε Επιχειρησιακά Προγράμματα και σε Κοινοτικές Πρωτοβουλίες.

(<http://www.eommex.gr/>)

Επιχειρησιακά προγράμματα

Στο τρέχον ΚΠΣ (Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς – ΕΣΠΑ 2007 – 2013), υλοποιούνται είτε Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα με στόχο την ενίσχυση συγκεκριμένων τομέων δραστηριότητας (π.χ. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα») είτε Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα με στόχο την ενίσχυση συγκεκριμένων γεωγραφικών περιοχών (π.χ. Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ηπείρου). Μια επιχείρηση μπορεί να απευθυνθεί για χρηματοδότηση στα παρακάτω Επιχειρησιακά Προγράμματα:

- Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα και «Επιχειρηματικότητα» το οποίο αποτελεί συνέχεια του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα» του Γ' ΚΠΣ και το οποίο στοχεύει στην ενίσχυση της Έρευνας και Τεχνολογίας και της Καινοτομίας, την αύξηση των παραγωγικών επενδύσεων, την ενίσχυση της εξωστρέφειας, την ποιοτική αναβάθμιση της ποιότητας των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών και την εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων (εκτιμώμενη δημόσια δαπάνη-εθνική και κοινωνική-1,7 δις ευρώ).
- Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ψηφιακή Σύγκλιση» το οποίο αποτελεί μετεξέλιξη του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Κοινωνία της Πληροφορίας» του Γ' ΚΠΣ και το οποίο στοχεύει στην προώθηση της χρήσης σύγχρονων Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) στις επιχειρήσεις, την προώθηση της επιχειρηματικότητας σε τομείς που αξιοποιούν ΤΠΕ κ.α. (εκτιμώμενη δημόσια δαπάνη –εθνική και κοινοτική- 1,2 δις ευρώ).
- Το επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» το οποίο μεταξύ άλλων στοχεύει στη σύζευξη προσφοράς και ζήτησης εργασίας με χρήση σύγχρονων εργαλείων (πχ. Με τη Διαδικτυακή Πύλη Προσφοράς Ζήτησης Εργασίας), στην προώθηση καινοτόμων μορφών οργάνωσης της εργασίας, στην προώθηση της ποιότητας και της παραγωγικότητας στην εργασία με έμφαση στη βελτίωση της υγιεινής και της ασφάλειας, στην ανάπτυξη και τη διάχυση των αρχών της Εταιρικής

Κοινωνικής Ευθύνης στις επιχειρήσεις, στην ενίσχυση της προσαρμοστικότητας των εργαζομένων με ενέργειες συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης κ.α..

(<http://www.espa.gr>)

Κοινοτικές Πρωτοβουλίες

Οι κοινοτικές πρωτοβουλίες είναι προγράμματα ενίσχυσης ή δράσεων που έχουν δημιουργηθεί για να συμπληρώνουν τις δραστηριότητες των Διαρθρωτικών Ταμείων σε συγκεκριμένες προβληματικές περιοχές. Ο συντονισμός και η υλοποίησή τους αποτελεί αρμοδιότητα του κράτους-μέλους. Απορροφούν 5,35% του προϋπολογισμού των Διαρθρωτικών Ταμείων και κάθε πρωτοβουλία χρηματοδοτείται μόνο από ένα Ταμείο.

- Η κοινοτική πρωτοβουλία Interreg III προάγει τη διασυνοριακή, διεθνική και διαπεριφερειακή συνεργασία, δηλαδή τη δημιουργία κοινοπραξιών εκτός συνόρων με σκοπό την ενθάρρυνση μιας ισορροπημένης ανάπτυξης πολυπεριφερειακών περιοχών (με τη χρηματοδότηση του "Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ)").
- Η κοινοτική πρωτοβουλία Urban II επικεντρώνεται στην υποστήριξη καινοτόμων στρατηγικών για την οικονομική και κοινωνική ανασυγκρότηση των πόλεων και των συνοικιών που αντιμετωπίζουν κρίση, ώστε να προωθηθεί η βιώσιμη αστική ανάπτυξη (με τη χρηματοδότηση του "Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ)").
- Η κοινοτική πρωτοβουλία Leader+ έχει ως στόχο την ανάπτυξη της υπαίθρου μέσω ολοκληρωμένων αναπτυξιακών προγραμμάτων και συνεργασίας ομάδων τοπικής δράσης (με τη χρηματοδότηση του Τμήματος προσανατολισμού του "Ευρωπαϊκού Ταμείου Γεωργικού Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ)").
- Η κοινοτική πρωτοβουλία Equal έχει ως σκοπό την διεθνή συνεργασία για την εξάλειψη των παραγόντων που οδηγούν σε ανισότητες και διακρίσεις στο χώρο εργασίας (με τη χρηματοδότηση του "Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ)").

(http://www.microsoft.com/hellas/smallbiz/euga/info-and-help/glossary.aspx#Koinot_protob)

1.11 Το επιχειρηματικό και καινοτόμο περιβάλλον της υπαίθρου

Η περιοχή της υπαίθρου προσφέρει ένα καινοτόμο και επιχειρηματικό περιβάλλον μέσα στο οποίο οι επιχειρηματίες μπορούν είτε να ευημερήσουν και αναπτυχθούν είτε να έρθουν αντιμέτωποι με πολύ σοβαρές δυσκολίες (Camagni, 1995). Ο Camagni (1995) χρησιμοποίησε τον όρο καινοτόμο περιβάλλον για να περιγράψει τις περιοχές που διαθέτουν ένα περιβάλλον το οποίο συμβάλλει στην καινοτομία και τις χαρακτήρισε ως έχουσες ανεπτυγμένο το στοιχείο της τοπικής επιχειρηματικότητας. Όταν το επίπεδο της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας είναι υψηλό τότε δίνεται σημαντική ώθηση στην τοπική ανάπτυξη. Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της υπαίθρου θεωρούνται κύριοι καθοδηγητές όχι μόνο των ευκαιριών για τοπική επιχειρηματικότητα και καινοτομία αλλά και των αδυναμιών κατά τη επιχειρηματική διαδικασία.

Η απομόνωση μίας περιοχής της υπαίθρου επηρεάζει όχι μόνο τις διαφορετικές πλευρές της καινοτομίας αλλά και την ανάπτυξη των επιχειρήσεων καθώς και την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας (North and Smallbone, 2000). Οι Keeble and Tyler (1995) υποστηρίζουν ότι οι πιο προσιτές περιοχές της υπαίθρου διαθέτουν οικονομικά, φυσικά και θεσμικά χαρακτηριστικά τα οποία διευκολύνουν την επιχειρηματική συμπεριφορά. Οι Phelps et al (2001) θεωρούν ότι αυτές οι τοποθεσίες προσφέρουν μία μοναδική και συμπληρωματική σχέση μεταξύ προσβάσεων τόσο σε χρηματοοικονομικές όσο και σε τεχνολογικές δομές.

Αντιθέτως, η ύπαρξη σημαντικών φυσικών πόρων και οι κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε συνδυασμό με το γενικότερο τοπίο της περιοχής επηρεάζουν την επιχειρηματική δραστηριότητα προσφέροντας ευκαιρίες για την περιβαλλοντικά ορθή χρήση αυτών των πόρων. Η απόσταση και η απομόνωση έχουν ευνοήσει την διατήρηση του περιβάλλοντος, μοναδικών τοπίων και βασικών παραδοσιακών μεθόδων παραγωγής.

Οι επενδύσεις υποδομών, η ύπαρξη και η λειτουργία επιχειρηματικών δικτύων καθώς και το επίπεδο τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας που έχουν αναπτυχθεί σε μία συγκεκριμένη περιοχή αποτελούν ορισμένους από τους κοινωνικο-οικονομικούς παράγοντες οι οποίοι επιδρούν στην επιχειρηματικότητα. Στις περιοχές της υπαίθρου, η απομόνωση και κατ' επέκταση τα υψηλά στοιχεία του κόστους μεταφοράς και συναλλαγής έχουν παραδοσιακά επιβάλλει σημαντικούς φραγμούς στην εγκατάσταση ανταγωνιστικών επιχειρήσεων, διότι περιορίζεται η πρόσβαση όχι μόνο στους προμηθευτές αλλά και στους καταναλωτές και στις νέες αγορές.

Ένα μεγάλο τμήμα της ερευνητικής προσπάθειας στα Οικονομικά, στην Ψυχολογία, στην Κοινωνιολογία και σε άλλες παρεμφερείς επιστήμες έχει αφιερωθεί στον ορισμό της επιχειρηματικότητας και του επιχειρηματία. Ο Hoy (1983) τόνισε ότι η δημόσια εικόνα ενός επιχειρηματία της υπαίθρου είναι αυτή κάποιου ο οποίος είναι ανεξάρτητος, ριψοκίνδυνος, αισιόδοξος, εργάζεται σκληρά, έχει αυτοπεποίθηση, θέτει συγκεκριμένους στόχους και εφαρμόζει καινοτομίες. Επίσης ο Hoy (1983) υποστήριξε ότι στην ύπαιθρο η επιχειρηματικότητα επικεντρώνεται στην δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης δια μέσου της ίδρυσης νέων επιχειρηματικών μονάδων. Ο Wortman (1990) ανέφερε ότι η επιχειρηματικότητα της υπαίθρου συνίσταται στην δημιουργία ενός νέου οργανισμού που εισάγει νέα προϊόντα, εξυπηρετεί ή δημιουργεί μία εντελώς νέα αγορά ή χρησιμοποιεί μία προηγμένη τεχνολογία σε μία περιοχή της υπαίθρου. Αυτός ο συγκεκριμένος ορισμός συνδυάζει στοιχεία καινοτομίας και δημιουργίας που αναμένονται να επιδράσουν στην ευρύτερη κοινότητα όπου η επιχειρηματική δραστηριότητα λαμβάνει χώρα. Υπό αυτό το πρίσμα, ο επιχειρηματίας της υπαίθρου είναι κάποιος ο οποίος ζει στην ύπαιθρο και η διαφορά μεταξύ αυτού και ενός επιχειρηματία στον αστικό χώρο αναφέρεται στις συνέπειες της συγκεκριμένης περιοχής στην επιχειρηματική διαδικασία.

Αξίζει να σημειωθεί ότι παρά την σπουδαιότητα που αποδίδεται στον ορισμό της επιχειρηματικότητας είναι πολύ δύσκολο να προσδιορισθούν όλοι εκείνοι οι παράγοντες που την επηρεάζουν. Αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στις διαφοροποιημένες δυνάμεις οι οποίες δρουν στις περιοχές της υπαίθρου και στις επιρροές που οι περιοχές αυτές ασκούν. Κατ' επέκταση, η επιχειρηματική δραστηριότητα μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελείται από τρία διαδοχικά στάδια. Το πρώτο στάδιο είναι το στάδιο της σύλληψης και αναφέρεται στις δράσεις που αναπτύσσει ο επιχειρηματίας προκειμένου είτε να διακρίνει μία ήδη υπάρχουσα οικονομική ευκαιρία είτε να δημιουργήσει μια εντελώς καινούρια που θα έχει την μορφή ενός νέου προϊόντος/ υπηρεσίας ή μίας νέας μεθόδου παραγωγής, προώθησης ή διανομής των προϊόντων και υπηρεσιών. Το δεύτερο στάδιο είναι γνωστό ως το στάδιο εγκατάστασης της επιχείρησης και επικεντρώνεται στην απόφαση του επιχειρηματία να αξιοποιήσει με τον πλέον κατάλληλο τρόπο την ευκαιρία που του έχει παρουσιασθεί και στο τέλος να την υλοποιήσει. Ο επιχειρηματίας κατά το στάδιο αυτό θα πρέπει να είναι ριψοκίνδυνος καθώς και ικανός να συντονίζει, να κατανέμει και εποπτεύει την όλη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Το τρίτο και τελευταίο στάδιο είναι το στάδιο της λειτουργίας όπου ο επιχειρηματίας αξιολογεί την επιχείρησή του συγκρίνοντας αυτό το οποίο έχει τελικά επιτύχει με τους αρχικούς στόχους και σκοπούς που ο ίδιος είχε θέσει.

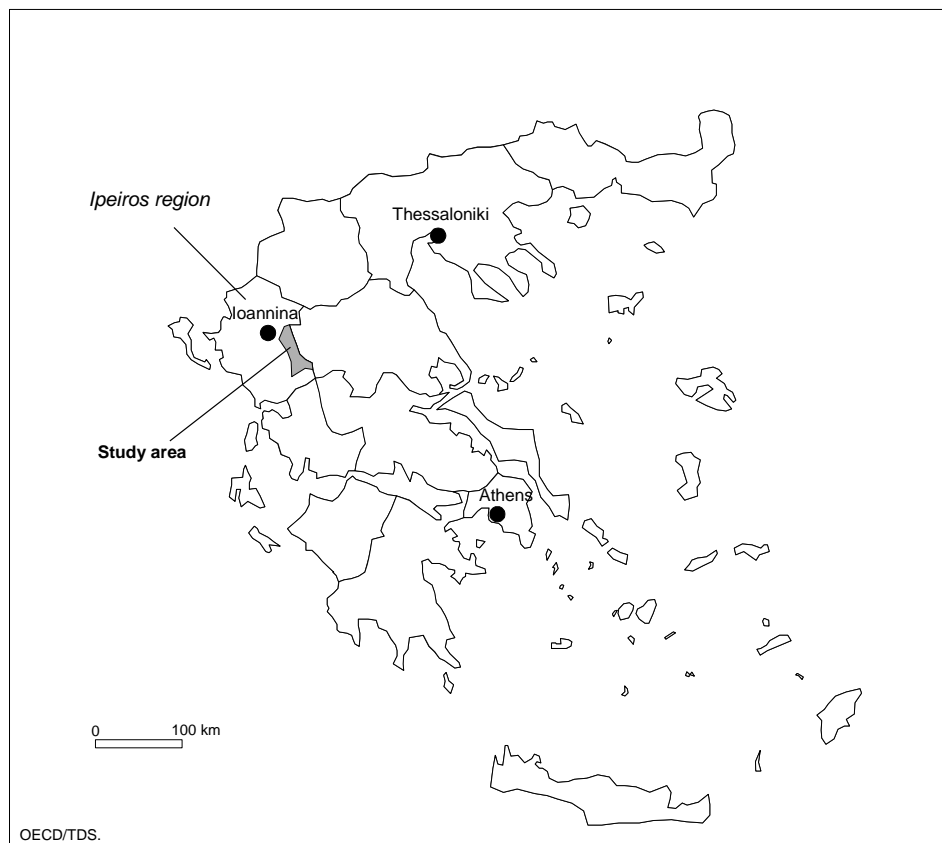
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Περιγραφή της φυσικής και της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας
της περιοχής των Τζουμέρκων

2.1 Γεωγραφική οριοθέτηση

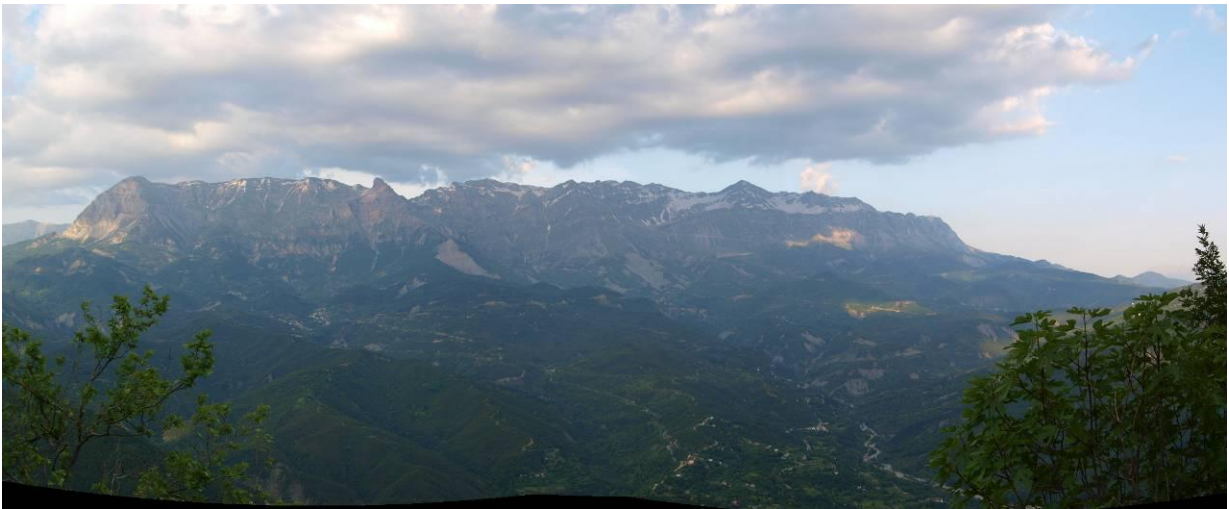
Τα όρη των Αθαμάνων όπως είναι η ονομασία τους από την αρχαιότητα, Τζουμέρκα όπως ονομάζονται από τους ντόπιους και είναι ευρύτερα γνωστά στις μέρες μας, βρίσκονται στην νοτιοανατολική Ήπειρο, στο βόρειο δυτικό τμήμα της οροσειράς της Κεντρικής Πίνδου. Αποτελούν το φυσικό όριο Ηπείρου – Θεσσαλίας και εκτείνονται μεταξύ των ορίων των νομών Ιωαννίνων, Τρικάλων και Άρτας. Συγκεκριμένα ορίζονται βόρεια από τον ποταμό Καλλαρίτικο, δυτικά από τον ποταμό Άραχθο, ανατολικά από τον ποταμό Αχελώο, νότια από τα όρη του Βάλτου και βορειοανατολικά χωρίζονται από το όρος Κακαρδίτσα με τον αυχένα των Μελισσουργών.

Χάρτης 1: Σχετική γεωγραφική θέση των Τζουμέρκων στον Ελλαδικό χώρο. (Πηγή: OECD Secretariat (TDS)).

Αθαμανικά Όρη ονομάστηκαν από το βασιλιά του Ορχομενού της Βοιωτίας, Αθάμα, ο οποίος έζησε τον 4^ο αιώνα π.Χ. Κατά τη μυθολογία, η σύζυγος του Αθάμα, Ινώ, προκάλεσε τη ζήλια της θεάς Ήρας, η οποία για την εκδικηθεί τρέλανε τον άντρα της. Πάνω σε μια κρίση ο Αθάμας σκότωσε έναν από τους γιους τους. Η Ινώ πήρέ μαζί το δεύτερο παιδί τους,

αλλά στην προσπάθειά τους να ξεφύγουν, πέφτουν στη θάλασσα και πνίγονται. Όταν ο Αθάμας ξαναβρήκε τα λογικά του, κυνηγημένος από τις τύψεις άφησε τον κάμπο και αναζήτησε καταφύγιο στα βουνά, μαζί με λίγους πιστούς πολεμιστές που τον ακολούθησαν στην αυτοεξορία του. Έκτοτε και μέχρι τα Ρωμαϊκά χρόνια, εδώ κατοικεί η φυλή των Αθαμάνων. Η άλλη ονομασία της οροσειράς, Τζουμέρκα, που τελικά έχει επικρατήσει, είναι σύνθετη. Προέρχεται από τις “τζούμες” που σημαίνει σκληρή, πέτρινη κορυφή και από το “έρκος” που σημαίνει τείχος, σειρά. Στην πραγματικότητα Τζουμέρκα είναι το πέτρινο τείχος το οποίο κάποτε χώριζε τα αρχαία κράτη των Θεσσαλών και των Ηπειρωτών.

Εικόνα 1: Πανοραμική άποψη Τζουμέρκων (φώτο. Κατσουλάκος Ν.)

Τα Τζουμέρκα, αποτελούν ένα συμπαγή σχηματισμό με γενική διεύθυνση ΒΔ-ΝΑ, στο μέσον του οποίου βρίσκεται η ψηλότερη κορυφή τους Καταφίδι (2.393 μ.), ενώ άλλες σημαντικές κορυφές είναι το Αγκάθι (2.392 μ.) ο Καταραχιάς (2280 μ.), η Στρογγούλα (2107 μ.) και η Τρυγόνα (2068 μ.).

Η περιοχή αποτελεί το 11% της συνολικής έκτασης των Νομών Ιωαννίνων και Άρτας και το 8,1% της συνολικής έκτασης της περιφέρειας Ηπείρου. Είναι σχεδόν όλη ορεινή περιοχή και η έκταση της είναι 74.930 εκτάρια από τα οποία τα 70.110 εκτάρια (94%) είναι ορεινά και μόνο 4.820 εκτάρια (0,6%) είναι ημιορεινά. Πλούσια δάση, άφθονα τρεχούμενα νερά, ποταμοί, καταρράκτες, δύσβατες πλαγιές συνθέτουν ένα τοπίο γοητευτικό και συγχρόνως άγριο και επιβλητικό.

2.2 Υδάτινο στοιχείο

Χαρακτηριστικό της γεωμορφολογίας της περιοχής είναι τα άφθονα νερά. Οι πλαγιές των Τζουμέρκων διασχίζονται από πολλά μικρά υδάτινα ρεύματα τα οποία καταλήγουν στον Αχελώο ανατολικά, και στον Άραχθο δυτικά. Το κυριότερο ρέμα είναι της Κρανιας, στα βόρεια, το οποίο στη συνέχεια, με την ονομασία Μελισσουργιώτικος, χύνεται στον ποταμό Καλλαρίτικο, παραπόταμο του Αράχθου. Επίσης, άλλοι παραπόταμοι του Αράχθου είναι οι χείμαρροι Χρούσας και Ματσουκιώτικος. Από τις ανατολικές πλαγιές τους πηγάζει ο Χίστρας, που είναι παραπόταμος του Αχελώου. Υπάρχουν ακόμα, πολλά ορεινά ρέματα και καταρράχτες κοντά στα χωριά Θεοδώριανα, Καταρράκτης και Ματσούκι αντίστοιχα.

Ο Άραχθος

Η μυθολογία λέει ότι ο Άραχθος, ο ποταμός- θεός, γεννήθηκε στην Πίνδο. Τα αδέρφια του, ο Αχελώος, ο Αλιάκμονας και ο Αώος, ή σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή ο Αχελώος και ο Πηνειός, ευθύνονται για την ορμητικότητα του Αράχθου, ο οποίος ξυπνώντας ένα πρωί και συνειδητοποιώντας ότι τον είχαν εγκαταλείψει, ξεκίνησε τρέχοντας να τα προλάβει, παρασέρνοντας θυμωμένος ότι έβρισκε στο διάβα του προς τον Αμβρακικό. Έτσι κάπως γεννήθηκε ο μύθος για τον ορμητικό και αγριεμένο Άραχθο, το οποίο έχει τη ρίζα του στο ρήμα αράπω, δηλαδή χτυπάω με δύναμη, συντρίβω.

Ο Άραχθος πηγάζει από τα δυτικά του όρους Λάκμος (Περιστερί) στη θέση Οξυά του Δεσπότη σε υψόμετρο 1.700 μ. Οι πηγές του Αράχθου είναι αρκετές και διάσπαρτες. Μεγάλη ποσότητα νερού δέχεται από την τεχνητή λίμνη του Αώου (Μετσοβίτικο οροπέδιο). Τα νερά της λίμνης διοχετεύονται υπόγεια και θέτουν σε λειτουργία τον υδροηλεκτρικό σταθμό της Χρυσοβίτσας και από κει οδηγούνται υπόγεια στο Μετσοβίτικο, παραπόταμο του Άραχθου. Άλλοι δύο παραπόταμοι είναι ο Βάρδας και ο Ζαγορίτικος, που έρχονται από το ανατολικό Ζαγόρι, και συναντούν τον Μετσοβίτικο στη Μπαλντούμα και από κει και κάτω σχηματίζουν τον Άραχθο. Κυριότερος όμως παραπόταμός του είναι ο Καλαρρύτικος, που έρχεται ανάμεσα από τα χωριά Συρράκο, Καλαρρύτες, Ματσούκι και Τσόπελα, με τον οποίο όταν συναντώνται μπαίνουν ορμητικά μέσα σε φαράγγι βάθους 700 έως 800 μ. και μήκους σχεδόν 9 km. Και ενώ ο Καλαρρύτικος εμπλουτίζει τον Άραχθο από τη δυτική πλευρά της χαράδρας του, οι πηγές της Γλύφκης, κάτω από τα χωριά Φορτόσι, Πατερό και Κωστήτσι, προσθέτουν τα δικά τους νερά στον ποταμό από την ανατολική πλευρά του. Ο ποταμός Άραχθος, μετά την εξοδό του από τη χαράδρα του, εμπλουτίζεται με τα νερά δύο ακόμα παραποτάμων του,

του Σαραντάπορου και του Καλεντίνη. Προτού εκβάλει στον Αμβρακικό Κόλπο, ο Άραχθος έχει διανύσει 110 χλμ., έχει “αιχμαλωτιστεί” από το 1981 στην τεχνητή λίμνη Πουρναρίου και έχει δώσει ενέργεια σε ένα από τα μεγαλύτερα υδροηλεκτρικά εργοστάσια της ΔΕΗ. (Νιτσιάκος, Αράπογλου, 2004)

Εικόνα 2: Ποταμός Άραχθος (Πηγή: <http://www.agnanta.gr>)

Ο Άραχθος όμως είναι και ένας από τους αγαπημένους προορισμούς για ράφτινγκ στην Ελλάδα, και αυτό συμβαίνει για πολλούς λόγους. Επειδή είναι στο μεγαλύτερο μέρος του πλωτός, επειδή το υδατογενές και όχι το σεισμογενές φαράγγι του είναι ένα από τα πιο εντυπωσιακά, επειδή κατά μήκος των τεσσάρων διαδρομών του υπάρχουν δύο από τα πιο φημισμένα γεφύρια, της Πλάκας και της Πολιτσάς. Τέλος, ο Άραχθος είναι από τα “διασημότερα” ποτάμια της Ελλάδας, αφενός γιατί περνάει κάτω από το θρυλικό γεφύρι της Άρτας και αφετέρου επειδή από το 1881 έως το 1912 αποτελούσε μαζί με τον Καλαρρύτεκο το σύνορο μεταξύ του ελληνικού και του τουρκικού κράτους.

Αχελώος ή Ασπροπόταμος

Ο Αχελώος είναι ένας ποταμός που από αρχαιολογικά και ιστορικά στοιχεία προκύπτει ότι λατρευόταν ως Θεός από τους κατοίκους των περιοχών που διέσχιζε. Οι παλαιότερες γνωστές παραστάσεις του θεού Αχελώου χρονολογούνται μόλις τον 7ο αιώνα π.Χ. Η επικρατέστερη ερμηνεία του ονόματος του προκύπτει από το πρώτο συνδεδετικό της ρίζας «αχ» ή «αχα» (λατινικό aqua) που σημαίνει νερό και το συγκριτικό επίθετο «λώων» που έχει και την έννοια του ποσοτικά μεγαλύτερου. Μαζί δηλώνουν έναν πολύνερο ποταμό.

Ο Αχελώος, δεύτερος σε μήκος ελληνικός ποταμός μετά τον Αλιάκμονα, πηγάζει από το όρος Λάκμος της οροσειράς της Πίνδου, στην περιοχή του Μετσόβου. Ονομάζεται και

Ασπροπόταμος ή Άσπρος. Υπάρχουν αρκετές εκδοχές για την προέλευση της ονομασίας αυτής, κατά τις οποίες είτε οφείλεται στη τυρβώδη ροή του νερού που δημιουργούσε άσπρους αφρούς, είτε οφείλεται στο ότι η κοίτη του σε πολλά σημεία παρουσιάζεται κάτασπρη, ή κατ' άλλους οφείλεται στη λευκή λάσπη (άργιλο) που μεταφέρει από τη ζώνη του φλύσχη έως τις εκβολές του.

Εικόνα 3: Ποταμός Αχελώος ή Ασπροπόταμος (Πηγή: <http://www.epoxi.gr/seeing5.htm>)

Είναι ένας από τους μεγαλύτερους ποταμούς της Ελλάδας, με διαδρομή εξ' ολοκλήρου σε ελληνικό έδαφος και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα ποτάμια οικοσυστήματα της χώρας. Παράλληλα είναι ο σπουδαιότερος ποταμός από πλευράς υδροηλεκτρικής παραγωγής αφού έχουν κατασκευαστεί σε αυτόν τρία φράγματα, στο Στράτο, στα Κρεμαστά και στο Καστράκι, και ένα στον παραπόταμό του τον Ταυρωπό.

Αρχικά ρέει στα δυτικά της Θεσσαλίας με κατεύθυνση προς νότο και στη συνέχεια, εισέρχεται στη Στερεά Ελλάδα και διαγράφει, για αρκετό διάστημα, τα σύνορα Ευρυτανίας και Αιτωλοακαρνανίας. Στην περιοχή αυτή εμπλουτίζεται με νερά της Πίνδου από τους διάφορους παραποτάμους του, κυριότεροι των οποίων είναι ο Αγραφιώτης ή Αγραφιώτικος, ο Μέγδοβας ή Ταυρωπός και ο Τρικεριώτης. Συνεχίζοντας την πορεία του προς νότο, συναντά τους παραποτάμους Μπιζάκο ή Ίναχο μεταξύ των ορεινών όγκων του Βάλτου και του Μακρυνόρους και κατόπιν το Μεγάλο ρέμα και το Ρύακα. Στο ύψος του Αγρινίου σχηματίζει ένα διπλό μαιανδρισμό και στρέφεται δυτικά προς την Αιτωλική λεκάνη. Από το σημείο αυτό, ακολουθεί πάλι νότια κατεύθυνση και εμπλουτίζεται με τα πλεονάζοντα νερά των λιμνών Οζερού, Λυσιμαχείας και Τριχωνίδας. Στη συνέχεια, ρέοντας μέσα από μια πλατιά πλέον κοίτη, στρέφεται δυτικά στην περιοχή του Νεοχωρίου και τελικά εκβάλλει μετά από 225 km στο Ιόνιο πέλαγος, νότια των Εχινάδων νήσων.

(<http://www.itia.ntua.gr>)

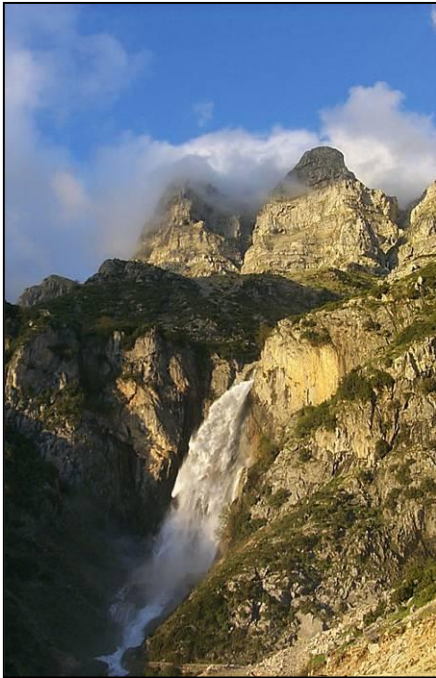
Καταρράκτες

Αναμφισβήτητα, τα Τζουμέρκα χαρακτηρίζονται ως εκείνο το ορεινό συγκρότημα το οποίο διαθέτει τους περισσότερους καταρράκτες, αν και αυτό στην πραγματικότητα δεν είναι ευρέως γνωστό. Στα Τζουμέρκα σχηματίζονται εποχιακοί Καταρράκτες που προσδίδουν μεγάλο ενδιαφέρον στο τοπίο σε πάρα πολλά σημεία, κυρίως στις ορθοπλαγιές των μεγάλων υψομέτρων πάνω από 1000 μ. υψόμετρο. Αυτό το χαρακτηριστικό στηρίζεται στην τοπική γεωγραφία και κλιματολογία, δηλαδή στις πολύ υψηλές κατακρημνίσεις στην περιοχή και στις θερμές θαλάσσιες αέριες μάζες που προσκρούουν στο ορεινό όγκο και προκαλούν την συχνή τήξη των χιονιών.

Τουλάχιστον 10 κύριοι καταρράκτες σχηματίζονται στην δυτική πλαγιά των Τζουμέρκων, από Καταφίδι ως Στρογγούλα, ενώ τουλάχιστον άλλοι 2 κύριοι Καταρράκτες υπάρχουν μέσα στην κοιλάδα των Μελισσουργών (ανατολική πλευρά της Στρογγούλας). Οι Καταρράκτες αυτοί, που ενεργοποιούνται μετά από βροχή ή κατά το λιώσιμο των χιονιού, δεν είναι εφήμερης ροής, έχουν μεγάλη διάρκεια ροής και στερεύουν μόνο για ορισμένη περίοδο κατά την διάρκεια της καλοκαιρινής ανομβρίας.

Σους πιο γνωστούς καταρράκτες συγκαταλέγεται αυτός πάνω από το ομώνυμο χωριό Καταρράκτη. Πρόκειται στην πραγματικότητα για δύο καταρράκτες, από τους οποίους ο ένας είναι πολύ ισχυρός και παρουσιάζει υδατόπτωση 85 περίπου μέτρων, ενώ ο δεύτερος έχει υψομετρικό ανάπτυγμα περίπου 125 μέτρα. Έχουν νερό κυρίως την άνοιξη και περιόδους βροχών (καλύτερη εποχή ο Απρίλιος και ο Μάιος). Άλλος αξιόλογος καταρράκτης με περίπου 15 μέτρα ύψος υπάρχει κοντά στα Θεοδώριανα σε υψόμετρο 1200 μ. Επίσης, σημαντικός είναι και ο καταρράκτης λίγο πριν το χωριό Ματσούκι, με ύψος 50 μ., αλλά και άλλοι μικρότεροι καταρράκτες δίπλα από την κεντρική πλατεία του χωριού που έχουν νερό όλο το χρόνο. Τέλος, αξιόλογοι καταρράκτες σχηματίζονται και σε διάφορα ρέματα ποικίλης παροχής, όπως στην θέση Γιανίτσι κοντά στο Βουργαρέλι.

(ΗΠΕΙΡΟΣ Α.Ε, 2006)

Καταρράκτης στο ομώνυμο χωριό

Καταρράκτης στο Ματσούκι

Εικόνα 4: Καταρράκτες (Πηγή: <http://www.guesthousekedros.gr>)

2.3 Η φύση της περιοχής

Η ποικιλομορφία του κλίματος της περιοχής σε συνδυασμό με τις μεγάλες υψομετρικές διαφορές και την έντονη εναλλαγή της γεωμορφολογίας και του ανάγλυφου ευνοούν την ανάπτυξη αξιόλογης, πλούσιας και σε ορισμένες περιπτώσεις, σπάνιας χλωρίδας και πανίδας.

Υψηλότερα από τα 1.200–1.300 μέτρα, τα Τζουμέρκα είναι άδενδρα, με γυμνές κορφές που διαμορφώνουν μια εντυπωσιακή αλπική εικόνα. Στην ανατολική πλευρά των βουνών υπάρχουν τα χαρακτηριστικά «στεπόμορφα λιβάδια», μεγάλα βοσκοτόπια με θαμνώδη και ποώδη βλάστηση. Ακόμη πολλά ενδημικά, σπάνια και απειλούμενα είδη ορنيθοπανίδας φιλοξενούνται στις βραχύφιλες φυτοκοινωνίες

Στα χαμηλότερα υψόμετρα συναντούμε δάση που δημιουργούν τοπία εξαιρετικής ομορφιάς με την εναλλαγή των χρωμάτων που παρουσιάζουν κατά το Φθινόπωρο. Υπάρχει μεγάλη ποικιλία από αυτοφυή δάση Ελάτης και Πεύκης καθώς και μεγάλη ποικιλία από καρποφόρα, αιθαλή ή φυλλοβόλα: βελανιδιές, κουμαριές, αγριοκερασιές, φουντουκιές, κουτσουπιές, φλαμουριές, πλατάνια και ξηροπλάτανοι. Τα ελατοδάση σπάνια ξεπερνούν σήμερα το όριο των 1.300 μ. ενώ παλαιότερα ανέβαιναν πολύ ψηλότερα στις πλαγιές, αλλά

κάηκαν για να μετατραπούν σε βοσκολίβαδα. Σποραδικά παρατηρούνται και συστάδες με οξιές. Ποικιλία φυτών όπως το σαλέπι, η άγρια μέντα, το τσάι, η θρούμπη, η ρίγανη, η άγρια ορχιδέα ο νάρκισσος, ο κόκκινος κρίνος, όταν ανθίζουν γεμίζουν με το άρωμά τους και το χρώμα τους την περιοχή

Η φυσιογνωμία των παρόχθιων οικοσυστημάτων χαρακτηρίζεται από ένα μωσαϊκό ειδών που συντίθεται κυρίως από ιτιές, σκλήθρα, πλατάνια κ.α., και δημιουργεί σε πολλά σημεία, περιοχές ιδιαίτερης αισθητικής ομορφιάς και περιβαλλοντικής σπουδαιότητας.

Η πανίδα της περιοχής παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς φιλοξενεί σπάνια και προστατευόμενα είδη ασπόνδυλων και σπονδυλωτών ζώων. Αποτελείται από λύκους, αλεπούδες, αρκούδες, αγριογούρουνα, λαγούς, πέρδικες, αρπακτικά και άλλα μικρότερα πουλιά.

Εικόνα 5: Τοπίο στα Τζουμέρκα (φώτο. Νικολάου Χ.)

Εθνικό Πάρκο Τζουμέρκων – Περιστερίου – χαράδρας Αράχθου

Στις 12 Φεβρουαρίου 2009 δημοσιεύτηκε το Προεδρικό Διάταγμα (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως Αρ. Φύλλου 49, 12/02/2009) σύμφωνα με το οποίο, η περιοχή των ορεινών όγκων των Τζουμέρκων, του Περιστερίου, της χαράδρας του ποταμού Αράχθου και της ενδιάμεσης αυτών έκτασης της Κέντρο- δυτικής Πίνδου, χαρακτηρίζεται ως Εθνικό Πάρκο. Η ευρύτερη αυτή περιοχή βρίσκεται μεταξύ των νομών Ιωαννίνων, Άρτας και Τρικάλων και είναι συνολικής έκτασης 892 τ.χ.

Το Π.Δ. περιλαμβάνει σημαντικές ρυθμίσεις για την προστασία, διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της περιοχής. Στο Εθνικό Πάρκο

οριοθετούνται τέσσερις ζώνες προστασίας με διαφορετικές χρήσεις γης, όρους και περιορισμούς δόμησης.

Συγκεκριμένα:

- Η περιοχή Προστασίας της Φύσης (Ζώνη 1), η οποία περιλαμβάνει: Την χαράδρα του ποταμού Αράχθου, το άνω τμήμα του ποταμού Καλαρρύτεκου με τα φαράγγια και τις διακλαδώσεις του, η ορεινή περιοχή Παχτουρίου – Αθαμανίας και η ορεινή περιοχή που συνδέει το Περιστερί και τα Τζουμέρκα (Τσούμα, Πλαστάρι, Κούτσορο). Στις περιοχές αυτές πρωταρχικός στόχος είναι η διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης του φυσικού περιβάλλοντος και η αποτελεσματική προστασία του «με τις πλέον ελάχιστες ανθρώπινες παρεμβάσεις». Στις ζώνες αυτές επιτρέπεται η επίσκεψη υπό όρους (π.χ. δεν επιτρέπεται η κατασκήνωση και η παραμονή μετά τη δύση του ηλίου κ.α.) και η επιστημονική δραστηριότητα, ενώ απαγορεύεται το κυνήγι.
- Η περιοχή Διατήρησης Τοπίου, Οικοτόπων και Ειδών (Ζώνη 2), η οποία περιλαμβάνει τον κύριο ορεινό όγκο του Περιστερίου και τον κύριο ορεινό όγκο των Τζουμέρκων και της Κακαρδίτσας. Στις περιοχές αυτές επιτρέπονται οι δραστηριότητες παραδοσιακού χαρακτήρα, εφόσον δεν βλάπτουν το περιβάλλον.
- Η περιοχή του Εθνικού Πάρκου Τζουμέρκων-Περιστερίου-χαράδρας Αράχθου (Ζώνη 3) η οποία βρίσκεται μεταξύ των ζωνών 1 και 2 και περιλαμβάνει τμήματα των Δήμων Εγνατίας, Κατσανοχωρίων, Μετσόβου, Παμβώτιδας, Πραμάντων, Τζουμέρκων, των Κοινοτήτων Βαθυπέδου, Καλαρρυτών, Ματσουκίου, Συρράκου του Νομού Ιωαννίνων, των Δήμων Αγνάντων, Αθαμανίας, Ξηροβουνίου, των Κοινοτήτων Μελισσουργών, Θεοδωριάνων του Νομού Άρτας, και του Δήμου Αιθίων και Κοινοτήτων Ασπροποτάμου και Νεράιδας του Νομού Τρικάλων.
- Η Περιφερειακή Ζώνη του «Εθνικού Πάρκου Τζουμέρκων-Περιστερίου-χαράδρας Αράχθου (Ζώνη 4), η οποία περιλαμβάνει: Την περιοχή του Δυτικού Περιστερίου, την περιοχή των Νοτιοδυτικών Τζουμέρκων, την περιοχή των Νοτιοανατολικών Τζουμέρκων (συμπεριλαμβανομένου τμήματος των ανατολικών παρυφών του όρους Ξηροβουνίου), και την περιοχή των Κατσανοχωρίων. Στην περιφερειακή ζώνη απαγορεύεται η χωροθέτηση βιομηχανικών περιοχών, μεγάλων κτηνοτροφικών ή πτηνοτροφικών μονάδων, μεγάλων τουριστικών εγκαταστάσεων και ΧΥΤΑ.

Ορίζεται το πλαίσιο για τις υπάρχουσες δραστηριότητες, όπως η κτηνοτροφία και η πτηνοτροφία και δημιουργούνται οι υποδομές (λ.χ. σφαγείο στα Πράμαντα) ώστε να πιστοποιηθούν τα προϊόντα των περιοχών αυτών και να αποκτήσουν ονομασία προέλευσης.

Στο πλαίσιο των ήπιων μορφών τουρισμού, προβλέπεται η δημιουργία ξενώνων και μικρών ξενοδοχειακών μονάδων που θα ενσωματώνονται στο περιβάλλον. Παράλληλα ιδρύεται Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Τζουμέρκων με σκοπό τη διοίκηση και διαχείριση της περιοχής, με έδρα τα Ιωάννινα.

2.4 Γεωλογία και κλίμα

Η περιοχή των Τζουμέρκων δομείται από γεωλογικούς σχηματισμούς που ανήκουν σε δυο διαφορετικές γεωτεκτονικές Ζώνες, τη ζώνη Ωλονού – Πίνδου και την Ιόνιο ζώνη. Κυρίαρχα πετρώματα στην περιοχή είναι ο ασβεστόλιθος και ο φλύσχος. Λόγω του φλύσχη και των μεγάλων κλίσεων, σε αρκετά εδάφη της περιοχής υπάρχει ο κίνδυνος των κατολισθήσεων.

Από τεκτονική άποψη η ζώνη Ωλονού – Πίνδου εμφανίζεται ως τεκτονικό κάλυμμα επωθημένο πάνω στην Ιόνια ζώνη. Τα τεκτονικά λείπια επωθούνται το ένα στο άλλο με κατεύθυνση από ανατολικά προς δυτικά με άξονες διεύθυνσης Β-Ν ως ΒΒΔ-ΝΝΑ. Οι όχθες του Αράχθου προσφέρουν ένα "πανόραμα" της δομής της Ιονίου Ζώνης.

Το κλίμα στην περιοχή Τζουμέρκων παρουσιάζει ποικιλομορφία καθώς χαρακτηρίζεται ως μεταβατικό, από εύκρατο μεσογειακό στις περιοχές με χαμηλό υψόμετρο σε ηπειρωτικό στις ορεινές περιοχές. Ο χειμώνας στα ορεινά είναι δριμύτερος με έντονες βροχοπτώσεις και συχνές χιονοπτώσεις, ενώ στις περιοχές με χαμηλότερο υψόμετρο είναι πιο ήπιος. Το καλοκαίρι στην περιοχή είναι σύντομο και ζεστό με συχνές τοπικές βροχές. Η θερμοκρασία τη χειμερινή περίοδο φτάνει σε χαμηλά επίπεδα και οι παγετοί είναι συνήθεις από τον Νοέμβριο έως τον Απρίλιο.

2.5 Η Ιστορία

Η κατοίκηση των Τζουμέρκων ξεκινάει ήδη από τους Προϊστορικούς χρόνους και συγκεκριμένα από την Εποχή του Χαλκού. Την ανθρώπινη παρουσία σε αυτή την περίοδο μαρτυρούν λίγα ευρήματα, λίθινοι και χάλκινοι πελέκεις που περισυλλέχθηκαν επιφανειακά στην περιοχή Πραμάντων και Κάτω Γραικικού.

Κατά τη δεύτερη χιλιετία π.Χ. εγκαθίστανται στα Τζουμέρκα οι Αθαμάνες, ένα από τα αρχαιότερα ελληνικά φύλλα. Από αυτό πήρε και το όνομά της η περιοχή και έκτοτε έμεινε γνωστή ως Αθαμανία. Για πολλούς αιώνες οι γυναίκες της φυλής ασχολούνταν με την

γεωργία, οι δε άνδρες ήταν νομάδες κτηνοτρόφοι. Από το 4^ο ήδη π.Χ. αιώνα αρχίζουν να οργανώνονται σε οικισμούς και πόλεις ενώ συγχρόνως οχυρώνουν θέσεις στρατηγικής σημασίας κυρίως κατά μήκος της χαράδρας του Αράχθου (Ραφταναίοι, Πλάκα, Κουκκούλια, Γουριανά) αλλά και στις διόδους από την Κεντρική Ήπειρο προς την Ανατολική Πίνδο και τη Θεσσαλία (Καλαρύτες, Χουλιαράδες, Πράμαντα, Καταρράκτης, Κυψέλη, Θεοδώριανα, Βουργαρέλι, Ανεμοράχη), με σκοπό να ελέγχουν τα περάσματα και να καταφεύγουν εκεί σε περιπτώσεις επιδρομής. (Ζήδρου, 2008)

Στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. θα προσαρτηθούν στο βασίλειο του Πύρρου, ο οποίος εκτίμησε την καίρια γεωγραφική θέση της περιοχής και θα τον ακολουθήσουν στις εκστρατείες του. Μετά τον θάνατο και την διάλυση του βασιλείου του, θα αποτελέσουν μέλη της Συμμαχίας των Ηπειρωτών.

Μετά το 167 π.Χ. και την ρωμαϊκή κατάκτηση, η Αθαμανία, όπως και η υπόλοιπη Ήπειρος, θα καταστραφεί και θα ερημωθεί. Οι κάτοικοί της θα μεταφερθούν σε πεδινές ή παραθαλάσσιες θέσεις και στα μεγάλα αστικά κέντρα. Συνολικά, σε όλη την περίοδο της Ρωμαιοκρατίας, η ορεινή άγονη και απομονωμένη Αθαμανία, σχεδόν έρημη και εγκαταλελειμμένη, θα ακολουθήσει την παρακμή και γενικά την πορεία της υπόλοιπης Ηπείρου.

Ελάχιστες πληροφορίες υπάρχουν για τα Τζουμέρκα κατά τους Βυζαντινούς χρόνους. Ιδιαίτερα τα ορεινά κτηνοτροφικά χωριά δε μνημονεύονταν σε πηγές, πριν το 14^ο αιώνα μ. Χ. Η περιοχή όμως δε φαίνεται να γλίτωσε από τις βαρβαρικές ορδές που λεηλατούσαν την Ήπειρο την ίδια περίοδο.

Το 14^ο αιώνα τα Τζουμέρκα και την ευρύτερη περιοχή Μαλακασίου έχουν σαν ορμητήρια οι Μαλακάσιοι (πιθανότατα Βλάχοι που ήρθαν από τη νότια Αλβανία) για τις επιθέσεις τους κυρίως στην περιοχή των Ιωαννίνων.

Κατά την εποχή του Δεσποτάτου της Ηπείρου (1204-1430) θα αρχίσει για την περιοχή μια ανάπτυξη που θα κορυφωθεί στην περίοδο της Οθωμανικής Κυριαρχίας. Τότε θα δημιουργηθεί και το δίκτυο των μονοπατιών και τα περίφημα πέτρινα γεφύρια που θα διευκολύνουν το πέρασμα των ποταμών και των χειμάρρων και θα εξυπηρετούν τις μετακινήσεις ανθρώπων, κοπαδιών και εμπορευμάτων ως τα μέσα του 20 ου αιώνα.

Το 15^ο αιώνα οι κάτοικοι των περιοχών αυτών οχυρωμένοι στα ορεινά καταφύγιά τους είναι οι τελευταία που αντιστέκονται στους Τούρκους. Οι Οθωμανοί, εκτιμώντας την καίρια γεωγραφική θέση και την μεγάλη σημασία της περιοχή των Τζουμέρκων, επιδίωξαν να την υποτάξουν, προκειμένου να εδραιώσουν την κυριαρχία τους στην ευρύτερη επικράτεια και να

αποφύγουν τυχόν επαναστατικά κινήματα, τα οποία θα μπορούσε να υποθάλψει εξαιτίας της ορεινής και δυσπρόσιτης γεωμορφολογίας της. Τελικά, το 1478 οι Τζουμερκιώτες θα αναγκαστούν να συνθηκολογήσουν, πετυχαίνοντας όμως προνομιακό καθεστώς ημιανεξαρτησίας και αυτοδιοικήσεως, με ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους. (Ζήδρου, 2008)

Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα και την ιδιαίτερη μεταχείρισή τους. Έτσι, τα Τζουμέρκα δεν θα γνωρίσουν τις αυθαιρεσίες και τις βιαιότητες του Οθωμανού κατακτητή, όπως άλλες Ηπειρωτικές περιοχές. Αντίθετα και εξαιτίας της σχετικής αυτονομίας που απολάμβαναν, θα αποτελέσουν καταφύγιο για πολλούς Έλληνες, που εγκατέλειπαν τις εστίες τους στις πεδινές περιοχές και επιδίωκαν την εγκατάστασή τους σε ορεινές και δυσπρόσιτες περιοχές. Τα προνόμια αυτά και η σχετική ηρεμία θα διατηρηθούνε μέχρι τις αρχές του 17ου αι. Τότε όμως και με αφορμή το αποτυχημένο επαναστατικό κίνημα του Διονυσίου του Φιλοσόφου στα Γιάννενα (1611), καταργήθηκαν τόσο τα προνόμια όσο και η ευνοϊκή μεταχείριση πολλών Ηπειρωτικών περιοχών, ενώ οι αρπαγές, οι ληστείες, η λεηλασίες, οι αυθαιρεσίες, η βαριά φορολογία, η εξισλαμισμοί, το παιδομάζωμα, και οι διωγμοί, διαδεχόταν τις περιόδους ηρεμίας και ευημερίας. Ωστόσο, στα τέλη του 17ου αι. τα Τζουμέρκα θα γνωρίσουν μία περίοδο ακμής με τον πληθυσμό τους να αυξάνεται σημαντικά, κυρίως από την εγκατάσταση κατοίκων από τις γύρω περιοχές και τα διαλυμένα χωριά να ανασυγκροτούνται και να ιδρύονται νέα. (Ζήδρου, 2008)

Την περίοδο διακυβέρνησης της Ηπείρου από τον Αλή Πασά (1788 - 1822), τα χωριά των Τζουμέρκων θα αναπτυχθούν περαιτέρω πληθυσμιακά και οικονομικά, ως αποτέλεσμα της καλής οργάνωσης και διοίκησης του κράτους του που απέφερε γενικότερη ηρεμία, ανάπτυξη και ακμή αλλά και εξαιτίας της ιδιαίτερης προσοχής που έτυχε η περιοχή συνολικά λόγω της καίριας γεωγραφικής της θέσης, κυρίως ως πέρασμα προς την Θεσσαλία. Παράλληλα, θα αισθανθούν σε μεγάλο βαθμό και την σκληρότητα του Αλή Πασά, καθώς βρισκόταν σε συνεχή επαναστατικό αναβρασμό και αποτελούσαν καταφύγιο ενόπλων ομάδων. Έτσι, τόσο συχνά ήταν και τα ιδιαίτερα σκληρά αντίποινά του, προκειμένου να επαναφέρει την τάξη και να διατηρεί τον έλεγχο. Πλησιάζοντας στις παραμονές της Επανάστασης του 1821, οι ένοπλες ομάδες οργανώθηκαν συστηματικότερα, ήρθαν σε συνεννοήσεις με καπεταναίους και άλλες αντίστοιχες ομάδες και βρισκόταν σε συνεχή ετοιμότητα.

Τελικά, η επανάσταση κηρύχτηκε επίσημα στις 15 Μαΐου 1821 στην Μονή του Αγίου Γεωργίου στο Βουλγαρέλι. Έκτοτε, η περιοχή των Τζουμέρκων, βρίσκονταν σε διαρκή αναταραχή, αρκετές σκληρές μάχες διεξάχθηκαν στα εδάφη της και πολλά χωριά υφίστανται

τα αντίποινα των κατακτητών: λεηλασίες, καταστροφές ή καήκαν και αφανίστηκαν ολοκληρωτικά, π.χ. Άγναντα, Συρράκο, Καλαρρύτες.

Μετά το τέλος της επανάστασης, η περιοχή των Τζουμέρκων δεν συμπεριλήφθηκε στο ελληνικό κράτος το 1881 όπως και η υπόλοιπη Ήπειρος, αλλά παρέμεινε υπό Οθωμανική διοίκηση. Η προσάρτηση των Τζουμέρκων στο ελληνικό κράτος του 1881 έγινε το 1912.

Αφού επιτεύχθηκε ο μεγάλος αυτός στόχος, η περιοχή δεν θα ειρηνεύσει. Αντίθετα, θα ακολουθήσει την παραγμένη πορεία των νεότερης Ελλάδας, συμμετέχοντας στα μεγάλα πολεμικά γεγονότα και εξακολουθώντας έως την σύγχρονη εποχή να αποτελεί κοιτίδα αγωνιστών και αντίστασης στον εκάστοτε κατακτητή.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής και του εμφυλίου πολέμου τα Τζουμέρκα αποτέλεσαν πεδίο δράσης των αντάρτικων δυνάμεων. Η γεωγραφική τους ιδιαιτερότητα ως ορεινού όγκου απόκρημνου και δύσβατου, εντελώς ακατάλληλου για τακτικό πόλεμο οδήγησε τους αρχηγούς του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ, Άρη Βελουχιώτη και Ναπολέοντα Ζέρβα αντίστοιχα, να επιλέξουν την περιοχή αυτή για να εγκαταστήσουν τα αρχηγεία τους κατά την περίοδο Ιουλίου – Οκτωβρίου 1943, τη μόνη περίοδο που οι δύο οργανώσεις προσπάθησαν να συστρατευθούν (Καμάρα, 2008). Τον Οκτώβριο του 1943, οι Γερμανοί πυρπόλησαν τα περισσότερα χωριά των Τζουμέρκων σε ποσοστό πάνω από 70%. Μαζί με τα κτήρια παραδόθηκαν στις φλόγες τα νοικοκυριά και τα εισοδήματα των κατοίκων, με αποτέλεσμα πολλοί άνθρωποι να βρεθούν άστεγοι. Μέσα σε αυτή τη δυστυχία τα Τζουμέρκα μεταβλήθηκαν σε θέατρο πολεμικών αναμετρήσεων μεταξύ των τμημάτων των αντιστασιακών οργανώσεων ΕΑΜ- ΕΛΑΣ και ΕΔΕΣ και συγκεκριμένα από το πρώτο δεκαήμερο του Οκτωβρίου του '43 μέχρι το αντίστοιχο δεκαήμερο του Φεβρουαρίου του '44. Οι κάτοικοι της περιοχής ανέλαβαν σχεδόν υποχρεωτικά τη διατροφή των αντάρτικων τμημάτων που είχαν παραταχθεί ανατολικά της γραμμής του Αράχθου, επί ένα περίπου εξάμηνο. (Φίλος, 2008)

Εκτός από τις πολεμικές βλάβες έγιναν και φυσικές. Και αυτές οφείλονται στην καταστροφή των δασών που έγιναν κατά την περίοδο 1889 – 1900. Οι κάτοικοι χωρίς απολύτως κανένα περιορισμό καίγανε τα δάση, για να τα μεταβάλλουν σε καλλιεργήσιμες εκτάσεις και να δημιουργήσουν χορτολίβαδα για τη βοσκή των ζώων τους. (Φίλος, 2000)

Οι κάτοικοι των Τζουμέρκων μετά από δύο εξοντωτικούς πολέμους (κατά των Γερμανών και τον Εμφύλιο) άρχισαν να εγκαταλείπουν τα χωριά και να στοιβάζονται στις πόλεις (Άρτα, Γιάννενα, Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Εξωτερικό).

Η συστηματικότερη καλλιέργεια της γης στα πεδινά με τα σύγχρονα μέσα περιόρισε τις χειμερινές βοσκές και χτύπησε την κτηνοτροφία. Η τεχνολογική εξέλιξη έθεσε στο περιθώριο πολλά επαγγέλματα και δημιούργησε νέα. Οι άνθρωποι υποχρεώθηκαν να προσαρμοστούν στην νέα κατάσταση. Πολλοί έφυγαν μακριά σε άλλα μέρη να βρουν την τύχη τους και τα χωριά σχεδόν ερήμωσαν. (Φίλος, 2000)

Όμως η αγάπη τους και η νοσταλγία για τον όμορφο και δυνατό αυτό τόπο δεν παύει να υπάρχει και στην πρώτη ευκαιρία ειδικά με την αφορμή των εορτών και πανηγυριών επιστρέφουν ακόμα και από μακριά για λίγες ημέρες.

2.6 Ιστορικά και νεότερα μνημεία στην περιοχή των Τζουμέρκων

Στην περιοχή των Τζουμέρκων δεν έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα αρχαιολογικές ανασκαφές και τα αρχαία μνημεία, όπως ακροπόλεις των αρχαίων Αθαμάνων, έχουν ερευνηθεί μόνο επιφανειακά και έτσι οι πληροφορίες που μας προσφέρουν είναι λιγοστές.

Κατά τους Βυζαντινούς χρόνους και την εποχή που η περιοχή ανήκε στο Δεσποτάτο της Ηπείρου, ένα από το σημαντικότερα μνημεία της περιόδου στην ευρύτερη περιοχή είναι η Κόκκινη Εκκλησία στο Παλιοχώρι Βουργαρελίου. Ο ναός, που είναι αφιερωμένος στην Γέννηση της Θεοτόκου, χρονολογείται στα τέλη του 13^{ου} αιώνα και ανήκει στον τύπο του δικιόνιου σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού με τρούλο, οφείλει την ονομασία του στα κόκκινα τούβλα που διακοσμούν τους εξωτερικούς τοίχους. Εσωτερικά υπήρχαν τοιχογραφίες, από τις οποίες σώζονται σήμερα ελάχιστες παραστάσεις. (Ζήδρου, 2008)

Εικόνα 6: Η Κόκκινη Εκκλησία στο Βουργαρέλι
(Πηγή: <http://www.guesthousekedros.gr>)

Στους μεταβυζαντινούς χρόνους, την περίοδο της Τουρκοκρατίας, αυξάνεται σημαντικά ο αριθμός των μνημείων. Η Χρυσοσπηλιώτισσα των Γουριανών ήταν μοναστήρι από τα πιο ονομαστά της περιοχής, αφιερωμένο στη Γέννηση της Θεοτόκου, από το οποίο σώζεται

σήμερα μόνο το καθολικό, δηλαδή ο κυρίως ναός. Το μοναστήρι κτίστηκε τον 11^ο αιώνα, ανακαινίσθηκε το 1663, σύμφωνα με επιγραφή, και οι τοιχογραφίες του ναού χρονολογούνται το 1801 και βρίσκονται σε καλή κατάσταση διατήρησης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το ξυλόγλυπτο τέμπλο του, με φυτικό διάκοσμο, ευαγγελικές σκηνές, ζώα και πτηνά και εικόνες που χρονολογούνται από το 19^ο αιώνα και αποτελεί εξαιρετικό δείγμα της ξυλογλυπτικής τέχνης της περιοχής. (Αγγέλη, 2006)

Βόρεια του Βουργαρελίου δεσπόζει το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου, το οποίο σώζεται σε άριστη κατάσταση. Ο ναός είναι αγιογραφημένος με τοιχογραφίες που χρονολογούνται το 1714, έργο Καλαρρυτινών ζωγράφων. Το τέμπλο είναι ενδιαφέρον δείγμα ξυλογλυπτικής και οι εικόνες του χρονολογούνται στις αρχές του 18^{ου} αιώνα. Το μοναστήρι έχει τη συμβολή του στην εθνική μας ιστορία, καθώς σε αυτό ύψωσαν τη σημαία της επανάστασης το 1821 οι οπλαρχηγοί των Τζουμέρκων και Ραδοβυζίων.

Από τα πιο ονομαστά μοναστήρια της περιοχής είναι η Μονή της Πλάκας (ή Μουχουστίου), ανάμεσα στο ομώνυμο γεφύρι και στους Ραφταναίους. Είναι άγνωστο πότε ιδρύθηκε το καθολικό, που είναι αφιερωμένο στη Γέννηση της Θεοτόκου και ανακαινισμένο το 1665. Οι τοιχογραφίες του χρονολογούνται το δεύτερο μισό του 17^{ου} αιώνα, όπως και οι εικόνες στο επίχρυσο ξυλόγλυπτο τέμπλο. Το μνημείο σώζεται σήμερα σε πολύ καλή κατάσταση και λειτουργεί και ως ενοριακός ναός.

Το μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής μεταξύ Πραμάντων και Μελισσουργών κτίστηκε από τον ιερομόναχο Διονύσιο Νούτσο και έπαιξε το ρόλο του στη σύγχρονη ιστορία, καθώς ήταν έδρα του οπλαρχηγού Πουτέτση κατά τους αγώνες του 1912-1913, ενώ αργότερα χρησιμοποιήθηκε ως βάση από τις ομάδες του Ζέρβα. Το καθολικό της μονής είναι του 1876, ενώ στον εσωτερικό αύλειο χώρο τα κελιά των μοναχών έχουν ανακαινιστεί πρόσφατα. Στο τέμπλο του ναού οι εικόνες είναι του 1839 και μεταφέρθηκαν από τη μικρή εκκλησία της Αγίας Παρασκευής η οποία προϋπήρχε δίπλα στο μοναστήρι. (Αγγέλη, 2006)

Το μοναστήρι της Αγίας Αικατερίνης στον Καταρράχτη ιδρύθηκε το 1730, αλλά όπως αναφέρεται στην κτητορική επιγραφή στο καθολικό της μονής, ανακατασκευάστηκε εκ θεμελίων το 1827. Αξιόλογη είναι η αργυρή επένδυση της εικόνας της Αγίας Αικατερίνης, έργο Καλαρρυτινών ασημουργών. Η ιδιαιτερότητα όμως του μοναστηριού έγκειται στον τρόπο με τον οποίο οι μοναχοί έλυσαν το πρόβλημα υδροδότησης, μεταφέροντας νερό από το βουνό στη μονή με “κανάλες”. Από το τότε δίκτυο, σήμερα σώζεται μόνο ένα μικρό τμήμα. (Αγγέλη, 2006)

Η μονή Κηπίνας είναι ένα από τα πιο εντυπωσιακά και υποβλητικά μνημεία της περιοχής, καθώς είναι κτισμένη στην είσοδο σπηλαιού, στο μέσο κατακόρυφης πλαγιάς που υψώνεται πάνω από τον Καλαρρύτεκο ποταμό. Κατά το μητροπολίτη Αρτης Σεραφεΐμ Ξενόπουλο ή Βυζάντιο, η μονή οικοδομήθηκε το 1212. Το όνομά της οφείλεται στους κήπους που καλλιεργούσαν οι μοναχοί κάτω από αυτή. Στη σημερινή μορφή του το μικρό σε έκταση μοναστικό συγκρότημα είναι έργο της οθωμανικής περιόδου. Γνώρισε ιδιαίτερη άνθηση κατά τι 18^ο αιώνα αλλά παρήκμασε και εγκαταλείφθηκε στις αρχές του 20^{ου}. Η μονή έχει φρουριακό χαρακτήρα. Το καθολικό, μια μονόκλιτη βασιλική πιθανόν του 17^{ου} αιώνα, είναι λαξευμένο στο βράχο. Οι τοιχογραφίες και το τέμπλο είναι έργα του τέλους του 17^{ου} -αρχών του 18^{ου} αιώνα, ενώ οι εικόνες χρονολογούνται στα 1734-1735. Το ξυλόγλυπτο τέμπλο όμως έπεσε “θύμα” αρχαιοκάπηλων το 1997. Το συγκρότημα της μονής συμπληρώνουν διάφορο συγκρότημα κελιών, διαβατικό με κινητή γέφυρα και βοηθητικό κτήριο στον εξωτερικό περίβολο. Το σπήλαιο εξερευνήθηκε το 1956 από την Άννα Πετροχείλου και το 1993 από τον Σπηλαιολογικό Ελληνικό Εξερευνητικό Όμιλο. Οι έρευνες έδειξαν ότι πρόκειται για κοίτη υπόγειου ποταμού, με μήκος 240 μ. (Καραμπερίδη, Κασκάνης, 2008)

Εικόνα 7: Μονή Κηπίνας (προσωπικό αρχείο)

Η μονή Βύζιζας Ματσουκίου, κτισμένη στο χείλος απότομου γκρεμού πάνω από τη συμβολή τριών παραποτάμων του Αράχθου, είναι αφιερωμένη στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου. Το καθολικό ανακαινίσθηκε το 1783 και αγιογραφήθηκε το 1797, ενώ οι τοιχογραφίες του παρεκκλησίου του Αγίου Ιωάννη, έργο Καλαρρυτινών ζωγράφων, χρονολογούνται από το 1737. Η μονή είχε αξιόλογη βιβλιοθήκη με σημαντικό αριθμό χειρογράφων, 14 από τα οποία φυλάσσονται σήμερα στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, ενώ ένα ακόμη βρίσκεται στο θρησκευτικό- ιστορικό- πολιτιστικό Μουσείο Βύζιζας. Το μοναδικό για την περιοχή Μουσείο, που ιδρύθηκε το 2002 στο Ματσούκι, στεγάζει ακόμη φορητές εικόνες, ξυλόγλυπτα, χαρακτηριστικά, έντυπα βιβλία. (Αγγέλη, 2006)

Εικόνα 8: Μονή Βύλιζας στο Ματσούκι
(Πηγή: <http://www.epcon.gr/Dimoi/Dimos1/p1.html>)

Στα Θεοδώριανα βρίσκεται το μοναστήρι της Γέννησης της Θεοτόκου, από το οποίο σώζεται μόνο το καθολικό, ανακαινισμένο το 1793, ενώ τα κελιά είναι ερειπωμένα. Η εκκλησία, ξυλόστεγη βασιλική, έχει θαυμάσιο ξυλόγλυπτο τέμπλο. Στον περίβολο του μοναστηριού λειτουργούσε αλληλοδιδασκτική σχολή. Στον ίδιο χώρο, ο ενοριακός ναός του αγίου Γεωργίου, μια τρίκλιτη βασιλική με χαγιάτι, νάρθηκα και ενσωματωμένο καμπαναριό, κτισμένη το 1880, εντυπωσιάζει με το θαυμάσιο ξυλόγλυπτο τέμπλο του, τον άμβωνα και το κιβώριο του 1901, που καλύπτει την Αγία Τράπεζα.

Στον Άγιο Νικόλαο είναι αφιερωμένη η μεγάλη εκκλησία στο Συρράκο, η οποία κατασκευάστηκε τον 17^ο αιώνα. Κάηκε το 1821 μαζί με όλο το χωριό κατά τη διάρκεια αντιποίνων για τη συμμετοχή στην Επανάσταση και ξανακτίστηκε το 1834. Τη σημερινή του μορφή με τους θόλους και τον ωραίο τρούλο την πήρε με την ανακαίνιση το 1900. Τότε αποκτά και το αριστουργηματικό ξυλόγλυπτο τέμπλο του. Ανάμεσα στα κειμήλια του ναού είναι ένας χρυσοκέντητος επιτάφιος ρώσικης τεχνοτροπίας με πολύτιμους λίθους, δωρεά του Συρρακιώτη ευεργέτη Σπυρίδωνος Μπαλτατζή.

Από τους ενοριακούς ναούς αξιομνημόνευτη είναι και η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής στα Πράμαντα, μεγάλων διαστάσεων τρίκλιτη βασιλική του 19^{ου} αιώνα, κτισμένη με επιμελημένη λαξευτή τοιχοποιία. Χαρακτηριστικά είναι τα δυτικίζοντα λίθινα τόξα των παραθύρων, τα κλασικιστικά κιονόκρανα και το με μπαρόκ στοιχεία κωδωνοστάσιο, στοιχεία της αστικής αρχιτεκτονικής που οι Τζουμερκιώτες μάστορες ενσωμάτωσαν με μαεστρία στην τέχνη τους. (Αγγέλη, 2006)

Εναρμονισμένοι μέσα στο πέτρινο περιβάλλον των Καλαρρυτών, ο ενοριακός ναός του Αγίου Νικολάου είναι μια μεγάλη τρίκλιτη, τρισυπόστατη βασιλική με πολύ ψηλό τρούλο, πιθανότατα κτισμένη το 1480. Το δεξιό κλίτος είναι αφιερωμένο στον Άγιο Χαράλαμπο και

το αριστερό στους Αγίους Πάντες. Ο Άγιος Νικόλαος υπήρξε και αυτός θύμα της συμμετοχής των Καλαρρυτινών στην Επανάσταση, καθώς πυρπολήθηκε το 1821 μαζί με όλο το χωριό. Το 1845 Μετσοβίτης τεχνίτης παίρνει παραγγελία για να φτιάξει τα ξυλόγλυπτα που κοσμούν μέχρι και σήμερα το ναό. Ο κεντρικός πολυέλαιος, του 19^{ου} αιώνα, είναι ειδική παραγγελία από την Τεργέστη, δωρεά της οικογένειας κοσμηματοπωλών Νέσση. Ανάμεσα στα κειμήλια του Αγίου Νικολάου υπάρχουν και εκκλησιαστικά είδη, έργα Καλαρρυτινών αργυροχόων. Το ναό κοσμούν τοιχογραφίες τριών εποχών, σε τρία στρώματα, οι οποίες όμως δεν είναι σε τόσο καλή κατάσταση.

Ακόμη, αξίζει να αναφερθούν η εκκλησία των Αγίων Πάντων στο Μιχαλίτσι, και η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής στο Αμπελοχώρι, κτισμένες πάνω σε αρχαίο τείχος και σε αρχαίο πύργο αντίστοιχα.

Στην περιοχή των Τζουμέρκων σώζονται και αρκετά μνημεία των νεώτερων χρόνων, κάποια από τα οποία είναι χαρακτηρισμένα ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία, ενώ επίσης διατηρητέοι έχουν χαρακτηριστεί οι οικισμοί του Συρράκου και των Καλαρρυτινών, που διατηρούν τα λιθόκτιστα σπίτια τους και τον παραδοσιακό χαρακτήρα τους και αποτελούν οι ίδιοι αξιοθέατα.

Ανάμεσα στα νεώτερα μνημεία ξεχωρίζει το γεφύρι της Πλάκας, το μεγαλύτερο πέτρινο μονότοξο γεφύρι των Βαλκανίων που ενώνει τις δύο όχθες του Αράχθου. Έχει συνολικό μήκος 61 μ. , ύψος 21 μ. και η αίσθηση που δίνει είναι ότι αιωρείται πάνω από το νερό, αφού το άνοιγμα της καμάρας του είναι 40 μ. Το γεφύρι χτίστηκε και έπεσε δυο φορές, το 1860 καθώς τα νερά του Αράχθου μετακίνησαν το βράχο όπου στηριζόταν και το 1863 έπεσε την ημέρα των εγκαινίων του. Τελικά ξαναχτίστηκε το 1866 με πρωτομάστορα τον Κώστα Μπέκα από τα Πράμαντα και στέκεται μέχρι και σήμερα. Το συνολικό κόστος ανήλθε σε 187.000 γρόσια, αστρονομικό ποσό, αν σκεφτεί κανείς ότι το ημερομίσθιο της εποχής δεν ξεπερνούσε το ένα γρόσι. Ως κύριος χρηματοδότης αναφέρεται ο Ιωάννης Λούλης, τα γύρω χωριά έβαλαν τα υπόλοιπα χρήματα (Άγναντα, Πράμαντα και Μελισσουργοί), ενώ πολλοί κάτοικοι διέθεσαν και προσωπική εργασία. Το σημαντικό αυτό γεφύρι που τροφοδοτούσε τα ορεινά και αποτελούσε πέρασμα για τα πεδινά, το κλείνουν οι Τούρκοι το 1881, από τη στιγμή δηλαδή που ο Αραχθος ορίζεται ως σύνορο μεταξύ του ελληνικού και του τουρκικού κράτους, ενώ ακριβώς δίπλα εγκαθίστουν και τελωνειακό σταθμό. Το 1943 κατά τη διάρκεια των γερμανικών εκκαθαρίσεων επιχειρείται να ανατιναχθεί το γεφύρι, αλλά χωρίς καμιά επιτυχία. Στην περιοχή της Πλάκας γινόταν και πολλές συγκρούσεις μεταξύ των αντάρτικων τμημάτων ΕΛΑΣ και ΕΔΕΣ, αφού εδώ υπήρξε το σύνορο των δύο αντιμαχόμενων πλευρών.

Το 1944, στο οίκημα δίπλα στη γέφυρα που σήμερα στέκει αναπαλαιωμένο και θεωρείται διατηρητέο μνημείο, υπογράφεται παρουσία του Άρη Βελουχιώτη και του Ναπολέοντα Ζέρβα η συμφωνία του ΕΛΑΣ με τον ΕΔΕΣ, πιο γνωστή ως Συμφωνία της Πλάκας.

Εικόνα 9: Γεφύρι Πλάκας (Πηγή: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων)

Η γέφυρα Παπαστάθη στον Άραχθο, στο ύψος των χωριών Δρίσκος και Κράνη, κτίστηκε το 1746 με έξοδα του ηγουμένου της Μονής Βύλιζας αλλά και κατοίκων των γύρω χωριών. Το γεφύρι στηρίζεται στην απότομη ανατολική όχθη του ποταμού και σχηματίζει μια μεγάλη καμάρα, δύο μικρότερες και μια μικρή καθώς χαμηλώνει για να καθίσει στην ομαλή δυτική όχθη. Η κοίτη όμως του ποταμού μετακινήθηκε κάποια στιγμή προς τα δυτικά, καταστρέφοντας έτσι ένα τμήμα του γεφυριού. Πολλά ακόμη λίθινα γεφύρια, όπως για παράδειγμα η γέφυρα της Πολιτσάς στο Αμπελοχώρι, η γέφυρα της Γκούρας στα Θεοδώριανα, ή τα γεφύρια στους Καλαρρύτες, το Βαπτιστή, τη Σγάρα, την Κυψέλη και αλλού τραβούν το μάτι του επισκέπτη με την αρχιτεκτονική τους και αποτελούν χαρακτηριστικές μαρτυρίες του τρόπου μετακίνησης ανθρώπων και προϊόντων κατά τα προηγούμενα χρόνια. (<http://www.petrinagefiria.uoi.gr/>)

Εικόνα 10: Γεφύρι του Παπαστάθη
(Πηγή: <http://www.petrinagefiria.uoi.gr/>)

Άλλα νεώτερα μνημεία που παρουσιάζουν ενδιαφέρον είναι οι νερόμυλοι, οι νεροτριβές και τα μαντάνια, που διασώζουν στοιχεία της ντόπιας λαϊκής αρχιτεκτονικής και ανασυνθέτουν μια εικόνα της κοινωνικοοικονομικής ζωής και του τρόπου επιβίωσης των κατοίκων της κάθε κοινότητας την προβιομηχανική εποχή. Τέτοια μνημεία σώζονται σε αρκετά χωριά, όπως στο Βαπτιστή, στο Ματσούκι, όπου ανακαινίσθηκαν πρόσφατα, στους Χριστούς, στα Πράμαντα, στα Αγναντα, επίσης ανακαινισμένα, στον Καταρράχτη, τα Γουριανά, την Κυψέλη, την Ανεμορράχη και τα Θεοδώριανα. Κάποια από αυτά τα μνημεία θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα είδος λαογραφικού μουσείου, όπου ο επισκέπτης θα παίρνει πληροφορίες για τον τρόπο λειτουργίας τους, αλλά και για τις ασχολίες των κατοίκων, τις καλλιέργειες φυτών που με το άλεσμα έδιναν αλεύρι, την κατεργασία των μαλλιών και των υφασμάτων. (Αγγέλη, 2006)

Τέλος, η περιοχή των Τζουμέρκων προσφέρει πολλά ξερολιθικά τοπία. Ξερολιθιά σημαίνει χτίσιμο πέτρας χωρίς συνδετικό υλικό, λάσπη ή τσιμέντο. Πρόκειται για μια πανάρχαια τεχνική που χρησιμοποιήθηκε σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης. Χτίζοντας τοίχους αντιστήριξης από ξερολιθιά, ο άνθρωπος κατάφερε να διαμορφώσει κεκλιμένα εδάφη σε αναβαθμίδες ώστε να μπορέσει να συγκρατήσει τη γη και να την καλλιεργήσει. Τα πιο εντυπωσιακά τοπία, στην περιοχή των Τζουμέρκων, βρίσκονται κατά μήκος της κοιλάδας του Αράχθου, Ανατολική, Χουλιάρδες, Αμπελοχώρι, Πλάκα, αλλά και γύρω από το Ματσούκι, το Συρράκο, τους Καλαρρύτες και άλλους οικισμούς. (Παγκρατίου, 2008)

2.7 Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Διοικητική διαίρεση της περιοχής

Σκαρφαλωμένα στις πλαγιές του ορεινού όγκου των Τζουμέρκων βρίσκονται πολυάριθμα χωριά και ορεινοί συνοικισμοί. Τα Τζουμερκοχώρια αποτελούν σήμερα μια σύνθετη ομάδα χωριών, τα οποία ανήκουν διοικητικά σε τρεις νομούς: Ιωαννίνων, Άρτας και Τρικάλων. Στην πραγματικότητα όμως, λειτουργούν ως ένα ενιαίο σύνολο με κοινή ιστορική πορεία, παράδοση και πολιτισμό, όπως αποδεικνύεται από τις γραπτές μαρτυρίες, τα μνημεία, τις παραδόσεις, τα έθιμα, τους μύθους, τους θρύλους, τα τοπωνύμια, τα επώνυμα, την γλώσσα, την ενδυμασία, τις ασχολίες και γενικότερα τον τρόπο διαβίωσης των κατοίκων. (Ζήδρου, 2008)

Σύμφωνα με την προφορική παράδοση, γιατί γραπτές μαρτυρίες δεν υπάρχουν, η δημιουργία των σημερινών χωριών των Τζουμέρκων εντοπίζεται γύρω στον 14^ο με 15^ο αιώνα. Έτσι, κατά κύριο λόγο ο φόβος και η ανάγκη της άμυνας φαίνεται πως δημιούργησαν στα πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας τα χωριά των Τζουμέρκων, και κατά δεύτερο λόγο η συνένωση των κατά τόπους συνοικισμών ήταν σημάδι οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. (Φίλος, 2000)

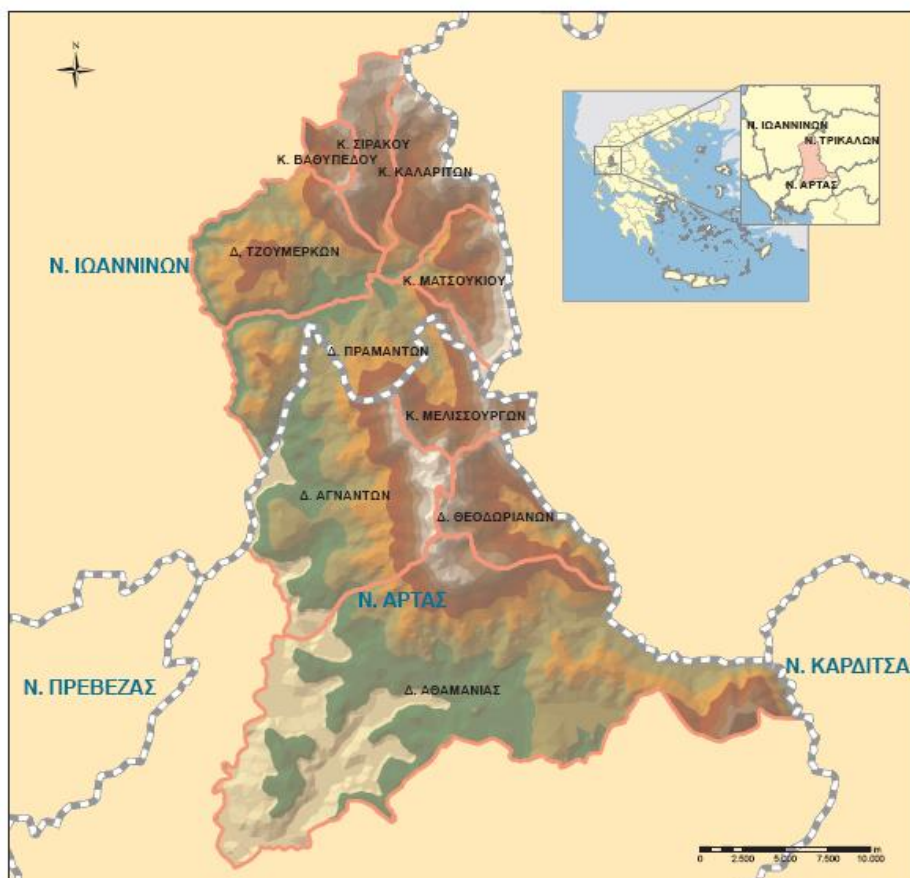
Κατά τη χρονική περίοδο 1635- 1700 εξαιτίας των διωγμών και άλλων δοκιμασιών των υποδούλων Ελλήνων, ορισμένα χωριά των Τζουμέρκων σχεδόν διαλύθηκαν, και πολλοί κάτοικοι μετακινήθηκαν από τη μια περιοχή στην άλλη. Μετά τη συνθήκη του Κάρλοβιτς (1699) φάνηκε να εξασφαλίζεται η ησυχία και η ασφάλεια της υπαίθρου και δημιουργήθηκαν ευμενείς συνθήκες επαναπατρισμού. Η κατεστραμμένη περιοχή ανασυγκροτείται, οι πρώτοι κάτοικοι εγκαταλείπουν τα μέρη, στα οποία είχαν καταφύγει και άρχισαν να επανέρχονται στην γενέτειρά τους. Χωριά που είχαν διαλυθεί άρχισαν να χτίζονται, συνοικισμοί συμπύχθηκαν και αποτέλεσαν χωριά, κεφαλοχώρια και ίδρυσαν την κοινότητα. Σιγά, σιγά ανοικοδομούν τα μοναστήρια και τις εκκλησίες τους, επισκευάζουν τα υδραγωγεία, τις βρύσες, και τους υδρόμυλους και δίνουν ζωή και υπόσταση στην περιοχή. (Φίλος, 2000)

Σύμφωνα με το Στέφανο Φίλο “τα χωριά όπως τα βλέπουμε σήμερα ζούνε την παρακαμή τους. Το αυτοκίνητο πήρε το ψωμί από τους κिरατζήδες. Η συστηματικότερη καλλιέργεια της γης στα πεδινά, με τα σύγχρονα μέσα, περιόρισε τις χειμερινές βοσκές και χτύπησε την κτηνοτροφία. Η τεχνολογική εξέλιξη έθεσε στο περιθώριο πολλά επαγγέλματα και δημιούργησε νέα. Οι άνθρωποι υποχρεώθηκαν να προσαρμοστούν στη νέα κατάσταση. Τους παραπλάνησε η επιστήμη, το εμπόριο, η βιοτεχνία και τους έδεσε στις μεγαλουπόλεις και

στον κάμπο. Τους ξεμύαλισε το άγνωστο και πέταξαν μακριά σε άλλα μέρη να βρουν την τύχη τους και τα χωριά σχεδόν ερήμωσαν.”

Στην παρούσα εργασία μελετάται η περιοχή των Τζουμέρκων που ανήκει στους Νομούς Ιωαννίνων και Άρτας. Διοικητικά, αυτή η περιοχή, αποτελείται από 4 δήμους και 6 κοινότητες. Το τμήμα του Νομού Ιωαννίνων περιλαμβάνει το Δήμο Πραμάντων με έδρα τα Πράμαντα, το Δήμο Τζουμέρκων με έδρα τους Χουλιαράδες, και τις Κοινότητες Βαθυπέδου, Καλαρρυτών, Ματσουκίου και Συρράκου. Το τμήμα του Νομού Άρτας περιλαμβάνει το Δήμο Αγνάντων με έδρα την Άγναντα, τον Δήμο Αθαμανίας με έδρα το Βουργαρέλι και τις κοινότητες Μελισσουργών και Θεοδωριάνων.

Τέλος, τα χωριά που είναι δεξιά του ποταμού Αχελώου, όπως το Παχτούρι, το Αρματολικό και η Νεραΐδα (Κοινότητα Νεραΐδας), το Γαρδίκι και η Αθαμάνια (Δήμος Ανθήκων) και η Αγία Παρασκευή (Κοινότητα Ασπροποτάμου), είναι Τζουμερκοχώρια, άσχετα αν ανήκουν διοικητικά στο νομό Τρικάλων, δεν παύουν να ανήκουν στο ορεινό συγκρότημα των Τζουμέρκων, αλλά δεν αποτελούν μέρος της ερευνάς μας και απλά αναφέρονται.

Χάρτης 2: Περιοχή Τζουμέρκων (Πηγή: Γαλάνη, 2007)

**ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ**

Δημογραφικά στοιχεία

Στον πίνακα που ακολουθεί (πίνακας 1) παρουσιάζεται η εξέλιξη του πραγματικού πληθυσμού, δηλαδή του συνολικού πληθυσμού που βρέθηκε και απογράφηκε κατά την απογραφή στο συγκεκριμένο αυτό τόπο, ανεξάρτητα από το αν διαμένει μόνιμα στον τόπο αυτό, ή αν είναι προσωρινός ή περαστικός (ΕΣΥΕ, 2001), στην περιοχή των Τζουμέρκων από το 1920 έως το 2001.

Πίνακας 1: Πραγματικός πληθυσμός της ορεινής περιοχής των Τζουμέρκων από το 1920 έως το 2001.

Πραγματικός Πληθυσμός περιοχής Τζουμέρκων									
Δήμοι και Κοινοτικά Διαμερίσματα	Έτη Απογραφής								
	1920	1928	1940	1951	1961	1971	1981	1991	2001
ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ									
Δήμος Πραμάντων	3.979	3.790	4.705	3.276	3.292	2.447	2.006	1.790	2.194
Δήμος Τζουμέρκων	2.251	2.232	2.949	2.878	3.259	2.753	2.933	1.578	1.228
Κοινότητα Βαθυπέδου	372	181	315	119	114	35	62	66	100
Κοινότητα Καλαρρυτών	709	482	1.049	363	357	268	231	156	223
Κοινότητα Ματσουκίου	364	406	739	253	86	257	354	232	543
Κοινότητα Συρράκου	215	244	1.388	47	18	11	77	141	273
ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΑΣ									
Δήμος Αγνάντων	5.087	5.508	6.810	6.756	6.701	5.070	5.514	3.910	4.022
Δήμος Αθαμανίας	5.465	7.087	8.650	8.810	8.881	7.045	7.178	6.226	6.382
Κοινότητα Θεοδοριάνων	353	752	1.476	194	269	170	442	799	994
Κοινότητα Μελισσουργών	168	290	917	167	158	74	1.011	1.036	671
Συνολικός Πληθυσμός	18.963	20.972	28.998	22.863	23.135	18.130	19.808	15.934	16.630

(Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (ΕΣΥΕ), απογραφές 1991 και 2001, Φίλος, 2000)

Ο μόνιμος πληθυσμός της περιοχής, δηλαδή ο συνολικός πληθυσμός που δήλωσε ως μόνιμη κατοικία του κατά την απογραφή τον συγκεκριμένο τόπο, ανεξάρτητα από το που βρέθηκε και απογράφηκε στην επικράτεια (ΕΣΥΕ, 2001), είναι σαφώς μικρότερος από αυτόν που υποδεικνύει ο παραπάνω πίνακας, διότι στον πραγματικό πληθυσμό περιλαμβάνονται και οι αγροτικοί μετανάστες που επιστρέφουν στην πατρίδα τους για να καταγραφούν κατά την απογραφή.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, παρατηρείται μείωση του πληθυσμού και σταδιακή εγκατάλειψη των ορεινών χωριών από τη δεκαετία του '40 και μετά ως αποτέλεσμα της εσωτερικής μετανάστευσης. Η ανάγκη των κατοίκων για εύρεση καλύτερων συνθηκών και ενός υψηλότερου επίπεδου διαβίωσης οδήγησαν στην εγκατάλειψη της περιοχής στις δεκαετίες '50 – '60 για χώρες του εξωτερικού και αργότερα τις δεκαετίες '80 και '90 για τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας. Σήμερα, παρατηρείται μικρή επιστροφή, κυρίως συνταξιούχων, η οποία βέβαια δεν αναστρέφει την κατάσταση.

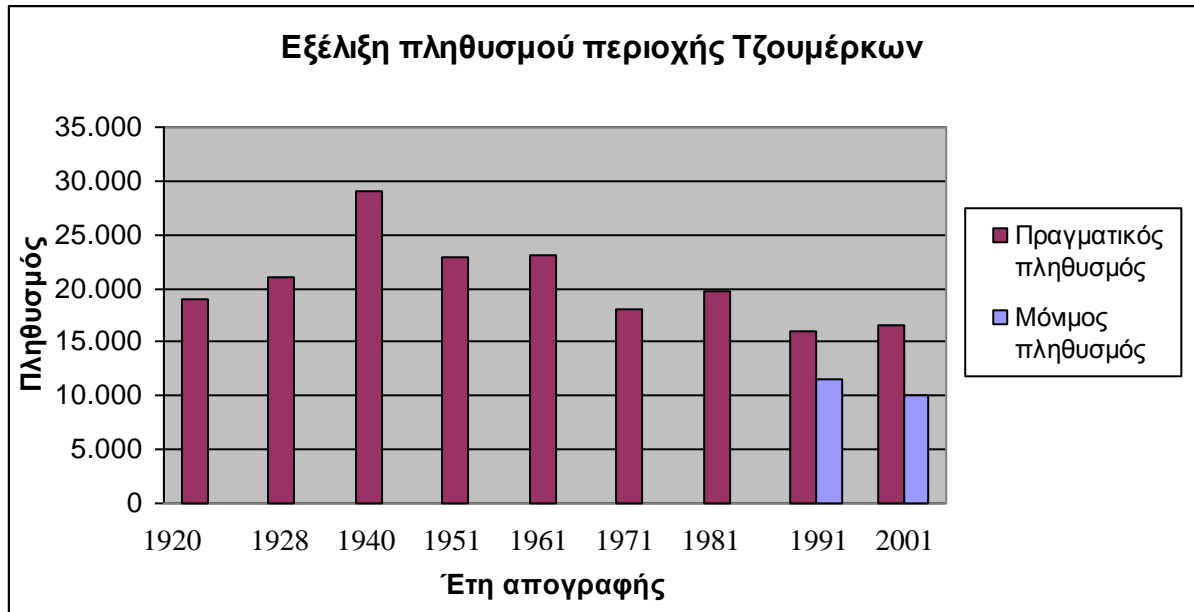
Στον **πίνακα 2** παρουσιάζεται ο μόνιμος πληθυσμός της περιοχής μελέτης κατά την απογραφή του 1991 και του 2001, ο οποίος είναι κατά πολύ μικρότερος από τον πραγματικό πληθυσμό.

**ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ**

Πίνακας 2: Μόνιμος πληθυσμός της ορεινής περιοχής των Τζουμέρκων κατά την απογραφή του 1991 και του 2001.

Μόνιμος Πληθυσμός περιοχής Τζουμέρκων		
Δήμοι και Κοινοτικά Διαμερίσματα	Έτη Απογραφής	
	1991	2001
ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ		
Δήμος Πραμάντων	1.314	1.302
Δήμος Τζουμέρκων	882	648
Κοινότητα Βαθυπέδου	67	31
Κοινότητα Καλαρρυτών	100	89
Κοινότητα Ματσουκίου	176	167
Κοινότητα Συρράκου	59	45
ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΑΣ		
Δήμος Αγνάντων	3.239	2.800
Δήμος Αθαμανίας	5.054	4.678
Κοινότητα Θεοδωριάνων	159	263
Κοινότητα Μελισσουργών	537	121
Συνολικός Πληθυσμός	11.587	10.144

(Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (ΕΣΥΕ), απογραφές 1991 και 2001).

Διάγραμμα 1: Εξέλιξη του πληθυσμού της περιοχής των Τζουμέρκων
(Πηγή: ΕΣΥΕ απογραφές 1991 και 2001, Φίλος 2000, Ιδία επεξεργασία)

Η μετανάστευση οδηγεί σε ένα φαινόμενο το οποίο παρόλο του ότι δεν είναι μοναδικό, είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακό στα Τζουμέρκα: η επιστροφή πολλών απόδημων κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Αυτό δημιουργεί μια εποχιακή περιοδική μεταβολή του πληθυσμού, ο οποίος είναι ιδιαίτερα χαμηλός τον χειμώνα με πολλά χωριά να είναι ουσιαστικά ερημωμένα και πολλαπλασιάζεται τους καλοκαιρινούς μήνες. Αυτή η διακύμανση του πληθυσμού προκαλεί προβλήματα στην επαρκή παροχή υπηρεσιών αλλά δημιουργεί και ευκαιρίες στην περιοχή καθώς οι απόδημοι που την επισκέπτονται είναι συνήθως πιο εύποροι από τους μόνιμους κατοίκους.

Ηλικιακή κατανομή

Η συνεχής μετανάστευση του παραγωγικού πληθυσμού της περιοχής, συμβάλλει στη δημιουργία γηρασμένου δημογραφικού προφίλ. Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται ο μόνιμος πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ηλικιών σύμφωνα με την απογραφή του 2001.

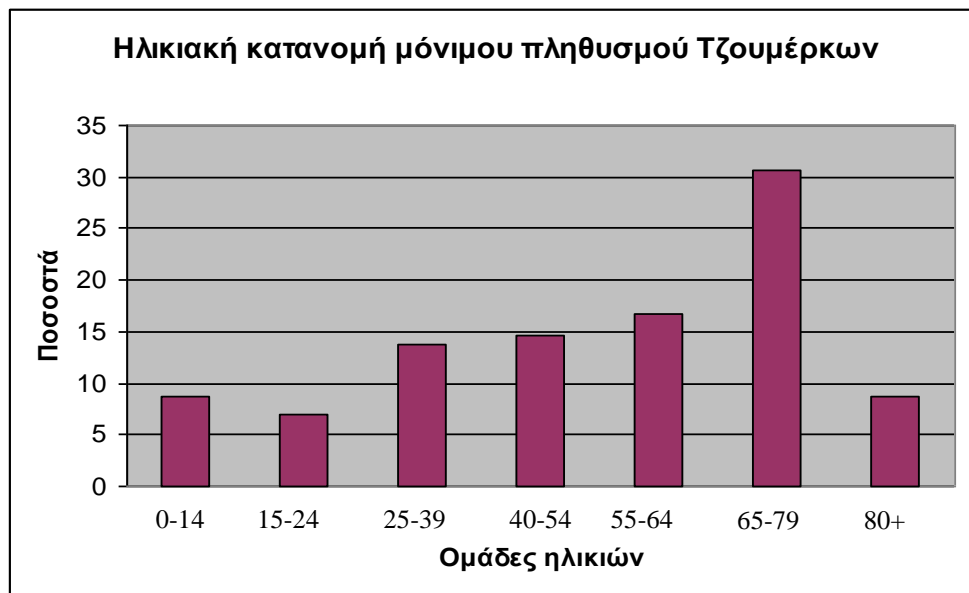
Βάσει των στοιχείων που αφορούν στην ηλικιακή κατανομή της περιοχής των Τζουμέρκων κατά την απογραφή της ΕΣΥΕ του 2001 (πίνακας 3) διαπιστώνεται ότι, το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού αμφοτέρων φύλων, συγκεντρώνεται στις ομάδες ηλικιών από 65 έως 79 ετών, ενώ σημαντικό μέρος του πληθυσμού κατανέμεται και στις ηλικίες μεταξύ 25-64 ετών.

Συνεπώς, ο πληθυσμός συγκεντρώνεται στις μεγαλύτερες και γηραιότερες ηλικίες, γεγονός το οποίο έχει αρνητικές συνέπειες στο δημογραφικό προφίλ της περιοχής.

Πίνακας 3: Μόνιμος Πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ηλικιών

ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ	Μόνιμος πληθυσμός (απογραφή 2001)		
	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
0-14	879	454	425
15-24	710	403	307
25-39	1.397	837	557
40-54	1.488	742	746
55-64	1.695	775	920
65-79	3.103	1.497	1.606
80+	875	364	511
Σύνολο	10.144	5.072	5.072

(Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (ΕΣΥΕ), απογραφή 2001).

Διάγραμμα 2: Ηλικιακή κατανομή του μόνιμου πληθυσμού της περιοχής των Τζουμέρκων.

(Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφή 2001, Ίδια επεξεργασία).

Πυκνότητα πληθυσμού

Η περιοχή μελέτης καταλαμβάνει έκταση 764,17 τγλμ και χαρακτηρίζεται από μικρούς και διασκορπισμένους οικισμούς. Είναι αραιοκατοικημένη με πυκνότητα 21,76 κατ/τγλμ. Οι δήμοι και οι κοινότητες χαρακτηρίζονται ορεινοί με το μέσο σταθμικό υψόμετρο να κυμαίνεται από 549μ. έως 1150μ. Η περιοχή που ανήκει στο Ν. Ιωαννίνων φαίνεται να είναι πιο αραιοκατοικημένη από την περιοχή που ανήκει στο Ν. Άρτας.

Πίνακας 4: Πυκνότητα Δήμων και Κοινοτήτων

Δήμοι και Κοινοτικά Διαμερίσματα	Μόνιμος Πληθυσμός 2001	Έκταση (τ.χμ.)	Πυκνότητα (ανά τ.χμ.)	Υψόμετρο (m)
ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ				
Δήμος Πραμάντων	1.302	69,09	18,85	774
Δήμος Τζουμέρκων	648	71,10	9,11	874
Κοινότητα Βαθυπέδου	31	10,13	3,06	1080
Κοινότητα Καλαρρυτών	89	39,96	2,23	840
Κοινότητα Ματσουκίου	167	35,36	4,72	1100
Κοινότητα Συρράκου	45	29,31	1,54	1150
ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΑΣ				
Δήμος Αγνάντων	2.800	124,34	22,52	648
Δήμος Αθαμανίας	4.678	304,98	15,34	549
Κοινότητα Θεοδωριάνων	263	44,40	5,92	921
Κοινότητα Μελισσουργών	121	35,51	3,41	860

(Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (ΕΣΥΕ), απογραφή 2001).

2.8 Κοινωνικά χαρακτηριστικά

Μετανάστευση - Απομόνωση

Ένα εμφανές κοινωνικό πρόβλημα του ορεινού όγκου των Τζουμέρκων είναι η μετανάστευση του πληθυσμού, που οδήγησε στην ερήμωση μερικών χωριών και την μετατροπή τους σε “χωριά φαντάσματα” κατά τη διάρκεια του χειμώνα. Σε άλλα χωριά, που ακόμη και τώρα μπορεί να κατοικούνται το χειμώνα, οι περισσότερες από τις νέες οικογένειες έχουν φύγει για αναζήτηση εργασίας σε μικρές ή μεγάλες πόλεις. Στα χωριά μένουν συνήθως οι ηλικιωμένοι, οι οποίοι δύσκολα εγκαταλείπουν τον τρόπο ζωής τους και τον τόπο τους. Η εντυπωσιακή αλλαγή στα πληθυσμιακά μεγέθη, την οποία τα περισσότερα χωριά βιώνουν μεταξύ καλοκαιριού και χειμώνα, δημιουργεί την αίσθηση εποχικής κοινότητας.

Ένα άλλο κοινωνικό πρόβλημα της περιοχής οφείλεται στην γεωγραφική της απομόνωση από τα αστικά κέντρα και την έλλειψη παροχής κοινωνικών και άλλων υπηρεσιών, όσον αφορά την εκπαίδευση, την υγεία και τη δημόσια διοίκηση και τις καλλιτεχνικές και ψυχαγωγικές εξυπηρετήσεις. Η πρόσβαση σε τέτοιες υπηρεσίες και εξυπηρετήσεις μπορεί να επιτευχθεί, μόνο μέσω μετακινήσεων προς τις πόλεις των Ιωαννίνων και της Άρτας, οι οποίες απέχουν μία με δύο ώρες. Αυτό το γεγονός αποτελεί σημαντικό πρόβλημα, σε σχέση με τον απαιτούμενο χρόνο, το κόστος και τον κόπο, ιδιαίτερα το χειμώνα όταν το ταξίδι είναι πιο δύσκολο και κάποιοι οικισμοί είναι αποκλεισμένοι από το χιόνι.

Η εγκατάλειψη των ορεινών περιοχών σημαίνει επίσης την εγκατάλειψη του ορεινού πολιτισμού, με ότι αυτό συνεπάγεται. Εγκατάλειψη των παραδοσιακών τρόπων καλλιέργειας της γης, του παραδοσιακού τρόπου ζωής (έθιμα, ασχολίες, τέχνες, κ.λ.π.) και κατ’ επέκταση των όσων έχει δημιουργήσει ο άνθρωπος στη μακρόχρονη διαβίωσή του στην ορεινή φύση. (Χρηστάκης, 2006).

Η επιστροφή μόνιμου πληθυσμού στα ορεινά χωριά και κυρίως νέων ανθρώπων, ικανών να εξασφαλίσουν ένα ζωντανό μέλλον, είναι ίσως η μεγαλύτερη πρόκληση στην προσπάθεια ανάπτυξης του ελληνικού ορεινού χώρου.

Μορφωτικό επίπεδο

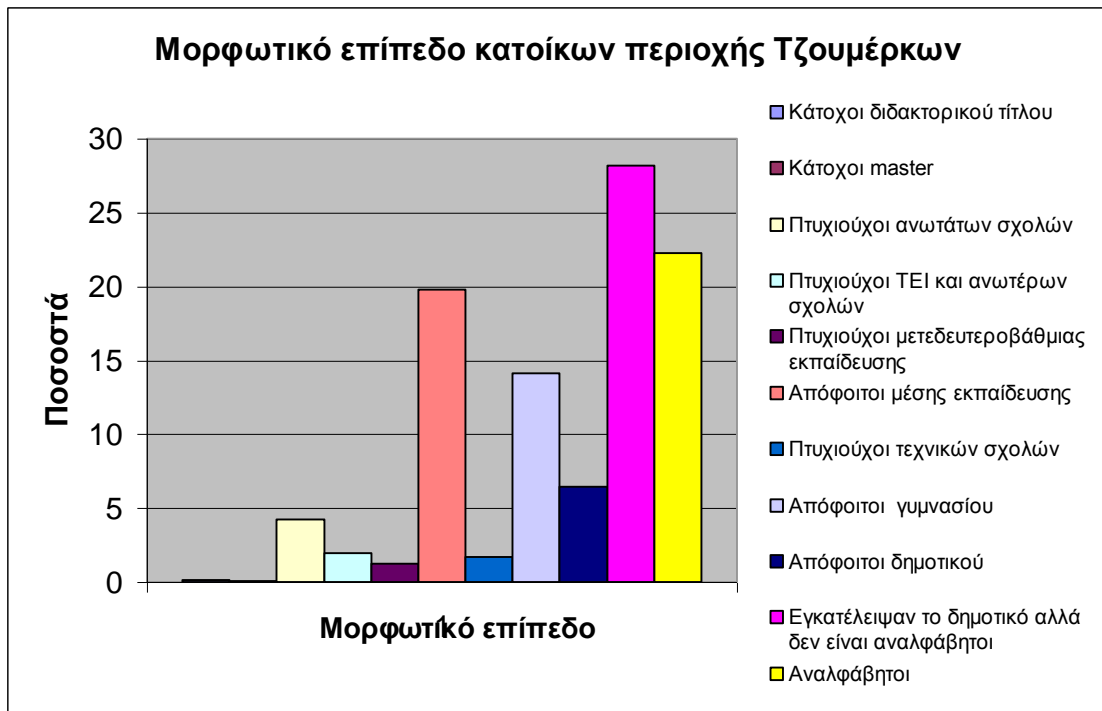
Στον πίνακα που ακολουθεί (πίνακας 5) παρουσιάζεται το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων της περιοχής των Τζουμέρκων που προκύπτει από στοιχεία της τελευταίας απογραφής (2001) της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας και σε σχηματική απεικόνιση το ποσοστό που αντιστοιχεί σε κάθε μια από τις βαθμίδες εκπαίδευσης.

Με βάση την κατανομή του μορφωτικού επιπέδου αξίζει να σημειωθεί ότι το μεγαλύτερο ποσοστό παρατηρείται στην κατηγορία εκείνων που εγκατέλειψαν το δημοτικό αλλά δεν είναι αναλφάβητοι (28,2%). Σημαντικό είναι και το ποσοστό των αναλφάβητων που αγγίζει το 22,2% αλλά και το ποσοστό των αποφοίτων της μέσης εκπαίδευσης που πλησιάζει το 20%.

Πίνακας 5: Αριθμός ατόμων κάθε εκπαιδευτικής βαθμίδας στην περιοχή μελέτης

Επίπεδο Εκπαίδευσης	Αριθμός ατόμων	Ποσοστό
Κάτοχοι διδακτορικού τίτλου	7	0.1%
Κάτοχοι master	4	0.1%
Πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών	236	4.2%
Πτυχιούχοι ΤΕΙ και ανωτέρων σχολών	108	1.9%
Πτυχιούχοι μετεδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	68	1.2%
Απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης	1.106	19.8%
Πτυχιούχοι τεχνικών σχολών	94	1.7%
Απόφοιτοι γυμνασίου	791	14.1%
Απόφοιτοι δημοτικού	361	6.5%
Εγκατέλειψαν το δημοτικό αλλά δεν είναι αναλφάβητοι	1.576	28.2%
Αναλφάβητοι	1.244	22.2%

(Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (ΕΣΥΕ), απογραφή 2001 – μόνιμος πληθυσμός).

Διάγραμμα 3: Ποσοστά του μορφωτικού επιπέδου των κατοίκων της περιοχής των Τζουμέρκων (Πηγή: ΕΣΥΕ απογραφή 2001, Ίδια επεξεργασία)

Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός- Απασχόληση

Τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό της περιοχής μελέτης αποτελούν 2.566 κάτοικοι. Το ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή και στο δευτερογενή τομέα είναι περίπου ίσο ενώ ιδιαίτερα υψηλό είναι το ποσοστό απασχόλησής στον τριτογενή τομέα.

Πίνακας 6: Διάρθρωση της Απασχόλησης, κατά τομείς, στην περιοχή των Τζουμέρκων

Τομέας οικονομικής δραστηριότητας	Απασχόληση %
Πρωτογενής τομέας	27,2%
Δευτερογενής τομέας	27,3%
Τριτογενής τομέας	32,6%
Δεν δήλωσαν τομέα	12,9%

(Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφή 2001 – μόνιμος πληθυσμός)

Στον **πίνακα 7** καταγράφεται ο οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός της περιοχής των Τζουμέρκων και ο απασχολούμενος πληθυσμός κατά τομέα οικονομικής

**ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ**

δραστηριότητας. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ σημαντικό είναι το τμήμα του πληθυσμού της περιοχής που είναι οικονομικά μη ενεργό.

Πίνακας 7: Στοιχεία μόνιμου οικονομικά ενεργού και μη ενεργού πληθυσμού, απασχολούμενου πληθυσμού κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας και άνεργοι.

Δήμοι και Κοινοτικά Διαμερίσματα	Οικονομικώς ενεργοί							Οικονομικώς μη ενεργοί
	Σύνολο	Απασχολούμενοι					Άνεργοι	
		Σύνολο	Προτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Τριτογενής τομέας	Δεν δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας	Σύνολο	
ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ								
Δήμος Πραμάντων	355	324	85	82	133	24	31	852
Δήμος Τζουμέρκων	144	136	61	34	34	7	8	502
Κοινότητα Βαθυπέδου	5	3	0	0	2	1	2	26
Κοινότητα Καλαρρυτιών	54	39	28	4	6	1	15	33
Κοινότητα Ματσουκίου	50	43	14	20	7	2	7	95
Κοινότητα Συρράκου	29	15	5	2	6	2	14	15
ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΑΣ								
Δήμος Αγνάντων	597	517	100	170	177	70	80	2.083
Δήμος Αθαμανίας	1.195	999	253	268	311	167	196	3.183
Κοινότητα Θεοδωριάνων	91	83	35	10	30	8	8	157
Κοινότητα Μελισσουργών	46	41	17	10	12	2	5	74
Σύνολο περιοχής μελέτης	2.566	2.200	598	600	718	284	363	7.020

(Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (ΕΣΥΕ), απογραφή 2001 – μόνιμος πληθυσμός).

**ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ**

Στον **πίνακα 8** καταγράφονται αριθμητικά δεδομένα που αφορούν στο ενεργό (απασχολούμενο) εργατικό δυναμικό της περιοχής των Τζουμέρκων, ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.

Πίνακας 8: Απασχόληση κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

Ομάδες Κάδων Οικονομικής Δραστηριότητας	Σύνολο εργαζομένων	Ποσοστό
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία	655	25.5%
Μεταποιητικές βιομηχανίες	109	4.2%
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού	14	0.5%
Κατασκευές	526	20.5%
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή αυτοκινήτων, οχημάτων, μοτοσικλετών και ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	144	5.6%
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	116	4.5%
Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες	112	4.4%
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	15	0.6%
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες.	47	1.8%
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	119	4.6%
Εκπαίδευση	82	3.2%
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	70	2.7%
Δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα	48	1.9%
Ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό	2	0.1%
Νέοι	207	8.1%
Δήλωσαν ασαφώς ή δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας	300	11.7%
Σύνολο	2.566	100%

(Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (ΕΣΥΕ), απογραφή 2001 – μόνιμος πληθυσμός).

Ο κύριος όγκος (ποσοστό 25,5%) του απασχολούμενου εργατικού δυναμικού εντοπίζεται στις δραστηριότητες του Πρωτογενούς Τομέα (Γεωργία, Κτηνοτροφία, Θήρα, Δασοκομία). Σημαντικό ποσοστό (20,5%) εργαζομένων απορροφά επίσης ο Κλάδος των Κατασκευών και

ακολουθεί ο Κλάδος Εμπορίου (ποσοστό 5,6%) και ο Κλάδος των υπηρεσιών Εστίασης και Φιλοξενίας (ποσοστό 4,5%).

Κοινωνικές δραστηριότητες

Στην περιοχή των Τζουμέρκων υπάρχουν 52 Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.). Σχεδόν όλες (50), είναι πολιτιστικές ενώσεις, αθλητικοί όμιλοι ή σύλλογοι. Οι άλλες δύο είναι κτηνοτροφικοί συνεταιρισμοί. Μάλιστα, όλες αυτές οι οργανώσεις σχετίζονται με ξεχωριστές τοπικές αυτοδιοικήσεις και, εντός των διοικητικών ορίων αυτών, με ξεχωριστούς οικισμούς.

Οι περισσότερες από αυτές τις ενώσεις έχουν πολιτισμικές και κοινωνικές επιδιώξεις, από τις οποίες οι πιο διαδεδομένες είναι η διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας των Κοινοτήτων, ιδιαίτερα από αυτούς που έχουν εγκαταλείψει τα χωριά για να μεταναστεύσουν στα αστικά κέντρα. Αυτές οι ενώσεις αποτελούν τη βάση για τη συνάντηση των μελών τους, με σκοπό τη διατήρηση του αισθήματος του “ανήκειν” στον τόπο καταγωγής τους και των πολιτιστικών τους χαρακτηριστικών (όπως η μουσική, το φαγητό, ενδυμασίες, κ.τ.λ.). Οι περισσότερες από αυτές τις ενώσεις έχουν την βάση τους στην Αθήνα ή σε άλλες μεγάλες πόλεις και παράλληλα διατηρούν ένα παράρτημα στα χωριά καταγωγής τους, όπου και συναντιούνται το καλοκαίρι και συντρέχουν στις δραστηριότητες ή στα προβλήματα του χωριού. (ΟΟΣΑ, 2000)

2.9 Οικονομική δραστηριότητα

Πρωτογενής τομέας

Οι οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων του ορεινού όγκου των Τζουμέρκων έχουν κυρίως σχέση με την γεωργία και την κτηνοτροφία.

Η γεωργία χαρακτηρίζεται από μικρή παραγωγικότητα και οι παραγωγικές μονάδες είναι μικρές, ενώ ο ρυθμός αύξησης της επιχειρηματικότητας και των ευκαιριών εργασίας είναι χαμηλός. Η μεγάλη πλειοψηφία των εκμεταλλεύσεων είναι μικτές (γεωργο-κτηνοτροφικές) και οικογενειακού τύπου που χρησιμοποιούν κυρίως παραδοσιακούς τρόπους παραγωγής. Βασική καλλιέργεια στην περιοχή είναι το τριφύλλι, ακολουθούν οι δενδρώδεις καλλιέργειες, το καλαμπόκι, τα οπωροκηπευτικά, τα φασόλια, το σιτάρι και τα αμπέλια.

Στον τομέα της κτηνοτροφίας, τα τελευταία 40 χρόνια το ζωικό κεφάλαιο στην περιοχή μελέτης μειώθηκε κατά 43%. Στην περιοχή υπάρχουν τρεις βασικοί τύποι εκμετάλλευσης: μικρές παραδοσιακές μονάδες των οποίων κύριος σκοπός είναι η εξυπηρέτηση των στενών οικογενειακών αναγκών για κτηνοτροφικά προϊόντα, νομαδική κτηνοτροφία στους οικισμούς Ματσούκι, Καλαρρύτες και Συρράκο) και εντατική και οργανωμένη κτηνοτροφία. Το γάλα είναι σημαντικό προϊόν που εξάγεται σε μεγάλες ποσότητες από την περιοχή, και αγοράζεται από μεγάλα γαλακτοκομεία (όπως η “ΔΩΔΩΝΗ” και η “ΦΑΓΕ”). Μια μικρή ποσότητα αυτής της παραγωγής, κυρίως πρόβειο και κατσικίσιο γάλα χρησιμοποιείται για την παραγωγή φέτας σε τοπικό επίπεδο.

Στη συνέχεια αναλύονται μερικά από τα πιο βασικά χαρακτηριστικά του πρωτογενή τομέα.

Ο πίνακας 9 παρουσιάζει το σύνολο των εκμεταλλεύσεων και τις εκτάσεις της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης. Στη συνέχεια γίνεται διάκριση αυτής ανάλογα με τη χρήση της σε μεικτή, γεωργική ή κτηνοτροφική

**ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ**

Πίνακας 9: Εκμεταλλεύσεις και χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση

Δήμοι και Κοινοτικά Διαμερίσματα	ΣΥΝΟΛΟ		Εκμεταλλεύσεις					
			Μεικτές (Γεωργικές και Κτην/κες)		Αμιγώς Γεωργικές		Αμιγώς Κτηνοτροφικές	
			εκμετ.	εκτάσεις	εκμετ.	εκτάσεις	εκμετ.	εκτάσεις
ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ								
Δήμος Πραμάντων	236	2931,8	38%	43%	57%	48%	5%	9%
Δήμος Τζουμέρκων	167	1517,7	53%	71%	44%	24%	3%	5%
Κοινότητα Βαθυπέδου	1	3	0%	0%	100%	100%	0%	0%
Κοινότητα Καλαρρυτών	25	437,9	88%	94%	4%	2%	8%	4%
Κοινότητα Ματσουκίου	24	23,3	58%	89%	0%	0%	42%	11%
Κοινότητα Συρράκου	1	5100	0%	0%	0%	0%	100%	100%
ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΑΣ								
Δήμος Αγνάντων	767	6517,8	38%	66%	61%	34%	0%	0%
Δήμος Αθαμανίας	1264	20502,7	60%	76%	38%	23%	2%	1%
Κοινότητα Θεοδωριάνων	16	153	69%	86%	31%	14%	0%	0%
Κοινότητα Μελισσουργών	24	120,5	67%	86%	33%	14%	0%	0%
Περιοχή μελέτης	2525	373,077	51%	61%	47%	24%	2%	15%

(Πηγή: ΕΣΥΕ Απογραφή Γεωργίας – Κτηνοτροφίας 1999-2000)

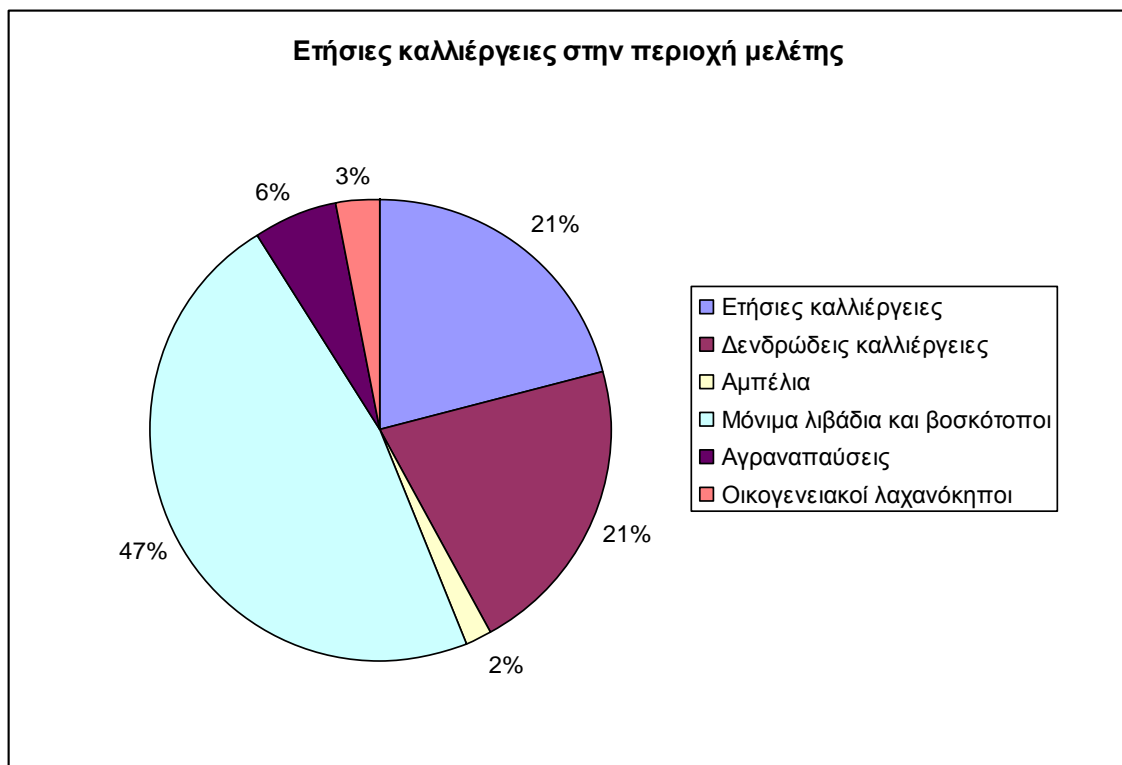
Από τον παραπάνω πίνακα συμπεραίνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (61%) της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης προορίζεται για μεικτή εκμετάλλευση, δηλαδή για γεωργική και κτηνοτροφική. Το 24% για αμιγώς γεωργική εκμετάλλευση και το υπόλοιπο 5% για αμιγώς κτηνοτροφική εκμετάλλευση.

Η μεικτή εκμετάλλευση μπορεί να συνεπάγεται αδυναμία υποστήριξης ενός από τους δυο κλάδους, για παράδειγμα λόγω του ανάγλυφου. Ωστόσο, φανερώνει ότι υπάρχουν

δυνατότητες ενίσχυσης και των δυο κλάδων της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, οι οποίοι μπορούν να δράσουν συμπληρωματικά ο ένας ως προς τον άλλον.

Οι κύριες καλλιέργειες που συναντώνται στην περιοχή μελέτης όπως αυτές ορίζονται από την ΕΣΥΕ και συγκεκριμένα την απογραφή Γεωργίας – Κτηνοτροφίας 1999/2000 είναι: οι ετήσιες καλλιέργειες, οι δενδρώδεις καλλιέργειες και τα αμπέλια. Επιπλέον, υπάρχουν βοσκότοποι και μόνιμα λιβάδια, εκτάσεις αγραναπαύσεων, λαχανόκηποι (οικογενειακοί) και φυτώρια καρποφόρων δένδρων.

Συγκεκριμένα, τα μόνιμα λιβάδια και οι βοσκότοποι καταλαμβάνουν το 47% της συνολικής χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης και ακολουθούν οι ετήσιες και δενδρώδεις καλλιέργειες με το ίδιο ποσοστό (21%). Δεν υπάρχουν εκτάσεις καρποφόρων δένδρων.

Διάγραμμα 4: Ετήσιες καλλιέργειες στην περιοχή των Τζουμέρκων
(Πηγή: ΕΣΥΕ Απογραφή Γεωργίας – Κτηνοτροφίας 1999-2000)

Η κτηνοτροφία βασίζεται κυρίως στην εκτροφή αιγοπροβάτων και δευτερευόντως στην εκτροφή βοοειδών, χοίρων και πουλερικών.

Σύμφωνα με την Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη της Ευρύτερης Περιοχής των Τζουμέρκων η κτηνοτροφία ακολουθεί τρία βασικά μοντέλα, όπως αναφέρθηκαν και παραπάνω: (α) Μικρές γεωργοκτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις μικτού τύπου, (β) μεγάλες

**ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ**

μονάδες εκτατικής εκτροφής στις οποίες συγκαταλέγονται οι πολλές μετακινούμενες μονάδες (κυρίως προβάτων και βοοειδών) και οι λιγότες μεγάλες μόνιμες μονάδες (αιγών και προβάτων) και (γ) μονάδες εντατικής εκτροφής (πουλερικών και χοίρων).

Η κτηνοτροφία ασκείται σε βοσκότοπους, οι οποίοι καταλαμβάνουν εκτάσεις επαρκείς για την εξυπηρέτηση των αναγκών του ζωικού κεφαλαίου της περιοχής, ωστόσο η έλλειψη σχεδίου χωρικής και χρονικής κατανομής του ζωικού κεφαλαίου οδηγεί, σε υποβάθμιση του περιβάλλοντος εξ' αιτίας της υπερβόσκησης.

Στην περιοχή μελέτης οι κύριες κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις αποτελούνται από αιγοπρόβατα. Ο αριθμός τους καθώς και ο αριθμός των κτηνοτρόφων παρατίθεται στον επόμενο πίνακα (**Πίνακας 10**).

Πίνακας 10: Κτανομή αιγοπροβάτων ανα Δήμο και Κοινοτικό διαμέρισμα

Δήμοι και Κοινοτικά Διαμερίσματα	ΑΡ. ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ	ΑΡ. ΖΩΩΝ
ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ		
Δήμος Πραμάντων	90	14,150
Δήμος Τζουμέρκων	-	-
Κοινότητα Βαθυπέδου		
Κοινότητα Καλαρρυτών	40	800
Κοινότητα Ματσουκίου		
Κοινότητα Συρράκου	1	14,000
ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΑΣ		
Δήμος Αγνάντων	75	3,840
Δήμος Αθαμανίας	413	16,107
Κοινότητα Θεοδωριάνων	6	271
Κοινότητα Μελισσουργών	9	694
^Τα στοιχεία αφορούν τους παραγωγούς και το ζωικό κεφάλαιο που είναι καταγεγραμμένο στους καταλόγους της Ε.Α.Σ Άρτας – Φιλιπιάδας κατά το έτος 2008 για τη λήψη επιδοτήσεων. Ο πραγματικός αριθμός διαφέρει σημαντικά λόγω του ότι υπάρχουν μετακινούμενοι κτηνοτρόφοι.		

(Πηγή: Ε.Α.Σ. Άρτας – Φιλιπιάδας, Στοιχεία 2008 και οι Δήμοι και Κοινοότητες της περιοχής μελέτης)

Δευτερογενής τομέας

Η απομόνωση της περιοχής, το έντονο ανάγλυφο, και κυρίως ο αποκλειστικά αγροτικός για πολλά χρόνια προσανατολισμός των κατοίκων είχαν σαν αποτέλεσμα την σημαντική υστέρηση της περιοχής στο δευτερογενή τομέα.

Η οικονομική δραστηριότητα στον δευτερογενή τομέα περιλαμβάνει τις κατασκευές και μερικές μικρές παραγωγικές επιχειρήσεις. Οι κατασκευές περιλαμβάνουν τις οικοδομικές εργασίες που απαιτούνται για την εκτέλεση ιδιωτικών ή δημοσίων έργων. Τα δημόσια έργα περιλαμβάνουν τις κατασκευές δρόμων και άλλες εργολαβίες δημοσίων έργων που χρηματοδοτούνται από το Κ.Π.Σ.

Σύμφωνα με στοιχεία του επιμελητηρίου Ιωαννίνων προκύπτουν ότι στο Δ. Πραμάντων υπάρχουν δέκα επιχειρήσεις που ασχολούνται με τις κατασκευές και τέσσερις βιοτεχνίες ειδών διατροφής. Στο Δ. Τζουμέρκων υπάρχουν τέσσερις επιχειρήσεις που ασχολούνται με κατασκευές. Για τις υπόλοιπες περιοχές δεν αναφέρονται στοιχεία.

Τριτογενής τομέας

Στον τριτογενή τομέα, καταγράφεται ένας μικρός αριθμός ξενοδοχειακών μονάδων και άλλων καταλυμάτων, επιχειρήσεις που σχετίζονται με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και διάφορα μικρά εμπορικά καταστήματα καθώς και εγκαταστάσεις εστίασης και υπηρεσίες για τον τοπικό πληθυσμό και τους επισκέπτες.

Επίσης, ο κλάδος του εμπορίου είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος και ιδιαίτερα του εμπορίου ειδών διατροφής. Συγκεκριμένα, στα Άγναντα υπάρχουν τέσσερις επιχειρήσεις, στους Καλαρρύτες μία που ασχολείται με εμπόριο κοσμημάτων, στο Δ. Τζουμέρκων τρεις και στο Δήμο Πραμάντων δεκατέσσερις (Στοιχεία Επιμελητηρίου Ιωαννίνων).

Τουρισμός

Τα τελευταία χρόνια δημιουργείται η υποδομή για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Ο ορεινός όγκος των Τζουμέρκων είναι μια περιοχή με χαρακτηριστική φυσική ομορφιά σε μια σχεδόν πρωτόγονη μορφή. Οι φυσικοί πόροι της έχουν μεγάλη περιβαλλοντική αξία και αποτελούν το βασικότερο κεφάλαιο της περιοχής. Η περιοχή διαθέτει επίσης σημαντική πολιτιστική κληρονομιά, με πλήθος μνημείων όπως Βυζαντινές εκκλησίες και μοναστήρια καθώς και μερικές αξιοθαύμαστες γέφυρες. Ο πλούτος αυτός, της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς προσελκύει περισσότερο τον επισκέπτη που αναζητά μια εναλλακτική μορφή τουρισμού, όπως η ανάβαση, η αναρρίχηση, η ορειβασία, το rafting ή

αυτόν που απλώς απολαμβάνει την απομόνωση και το οικολογικό ενδιαφέρον των ψηλών βουνών, των φαραγγιών και των ποταμών.

Εκτός από αυτή τη μορφή του τουρισμού, ο κύριος όγκος των τουριστών/ επισκεπτών στην περιοχή συνιστά μια ιδιαίτερη μορφή τουριστών: μέλη γηγενών οικογενειών που έχουν μεταναστεύσει από τα χωριά στα αστικά κέντρα, και που επιστρέφουν τα Χριστούγεννα, το Πάσχα και ιδιαίτερα το καλοκαίρι για τις διακοπές τους. Αυτό οφείλεται ως ένα βαθμό στην εθνική παράδοση για την διατήρηση των δεσμών με τον τόπο καταγωγής και σε ένα άλλο βαθμό αντανακλά την προσφορά δωρεάν φιλοξενίας στο χωριό από συγγενείς ή στο πατρικό σπίτι. Ένας μεγάλος αριθμός επισκεπτών παρατηρείται στην περιοχή το καλοκαίρι, με κορύφωση τον Αύγουστο.

Αυτοί οι επισκέπτες είναι πολύ πιο σημαντικοί για την τοπική οικονομία απ' ό τι η συνήθης μορφή των τουριστών και αποτελούν μια σημαντική οικονομική δύναμη. Συντηρούν, χρόνο με το χρόνο μια σταθερή μαζική εισροή εισοδήματος στα χωριά, η οποία, αν και διοχετεύεται στην περιοχή για περιορισμένο χρονικό διάστημα, συμβάλλει στην διατήρηση της ζωτικότητας των χωριών.

2.10 Παραδοσιακά Επαγγέλματα

Ανέκαθεν οι οικογένειες της ελληνικής υπαίθρου είχαν, αν όχι το μοναδικό, κύριο εισόδημα τα προϊόντα από την πρωτόγονη καλλιέργεια μικρών τεμαχίων γης και την παραγωγή σε γάλα και κρέας από τα λιγιστά γιδοπρόβατα και σπανιότερα από βόδια.

Το κύριο επάγγελμα του πληθυσμού στους ορεινούς όγκους των Τζουμέρκων ήταν αυτό του κτηνοτρόφου. Πέρα από την κτηνοτροφία και ειδικά την ημι-νομαδική –με την οποία ασχολείται ακόμα και σήμερα ένα μέρος του πληθυσμού – και την μικρής κλίμακας γεωργία, όπου και σήμερα ακόμα διακρίνουμε τις αναβαθμίδες που κατασκεύαζαν οι άνθρωποι στις επικλινείς πλαγιές, οι κάτοικοι επιδόθηκαν σε διάφορα άλλα επαγγέλματα. Αξιοσημείωτη μάλιστα είναι η επαγγελματική εξειδίκευση ανάλογα, με τον τόπο καταγωγής.

Έτσι έχουμε μαστόρους στα χωριά από Πετροβούνι μέχρι Πράμαντα, τυροκόμους και ράφτες στο Βαθύπεδο και Ματσούκι, αργυροχόοι στους Καλαρρύτες και βιοτέχνες μάλλινων υφασμάτων-ειδικά μάλλινης κάπας- στο Συρράκο.

Η ενασχόλησή τους με αυτά τα επαγγέλματα, ειδικά το τελευταίο, είχε σαν αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια νέα τάξη εμπόρων που δεν περιορίστηκε στα εκάστοτε σύνορα, από τους

οποίους προέκυψε μια ανερχόμενη τάξη λογίων και ευεργετών που η συμβολή τους στην εθνική αφύπνιση και την επανάσταση υπήρξε καίρια.

Κτηνοτροφία

Η κτηνοτροφία, «η ζώσα γεωργία του Αριστοτέλη», είναι μια δραστηριότητα του ανθρώπου η οποία άρχισε από το 9.000 π.Χ., όταν εξημερώθηκαν τα κατοικίδια ζώα. Στην Ήπειρο, από την εποχή του χαλκού (3.000-2.000 π.Χ.) οι κάτοικοι ασχολούνται με την κτηνοτροφία.

Στην περιοχή των Τζουμέρκων η νομαδική κτηνοτροφία ήταν πολύ αναπτυγμένη και δεν μπορούσε να γίνει διαφορετικά αφού η ορεινότητα των χωριών δεν επέτρεπε την εκτεταμένη και αποδοτική καλλιέργεια. Υπήρχε και η οικόσιτη κτηνοτροφία. Κάθε σπίτι συντηρούσε μερικές προβατίνες και μερικές κατσίκες, με τις οποίες εξασφάλιζε το γάλα, το τυρί, το βούτυρο και το κρέας.

Στα Τζουμερκοχώρια εκτρέφονταν παλαιότερα 200.000 πρόβατα. Τα κυριότερα κτηνοτροφικά χωριά με παράδοση στη νομαδική και στη συνέχεια στην ποιμενική μετακινούμενη κτηνοτροφία ήταν το Βαθύπεδο, το Συρράκο, οι Καλαρρύτες, το Ματσούκι, τα Πράμαντα, το Βουργαρέλι, τα Θεοδώριανα, οι Μελισσουργοί, το Αθαμάνιο, ο Καταρράχτη κ.α. (Παπαβασιλείου, 2006)

Τα χρόνια της Τουρκικής κατοχής επικρατούσε το νομαδικό σύστημα εκτροφής, δεδομένου ότι η Οθωμανική Διοικητική Ενότητα διευκόλυνε τις μετακινήσεις των μεγάλων τσελιγκάτων σε ολόκληρο το βαλκανικό χώρο. Ο θεσμός του τσελιγκάτου ήταν η πιο σημαντική κοινωνική δομή που δημιουργήθηκε από τους κτηνοτρόφους. Αρκετές κτηνοτροφικές οικογένειες (10-30) συνεργάζονταν και αλληλοβοηθούνταν ενώνοντας τα κοπάδια τους, δημιουργώντας έτσι μια κοινοπραξία, μια συνεταιριστική ένωση με κοινούς στόχους. Η δομή ήταν πατριαρχική, πάνω απ' όλους ήταν ο «τσέλιγκας» ο αρχηγός που ρύθμιζε τα τυπικά θέματα και είχε απεριόριστη δύναμη αφού κατείχε και τα περισσότερα πρόβατα. Ακολουθούσαν οι «σμίχτες» κτηνοτρόφοι με λιγότερα πρόβατα και τέλος οι «τζιομπαναραίοι» μέχρι 100 ζώα.

Η νομαδική κτηνοτροφία των Τζουμέρκων γνώρισε τη μεγαλύτερη ανάπτυξή της το διάστημα 1740-1881. Το 1740 οι ντόπιοι καπεταναίοι συγκρότησαν το «αρματολίκι των Τζουμέρκων». Από το Συρράκο μέχρι τα Θεοδώριανα οργανώθηκαν 50 μεγάλα τσελιγκάτα ή στάνες, που το καθένα αριθμούσε 3.000 πρόβατα, ώστε η περιοχή να ξεπεράσει τα 150.000 πρόβατα. Το πρώτο πλήγμα η νομαδική κτηνοτροφία των Τζουμέρκων το δέχτηκε το 1881 με

την προσάρτηση της Άρτας και της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος. Η κοίτη του Αράχθου αποτέλεσε σύνορο του ελληνικού και του τουρκικού κράτους και οι Τζουμερκιώτες νομάδες στερήθηκαν τα χειμερινά λιβάδια που βρίσκονταν πέραν της δεξιάς όχθης του ποταμού. Το δεύτερο χτύπημα στην κτηνοτροφία το έδωσε η αγροτική μεταρρύθμιση του 1917 και η απαλλοτρίωση των τσιφλικιών. Το λεγόμενο «χάλασμα των χειμαδιών» συνετέλεσε στη διάσπαση του τσελιγκάτου, αφού έλειψαν οι απέραντες χερσιές που ήταν βοσκήσιμη έκταση για τα κοπάδια των νομάδων. (Καρατζένης, 2005)

Όμως παρά τις αντίξοες αυτές συγκυρίες και παρά τις αλλαγές που συντελέστηκαν τις τελευταίες δεκαετίες, η νομαδική κτηνοτροφία παρουσίασε μια αξιοθαύμαστη αντοχή στην περιοχή των Τζουμέρκων. Στα χωριά των Τζουμέρκων υπάρχουν ακόμα σήμερα διακόσιοι περίπου νέοι άνθρωποι ηλικίας 25-35 ετών, που ασκούν το κτηνοτροφικό επάγγελμα με μεράκι και γνώση. Εβδομήντα χιλιάδες πρόβατα των νομάδων των Τζουμέρκων ζουν κατά τους εαρινούς και θερινούς μήνες σε υψόμετρο 2.000 - 2.300 μέτρων, τρέφονται μόνο με τη φυσική χορτονομή των ελληνικών βουνών που το αποτελούν τα δεκάδες εκατοντάδες βότανα της ελληνικής φύσης και πίνουν νερό από πληθώρα πηγών, που η καθεμιά της έχει τα δικά της ιχνοστοιχεία και μεταλλικά άλατα. Τους χειμερινούς μήνες οι νομάδες των Τζουμέρκων παραχειμάζουν στις ζεστές πεδιάδες της Άρτας, της Πρέβεζας, της Αιτωλίας, Ακαρνανίας και Θεσσαλίας. (Καρατζένης, 2005)

Γαντζωμένοι λοιπόν οι τελευταίοι νομάδες των Τζουμερκιωτών (περίπου 180 –200 οικογένειες) στα αετόπλαγα της Πινδικής επικράτειας, επιμένουν πεισματικά να ασκούν το κτηνοτροφικό επάγγελμα με τον πατροπαράδοτο τρόπο. Αυτοί οι άνθρωποι αξίζουν και πρέπει να υποστηριχθούν και ν' αναδειχθούν.

Εικόνα 11: Κτηνοτρόφος στα Τζουμέρκα (φώτο. Νικολάου Χ.)

Γεωργία

Η καλλιέργεια της γης στην περιοχή των Τζουμέρκων γινόταν με το παραδοσιακό αλέτρι. Ο κλήρος ήταν μικρός και όχι στο ίδιο μέρος και πολλές φορές έφτανε σε απόσταση τις δύο ώρες περίπου το ένα χωράφι από το άλλο. Κύριες καλλιέργειες ήταν το σιτάρι, το καλαμπόκι, τα φασόλια, τα κουκιά, οι φακές, η σίκαλη κ.λ.π.

Τα αμπέλια ήταν πάντα λιγοστά λόγω του υψομέτρου και των πολλών νερών, για το μέρος εκείνο που ήταν από τα χωριά και πάνω, και τα σταφύλια δεν προλάβαιναν να ωριμάσουν γιατί τα έπιαναν τα φθινοπωρινά κρύα.

Κτίστες ή πετράδες (μαστόροι της πέτρας)

Οι μαστόροι πρωτοεμφανίζονται το 16^ο αιώνα. Δεν είναι τυχαίο που κατάγονται από ορεινές περιοχές της Ηπείρου, καθώς η καλλιέργεια των κοινοτικών εκτάσεων και η συμπληρωματική προς αυτήν μικρής κλίμακας κτηνοτροφία δεν επαρκούσαν για την επιβίωση των πληθυσμών των κοινοτήτων. Έτσι, ένα μεγάλο μέρος του ανδρικού πληθυσμού αναζητεί διέξοδο στην τεχνική ειδίκευση. (Νιτσιάκος, 2008)

Κάθε χωριό ειδικεύονταν μάλιστα σε διαφορετική τεχνική δραστηριότητα, έτσι έχουσε χωριά που βγάζουν ζωγράφους, αγιογράφους, χρυσοχόους, ασημουργούς και κτίστες.

Σε αντίθεση με άλλους τεχνίτες που μπορούν να δεχτούν «παραγγελίες» στον τόπο διαμονής τους, οι κτίστες καλούνται να ταξιδέψουν μακριά από τα μέρη τους για να χτίσουν. Μέσα από τα χρόνια γίνονται ξακουστοί μαστόροι της πέτρας, μοναδικοί στο λάξευμα της πέτρας, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη ενός ιδιαίτερου τοπικού πολιτισμού και στην εξέλιξη της ελληνικής λαϊκής τέχνης.

Τα περίφημα «μπουλούκια» των μαστόρων – όπως ονομάζονταν οι οργανωμένες ομάδες των μαστόρων με άγραφους αυστηρούς νόμους και ιεραρχία – ταξίδευαν δέκα μήνες το χρόνο σε διαφορετικές περιοχές, μακριά από την ιδιαίτερη πατρίδα τους, κατασκευάζοντας κάθε είδους κτήρια όπως μοναστήρια, εκκλησίες, καμπαναριά, γραφικά εξωκλήσια, πέτρινα και τοξωτά γεφύρια, μονοπάτια, πέτρινες βρύσες, καλντερίμια και νερόμυλους.

Το διάστημα που λείπανε, από τις Απόκριες μέχρι τα Χριστούγεννα, οι γυναίκες του χωριού αναλάμβαναν την καλλιέργεια των χωραφιών και τη φροντίδα των ζώων για την παραγωγή των βασικών αγαθών της οικογένειας. (Γιαννάκη, 2009)

Τα μπουλούκια απαρτιζόνταν από αρχιμαστόρους (οι «εγκέφαλοι», οι υπεύθυνοι που κλείναν τις δουλειές), «πελεκάνους» (οι ταλαντούχοι της ομάδας, αυτοί που λάξευαν την πέτρα), απλούς μαστόρους (που έκαναν τις λιγότερο απαιτητικές τεχνικά εργασίες), καρφάδες

(οι μαθητευόμενοι) και λασποπαίδια (που κουβαλούσαν τη λάσπη και τον ασβέστη και φύλαγαν τα μουλάρια, όσο βοσκούσαν τη νύχτα). Πρωτομαστόρους έλεγαν τους ονομαστούς αρχιμάστορες που ήταν πολύ καλοί και ζηλευτοί στην τέχνη τους. (Γιαννάκη, 2009)

Οι σχέσεις μεταξύ των μελλών του μπουλουκιού ήταν συνήθως συγγενικές. Αλλά ακόμη και αν δεν ήταν, τα μέλη ήταν πάντοτε συγχωριανοί. Για να μην τους καταλαβαίνουν οι τρίτοι και για να προφυλαχθούν από την εκμετάλλευση και την ιδιοτροπία του αφεντικού, οι μάστορες είχαν αναπτύξει τη δική τους γλώσσα, τα «κουδαρίτικα» ή «μαστορικά». Ήταν η γλώσσα της δουλειάς και είχε πολλά σλάβικα στοιχεία.

Φημισμένοι τεχνίτες της πέτρας ήταν και οι Τζουμερκιώτες. Χωριά μαστόρων - κουδαρέων ήταν όλα σχεδόν τα χωριά των Τζουμέρκων όπως οι Χουλιαράδες, το Αμπελοχώρι, η Πράμαντα, οι Ραφταναίοι, οι Κτιστάδες, η Άγναντα οι Μελισσουργοί, τα Κουκούλια, το Γραικικό κ.α.

Οι Τζουμερκιώτες μάστοροι άρχισαν αρχικά να εργάζονται στην Άρτα κι έξω στον κάμπο. Αργότερα έπιασαν δουλειές στην Αιτωλοακαρνανία. Μετά κινήθηκαν προς την Φθιώτιδα και τη Βοιωτία. Τη δεκαετία 1930-1940 πολιόρκησαν ολόκληρη την Ευρυτανία. Τα περισσότερα σπίτια μέσα στο Καρπενήσι, αλλά και πολλά χωριά της Ευρυτανίας έχουν κατασκευαστεί από Τζουμερκιώτες μάστορους. Μεταπολεμικά εργάστηκαν στα Επτάνησα, Θεσσαλία και στην Αθήνα τελευταία. (Φίλος, 2000)

Υπάρχουν δύο χαρακτηριστικοί οικισμοί στα Τζουμέρκα, το Συρράκο και οι Καλλαρίτες, που αποτελούν και σήμερα απτά και λειτουργικά δείγματα μιας χαρακτηριστικής τοπικής αρχιτεκτονικής που σεβάστηκε τη φύση. Είναι όλα έργα Τζουμερκιωτών μαστόρων που μας δείχνουν την ιδιάζουσα προικισμένη φύση των ανθρώπων της περιοχής, την βιωματική τεχνική τους, την καλλιτεχνική δημιουργική ευαισθησία τους και προπαντός το σεβασμό τους στη φύση και το περιβάλλον.

Ραφτάδες - Τερζήδες

Οι τεχνίτες που κατασκεύαζαν τις παλιές ελληνικές ενδυμασίες ανδρικές και γυναικείες τους έλεγαν ραφτάδες. Οι ραφτάδες της παλιάς σχολής ήταν πλανόδιοι. Καθένας είχε τη δική του επαγγελματική περιφέρεια. Η πελατεία ήταν κληρονομική και ο κάθε άνθρωπος το είχε σε αμαρτία να αλλάξει το ράφτη των γονιών του.

Στο τέλος του Αυγούστου, οι ραφτάδες παίρνοντας στον ώμο το σακούλι με τα ψαλίδια και τις σιδερένιες πήχες, ξεκινούσαν για τα γνωστά χωριά τους ο καθένας για να ράψουν τα ραψίματα που είχε το κάθε σπίτι. (Φίλος, 2000)

Οι ραφτάδες των Καλαρρυτών, γνωστοί και ως τερζήδες, άκμασαν χάρη στην ύπαρξη του εμπορίου παραδοσιακής φορεσιάς, στην εισαγωγή πρώτων υλών, στην ύπαρξη εξειδικευμένων τεχνιτών και αξιόλογων εργαστηρίων και βιοτεχνίας με παράδοση ολόκληρων αιώνων. Οι τερζήδες κεντούσαν τις περίφημες ενδυμασίες Ελλήνων και τουρκαλβανών με ιδιαίτερη δεξιοτεχνία και υπομονή, χρησιμοποιώντας χρυσοκλωστές.

Με το πέρασμα του χρόνου, η μετανάστευση και η επικοινωνία με άλλους λαούς, έβαλαν σε κυκλοφορία πολλές νέες ιδέες και καινούργιες συνήθειες στην περιοχή των Τζουμέρκων. Άρχισε να φοριέται στα χωριά από τη δεκαετία του '20 το ευρωπαϊκό ένδυμα και οι παλιοί ραφτάδες άρχισαν να εκσυγχρονίζονται. Αγοράζουν ραπτομηχανές χωρίς πόδια και αργότερα με πόδια, παρακολουθούν ραπτική και κοπτική σε ραφεία των Ιωαννίνων και της Άρτας, ακόμα και της Αθήνας και ύστερα επιστρέφουν στα χωριά. (Φίλος, 2000)

Με το πέρασμα του χρόνου και στα τέλη της δεκαετίας του '50 η τάξη αυτή των ραφτάδων άρχισε να φθίνει και στα τέλη της επόμενης δεκαετίας να εξαφανίζεται.

Καπάδες ή Καποτάδες

Στους Καλαρρυτές το μαλλί χρησιμοποιήθηκε ως πρώτη ύλη για την κατασκευή ειδών ρουχισμού. Οι γυναίκες ύφαιναν στον αργαλειό όλα τα υφάσματα για τα καθημερινά ρούχα και τα κλινοσκεπάσματα με ποικιλία χρωμάτων (κόκκινο, ώχρα, μπλε), που έβαφαν μόνες τους βουτώντας τα νήματα σε φυτικές βαφές, δημιουργημένες από ποικιλίες ντόπιων φυτών. Το αποτέλεσμα ήταν να μετατραπεί από οικιακή κυρίως τέχνη σε βιοτεχνία και να γίνει η κοινότητα κέντρο παραγωγής μάλλινων ειδών ρουχισμού, υφασμάτων και ταπήτων (φλοκάτες).

Κύρια όμως επαγγελματική απασχόληση έγινε η ύφανση του Καλαρρυτινού μάλλινου υφάσματος για κάπες άσπρες και μαύρες. Μακριές για τους βοσκούς και αγρότες στην Αλβανία και Ελλάδα, κοντές για τους ναυτικούς και ψαράδες στην Αδριατική. Οι ράφτες της κάπας αποκαλούνταν καποτάδες ή καπάδες.

Προμήθευαν τις αγορές Ανατολής και Δύσης (Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Οδησό, Τεργέστη, Νεάπολη, Βιέννη και Μασσαλία) με χειροποίητες κάπες – χονδρούς μάλλινους επενδύτες – για τα ναυτικά πληρώματα της Αδριατικής και της Μεσογείου και το στρατό του Ναπολέοντα.

(<http://www.ntua.gr/MIRC>)

Αγωγιάτες ή Κιρατζήδες

Σε μια εποχή που δεν είχαν ακόμα εφευρεθεί τα μηχανοκίνητα μέσα και σε ένα τόπο, που κι όταν αργότερα βγήκαν τα αυτοκίνητα, μόνο το άλογο και ειδικά το μουλάρι μπορούσε να περπατήσει, αναπτύχθηκε το επάγγελμα του αγωγιάτη. Καραβάνια των πέντε, δέκα, δεκαπέντε αλόγων, άλλα ως φορηγά, άλλα ως επιβατικά, στάθηκαν τα πιο σημαντικά μέσα συγκοινωνίας και σήκωσαν στις πλάτες τους ολόκληρο εμπόριο στα δύσκολα χρόνια της Τουρκοκρατίας, στα δυσπρόσιτα βουνά της Πίνδου.

Αρκετές Τζουμερκιώτικες οικογένειες, πριν από το 1960, έτρεφαν φορηγά ζώα και αναλάμβαναν τη μεταφορά των εμπορευμάτων με αμοιβή. Έτσι, εξελίχθηκε το επάγγελμα του αγωγιάτη – κιρατζή σε επιχείρηση. Σε ορισμένα χωριά της Πίνδου οι αγωγιάτες αποτελούσαν μια πολυάριθμη τάξη. Το μεγαλύτερο μέρος από αυτούς συγκροτούσαν τα ονομαστά καραβάνια και διακινούσαν τα αγαθά εκείνη την εποχή από το Δυρράχιο ως την Κων/πόλη και από το Δούναβη μέχρι την Πελοπόννησο. Τα καραβάνια αυτά άνηκαν σε ειδικευμένους επαγγελματίες, αγωγιάτες, που ήσαν οργανωμένοι σε ομάδες- εταιρείες, με πολλά φορηγά ζώα (100 – 200), με αρχηγό τον πιο μυαλωμένο, που κατεύθυνε την ομάδα του και φρόντιζε για τη μίσθωση, για τα δρομολόγια κ.λ.π. Τέτοιοι αγωγιάτες για διεθνή ταξίδια ήταν παλιότερα και από τα Τζουμέρκα, αλλά συνήθως οι Τζουμερκιώτες εξαντλούσαν τη δράση τους στο εσωτερικό. Ξεκινούσαν από την Άρτα για την Κάτω Καλεντίνη, καραβάνια κατευθυνόταν στα δυτικά Τζουμέρκα και άλλα στα ανατολικά. Άλλο δρομολόγιο ήταν από τα Γιάννενα για τα Β.Δ. Τζουμέρκα. (Φίλιος, 2000)

Μετέφεραν αλάτι, φωτιστικό πετρέλαιο, αλεύρι, ζάχαρη, ζυμαρικά, βαφές, παπούτσια, υφάσματα, σαπούνι, λάδι, ελιές για τα εμπορικά καταστήματα. Εκτελούσαν την μεταφορά για τα ταχυδρομεία Αγνάντων και Πραμάντων αλλά γινόταν και μεταφορές ανθρώπων που είχαν καλή οικονομική κατάσταση. (Τζουμάκας, 2008)

Με την πάροδο του χρόνου όμως, πλησίαζε ο δρόμος προς την περιοχή. Όπου έφθανε ο δρόμος ερχόταν και το αυτοκίνητο με τα προϊόντα από την Άρτα. Έτσι σιγά – σιγά μίκραινε και η απόσταση για τους αγωγιάτες. Όταν ο δρόμος έφθασε στην Άγναντα άρχισε πλέον να φθίνει το αντικείμενο εργασίας και κατά συνέπεια και ο αριθμός των αγωγιατών. (Τζουμάκας, 2008)

Σήμερα, οι αγωγιάτες που περνούσαν με τα άλογα και τα μουλάρια τους φορτωμένα σε δύσβατους δρόμους και σε δύσκολες καιρικές συνθήκες, είναι πλέον μια ανάμνηση από το πρόσφατο παρελθόν μας.

Αργυροχόοι

Η αργυροχοΐα γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη στην περιοχή της Ηπείρου κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο και τους νεότερους χρόνους, μέσα από την τέχνη πλανόδιων ή μόνιμα εγκατεστημένων ασημουργών. Η κωμόπολη που πρωταγωνίστησε στην άνθηση της ηπειρωτικής αργυροχοΐας, και ως ένα βαθμό ταύτισε το όνομά της με αυτή, ήταν οι Καλαρρύτες. Κτισμένοι σε μια στρατηγική θέση ανάμεσα σε Ήπειρο και Θεσσαλία, και με ένα προνομιακό αυτοδιοικούμενο καθεστώς, ευνόησαν από νωρίς την ανάπτυξη της βιοτεχνίας και του εμπορείου. Ήδη από τον 18^ο αιώνα, οι βλαχόφωνοι κάτοικοι των Καλαρρυτών είχαν επεκτείνει τις επιχειρήσεις τους στις μεγάλες πόλεις του εξωτερικού, όπου είχαν ιδρύσει εμπορικούς οίκους.

Η τέχνη της αργυροχοΐας αναπτύχθηκε σε σημαντικό βαθμό και οι περίφημοι «ασημιτζήδες» των Καλαρρυτών ήταν περιζήτητοι. Την εξάπλωση της αργυροχοΐας των Καλαρρυτών ήρθε να ανακόψει το τραγικό γεγονός της καταστροφής τους από τους Τούρκους, το 1821 και της φυγής των κατοίκων προς άλλα μέρη της Ηπείρου, της Θεσσαλίας και των Επτανήσων. Αργότερα επανήλθαν λίγοι κάτοικοι, οι οποίοι εξακολούθησαν να ασκούν την πατροπαράδοτη χρυσοχοϊκή τέχνη. (Τσιάρα, 2008)

Οι Καλαρρύτες αποτέλεσαν γενέτειρα πολλών σπουδαίων αργυροχόων, ένας από τους οποίους ήταν και ο Νικόλαος Ποντίκης ο οποίος δραστηριοποιήθηκε μαζί με το γιο του Κωνσταντίνο τις τελευταίες δεκαετίες του 18^{ου} αιώνα και τις πρώτες του 19^{ου}. Επίσης από του Καλαρρύτες κατάγεται και η διεθνούς φήμης οικογένεια Bulgari.

Οι Καλαρρυτινοί αργυροχόοι κυριαρχούσαν στις αρχές του 19^{ου} αιώνα στην ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου, όπως δείχνει μεγάλος αριθμός σωζόμενων έργων τους. Έργα Καλαρρυτινών βρίσκονται σε διάφορες συλλογές του ελλαδικού χώρου, όπως εκείνης της μονής Προύσου Ευρυτανίας και της μονής Βατοπαιδίου Αγίου Όρους. Κυρίως όμως εντοπίζονται στη Θεσσαλία, όπου μετέβαιναν οι συντοπίτες τους που ασχολούνταν με κτηνοτροφικές δραστηριότητες, και στα Επτάνησα όπου είχαν εγκατασταθεί αρκετοί Καλαρρυτινοί, μετά την καταστροφή του οικισμού τους. (Τσιάρα, 2008)

Καφετζής

Τι θα γινόταν αν δεν υπήρχε το καφενείο; Που θα περνούσε ο κάθε κάτοικος του χωριού τις ελεύθερες ώρες του, που θα συναντούσε το φίλο του, το συνάδελφό του, το χωριανό του; Που αλλού από το καφενείο. Κοντά σε κάποια πλατεία, πλάι ή απέναντι από την εκκλησία ή το σχολείο, κοντά σε κάποια βρύση στήθηκε το καφενείο. Μία ισόγεια αίθουσα με

μακρόστενους ξύλινους πάγκους τοποθετημένους στους τοίχους, 3- 4 ξύλινα τραπέζια και καμιά δεκαριά ξύλινες καρέκλες είναι όλη η επίπλωση του καφενείου.

Το καφενείο του χωριού έπαιξε σοβαρό ρόλο στην κοινωνία του. Πολύπλευρη η προσφορά του πολύπτυχη και πολυποίκιλη η αποστολή του. Γιατί, σε αντίθεση με το αστικό καφενείο, το χωριάτικο, το λαϊκό καφενείο, διατηρούσε όλες τις τοπικές παραδόσεις. Εδώ προωθήθηκαν κατά δημοκρατικότατο τρόπο τα προβλήματα που αφορούσαν σε γενικότερα θέματα, θέματα κοινωνικά, πολιτιστικά, πατριωτικά. Ήταν τόπος συνάντησης συνέλευσης, όπου συζητιούνταν τα τοπικά, αλλά και τα γενικότερα προβλήματα. Ήταν ένα είδος πατριωτικού κέντρου, ένα κέντρο διασποράς ειδήσεων. Ένα αρχηγείο. Ένα πολιτικό και ένα προεκλογικό κέντρο. Ένας τόπος συγκέντρωσης και ανταλλαγής γνώμων. Ένας τόπος ψυχαγωγίας και χαρτιών. Ένας χώρος συνάντησης του αφεντικού με τον εργάτη, γνωριμίας ενός γέροντα με τους νέους. Με δυο λόγια, μια αίθουσα για προώθηση και λύση κοινωνικών ζητημάτων. Ωστε, με άλλα λόγια το καφενείο είχε σαν αποστολή την επιμόρφωση, την εκπαίδευση, το συγχρωτισμό. Κάτι δηλαδή που συμπλήρωνε την παλιά εκκλησία του δήμου και το σχολείο για τους μεγάλους. (Φίλος, 2000)

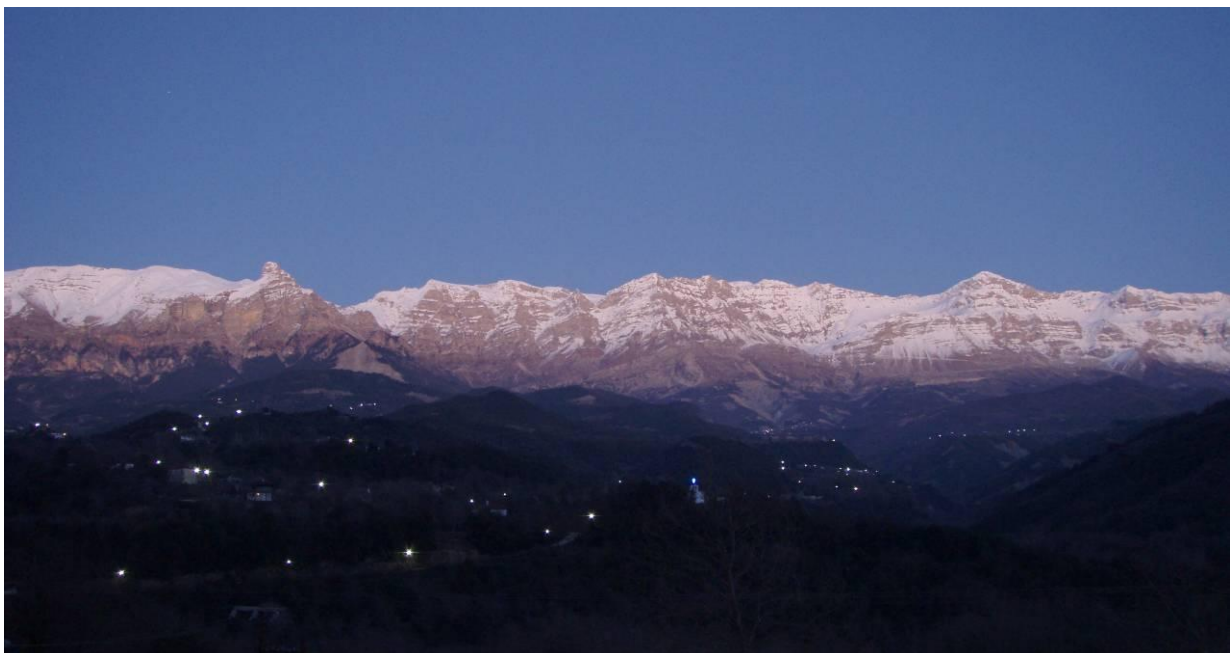
Η δουλειά, όμως του καφετζή ήταν δύσκολη από πλευράς κούρασης και έντασης νεύρων. Ξεκινούσε από τις πρώτες πρωινές ώρες και τελείωνε μετά τα μεσάνυχτα, περπατώντας συνεχώς χωρίς σταματημό, για να εξυπηρετήσει τους πελάτες. Μια από τις πιο δύσκολες δουλειές του παλιού καφετζή ήταν η διαδικασία της ετοιμασίας του καφέ, από την ώρα που θα τον αγόραζε από το εμπόριο ωμό, μέχρι την ώρα που θα τον έβαζε στο φλιτζάνι για να τον σερβίρει στους πελάτες. (Φίλος, 2000)

Τα παλιά χρόνια ο καφετζής άνοιγε το μαγαζί του πριν ακόμα ξημερώσει, για να δεχθεί, να περιποιηθεί τους ξένους και να πληροφορηθεί το σκοπό του ερχομού τους.

Επίσης, άλλα επαγγέλματα ήταν του γανωτή - που γύριζε τις γειτονιές των χωριών και γάνωνε όλα τα χάλκινα είδη της νοικοκυράς-, του ξυλογλύπτη ή ταγιαδόρου - που σκάλιζε τα τέμπλα των εκκλησιών και των μοναστηριών και τις μπακλαβαδωτές οροφές των αρχοντικών-, του μυλωνά, του ξυλουργού, του σιδηρουργού, της υφάντρας, του υλοτόμου, του τσαγκάρη και του αγροφύλακα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Σκοπιμότητα επιτόπιας έρευνας και μεθοδολογικό πλαίσιο

3.1 Συνέντευξη έρευνας

Η συνέντευξη αποτελεί ίσως την πιο διαδεδομένη μέθοδο άντλησης ποιοτικού υλικού και πληροφοριών στις κοινωνικές επιστήμες. Η συνέντευξη ως ερευνητικό εργαλείο παίρνει πολλές μορφές: μπορεί να είναι αυστηρά δομημένη (structured interview) δηλαδή βασισμένη σε ένα δομημένο σχέδιο συνέντευξης ή ερωτηματολόγιο, μπορεί να είναι συνέντευξη πρόσωπο με πρόσωπο (face to face interview), τηλεφωνική συνέντευξη κτλ.

Στην ποιοτική κοινωνική έρευνα χρησιμοποιείται ευρέως η συνέντευξη σε βάθος (in depth interview). Στον τύπο αυτόν συνέντευξης ο ερευνητής κατευθύνει τον ερωτώμενο σε βασικά θέματα αλλά ο ερωτώμενος αναπτύσσει τις σκέψεις και τις απόψεις του ελεύθερα και σε βάθος. Ο σκοπός της συνέντευξης αυτού του τύπου είναι η συλλογή, όσο το δυνατόν πλουσιότερων πληροφοριών, για τις εμπειρίες, τις απόψεις, τις στάσεις και τις αναπαραστάσεις των συμμετεχόντων.

(Robson 2002).

3.2 Τύποι συνέντευξης

Ανάλογα με τον βαθμό δόμησης της συνέντευξης, δηλαδή ανάλογα με το βαθμό τυποποίησης της από τον ερευνητή μπορούμε σχηματικά να διακρίνουμε τρία βασικά είδη: την πλήρως δομημένη συνέντευξη (structured interview), την ημιδομημένη συνέντευξη (semi-structured interview) και την μη δομημένη συνέντευξη (unstructured interview).

Η **πλήρως δομημένη συνέντευξη** βασίζεται σε ένα αυστηρά προκαθορισμένο σύνολο ερωτήσεων το οποίο τίθεται με τον ίδιο ενιαίο τρόπο σε όλους τους ερωτώμενους. Οι ερωτήσεις είναι προκαθορισμένες τόσο ως προς το περιεχόμενό τους, όσο και ως προς την σειρά με την οποία ακολουθεί η μια τη άλλη.

Η **ημιδομημένη συνέντευξη** χαρακτηρίζεται από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων αλλά παρουσιάζει πολύ περισσότερη ευελιξία ως προς την σειρά των ερωτήσεων, ως προς τη ακριβή διατύπωση τους και ως προς την προσθαφαίρεση ερωτήσεων και θεμάτων για συζήτηση, ανάλογα με τον ερωτώμενο.

Η **μη δομημένη συνέντευξη** χαρακτηρίζεται από την απουσία προκαθορισμένων ερωτήσεων και βασίζεται σε θεματικές περιοχές πάνω στις οποίες αναπτύσσεται η αλληλεπίδραση μεταξύ του ερευνητή και του ερωτώμενου (Robson 2002).

Στην ποιοτική κοινωνική έρευνα χρησιμοποιούνται κυρίως οι δυο τελευταίοι τύποι συνέντευξης καθώς επιτρέπουν την άντληση πληροφορίας και δεδομένων σε βάθος ή την ανάδειξη θεμάτων που δεν είχαν προκαθοριστεί από τον ερευνητή.
(Robson 2002).

3.3 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της συνέντευξης

Η συνέντευξη είναι ένας ευέλικτος και προσαρμοστικός τρόπος να μαθαίνουμε πράγματα. Η μέθοδος της συνέντευξης παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα. Η γνώση των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων της μεθόδου οδηγεί στην σωστή της χρήση και στην αποφυγή των περιπτώσεων στις οποίες η εφαρμογή της μεθόδου δεν ενδείκνυται.

Το βασικότερο πλεονέκτημα της συνέντευξης είναι ότι επιτρέπει στον ερευνητή να αντλήσει πληροφορία σε βάθος ιδιαίτερα όταν πρόκειται για την διερεύνηση πολύπλοκων κοινωνικών διαδικασιών, συμπεριφορών, στάσεων, αξιών και αντιλήψεων. Η συνέντευξη προϋποθέτει την αμεσότητα της σχέσης μεταξύ του ερευνητή και του ερωτώμενου και μπορεί να οδηγήσει στην διερεύνηση θεμάτων που δεν είχαν προκαθοριστεί από πριν, μεταβάλλοντας ή τροποποιώντας πολλές φορές ακόμη και το ίδιο το αρχικό ερευνητικό πλαίσιο.

Σημαντικό μειονέκτημα της συνέντευξης είναι ότι είναι εξαιρετικά χρονοβόρα, όχι μόνο ως προς την υλοποίηση της αλλά και ως προς την φάση του σχεδιασμού και της απόκτησης πρόσβασης στους ερωτώμενους. Η συνέντευξη προϋποθέτει αυξημένα επικοινωνιακά προσόντα από την πλευρά του ερευνητή και πολλές φορές ένα σημαντικό τμήμα της πληροφορίας που αντλείται μέσα από συνεντεύξεις δεν είναι απαραίτητο ή τελικά δεν γίνεται αντικείμενο ανάλυσης.

(Robson 2002).

3.4 Οι ερωτήσεις στην συνέντευξη

Ο σχεδιασμός και η διατύπωση ερωτήσεων είναι ίσως το πιο σημαντικό στοιχείο για την επιτυχία ερευνητικών εγχειρημάτων που βασίζονται σε συνεντεύξεις είτε αυτές είναι δομημένες είτε όχι. Παρακάτω παρουσιάζονται μερικοί από τους πιο χαρακτηριστικούς τύπους ερωτήσεων (Dunn 2000):

- **Κλειστές ερωτήσεις (closed questions).** Στον τύπο αυτό όλες οι πιθανές απαντήσεις του ερωτώμενου προβλέπονται από τον ερευνητή. Ο τύπος αυτός ερωτήσεων χρησιμοποιείται συνήθως στις αυστηρά δομημένες συνεντεύξεις.
- **Ανοικτές ερωτήσεις (open questions).** Είναι ερωτήσεις οι οποίες αφήνουν τον ερωτώμενο ελεύθερο να αναπτύξει την απάντηση του δίχως προκαθορισμούς. Το είδος αυτό των ερωτήσεων χρησιμοποιείται κυρίως στην μη δομημένες και στις ημιδομημένες συνεντεύξεις.
- **Μικτές ερωτήσεις (mixed questions).** Είναι ερωτήσεις που συνδυάζουν τα χαρακτηριστικά των δυο προηγούμενων τύπων.
- **Καθοδηγητικές ερωτήσεις (leading questions).** Είναι ερωτήσεις που καθοδηγούν έμμεσα τον ερωτώμενο να ανταποκριθεί με τρόπο τέτοιο που να συμφωνεί με την άποψη του ερευνητή. Οι ερωτήσεις αυτές θα πρέπει να αποφεύγονται αυστηρά στις συνεντεύξεις διότι διαστρεβλώνουν τις πραγματικές απόψεις των ερευνητικών υποκειμένων και τα ερευνητικά αποτελέσματα.
- **Ερωτήσεις προκατάληψης (biased questions).** Είναι ερωτήσεις που προσβάλλουν ή θίγουν τον ερωτώμενο και δείχνουν έλλειψη ευαισθησίας και γνήσιου ενδιαφέροντος από την πλευρά του ερευνητή. Οι ερωτήσεις αυτές θα πρέπει να αποφεύγονται για δεοντολογικούς λόγους αλλά και διότι είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε ακύρωση της ερευνητικής διαδικασίας.
- **Περιγραφικές ερωτήσεις (descriptive questions) ή δημογραφικές .** Είναι ερωτήσεις που στοχεύουν στην άντληση συγκεκριμένων πληροφοριών από τον ερωτώμενο που συνδέονται με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και γνώσεις πχ φύλο, ηλικία, ημερομηνία γέννησης, μορφωτικό επίπεδο, ύψος εισοδήματος κτλ.
- **Ερωτήσεις γνώμης (opinion questions).** Είναι ερωτήσεις που στοχεύουν στην διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των ερωτώμενων για διάφορα κοινωνικά φαινόμενα και διαδικασίες.
- **Δομικές ερωτήσεις (structural questions).** Είναι ερωτήσεις που στοχεύουν στην εύρεση αιτιοτήτων και αιτιωδών μηχανισμών πχ «πως απέκτησες την γνώμη αυτή;»
- **Υποθετικές ερωτήσεις (hypothetical questions).** Είναι ερωτήσεις που στοχεύουν στην άντληση πληροφορίας από τον ερωτώμενο για υποθετικές καταστάσεις ή για καταστάσεις και φαινόμενα που μπορεί να λάβουν χώρα στο μέλλον, πχ «ποια θα ήταν η γνώμη σου αν...» ή «τι θα έκανες αν...» κτλ.

- *Εισαγωγικές και συμπερασματικές ερωτήσεις (introductory and conclusive questions).* Είναι ερωτήσεις που εισάγουν τον ερωτώμενο στο κύριο θέμα της συνέντευξης και κλείνουν την συνέντευξη αντίστοιχα.
- *Ερωτήσεις – γέφυρα (bridge questions).* Είναι ερωτήσεις που οδηγούν από το ένα θέμα της συνέντευξης στο άλλο.

3.5 Τα στάδια της έρευνας με συνεντεύξεις

Ο λεπτομερής, συνεκτικός και προσεκτικός σχεδιασμός της έρευνας με συνεντεύξεις είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία κάθε ερευνητικού εγχειρήματος που βασίζεται σε αυτήν την μεθοδολογία ή που την περιλαμβάνει σε ένα σημαντικό βαθμό. Σύμφωνα με τον Kvale (1996: 88) μπορούμε να διακρίνουμε επτά γενικά στάδια από τα οποία περνά η έρευνα με συνεντεύξεις από την αρχή μέχρι και την ολοκλήρωσή της. Τα στάδια αυτά είναι τα εξής:

- *Ερευνητικό πρόβλημα ή ερευνητική περιοχή ενδιαφέροντος (thematizing).* Στο στάδιο αυτό διατυπώνεται το ερευνητικό πρόβλημα, σχηματίζονται οι ερευνητικές ερωτήσεις και οι υποθέσεις που θα πρέπει να επιβεβαιωθούν ή να διαψευσθούν από την έρευνα πεδίου.
- *Σχεδιασμός (designing).* Στο στάδιο αυτό λαμβάνονται υπόψη και τα επτά σημεία που περιγράφονται εδώ συνοπτικά. Κρίσιμο στοιχείο κατά το στάδιο αυτό είναι ο σχεδιασμός ενός λειτουργικού οδηγού συνέντευξης (interview guide). Ο οδηγός περιλαμβάνει μια σειρά από θεματικές περιοχές που θα πρέπει να καλυφθούν κατά την διάρκεια της συνέντευξης. Είναι δυνατόν να περιλαμβάνει συγκεκριμένες ερωτήσεις, ιδιαίτερα στην περίπτωση των ημιδομημένων συνεντεύξεων, ή να περιλαμβάνει μόνο θεματικές περιοχές ή λέξεις κλειδιά όπως συνήθως συμβαίνει στην περίπτωση των μη δομημένων συνεντεύξεων.
- *Πραγματοποίηση συνεντεύξεων (interviewing).* Είναι το στάδιο υλοποίησης των συνεντεύξεων, άμεσης αλληλεπίδρασης ερευνητή και ερευνώμενου και άντλησης της πληροφορίας και των δεδομένων. Το στάδιο αυτό προϋποθέτει ανάπτυξη ενός κλίματος εμπιστοσύνης μεταξύ του ερευνητή και του ερωτώμενου, ώστε τα δεδομένα που θα προκύψουν να είναι αληθή, πλούσια και να ικανοποιούν τον γενικότερο ερευνητικό σχεδιασμό.

- **Απομαγνητοφώνηση ή προετοιμασία του υλικού για ανάλυση (transcribing).** Το στάδιο αυτό περιλαμβάνει όλες τις διαδικασίες και τις ενέργειες μετατροπής του προφορικού λόγου σε γραπτό κείμενο.
- **Ανάλυση (analyzing).** Το στάδιο αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό και αφορά στην απόδοση νοήματος στα εμπειρικά ποιοτικά δεδομένα που έχουν συγκεντρωθεί μέσω των συνεντεύξεων. Απόδοση νοήματος μπορεί να σημαίνει ομαδοποίηση, κατηγοριοποίηση και θεωρητικοποίηση των δεδομένων με στόχο την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων που είτε είχαν διατυπωθεί από πριν είτε προέκυψαν από τα δεδομένα κατά την διάρκεια της ερευνητικής προσπάθειας.
- **Έλεγχος (verifying).** Στο στάδιο αυτό περιλαμβάνονται όλες οι μέθοδοι και οι τεχνικές που στοχεύουν στον έλεγχο της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας των αποτελεσμάτων της έρευνας.
- **Δημοσιοποίηση (reporting).** Το στάδιο αφορά στην όσο το δυνατόν ευρύτερη γνωστοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας στην επιστημονική κοινότητα και κατά περίπτωση στο ευρύ κοινό και σε φορείς του δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα.

3.6 Σκοπός της παρούσας έρευνας και μεθοδολογικό πλαίσιο

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η καταγραφή και αποκωδικοποίηση της εμπειρίας από επιτυχημένα παραδείγματα επιχειρηματικής δράσης, που ξεφεύγουν από τα συνηθισμένα, στον ορεινό χώρο των Τζουμέρκων.

Με βάση τη μελέτη της φυσικής και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας της περιοχής των Τζουμέρκων και την επισκόπηση της καινοτομίας στην επιχειρηματική δράση επιλέχθηκαν έντεκα επιχειρήσεις στην περιοχή. Οι επιχειρήσεις αυτές παρουσιάζουν στοιχεία που τις διαφοροποιούν σε σχέση με τις συνήθεις οικονομικές δραστηριότητες στην περιοχή.

Για να αποτυπωθούν τα απαραίτητα για το σκοπό της έρευνας στοιχεία χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της επιτόπιας έρευνας, με τη μορφή συνεντεύξεων. Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της **ημιδομημένης συνέντευξης**, η οποία χαρακτηρίζεται από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων αλλά παρουσιάζει ευελιξία ως προς την σειρά των ερωτήσεων, ως προς τη ακριβή διατύπωση τους και ως προς την προσθαφαίρεση ερωτήσεων και θεμάτων για συζήτηση, ανάλογα με τον ερωτώμενο (Robson 2002). Έτσι, διαμορφώθηκε ένα σχέδιο ερωτηματολογίου, το οποίο αφότου συζητήθηκε με τον επιβλέποντα της

διπλωματικής εργασίας και υπέστη μικρές τροποποιήσεις, δημιουργήθηκε η τελική μορφή του.

Η συνέντευξη αποτελείται από δύο βασικά μέρη και περιλαμβάνει συνολικά 18 ερωτήσεις. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει 14 ερωτήσεις αναφορικά με το αντικείμενο της έρευνας και το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει 4 δημογραφικές ερωτήσεις.

Όσον αφορά στη μορφή των ερωτήσεων που πρέπει να χρησιμοποιηθούν σε μια ημιδομημένη συνέντευξη, αυτές εξαρτώνται από το είδος της πληροφορίας που θέλουμε να πάρουμε. Στην παρούσα έρευνα, το σύνολο των ερωτήσεων είναι ανοικτές ερωτήσεις, δηλαδή ερωτήσεις οι οποίες αφήνουν τον ερωτώμενο ελεύθερο να αναπτύξει την απάντηση του δίχως προκαθορισμούς.

Τέλος, υπάρχουν οι δημογραφικές ερωτήσεις, οι οποίες αναφέρονται στα χαρακτηριστικά των ερωτώμενων, όπως φύλο, ηλικία, μορφωτικό επίπεδο κ.α.. Είναι ερωτήσεις προσωπικές που σκοπό έχουν να παρουσιάσουν το “προφίλ” των ερωτώμενων και είναι απαραίτητες, ώστε να συσχετιστούν οι απαντήσεις με τα χαρακτηριστικά τους.

Όλες οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με τους ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων στο χώρο των επιχειρήσεών τους από τις 29 Ιανουαρίου έως τις 16 Απριλίου 2010, και μαγνητοφωνήθηκαν με τη σύμφωνη γνώμη όλων των συμμετεχόντων στην έρευνα.

Ακολουθεί το σχέδιο ερωτηματολογίου που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα:

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Είστε από την περιοχή (καταγωγή ή κατοικία);
2. Ποιο έτος ξεκίνησε να λειτουργεί η επιχείρησή σας;
3. Μπορείτε να κάνετε μια περιγραφή της επιχείρησής σας;
4. Ποιο είναι το καινοτομικό στοιχείο της επιχείρησής σας;
5. Πώς γεννήθηκε η αρχική ιδέα;
6. Πόσοι εργαζόμενοι απασχολούνται στην επιχείρησή σας;
(είναι οικογενειακή;)
7. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε στην αρχή;
8. Τι δυσκολίες αντιμετωπίζετε τώρα;
9. Έχετε επιδοτηθεί για την δημιουργία της επιχείρησης;
Αν ναι, με ποιο πρόγραμμα;
10. Τι ποσοστό επιδοτήθηκε;
11. Πόσο ήταν το αρχικό κεφάλαιο που επενδύσατε;
12. Ποια είναι τα σχέδιά σας για το μέλλον;
13. Μετανιώσατε για την επιχειρηματική κίνηση που κάνατε;
14. Θα προτείνατε σε άλλον να ξεκινήσει μια επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή των Τζουμέρκων;

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ

Τελειώνοντας τις ερωτήσεις και αφού σας ευχαριστήσω πάλι για την ευγενική σας συνεργασία, θα ήθελα για στατιστικούς λόγους να σας ρωτήσω ορισμένα δημογραφικά στοιχεία.

1. Φύλο

- Άνδρας Γυναίκα

2. Ηλικιακή ομάδα

- 20 – 30
 31 – 40
 41 – 50
 51 – 60
 61 και άνω

3. Ποιο είναι το επίπεδο εκπαίδευσής σας (σπουδές που έχετε ολοκληρώσει);

- Βασικές σπουδές (γυμνάσιο)
 Λύκειο
 Μεταλυκειακές σπουδές (εκτός ΑΕΙ / ΤΕΙ)
 ΑΕΙ / ΤΕΙ
 Μεταπτυχιακές σπουδές

4. Ποιος είναι ο τόπος μόνιμης διαμονής σας;

3.7 Περιγραφή του δείγματος της έρευνας

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται συνοπτικά οι έντεκα επιχειρήσεις που επιλέχθηκαν για την έρευνα. Οι επιχειρήσεις αυτές βρίσκονται σε διάφορες περιοχές του ορεινού όγκου των Τζουμέρκων και ανήκουν σε διαφορετικούς κλάδους οικονομικής δραστηριότητας.

Παραδοσιακός ξενώνας "Θέασις"

Οι αγροτουριστικές κατοικίες "ΘΕΑΣΙΣ", εμπνευσμένες από τις καλύβες των Σαρακατσάνων, αποτελούνται από τέσσερις κυκλικές αυτόνομες κατοικίες, σχεδιασμένες με τις βασικές αρχές της οικοδυναμικής (αρχαιοελληνικό feng shui). Είναι χτισμένες με αρχέγονα υλικά πέτρα και ξύλο, στη μέση μιας πανέμορφης κοιλάδας μέσα στο δάσος ακριβώς κάτω από την επιβλητική οροσειρά των Τζουμέρκων. Επίσης οι κατοικίες διαθέτουν γυάλινη οροφή και οι επισκέπτες μπορούν να κάνουν αστροπαρατήρηση με τηλεσκόπιο εγκαταστημένο μέσα στο χώρο των κατοικιών.

Εικόνα 12: Οι κατοικίες "Θέασις"

(Πηγή: <http://www.tzoumerka-theasis.gr/index.html>)

Ορεινές κατοικίες – σαλέ “ΚΑΛΥΒΑΣ”

Οι ορεινές κατοικίες - σαλέ «ΚΑΛΥΒΑΣ» βρίσκονται στον οικισμό Συγγινά, 4 χ.λ.μ. νότια του χωριού Πράμαντα, στα Τζουμέρκα σε περιοχή όπου προϋπήρχε αρχαίος οικισμός εκ των οποίων σήμερα διασώζονται μόνο τα ερείπια δύο ναών. Οι δύο αυτόνομες, αυτοεξυπηρετούμενες ορεινές κατοικίες - σαλέ σε μια καταπράσινη έκταση 5 στρεμμάτων με δυνατότητα φιλοξενίας 2 έως 6 ατόμων, συνδυάζουν την άνεση ενός σύγχρονου σπιτιού βασισμένου στις αρχές της βιοκλιματικής και σε γραμμές minimal, με την ηρεμία της φύσης. Ο εσωτερικός τους χώρος είναι διαμορφωμένος σε τρία επίπεδα. Η μελετημένη χωροταξική διάταξη των κατοικιών προσφέρει ελεύθερη «πρόσβαση» στη θέα του φυσικού περιβάλλοντος. Ο περιβάλλον χώρος, ιδιαίτερης αισθητικής, είναι διαμορφωμένος με φυσικούς χώρους ξεκούρασης και παραδοσιακές αναβαθμίδες.

Εικόνα 13: Άποψη του σαλέ Καλύβας

(Πηγή: <http://www.chaletkalivas.gr/index.html>)

Εργαστήριο λαϊκής τέχνης

Ο Σπύρος Στρατόπουλος και η Έφη Μπαλτζώη έχουν στήσει στα Πράμαντα ένα μαγαζί όνειρο ζωής, με είδη λαϊκής τέχνης και σφυρήλατα έργα. Ο Σπύρος έμαθε πώς να μεταμορφώνει ένα κομμάτι μέταλλο σε πανέμορφα σχέδια από τον πατέρα του, που έφερε την τέχνη απ' την Κωνσταντινούπολη και η Έφη διδάχτηκε την τέχνη της γλυπτικής σε Σχολή Καλών Τεχνών στην Αυστραλία. Μαζί ένωσαν το ταλέντο τους διαμορφώνοντας μια

μοναδική γραμμή χειροποίητης γλυπτικής μετάλλου. Τα θέματά τους είναι διάφορα και τα έργα τους διακοσμούν τζάκια, οικιακούς χώρους, επαγγελματικούς χώρους μνημεία κ.α.

Εικόνα 14: Ο Σπύρος και η Έφη στο εργαστήριό τους
(Πηγή: <http://www.laikitexni-sfirilata.gr/index.htm>)

Ορειβατικό Καταφύγιο Πραμάντων

Το ορειβατικό καταφύγιο Πραμάντων βρίσκεται σε υψόμετρο 1.300m θέση Ίσιωμα, στους πρόποδες της Στρογγούλας των Τζουμέρκων. Είναι από τα λίγα ορειβατικά καταφύγια στα οποία φτάνει δρόμος και έχει εκπληκτική θέα προς την Κακαρδίτσα αλλά και την Στρογκούλα. Διαθέτει δύο 8κλινα και ένα 10κλινο (σύνολο 26 κρεβάτια), οργανωμένη κουζίνα, τραπεζαρία, καθιστικό και τζάκι και λειτουργεί όλο το χρόνο, κάθε μέρα.

Εικόνα 15: Ορειβατικό καταφύγιο Πραμάντων

(Πηγή: <http://fonivounonton.blogspot.com/>)

Εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων “Καλούδια στα Πράμαντα”

Σε ένα ξύλινο, καλαίσθητο κτίριο στο κέντρο του χωριού Πράμαντα φιλοξενείτε το εργαστήριο και πωλητήριο χειροποίητων παραδοσιακών προϊόντων “Καλούδια στα Πράμαντα”. Η κυρία Βούλα, ιδιοκτήτρια του εργαστηρίου, φτιάχνει παραδοσιακά προϊόντα, όπως γλυκά του κουταλιού, κουλουράκια, κυδωνόπαστο, ραβανί και διάφορα άλλα παραδοσιακά γλυκά.

Εικόνα 16: Το εργαστήριο και πωλητήριο “Καλούδια στα Πράμαντα”

(Πηγή: <http://blog.feri.gr/2008/08/blog-post.html>)

Δασικό Χωριό “ΚΕΔΡΟΣ”

Το Δασικό Χωριό «ΚΕΔΡΟΣ» βρίσκεται στις Δυτικές πλαγιές των Τζουμέρκων, σε υψόμετρο 920 μ., στη θέση Κέδρος της Περιφέρειας του Δ. Δ. Καταρράκτη του Δήμου Αγνάντων και σε απόσταση 64 χμ. από την πόλη της Άρτας. Αποτελεί ένα από τα έξι Δασικά Χωριά που υπάρχουν στην Ελλάδα και κατασκευάστηκε από τη Διεύθυνση Δασών Άρτας και τη Διεύθυνση Δημοσίων Έργων/Τμήμα Εγγείων Βελτιώσεων του Ν. Ιωαννίνων, με δαπάνες του Υπουργείου Γεωργίας, στο πλαίσιο της πολιτικής για την ανάπτυξη της ορεινής υπαίθρου της περιοχής των Τζουμέρκων.

Το δασικό χωριό ΚΕΔΡΟΣ είναι ένας τουριστικός οικισμός που λειτουργεί από το 2004. Αποτελείται από 20 ξύλινα σπίτια, που εκτείνεται σε μία καταπράσινη έκταση 45 στρεμμάτων. Ο υπαίθριος χώρος είναι όμορφα διαμορφωμένος με πλακόστρωτα δρομάκια και δενδρύλλια. Δύο ανεξάρτητα κτίρια στον ίδιο χώρο στεγάζουν το εστιατόριο και το καφέ-μπαρ. Με ορμητήριο τον ΚΕΔΡΟ ο επισκέπτης μπορεί να ανακαλύψει τις ομορφιές της γύρω περιοχής και να ψυχαγωγηθεί με δραστηριότητες στη φύση, όπως trekking στα Τζουμέρκα, rafting στον Άραχθο και τον Καλαρρύτεκο, ιππασία, γαρπελ, τοξοβολία κ.ά.

Εικόνα 17: Πανοραμική άποψη του Δασικού Χωριού “Κέδρος”

(Πηγή: <http://www.guesthousekedros.gr>)

Καφενείο-μπακάλικο “Άκανθος”

Το καφενείο – μπακάλικο “Άκανθος” βρίσκεται στο Καλαρρύτες. Ο Ναπολέων Ζάγκλης, γνωστός και ως ο “Ναπολέων από το Καλαρρύτες”, μετά από 25 χρόνια στην Αθήνα επέστρεψε στον τόπο του για να συνεχίσει το έργο των γονιών του στο ιστορικό καφενείο – μπακάλικο του χωριού. Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα βρήκαν στέγη σε αυτό το μαγαζάκι οι παππούδες του με διάφορα επαγγέλματα. Πέμπτης γενιάς και τελευταίος μαγαζάτορας ο Ναπολέων και η γυναίκα του Λαμπρινή κατάφεραν και ανέστησαν το παλιό καφενείο και το μετέτρεψαν στην ουσία στην ψυχή όλου του χωριού.

Εικόνα 18: Το καφενείο – μπακάλικο “Άκανθος”

(Πηγή: προσωπικό αρχείο)

Ξενοδοχείο “Τελωνείο” – δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού

Το ξενοδοχείο “Τελωνείο” βρίσκεται κοντά στο γεφύρι της Πλάκας και τον ποταμό Άραχθο και έχει ως κύριο θέμα της διακόσμησης το ψωμί. Διαθέτει 11 διαφορετικά δωμάτια, μπαρ και εστιατόριο και αποτελεί τη βάση εταιρίας εναλλακτικού τουρισμού η οποία σχεδιάζει, οργανώνει και υλοποιεί αθλητικές δραστηριότητες στη φύση, σε προσεκτικά επιλεγμένες διαδρομές στην ευρύτερη περιοχή των Τζουμέρκων, όπως πεζοπορία, rafting στον Άραχθο και τον Καλαρρύτεο, ιππασία, gappel, τοξοβολία κ.ά.

Εικόνα 19: Ξενοδοχείο “Τελωνείο”

(Πηγή: <http://www.teloneio.gr/>)

Ξενώνας “Το Γεφύρι της Πλάκας” – δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού

Κοντά στο ιστορικό γεφύρι της Πλάκας και τον ποταμό Άραχθο έχει αναπτυχθεί ένας ενιαίος χώρος εναλλακτικής περιήγησης και διαβίωσης. Ο ξενώνας «Το Γεφύρι της Πλάκας» αποτελεί μια σύγχρονη όσο και ήπια μονάδα υποδοχής και φιλοξενίας και διαθέτει εκλεκτή κουζίνα με παραδοσιακά εδέσματα. Είναι δυναμικότητας 25 κλινών και αποτελεί τη βάση εταιρίας εναλλακτικού τουρισμού η οποία οργανώνει δραστηριότητες στη φύση, όπως πεζοπορία, rafting στον Άραχθο και τον Καλαρρύτεκο, ιππασία, gappel, τοξοβολία κ.ά

Εικόνα 20: Αποψη του ξενώνα “Το Γεφύρι της Πλάκας”

(Πηγή: <http://www.gefiriplakas.gr>)

Μικρό Υδροηλεκτρικό Έργο Καταρράκτη

Το ΜΥΗΕ Καταρράκτη είναι ένα μικρό υδροηλεκτρικό έργο σε ισχύ 2,4 MW επί του ρέματος Καταρράκτη στα όρια των Δημοτικών Διαμερισμάτων Καταρράκτη, Μηλέας και Σγάρας του Δήμου Αγνάντων του Νομού Άρτας. Έχει παραγόμενη ενέργεια ανά έτος 8,5 GWh και είναι το μοναδικό στην Ελλάδα το οποίο έχει τρεις υδροληψίες.

Το ΜΥΗΕ Καταρράκτη έχει κατασκευαστεί και αξιοποιείται από την εταιρεία NANKO ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΑΒΕΤΕ, η οποία ασχολείται με την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και αυτή τη στιγμή έχει έξι υδροηλεκτρικά σε ενέργεια σε διάφορα μέρη της Ελλάδας.

Εικόνα 21: Οι τουρμπίνες στο ΜΥΗΕ Καταρράκτη
(Πηγή: προσωπικό αρχείο)

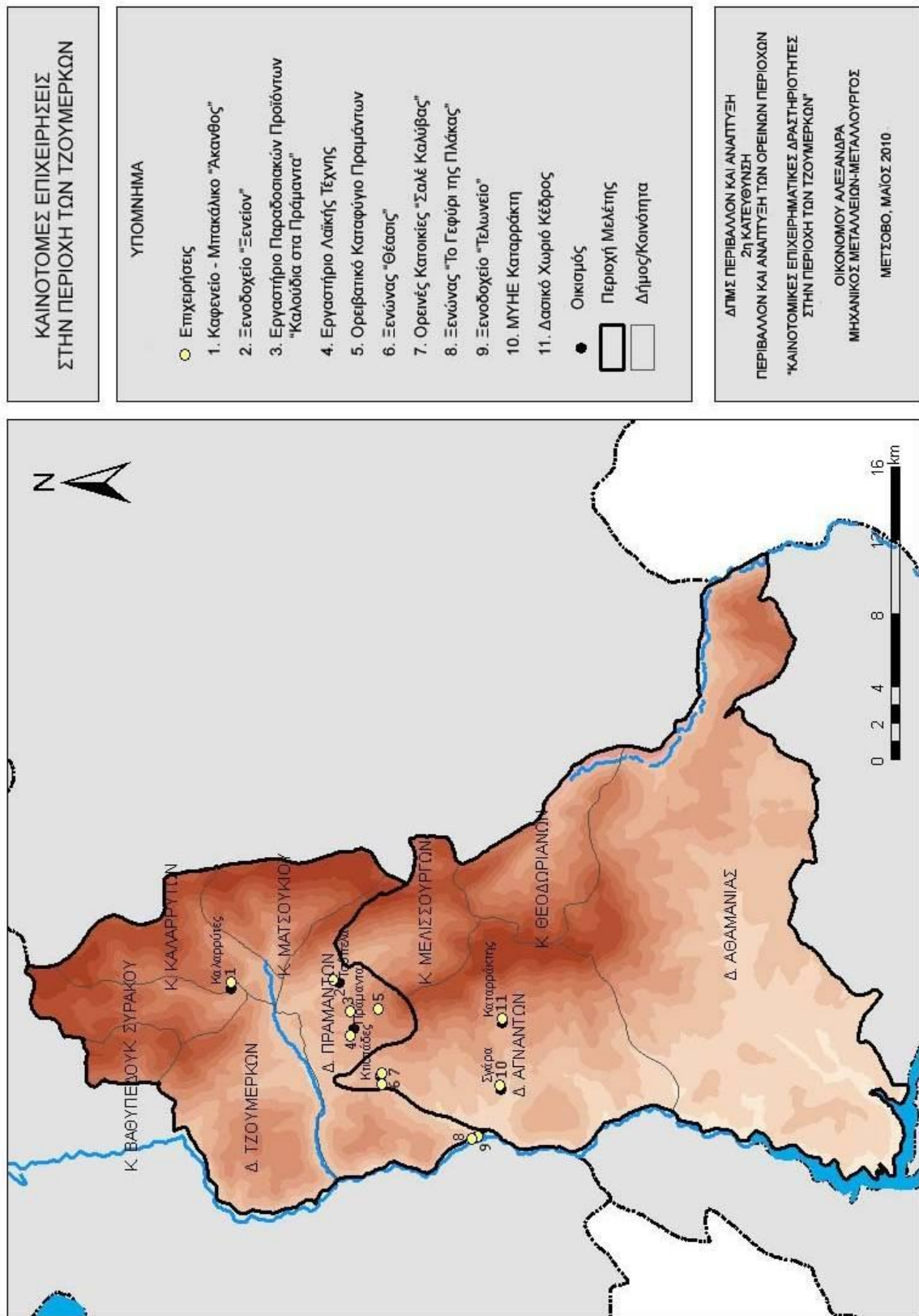
Ξενοδοχείο “Ξενείον”

Το ξενοδοχείο «Ξενείον» του Γιώργου Μεράντζα είναι ένα πρότυπο ξενοδοχείο με παραδοσιακά διαμερίσματα 4 κλειδιών. Βρίσκεται σε μια μαγευτική τοποθεσία, στους πρόποδες της Στρογγούλας στον οικισμό Τσόπελα στα Τζουμέρκα και απέχει 2 χλμ από τα Πράμαντα. Το «Ξενείον» αποτελείται από 7 ανεξάρτητα και πλήρως εξοπλισμένα, διαμερίσματα δίχωρα ή μονόχωρα με όλες τις ανέσεις. Διαθέτει επίσης εστιατόριο με παραδοσιακή κουζίνα, μπαρ και πισίνα για το καλοκαίρι.

Εικόνα 22: Άποψη του ξενοδοχείου “Ξενείον”
(Πηγή: <http://www.xenion.gr/gr/location.html>)

**ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ**

Χάρτης 3: Καινοτόμες επιχειρήσεις στην περιοχή στην Τζουμέρκων
(Πηγή: ίδια επεξεργασία)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Ανάγνωση και ερμηνεία των ποιοτικών δεδομένων

4.1 Το προφίλ των ερωτηθέντων

Σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν, 9 στους 11 επιχειρηματίες που συμμετείχαν στην έρευνα κατοικούν μόνιμα στην περιοχή των Τζουμέρκων, κοντά στο χώρο που δραστηριοποιούνται επιχειρηματικά. Οι 3 από τους 11 συμμετέχοντες δεν κατάγονται από την περιοχή. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του ζευγαριού που διαχειρίζεται το Ορειβατικό Καταφύγιο Πραμάντων, το οποίο εγκατέλειψε τις δουλειές του στην Αθήνα και ήρθε να ζήσει στην περιοχή μελέτης αναφέροντας:

“Δεν είμαστε από δω. Δεν υπάρχει καμία λογική. Ούτε σαν τουρίστες δεν είχαμε έρθει εδώ. Δεν ξέρω γιατί εδώ. Ίσως η άγρια ομορφιά, τώρα αναπτύσσεται η περιοχή, δεν την έχει εκμεταλλευτεί άσχημα ο κόσμος. Εδώ έρχεσαι για να ζήσεις, περισσότερο οι Αθηναίοι, εμείς τουλάχιστον που είμαστε από αλλού.”

Πόλα Μαρκόζη, Ορειβατικό Καταφύγιο Πραμάντων

Αναφορικά με το επίπεδο εκπαίδευσης, 9 στους 11 είναι απόφοιτοι ανώτερης ή ανώτατης σχολής. Η πλειοψηφία των ερωτώμενων ανήκει στην ηλικιακή ομάδα μεταξύ 35 και 50 ετών.

4.2 Το προφίλ της επιχείρησης

Στην πλειοψηφία τους, οι επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα άρχισαν να λειτουργούν την τελευταία δεκαετία, με μεγαλύτερη ανάπτυξη από το 2004 και μετά. Πρόκειται δηλαδή για σχετικά νέες επιχειρήσεις (Πίνακας 11). Εξάιρεση αποτελεί το Καφενείο-μπακάλικο “Άκανθος” του Ναπολέοντα Ζάγκλη, ο οποίος μετά από 25 χρόνια που ζούσε την Αθήνα και δούλευε ως προγραμματιστής Η/Υ αποφάσισε να επιστρέψει το 1994 στη γενέτειρά του, τους Καλαρρύτες, και να αναλάβει το μαγαζί του πατέρα του.

Πίνακας 11: Στοιχεία του δείγματος.

Επιχειρήσεις	Έτος λειτουργίας	Άτομα που απασχολούνται στην επιχείρηση	Περιοχή επιχείρησης
Καφενείο-μπακάλικο “Άκανθος”	1994	2 άτομα	Καλαρρύτες
Εργαστήριο Λαϊκής Τέχνης	2001	2 άτομα	Πράμαντα
Δασικό Χωριό “ΚΕΔΡΟΣ”	2004	5 άτομα	Καταράκτης
Ξενώνας “Το Γεφύρι της Πλάκας” - extreme sports	2005	4 άτομα	Πλάκα
Μικρό Υδροηλεκτρικό Έργο Καταρράκτη	2005	2 άτομα	Καταρράκτης
Ξενοδοχείο “Ξενείον”	2005	2 άτομα	Τσόπελα
Ορειβατικό Καταφύγιο Πραμάντων	2006	2 άτομα	Πράμαντα
Παραδοσιακός ξενώνας "Θέασις"	2007	2 άτομα	Κτιστάδες
Ξενοδοχείο “Τελωνείο” - extreme sports	2008	4 άτομα	Πλάκα
Εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων “Καλούδια στα Πράμαντα”	2008	2 άτομα	Πράμαντα
Ορεινές κατοικίες – σαλέ “ΚΑΛΥΒΑΣ”	2008	1 άτομο	Κτιστάδες

Στην πλειοψηφία τους οι επιχειρήσεις είναι οικογενειακής μορφής αφού η διαχείρισή τους ανήκει στον επιχειρηματία και σε ένα μέλος του στενού οικογενειακού του περιβάλλοντος, συνήθως τον/την σύζυγο. Υπάρχουν όμως και επιχειρήσεις, όπως τα δύο ξενοδοχεία στην περιοχή της Πλάκας, που εκτός από τη λειτουργία και τη διαχείριση του ξενοδοχείου παρέχουν δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού όπως rafting και πεζοπορία και απασχολούν περισσότερα άτομα αλλά όχι σε μόνιμη βάση. Επίσης και το Δασικό Χωριό

**ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ**

είναι μια σχετικά μεγάλη επιχείρηση για τα δεδομένα της περιοχής, η οποία απασχολεί 5 άτομα ως μόνιμο προσωπικό.

Όσον αφορά στις επιδοτήσεις, 9 στις 11 επιχειρήσεις επιδοτήθηκαν. Στον **πίνακα 12** καταγράφονται αναλυτικά το πρόγραμμα επιδότησης της επιχείρησης, το ποσό της επιδότησης και τα ίδια κεφάλαια που επενδύθηκαν από τον επιχειρηματία.

Πίνακας 12: Πρόγραμμα επιδότησης, ποσό επιδότησης και κεφάλαιο επένδυσης.

Επιχειρήσεις	Επιδότηση	Πρόγραμμα Επιδότησης	Ποσό επιδότησης	Κεφάλαιο που επενδύθηκε
Εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων “Καλούδια στα Πράμαντα”	Ναι	Αναπτυξιακός Νόμος	200.000 €	-
Μικρό Υδροηλεκτρικό Έργο Καταρράκτη	Ναι	Ανταγωνιστικότητα (ΕΣΠΑ)	1.500.000 €	2.000.000 €
Δασικό Χωριό “ΚΕΔΡΟΣ”	Ναι	Υπουργείο Γεωργίας	5.000.000 €	60.000 €
Παραδοσιακός ξενώνας "Θέασις"	Ναι	Ο.Π.Α.Α.Χ	70.000 €	45.000 €
Ξενώνας “Το Γεφύρι της Πλάκας” - extreme sports	Ναι	Ο.Π.Α.Α.Χ	265.000 €	800.000 €
Ξενοδοχείο “Τελωνείο” - extreme sports	Ναι	Ο.Π.Α.Α.Χ	265.000 €	900.000 €
Ξενοδοχείο “Ξενείον”	Ναι	Ο.Π.Α.Α.Χ.	212.000 €	1.290.000 €
Εργαστήριο Λαϊκής Τέχνης	Ναι	Ο.Α.Ε.Δ.	12.000 €	12.000 €
Ορειβατικό Καταφύγιο Πραμάντων	Ναι	Ο.Α.Ε.Δ.	9.000 €	25.000 €
Ορεινές κατοικίες – σαλέ “ΚΑΛΥΒΑΣ”	Όχι	-	-	100.000 €
Καφενείο-μπακάλικο “Ακανθος”	Όχι	-	-	-

4.3 Τα κίνητρα για τη δημιουργία της επιχείρησης

Σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν από τους επιχειρηματίες που συμμετείχαν στην έρευνα αναφορικά με τα κίνητρά τους για τη δημιουργία της επιχείρησης, προκύπτουν πέντε γενικές κατηγορίες απαντήσεων.

Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι επιχειρηματίες οι οποίοι βασικά αποφάσισαν να δραστηριοποιηθούν επιχειρηματικά στην περιοχή των Τζουμέρκων γιατί ήθελαν να έχουν μια καλύτερη ποιότητα ζωής σε σχέση με αυτή που είχαν μέχρι τότε, αν και το χαρακτηριστικό αυτό είναι έντονο σε όλους.

“Βασική μας ιδέα ήταν να επιστρέψουμε στη φύση, σε έναν καλύτερο τρόπο ζωής, με ποιότητα. Εγώ δεν ήρθα εδώ για να κάνω μια μπίζνα, να πλουτίσω, αλλά ήρθα εδώ να ζήσω και βρήκα σαν πάρεργο αυτό. Θα μπορούσα να βρω κάτι άλλο. Αυτή ήταν η κεντρική ιδέα.”

Νίκος Ζάψας, Παραδοσιακός ξενώνας "Θέασις"

“Βασική μας ιδέα ήταν να επιστέψουμε στη φύση, σε έναν καλύτερο τρόπο ζωής, με ποιότητα.”

Γιώργος Καλύβας, Ορεινές κατοικίες – σαλέ “ΚΑΛΥΒΑΣ”

“Μάθαμε εντελώς τυχαία ότι είναι εγκαταλελειμμένο το καταφύγιο και λέμε «δεν πάμε». Είχαμε δουλειές και τις αφήσαμε. Θέλαμε να ζήσουμε. Μπορεί να βγάσουμε τα μισά λεφτά ή το ένα τέταρτο από αυτό που βγάζαμε, αλλά εδώ έχουμε άλλη ποιότητα ζωής.”

Πόλα Μαρκόζη, Ορειβατικό Καταφύγιο Πραμάντων

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος με τον οποίο ο Ναπολέων Ζάγκλης διατυπώνει το βασικό του κίνητρο και τη σταδιακή ωρίμανση της ιδέας.

“Όλοι ξέραν στην εταιρεία που δούλευα ότι υπήρχε ένας Ναπολέων από τους Καλαρρύτες που θέλει να επιστρέψει στον τόπο του. Το '93 προς '94 θα πήγαινε ο γιος μου πρώτη δημοτικού. Οπότε λέω στη γυναίκα μου «ή το κόβουμε το παραμύθι ή σηκωνόμαστε τώρα και φεύγουμε, γιατί αν μπει ο μικρός στο σχολείο και αρχίσει παρέες, το ένα- το άλλο, δεν πρόκειται να φύγουμε ποτέ». Και έτσι, το ήθελε και αυτή, και αποφασίσαμε και φύγαμε.”

“Όταν ήρθαμε εδώ, εγώ ξεκίνησα το μαγαζάκι του πατέρα μου. Είχε κάνα δύο χρόνια που είχε πεθάνει ο πατέρας μου και το κρατούσε η μάνα μου. Οπότε βγήκε και αυτή σε σύνταξη και μας ερχόταν κρίμα επειδή είμαι η πέμπτη γενιά που κρατάω αυτό το μαγαζί και είπαμε να το κρατήσουμε. Ήταν απόφαση δική μου, δεν με ώθησε κανένας να το κάνω, και γι αυτό το λόγο έμεινα και μου αρέσει πάρα πολύ εδώ.”

“Τότε δεν είχε και κανένα χρόνο που είχε γίνει και ο δρόμος και αρχίζει δειλά- δειλά να ανεβαίνει και ο κόσμος. Ήρθαν εδώ κάτι δημοσιογράφοι, ακούστηκαν, άρχισαν και τα άλλα τα χωριά να κινούνται και εγώ αρχίζω σιγά-σιγά να βάζω και φαγητό και να χρησιμοποιώ τα δωμάτια του πατρικού μου. Μετά αρχίσαμε δειλά-δειλά τα δωμάτια, και είπαμε ότι τουριστικά θα κάνουμε αυτό, γιατί είδαμε ότι βγαίνει μεροκάματο. Η πρώτη ιδέα μετά ήταν να γίνει ένας ξενώνας γιατί αν έρθει κόσμος στο χωριό να μπορεί κάπου να μείνει. Μετά βάλαμε το φαγητό εδώ και το ένα έφερε το άλλο.”

Ναπολέον Ζάγκλης, Καφενείο-μπακάλικο “Άκανθος”

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η επιχειρηματική κίνηση της Έφης Μπαλτζώη και του Σπύρου Στρατόπουλου, οι οποίοι ήρθαν από την Αθήνα στα Πράμαντα, βασικά για να αλλάξουν ζωή, και έφτιαξαν ένα εργαστήριο λαϊκής τέχνης, αναφέροντας:

“Θέλαμε να κάνουμε το χόμπι μας δουλειά.”

Έφη Μπαλτζώη, Εργαστήριο Λαϊκής Τέχνης

Στην δεύτερη κατηγορία ανήκει ο Γιώργος Μεράντζας, η επιχείρηση του οποίου είναι η εξέλιξη ενός ονείρου που είχε παιδί.

“Παιδί, είχα ένα όνειρο στο μυαλό μου. Στα χρόνια τα δύσκολα, που πήγαινα στο σχολείο, εκεί πάνω στα βουνά υπήρχαν περίοδοι που φυσούσε πάρα πολύ. Στροβιλιζόταν ο αέρας μέσα στις χαράδρες από όπου περνούσε και θυμάμαι, αρκετές φορές, που ο αέρας είχε πάρει τη σκεπή. Η σκεπή τότε στα χωριά ήταν με τσίγκο. Ο αέρας έπαιρνε τη σκεπή και την άλλη μέρα την κυνηγάγαμε μέχρι το ποτάμι. Τότε έλεγα ότι αν ποτέ μπορέσω και κάνω κάποια πράγματα στη ζωή μου, θέλω να κάνω ένα μεγάλο σπίτι που να μην παίρνει ο αέρας τη σκεπή, να έχει τόσα τρόφιμα που να μπορείς να ζήσεις ένα μήνα μέσα και να είναι ζεστό. Να έχει τόσα τρόφιμα που να μην στεναχωριέται ο πατέρας που δεν θα βρίσκει δουλειά το χειμώνα. Αυτό είχα στο μυαλό μου. Η αρχική ιδέα έτσι ξεκίνησε.”

Γιώργος Μεράντζας, Ξενοδοχείο “Ξενεϊόν”

Στην τρίτη κατηγορία ανήκουν οι 3 στους 11 επιχειρηματίες των οποίων οι επιχειρήσεις ασχολούνται με δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού, όπως rafting και πεζοπορίες. Ο ποταμός Άραχθος είναι ένας από τους αγαπημένους προορισμούς για rafting στην Ελλάδα και αυτό επειδή στο μεγαλύτερο μέρος του είναι πλωτός. Από τις δραστηριότητες αυτές, γεννήθηκε και η ιδέα για την κατασκευή των ξενώνων τους στην περιοχή.

“Δραστηριοποιούμαστε πολλά χρόνια στην περιοχή με μια εταιρεία εναλλακτικού τουρισμού με rafting, πεζοπορίες, αναρρίχηση και διάφορες άλλες δραστηριότητες. Παλιότερα δεν υπήρχαν πολλά καταλύματα στην περιοχή που να μπορούσαν να φιλοξενήσουν τον κόσμο που ερχόταν να κάνει δραστηριότητες. Έτσι, ήρθε η ιδέα για το ξενοδοχείο. Η φιλοσοφία ήταν να είναι το ξενοδοχείο η αφετηρία και ο τερματισμός του rafting, που είναι η κύρια δραστηριότητα στην περιοχή και να είναι σε κομβικό σημείο που να βοηθάει τους επισκέπτες να πηγαίνουν και στα χωριά της περιοχής.”

Χρήστος Νικολάου, Ξενώνας “Το Γεφύρι της Πλάκας” - extreme sports

“Το rafting και όλες αυτές οι δραστηριότητες ήταν το χόμπι μου. Όταν σταμάτησα, και είπα ότι δε θέλω να είμαι υπάλληλος κάπου, είπα ότι θα κάνω μια επιχείρηση. Το πρώτο πράγμα που σκέφτηκα ήταν να κάνω το χόμπι μου δουλειά. Έτσι γεννήθηκε η αρχική ιδέα. Ήταν πράγματα τα οποία τα είχα δοκιμάσει, τα ήξερα. Το 2005 η επιχείρηση με το rafting γέννησε την ανάγκη για το ξενοδοχείο. Η ανάγκη γεννήθηκε ως εξής: μετά το rafting πάντα όλοι οι άνθρωποι καθόταν, συζητάγανε γι αυτήν την εμπειρία, έπιναν το τσιπουράκι και η κουβέντα με το τσιπουράκι έφερνε τη γνώση για τα πράγματα της περιοχής. Έτσι ακριβώς γεννήθηκε η ιδέα για το ξενοδοχείο.”

Νίκος Μάνθος, Ξενοδοχείο “Τελωνείο” - extreme sports

“Το Δασικό Χωριό το έχει φτιάξει το Υπ. Γεωργίας. Εγώ πριν πάρω το Δασικό Χωριό είχα μια εταιρεία εναλλακτικού τουρισμού εδώ στην περιοχή και υπήρχε ένα μόνιμο πρόβλημα για το πού θα κοιμούνται οι πελάτες που είχαμε για rafting. Δεν βρίσκανε καταλύματα. Ειδικά εκείνη την εποχή (2000) δεν υπήρχαν όσα υπάρχουν τώρα. Άρα λοιπόν, όταν έμαθα ότι γίνεται η δημοπρασία για το Δασικό Χωριό μου φάνηκε μια πολύ καλή ιδέα και γι’ αυτό πήρα μέρος στο διαγωνισμό και το νοίκιασα...”

Χρήστος Λάμπρης, Δασικό “Χωριό Κέδρος”

Στην τέταρτη κατηγορία ανήκει η Βούλα Τσακτσίρα, η οποία έχει κατασκευάσει ένα εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων στα Πράμαντα αλλά βασικό στόχο είχε από την αρχή την κατασκευή ενός ξενοδοχείου στην περιοχή.

“ Δεν είναι μόνο εργαστήριο, είναι μια αλυσίδα πραγμάτων. Το εργαστήρι το έκανα γιατί το είχα μέσα μου και γιατί πατάω σε αυτό για να πάω σε ένα επόμενο (στόχο), το οποίο είναι ένα ξενοδοχείο 5 αστέρων. Δεν ήταν ο απώτερος σκοπός μου το εργαστήριο στο χωριό. Η αρχική μου ιδέα ήταν το ξενοδοχείο. Με δέλεασε πάρα πολύ ο Αναπτυξιακός. Σκέφτηκα: «τι δεν έχει το χωριό;» Γλυκά. Θα ασχοληθώ με αυτό. Αυτό χρειάζεται. Για να έρθεις στο χωριό να κάνεις μια τόσο μεγάλη επένδυση (ξενοδοχείο) πρέπει να εδραιωθείς στο χωριό, να δεις τη νοοτροπία, τους ανθρώπους, να βρεις προσωπικό από το χωριό. Δεν πρέπει να είσαι άσχετος. Πρέπει να έχεις μια αντίληψη του χώρου.”

Βούλα Τσακτσίρα, Εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων “Καλούδια στα Πράμαντα”

Τέλος, στην πέμπτη κατηγορία ανήκει η εταιρεία NANKO ENERΓΕΙΑ, η οποία αξιοποιεί ένα φυσικό χαρακτηριστικό της ορεινής περιοχής των Τζουμέρκων, τα άφθονα νερά, για την παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας. Έτσι, η εταιρεία αξιοποιεί ένα φυσικό πόρο, τα νερά του ρέματος Καταρράκτη, στα όρια των Δημοτικών Διαμερισμάτων Καταρράκτη, Μηλέας και Σγάρας του Δήμου Αγνάντων του Νομού Άρτας, κατασκευάζοντας ένα μικρό υδροηλεκτρικό έργο ισχύος 2,4 MW. Θα πρέπει, πάντως, να σημειωθεί ότι και στην περίπτωση αυτή, η εταιρεία στηρίζεται σε ένα εργαζόμενο, ο οποίος επέστρεψε στον τόπο κατοικίας του μετά από πολύχρονη διαμονή και εργασία στην Αθήνα.

“Η εταιρεία ασχολείται με την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και αυτή τη στιγμή έχει έξι υδροηλεκτρικά σε ενέργεια. Η αρχική ιδέα γεννήθηκε από τα πολλά νερά που έχει η περιοχή. Υπάρχουν μεγάλες ποσότητες νερού και ταυτόχρονα υπάρχουν μεγάλες υψομετρικές διαφορές, που μπορούν να μας δώσουν μεγάλες παραγωγές”

Στασινούλας Βασίλης, ΜΥΗΕ Καταρράκτη

4.4 Το καινοτόμο στοιχείο των επιχειρήσεων στην περιοχή των Τζουμέρκων

Όλες οι επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα, ανάλογα με τον τομέα που δραστηριοποιούνται, παρουσιάζουν καινοτόμα στοιχεία. Όταν οι επιχειρηματίες ερωτώνται για το καινοτομικό στοιχείο της επιχείρησής τους, συχνά απαντούν (ξανά) για το βασικό κίνητρό τους: Να επιστρέψουν, να ζήσουν μια καλύτερη ζωή. Αυτό δεν είναι τυχαίο. Αποτελεί τη βασική πηγή της δύναμής τους. Και της επιχειρηματικής.

“Το καινοτόμο στην περίπτωση μας είναι ότι εμείς κερδίσαμε ένα στοίχημα, ότι ο άνθρωπος πραγματικά αν θέλει, είτε μόνος του είτε με την οικογένεια του, μπορεί να ξεφύγει από την ιστορία αυτή όλη της δουλειάς, το να τρέχεις από το πρωί μέχρι το βράδυ, του καταναλωτισμού, και πραγματικά μπορεί ο άνθρωπος να αναπτύξει αυτό που λέμε «οικιακή οικονομία» και να ζήσει πραγματικά μόνος του, αυτάρκης. Αυτό νομίζω ότι είναι το πιο καινοτόμο στοιχείο της όλης ιστορίας με εμάς... Εδώ ο επισκέπτης έχει επαφή με τη φύση. Δεν είναι ένα τυπικό ξενοδοχείο ούτε ένας ξενώνας. Είναι αυτόνομα, αυτοεξυπηρετούμενα σπιτάκια. Σαν να είσαι στο σπίτι σου. Σου δίνει την ευκαιρία να ζεις σαν να είσαι στο σπίτι σου αλλά στη φύση”.

Νίκος Ζάψας, Παραδοσιακός ξενώνας "Θέασις"

Όμως αν κανείς ψάξει στα συμφραζόμενα, στην περίπτωση αυτή η καινοτόμος ιδέα είναι η γεφύρωση της άνεσης και της ζεστασιάς που εμπεριέχεται στη φράση «σαν να είσαι στο σπίτι σου», με την άλλη μεγάλη ανάγκη, της επαφής με τη φύση, την οποία ο σύγχρονος τρόπος ζωής είτε την έχει εξοβελίσει στα αζήτητα είτε την έχει ταυτίσει με την «ταλαιπωρία».

“Δε θεωρώ ότι έχει κάτι καινοτόμο η επιχείρησή μου. Απλά επέστρεψα στο αρχέτυπο, δηλαδή σε πράγματα παραδοσιακά. Το γεγονός ότι τα σπιτάκια έχουν μια ιδιαίτερη αρχιτεκτονική και αυτό βασίζεται στο αρχέτυπο γιατί τα σπίτια παλιά χτιζόνταν με αυτό τον τρόπο έτσι ώστε να έχουν περισσότερους αποθηκευτικούς χώρους, υπάρχουν ενιαίοι χώροι, η εστία στη μέση.... Το να ζεις κάπου μπορεί να είναι εντελώς μηχανικό δηλαδή να σε πάνε οι καταστάσεις. Το να ζεις εδώ είναι τελείως συνειδητό. Η καινοτομία βρίσκεται στην συνείδηση...”

Γιώργος Καλύβας, Ορεινές κατοικίες – σαλέ “ΚΑΛΥΒΑΣ”

Κι εδώ, παρά τις περί του αντιθέτου διαβεβαιώσεις, η καινοτομία είναι ορατή. Η επιστροφή στην «αρχέτυπη» ζωή είναι πάντα παρούσα, ως ανάμνηση και επιθυμία. Και ταυτόχρονα, η προσφορά ενός διαφορετικού τρόπου ζωής, πέρα από τα ομογενοποιημένα γούστα.

Σε κάθε περίπτωση, και με κάθε αφορμή, στις συνεντεύξεις πάντως τονίζεται η σημασία της συνειδητής επιλογής.

“...Για να έρθεις να μείνεις εδώ πρέπει να είσαι συνειδητός. Δεν μπορείς να έρθεις εδώ δίχως να γνωρίζεις, γιατί το έχουμε δει κι αυτό: άλλοι μπαίνουν στον αλκοολισμό, άλλοι παίζουν χαρτιά στο καφενείο, άλλοι εξαναγκάζονται μέρα παρά μέρα να πηγαίνουν στην Άρτα ή στα Γιάννενα για να παίρνουν ανάσες ζωής. Επειδή δεν έχουν κάνει μια συνειδητή πράξη, δεν είναι συνειδητό αυτό που έκαναν, η κατάσταση τους έχει φέρει εδώ, όπως για παράδειγμα για να φυλάξουν τη μάνα τους ή γιατί έχουν χωρίσει και ζούσαν στην Αθήνα και έρχονται εδώ να ζήσουν με τη μάνα. Έχω δει πολλούς τέτοιους μηχανισμούς. Οι άνθρωποι που το κάνουν αυτό συνειδητά, και μπορούν να στο εξηγήσουν, είναι ελάχιστοι”

Γιώργος Καλύβας, Ορεινές κατοικίες – σαλέ “ΚΑΛΥΒΑΣ”

Άλλοι πάλι, έχουν πλήρη επίγνωση της καινοτομίας που προσφέρουν (πράγμα που συνάδει πλήρως με τον επιστημονικό ορισμό της καινοτομίας), ακόμη κι αν εισαγωγικά φαίνεται να την υποτιμούν.

“Δεν θεωρώ ότι είναι καινοτόμα η επιχείρησή μου. Απλώς είναι μια επιχείρηση πάνω στα παραδοσιακά προϊόντα ενός τόπου, που έγινε σε πολύ καλές βάσεις. Δεν έχει ένα μίζερο κτήριο, δεν έχει μια τυπική προσφορά του προϊόντος. Είναι μια καινοτομία στο κουτί και το prestige, στην παρουσίαση του χώρου. Είναι μια καινοτομία στην παροχή υπηρεσιών.... Τα «Καλούδια» δεν είναι το γλυκό του κουταλιού. Είναι και το γλυκό του κουταλιού αλλά και το κυδωνόπαστο, ένα είδος που δεν υπάρχει πουθενά και για να το βρεις, πρέπει να το ψάξεις πάρα πολύ... Πρέπει να ψάξεις να βρεις την πηγή των προϊόντων και πάνω σε αυτό να προχωρήσεις με την καινοτομία σου, στην παραγωγή, στην παρουσίαση, στο χώρο σου. Τραχανά φτιάχνουν όλοι, χυλοπίτες φτιάχνουν όλοι. Σημασία έχει πώς θα το παρουσιάσεις το προϊόν και πώς θα βγεις στην αγορά...”

Βούλα Τσακτσίρα, Εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων “Καλούδια στα Πράμαντα”

Το καινοτόμο στοιχείο του Ξενοδοχείου “Ξενείον” είναι ότι είναι το μοναδικό ξενοδοχείο στην περιοχή που έχει πισίνα, σημαντικό για τα παιδιά αλλά και για τους κατοίκους της περιοχής που δεν έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης στη θάλασσα το καλοκαίρι. Επίσης, καινοτόμα στοιχεία έχει και η ιδέα του επιχειρηματία ο οποίος επιθυμεί στο μέλλον να μην έχει τιμές στο ξενοδοχείο.

“...θέλω, όταν μειωθεί αρκετά το δάνειο που πήρα για να φτιάξω το ξενοδοχείο, να μην έχω τιμές. Θα το κάνω αυτό. Το εννοώ. Δεν θα έχω καθόλου τιμές και ο κάθε ένας όταν φεύγει θα πληρώνει αυτό που αισθάνεται και θέλει να δώσει.”

Γιώργος Μεράντζας, Ξενοδοχείο “Ξενείον”

Το Δασικό Χωριό “Κέδρος” είναι ένα από τα έξι Δασικά Χωριά που υπάρχουν σε όλη την Ελλάδα και το μοναδικό ξύλινο κατάλυμα στα Τζουμέρκα.

“...Συνολικά τα ξύλινα καταλύματα στην Ελλάδα είναι λίγα. Από αυτή την άποψη, για την Ήπειρο, το Δασικό Χωριό είναι καινοτόμα επιχείρηση, ειδικά στα Τζουμέρκα που είναι μια περιοχή με χαμηλή ανάπτυξη μέχρι τώρα τουλάχιστον. Οπότε το Δασικό Χωριό είναι κάτι διαφορετικό.”

Χρήστος Λάμπρης, Δασικό Χωριό “Κέδρος”

Το καινοτόμο στοιχείο του ορειβατικού καταφυγίου Πραμάντων είναι ότι είναι ένα από τα λίγα ορειβατικά καταφύγια στην Ελλάδα, στο οποίο μπορεί να έχει πρόσβαση ο οποιοσδήποτε και με το αυτοκίνητό του. Λειτουργεί και σαν καφετέρια και είναι ανοιχτό όλο το χρόνο.

Η καινοτομία του Εργαστηρίου Λαϊκής Τέχνης έγκειται στο γεγονός ότι κάλυψε το κενό της παντελούς έλλειψης στην περιοχή μιας επιχείρησης που θα πρόσφερε στον επισκέπτη την ευκαιρία να πάρει κάποιο αναμνηστικό, με τον ιδανικότερο τρόπο: αξιοποιώντας κυρίως το ταλέντο του Σπύρου Στρατόπουλου (πρώην ταξιτζή στην Αθήνα), ο οποίος κατασκευάζει τα περισσότερα από τα εκθέματα.

“Το ότι κάναμε την επιχείρησή μας εδώ. Είναι κάτι πρωτοποριακό για την περιοχή. Δεν υπάρχει κάτι αντίστοιχο εδώ.”

Έφη Μπαλτζώη, Εργαστήριο Λαϊκής Τέχνης

Το καινοτόμο στοιχείο των δύο ξενώνων που είναι στην περιοχή της Πλάκας, δίπλα στον ποταμό Άραχθο είναι ο συνδυασμός ενός χώρου φιλοξενίας με μια εταιρεία εναλλακτικού τουρισμού, η οποία δίνει τη δυνατότητα στον επισκέπτη που θα επισκεφτεί την περιοχή να πάρει μέρος σε διάφορες υπαίθριες δραστηριότητες όπως είναι το rafting, η αναρρίχηση και η πεζοπορία.

“Στο ξενοδοχείο δε θεωρώ ότι υπάρχει καινοτόμο στοιχείο. Ένα ξενοδοχείο είναι ένα ξενοδοχείο. Αυτό που θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι καινοτόμο στοιχείο είναι ότι εμείς υλοποιούμε και όλες τις άλλες υπαίθριες δραστηριότητες. Δηλαδή το ξενοδοχείο αποτελεί και τη βάση εταιρείας εναλλακτικού τουρισμού, η οποία οργανώνει και υλοποιεί δραστηριότητες όπως rafting πεζοπορίες, αναρρίχηση κ.ά. στην περιοχή.

Νίκος Μάνθος, Ξενοδοχείο “Τελωνείο” - extreme sports

“Θεωρώ ότι μια επιχείρηση για να στηθεί σωστά πρέπει να έχει σχεδιαστεί σωστά από πριν το πώς θα λειτουργήσει. Μια επιχείρηση στα Τζουμέρκα για να δουλέψει θα πρέπει να ασχοληθούν με αυτήν οι άνθρωποι που την έχουν, να έχουν γνώση της περιοχής και να δίνουν πληροφορίες και να διοργανώνουν δραστηριότητες. Πόσα βράδια θα έρθει κάποιος να κάτσει στο ποιο ωραίο πέτρινο χωριό; Ένα; Δύο; Μετά; Από κει και πέρα; Τι θα κάνεις; Θα το δεις, θα το περπατήσεις, θα φας και μετά τέλος. Δεν θα ήταν ωραίο να κάνει και άλλες δραστηριότητες; Να μπορούσε να καθίσει ο επισκέπτης και μια ή δύο βδομάδες. Έρχονται και άνθρωποι από το εξωτερικό για πεζοπορίες, για ποδήλατο, και κάθονται δυο βδομάδες.”

Χρήστος Νικολάου, Ξενώνας “Το Γεφύρι της Πλάκας” - extreme sports

Εκτός από τις δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στη φύση, ο ξενώνας “Το Γεφύρι της Πλάκας” ασχολείται και με περιβαλλοντικά προγράμματα σε συνεργασία με διάφορα σχολεία σε όλη την Ελλάδα. Μέσα από τα προγράμματα αυτά, τα παιδιά έρχονται κοντά στη φύση, πραγματοποιούν διάφορες βιωματικές δραστηριότητες και μαθαίνουν για τη χλωρίδα και την πανίδα της περιοχής.

“Εδώ και αρκετά χρόνια ασχολούμαστε με περιβαλλοντικά προγράμματα βιωματικής μάθησης. Έχουμε φτιάξει ένα πρόγραμμα που λέγεται ΒΙΩ.ΜΑ που απευθύνετε σε παιδιά, σε μαθητές σχολείων, γυμνασίου – λυκείου και ο στόχος μας είναι να τους φέρουμε σε επαφή με τη φύση. Πώς είναι να περπατάμε στη φύση, πώς τρέφονταν παλιά εδώ στην περιοχή, μαθαίνουμε ζύμωμα ψωμιού, μελισσοκομία, τα βασικά

πράγματα για μια πεζοπορία, για μια αναρρίχηση, για ένα ποδήλατο βουνού, πώς ψάρευαν παλιά και όλα αυτά. Δηλαδή να ζαναέρθουν κοντά στη φύση τα παιδιά της πόλης.”

Χρήστος Νικολάου, Ξενώνας “Το Γεφύρι της Πλάκας” - extreme sports

Τέλος, στην περιοχή των Τζουμέρκων δεν λείπει και η καινοτομία στην τεχνολογία. Έτσι, στον τομέα της ενέργειας, το μικρό υδροηλεκτρικό έργο στον Καταρράκτη είναι ένα καινοτόμο έργο καθώς είναι το μοναδικό σε ορεινή περιοχή της Ελλάδας, το οποίο διαθέτει τρεις υδροληψίες.

“Το καινοτόμο στοιχείο του υδροηλεκτρικού στη Σγάρα είναι ότι είναι το μοναδικό στην Ελλάδα, το οποίο έχει τρεις υδροληψίες... Το έργο λειτουργεί αυτόματα και έχει δυνατότητα τηλεπλήρωσης. Μπορώ ανά πάσα στιγμή να επέμβω από τον υπολογιστή στο σπίτι μου. Για την επίτευξη αυτού του τρόπου λειτουργίας επί του έργου έχει εγκατασταθεί όλος ο απαραίτητος εξοπλισμός για τη λειτουργία, τη ρύθμιση και την προστασία του. Επίσης το έργο δεν έχει καθόλου περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Ούτε στον περιβάλλοντα χώρο, ούτε στη χλωρίδα, ούτε στην πανίδα της περιοχής.”

Στασινούλας Βασίλης, ΜΥΗΕ Καταρράκτη

4.5 Δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι επιχειρήσεις

Οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι επιχειρήσεις, σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν, ήταν ποικίλες, τόσο κατά τη διάρκεια της κατασκευής όσο και κατά τη διάρκεια της λειτουργίας. Πρώτη και σημαντική δυσκολία ήταν ο τρόπος που αντιμετώπισε η κοινωνία της περιοχής την επιχειρηματική κίνηση. Χαρακτηριστικά είναι τα αποσπάσματα που ακολουθούν:

“Πάρα πολλές δυσκολίες. Αν δεν το ήθελα και δεν ήμουν βαθιά αποφασισμένος να μείνω εδώ θα ήταν αρκετά δύσκολο. Πρώτα- πρώτα η μικρή κοινωνία είναι πάρα πολύ σκληρή. Όταν ήρθα εδώ, οι χωριανοί αμέσως σκέφτηκαν ότι εδώ ή τον κυνηγά η αστυνομία ή είναι άρρωστος ή είναι κλέφτης. Δεν μπορεί όλοι να θέλουν να πάνε στην Αθήνα και αυτός να φεύγει από εκεί και να έρχεται στους Καλαρρύτες. Κάτι συμβαίνει.

Για ένα χρόνο δεν ερχόταν κανένας στο μαγαζί. Ούτε μπήκα στη φυλακή, δεν με κυνήγησε η αστυνομία, δεν αρρώστησα και τότε κατάλαβαν ότι αυτός πρέπει να είναι τρελός. Ύστερα από 15 χρόνια, το κατάλαβαν και άρχισαν να έρχονται στο μαγαζί.”

Ναπολέον Ζάγκλης, Καφενείο-μπακάλικο “Άκανθος”

“Όταν ξεκίνησα για να φτιάξω το ξενοδοχείο με σταματήσανε, δεν θέλανε. Οι άνθρωποι όλες τις καινούργιες δραστηριότητες τις κοιτάνε με καχυποψία. Ήταν φτωχοί άνθρωποι. Ο παράγοντας άνθρωπος στα Τζουμέρκα είναι η πρώτη δυσκολία.”

Νίκος Μάνθος, Ξενοδοχείο “Τελωνείο” - extreme sports

“Πολλές δυσκολίες. Στην αρχή μας κοροΐδευαν. Νόμιζαν ότι είμαστε «ψώνια». Καταρχήν εμένα δεν το πίστευαν ούτε οι δικοί μου, οι γονείς μας δηλαδή δεν το πίστευαν αυτό, επειδή είχα μια δουλειά σίγουρη. Εδώ πριν από 4 -5 χρόνια που ξεκινήσαμε εμείς δεν υπήρχε τουρισμός, δεν ερχόταν ξένοι και δεν πίστευαν ποτέ ακόμα και οι ντόπιοι ότι θα ερχόταν εδώ ξένοι άνθρωποι, θα έρθει τουρισμός δηλαδή. Όταν είδαν δε και τις κατασκευές αυτές που ήταν περίεργες, μέχρι και παραθρησκευτικές οργανώσεις είπαν ότι είμαστε. Όταν όμως έχεις πίστη, ότι δυσκολίες και να βρεις ξεπερνιούνται. Τις θυμόμαστε τώρα μετά από καιρό και κανένα πρόβλημα.”

Νίκος Ζάψας, Παραδοσιακός ξενώνας "Θέασις"

“Πολλές δυσκολίες. Εδώ στην αρχή ήταν χωράφια. Εμείς τα κανονίσαμε όλα από την αρχή. Να έρθει το νερό, να έρθει το ρεύμα, να ανοίξουμε το δρόμο, με φοβερές δυσκολίες και με προβλήματα στην κοινωνία. Με δυσκολία δεχόταν ότι εμείς εδώ θα έρθουμε και θα κάνουμε αυτό.”

Γιώργος Καλύβας, Ορεινές κατοικίες – σαλέ “ΚΑΛΥΒΑΣ”

“Υπήρχαν άνθρωποι που έλεγαν «τώρα αυτός, αυτό γιατί το κάνει; που τα βρήκε τα λεφτά;». Μια μέρα στο καφενείο μου λέει ένας 50χρονος «Γιωργάκη θέλω να σου μιλήσω. Αυτό που έκανες δεν είναι καλό», «τι έκανα μπάρμπα;» λέω, «αυτά τα λεφτά που πήγες και πήρες για το χωριό, και τα πήρες όλα εσύ», «ποιά λεφτά;» του λέω, «δεν σε κάλεσαν εκεί στις Βρυξέλες, που καλούν όλα τα χωριά και όταν είπαν Τσόπελα, είπες εσύ “εδώ”; Σου βάλαν τα λεφτά στον τρουβά και συ δεν τα μοιράστηκες». Έτσι του είχαν πει. Του λέω «μπάρμπα, επειδή τώρα είμαι στριμωγμένος, θα το κάνω, αλλά

κάτσε να τελειώσω πρώτα». Περνάνε δύο μήνες και με ξαναφωνάζει. Μου λέει «τώρα δεν είσαι δύο φορές εντάξει. Γιατί με άφησες και έλεγα κουταμάρες και εγώ έμαθα και εσύ δεν μου είπες τίποτα. Στεναχωρήθηκα δύο φορές γιατί αν μου το έλεγες εμένα αυτό, εγώ θα σε βάρεγα. Εσύ δεν είπες τίποτα και γέλαγες. Και να με σχωράς παιδί μου». Φοβερή σκηνή. Υπάρχουν και αυτοί.»

Γιώργος Μεράντζας, Ξενοδοχείο “Ξενείον”

Άλλη μια πολύ σημαντική δυσκολία ήταν η γραφειοκρατία. Πολλές επιχειρήσεις αντιμετώπισαν γραφειοκρατικά προβλήματα τόσο κατά το στήσιμο της επιχείρησης όσο και κατά τη λειτουργία της.

“Στην αρχή είχαμε πάρα πολλές δυσκολίες. Κυρίως γραφειοκρατικές. Πώς θα στηθεί το ξενοδοχείο, να πάρουμε τις άδειες, χρειαζόταν για παράδειγμα 400 μέτρα ευθεία μπροστά από το ξενοδοχείο. Δεν υπάρχει τέτοια ευθεία στα Τζουμέρκα. Προσπαθούσα να τους εξηγήσω ότι κάτι τέτοιο είναι παράλογο.

Ένα άλλο ωραίο παραμύθι ήταν αυτό με τις επιδοτήσεις. Με το 60% της επιδότησης. Επιδοτούνταν το 60% σε ένα συγκεκριμένο προϋπολογισμό, στα 430.000€.

Αυτά ήταν τα βασικά αγκάθια για να στηθεί το ξενοδοχείο. Στήθηκε και τώρα δουλεύει πάρα πολύ καλά.”

Χρήστος Νικολάου, Ξενώνας “Το Γεφύρι της Πλάκας” - extreme sports

“Δυσκολίες κυρίως στο στήσιμο του εργαστηρίου και στη γραφειοκρατία.”

Έφη Μπαλτζώη, Εργαστήριο Λαϊκής Τέχνης

“Ακόμη έχω δυσκολίες. Δεν τελειώνουν. Είχα δυσκολίες και στη γραφειοκρατία. Για παράδειγμα με το που πήρα το Δασικό Χωριό και άρχισα τις ενέργειες για να πάρω σήμα λειτουργίας από τον ΕΟΤ ανακάλυψα ότι τα Δασικά Χωριά δεν μπορούν να έχουν σήμα λειτουργίας. Αυτό το ανακάλυψα αφού το πήρα. Δεν το ήξερα. Αυτό μου δημιούργησε αρκετά προβλήματα, γιατί πολλά προγράμματα είτε για να κάνω ανακαίνιση, είτε για να συνεργαστώ με την εργατική εστία για τα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού, είτε με μεγάλες εταιρείες που θέλουν να φέρουν γκρουπ εδώ για να κάνουν προγράμματα, είναι προϋπόθεση να έχω σήμα λειτουργίας του ΕΟΤ και επειδή εγώ δεν το έχω, αυτομάτως αποκλείομαι από τέτοιες δουλειές. Πέρα από αυτό βρήκα πολλά προβλήματα σε σχέση με τις εγκαταστάσεις... Αυτοί που το σχεδίασαν δεν ασχολήθηκαν και ιδιαίτερα Για παράδειγμα τα τζάκια δεν σχεδιάστηκαν με το σωστό

τρόπο. Σε ένα ξύλινο οίκημα, το τζάκι είναι επικίνδυνο πράγμα. Άμα δε σχεδιαστεί σωστά έχει συνέπειες. Όπως και είχε. Πήραν δύο σπιτάκια φωτιά. Και άλλα πολλά τέτοια. Σε θέματα θέρμανσης, σε θέματα προδιαγραφών, το πως έπρεπε να φτιαχτούν τα δίκτυα γιατί είναι μεγάλη έκταση, 45 στρέμματα, και υπάρχουν πολύ μεγάλα δίκτυα, υπόγεια για το ρεύμα, για τη θέρμανση, για το τηλέφωνο για την τηλεόραση.”

Χρήστος Λάμπρης, Δασικό Χωριό “Κέδρος”

Οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι διαχειριστές του Ορειβατικού Καταφυγίου Πραμάντων οφείλονται κυρίως στην γεωγραφική απομόνωση της περιοχής και την έλλειψη παροχής κοινωνικών και άλλων υπηρεσιών, καθώς επίσης και στην έλλειψη των οδικών υποδομών.

“Δυσκολίες πολλές. Συνεχώς. Όχι μόνο στην αρχή. Πάντα υπάρχουν δυσκολίες. Οι δυσκολίες στηρίζονται στην απομόνωση, στο γεωγραφικό σημείο του χωριού και το γεωγραφικό σημείο του καταφυγίου. Επίσης υπάρχουν δυσκολίες λόγω της δύσκολης πρόσβασης που μπορεί να έχουμε εμείς για να πάμε στα αστικά κέντρα. Υπάρχουν πολλές ελλείψεις στο οδικό δίκτυο.”

Πόλα Μαρκόζη, Ορειβατικό Καταφύγιο Πραμάντων

Επίσης, μια σημαντική δυσκολία για τη λειτουργία των επιχειρήσεων σε ορεινές περιοχές, είναι η έλλειψη εργατικού δυναμικού. Η συνεχής μετανάστευση του παραγωγικού πληθυσμού της περιοχής για εύρεση εργασίας, συμβάλλει στη δημιουργία γηρασμένου δημογραφικού προφίλ με αποτέλεσμα την έλλειψη νέου εργατικού δυναμικού.

“Δεν υπάρχουν εργατικά χέρια στο χωριό. Αυτό είναι ένα πρόβλημα που έχουμε και στην επιχείρηση του rafting και εδώ στο ξενοδοχείο. Είναι μεγάλο πρόβλημα. Όταν δεν υπάρχει εργατικό δυναμικό, όταν δεν υπάρχουν νέοι άνθρωποι για να δουλέψουν, το κόστος αυξάνει γιατί θα πρέπει να παίρνεις κάποιον και να τον πληρώνεις πολύ ακριβά ή θα πρέπει να παίρνεις κάποιον και να τον πληρώνεις συνέχεια είτε τον χρειάζεσαι είτε δεν τον χρειάζεσαι. Ένα πρόβλημα δηλαδή είναι ότι δεν υπάρχει εργατικό δυναμικό για παροχή υπηρεσιών.”

Νίκος Μάνθος, Ξενοδοχείο “Τελωνείο” - extreme sports

Τέλος, η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος ήταν μια από τις δυσκολίες που αντιμετώπισε η εταιρεία που κατασκεύασε το υδροηλεκτρικό έργο στην περιοχή της Σγάρας.

“Οι δυσκολίες που αντιμετωπίσαμε στην αρχή ήταν κυρίως στη προσπάθεια μας να προστατεύσουμε το περιβάλλον. Να μην το καταστρέψουμε. Να μπορέσουμε να κάνουμε τις μικρότερες δυνατές παρεμβάσεις για να μην αλλοιώσουμε το τοπίο της περιοχής... Δυσκολίες από την πλευρά των κατοίκων της περιοχής δεν υπήρξαν πολλές. Στην αρχή είχαμε κάποιες αντιδράσεις, γιατί οι περισσότεροι νόμιζαν ότι θα γίνουν μικρά φράγματα και λιμνοδεξαμενές. Όταν η εταιρεία τους εξήγησε ότι δεν θα γίνουν λιμνοδεξαμενές και ότι θα γίνει μια τομή μέσα στο ποτάμι, η οποία θα μαζεύει το νερό σε αγωγό, μπόρεσαν και κατάλαβαν ότι δεν θα έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον της περιοχής και γι αυτό το λόγο μετά δεν είχαμε αντιδράσεις. Η εταιρεία έδωσε πάρα πολύ καλές αποζημιώσεις στους κατοίκους που το έργο επηρέαζε τις περιουσίες τους.”

Στασινούλας Βασίλης, ΜΥΗΕ Καταρράκτη

4.6 Αξιολόγηση επιχειρηματικής κίνησης από τους επιχειρηματίες

Στην ερώτηση «Μετανιώσατε για την επιχειρηματική κίνηση που κάνατε;», όλοι οι επιχειρηματίες απάντησαν αρνητικά. Παρ’ όλες τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν δεν υπήρχε ούτε ένας/μία που να μετάνιωσε για την απόφασή του/της να δραστηριοποιηθεί επιχειρηματικά στην περιοχή των Τζουμέρκων.

“Όχι, ούτε ένα δευτερόλεπτο”

Νίκος Ζάψας, Παραδοσιακός ξενώνας "Θέασις"

“Όχι. Καθόλου. Εδώ είναι πιο ήρεμα. Όταν πάω στο σπίτι μου, στην Αθήνα, λέω «που είναι το βουνό μου!». Τρελαίνομαι.”

Πόλα Μαρκόζη, Ορειβατικό Καταφύγιο Πραμάντων

“Όχι βέβαια. Όχι μόνο δεν μετάνιωσα αλλά θα έπρεπε να το είχα κάνει και νωρίτερα. Αν δεν ρισκάρεις, δεν κερδίζεις. Εκ του ασφαλούς δε γίνεται τίποτα.”

Βούλα Τσακτίρα, Εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων “Καλούδια στα Πράμαντα”

“Όχι. Δεν μετάνιωσα παρόλο που μπορώ να πω ότι αν από την αρχή ήξερα τις συνθήκες που θα το έπαιρνα, δεν θα το έπαιρνα με αυτές τις συμφωνίες. Συμφώνησα θεωρώντας ότι νοικιάζω ένα ξενοδοχείο που μου είχε φανεί στην αρχή ότι είναι πάρα πολύ καλό. Ότι δεν έχει μεγάλο κόστος λειτουργίας, ότι είναι γερή κατασκευή ή ότι δεν θα επισκευάζω τα πάντα. Από αυτή την άποψη μπορώ να πω ότι αν αποφάσιζα ξανά τώρα μπορεί και να μην το έπαιρνα. Παρόλα αυτά όμως δεν μετάνιωσα γιατί απέκτησα μια εμπειρία που νομίζω ότι δεν θα μπορούσα αλλιώς να την αποκτήσω και επειδή είχα στο μυαλό μου να φτιάξω ένα δικό μου κατάλυμα, θα μου φανεί πολύτιμη, υπερπολύτιμη αυτή η εμπειρία.”

Χρήστος Λάμπρης, Δασικό Χωριό “Κέδρος”

“Καθόλου. Μετάνιωσα που δεν ήρθα πιο γρήγορα. Δεν ξέρω γιατί δεν έφυγα πιο γρήγορα (από Αθήνα)”

Ναπολέον Ζάγκλης, Καφενείο-μπακάλικο “Ακανθος”

“Όχι, δεν μετάνιωσα. Έχεις ένα ακίνητο. Έχεις μια περιουσία, άσχετα αν αυτό θα δουλέψει ή όχι. Αν όμως αυτή την επιχείρηση την έφτιαχνα στα Γιάννενα θα ήταν διαφορετικά, θα δούλευα περισσότερο. Έχω και μια σκέψη ότι ίσως έκανα και λάθος. Ήταν πολλά τα χρήματα.”

Νίκος Μάνθος, Ξενοδοχείο “Τελωνείο” - extreme sports

“Όχι, δεν μετάνιωσα. Αυτές είναι αποφάσεις που παίρνονται μέσα σε κάποια χρονική στιγμή της ζωής σου. Έκανα κάτι που μου άρεσε και μου αρέσει ακόμα και χαίρομαι γι αυτό. Είναι ήσυχα, ευχαριστιέμαι με τον κόσμο, κάνω τις δραστηριότητες που μου αρέσουν όπως πεζοπορία και rafting.”

Χρήστος Νικολάου, Ξενώνας “Το Γεφύρι της Πλάκας” - extreme sports

“Όχι βέβαια. Ούτε πρόκειται να μετανιώσω ότι και αν συμβεί. Γιατί το έκανα επειδή το ήθελα και γιατί ήταν ας πούμε ένα ραντεβού που είχα δώσει με τον εαυτό μου όταν ήμουνα μικρός.”

Γιώργος Μεράντζας, Ξενοδοχείο “Ξενείον”

4.7 Άποψη των επιχειρηματιών για τις επιχειρηματικές δυνατότητες στην περιοχή των Τζουμέρκων

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, όλοι οι επιχειρηματίες πιστεύουν ότι η περιοχή έχει δυνατότητα για δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Η άποψη αυτή εξετάστηκε μέσα στη συνέντευξη με βάση την ερώτηση «Θα προτείνατε σε άλλον να ξεκινήσει μια επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή των Τζουμέρκων;». Ανεξάρτητα από τους λόγους που θα πρότεινε ο κάθε επιχειρηματίας σε έναν νέο άνθρωπο να ξεκινήσει μια επιχείρηση στην περιοχή των Τζουμέρκων, όλοι συμφώνησαν ότι η περιοχή έχει μέλλον και ότι υπάρχει χώρος και για νέες επιχειρήσεις, αρκεί κάποιος να το θέλει και να το πιστέψει μέσα του. Για μια ακόμη φορά, τόνισαν ότι η ποιότητα ζωής στην περιοχή είναι πολύ καλύτερη σε σχέση με μια πόλη και ότι το κόστος ζωής είναι πολύ χαμηλότερο.

“Ναι. Αν θέλει κάποιος νέος να έρθει και να μείνει εδώ και να δραστηριοποιηθεί, υπάρχουν άπειρα πράγματα που μπορεί να κάνει, αρκεί να έχει τη θέληση να το κάνει”.

Νίκος Ζάσας, Παραδοσιακός ξενώνας "Θέασις"

“Ναι, γιατί όχι. Αρκεί να έχει τη διάθεση. Η περιοχή μας έχει ελλείψεις από κρεβάτια”.

Γιώργος Καλύβας, Ορεινές κατοικίες – σαλέ “ΚΑΛΥΒΑΣ”

“Βεβαίως. Υπάρχουν πάρα πολλές δουλειές. Ένα κατάστημα που θα ήταν πάρα πολύ σπουδαίο εδώ στο χωριό είναι ένα market πολλαπλών πραγμάτων. Τα Πράμαντα είναι μια ανθούσα περιοχή και πολλοί νέοι πρέπει να το δουν θετικά. Όσοι ασχοληθούν εδώ θα πάνε καλά. Σίγουρα θα πάνε καλά... Ο συγκεντρωτικός τζίρος μιας επιχείρησης σε ένα χωριό είναι εφάμιλλος με αυτόν σε μια πόλη, με πολύ λιγότερες ώρες εργασίας και κόστος ζωής... Δεν μπορείς να πεις κάνε αυτή τη δουλειά στο χωριό ή κάνε την άλλη. Θα έρθουν και θα τις κάνουν σιγά - σιγά. Τα πάντα εξελίσσονται. Οι δρόμοι ανοίγουν. Και όταν ο δρόμος ανοίγει φέρνει και τον κόσμο, και ο κόσμος φέρνει το χρήμα. Έτσι γίνεται.”

Βούλα Τσακτσίρα, Εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων “Καλούδια στα Πράμαντα”

“Ναι. Εδώ υπάρχει μια ποιότητα στη ζωή μας. Έχουμε χρόνο να κάνουμε και άλλα πράγματα.”

Έφη Μπαλτζώη, Εργαστήριο Λαϊκής Τέχνης

“Ναι. Εγώ θα το πρότεινα για τον εξής λόγο: στην επαρχία, στο χωριό, έχει πολύ μικρότερο κόστος ζωής. Οπότε ας μη βγάζει τα λεφτά που για παράδειγμα βγάζει στην Αθήνα, αλλά αν σε μια πόλη χρειάζεται να βγάζει 1.500€ σε ένα μήνα για να ζήσει, εδώ μπορεί να βγάζει 500€ και να ζει το ίδιο καλά. Με καλύτερη ποιότητα ζωής. Άρα λοιπόν μπορεί να το ξεκινήσει γιατί είμαι σίγουρος ότι έχει μέλλον η περιοχή. Τα επόμενα 20 χρόνια για μένα, θα είναι πολύ σημαντικά για τα Τζουμέρκα.

Για παράδειγμα μπορεί να σκεφτεί κάποιος να ασχοληθεί με βιολογική γεωργία γιατί υπάρχουν εδώ πέρα κτήματα εγκαταλελειμμένα, σε αγρανάπαυση, εδώ και δεκαετίες. Άρα λοιπόν σίγουρα θα μπορούσε να κάνει βιολογικές καλλιέργειες και μάλιστα θα μπορούσε να βοηθάει τις τουριστικές επιχειρήσεις, να τις τροφοδοτεί με προϊόντα.”

Χρήστος Λάμπρης, Δασικό Χωριό “Κέδρος”

“Ναι. Εγώ καταρχάς είμαι αισιόδοξος άνθρωπος από τη φύση μου. Νομίζω ότι η επαρχία έχει αυτή τη στιγμή δυνατότητες να ταΐσει κόσμο, αρκεί να προσαρμοστεί κανείς στην περιοχή. Αν ερχόμουν εγώ και έλεγα ότι θα πάω στους Καλαρρύτες και θα δουλέψω σαν προγραμματιστής σήμερα θα πεινούσα. Είπα θα γυρίσω σελίδα... Σίγουρα ένας νέος μπορεί να σταθεί εδώ γιατί και έχουν βελτιωθεί κάπως οι δρόμοι και έχουν ακουστεί πλέον τα Τζουμέρκα και οι προσβάσεις, τηλεφωνικές, internet, είναι καλύτερες, οπότε μπορεί κάποιος να δημιουργήσει μια δραστηριότητα. Και δεν είναι απαραίτητο ντε και καλά να γίνει γιδοβοσκός. Θα μπορούσε να κάνει ένα σωρό άλλες δραστηριότητες. Σε συνδυασμό με τον τουρισμό, σε συνδυασμό με τη μικρή γεωργία και την κτηνοτροφία, θα μπορούσε να ζήσει. Και να ζήσει πάρα πολύ όμορφα. Εγώ ανεπιφύλακτα το προτείνω, αρκεί να το πιστέψει μέσα του... Υπάρχει αυτή τη στιγμή η συγκυρία που βοηθάει στο να δημιουργήσει κάποιος μια επιχείρηση στα Τζουμέρκα.”

Ναπολέον Ζάγκλης, Καφενείο-μπακάλικο “Άκανθος”

“Ναι, θα πρότεινα σε κάποιον να έρθει και να επιχειρήσει εδώ. Με ότι πιο παράξενη ιδέα έχει.”

Νίκος Μάνθος, Ξενοδοχείο “Τελωνείο” - extreme sports

“Ναι, αν έχει όρεξη για τρέξιμο. Μπορούν να αναπτυχθούν παράλληλα με τις ξενοδοχειακές μονάδες και άλλες μορφές δραστηριοτήτων. Έχει σχεδόν εγκαταλειφτεί ο τομέας της κτηνοτροφίας που ήταν η βασική ενασχόληση παλιά στα Τζουμέρκα.

Μονάδες μεταποίησης κτηνοτροφικών προϊόντων δεν υπάρχουν.... Νομίζω ότι υπάρχει χώρος, αρκεί να έχεις όρεξη. Υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που έχουν έρθει στην περιοχή για παράδειγμα από την Αθήνα και έχουν εγκατασταθεί και πάνε πάρα πολύ καλά.”

Χρήστος Νικολάου, Ξενώνας “Το Γεφύρι της Πλάκας” - extreme sports

“Ασυζητητί. Μπορώ να πω με σιγουριά ότι μία δραστηριότητα στην περιοχή θα πάει πάρα πολύ καλά. Θα σου πω ένα παράδειγμα: ακόμα και στον οικισμό της Τσόπελας, που είναι 60 σπίτια, το να κάνει ένα καφενείο τώρα, ένα ζευγάρι είμαι σίγουρος ότι μπορεί να έχει εισόδημα και να ζήσει... Το μέλλον, κατά τη γνώμη μου, είναι στους ορεινούς όγκους.”

Γιώργος Μεράντζας, Ξενοδοχείο “Ξενεϊόν”

4.8 Τα σχέδια των επιχειρηματιών για το μέλλον των επιχειρήσεών τους

Στις αποκρίσεις των επιχειρηματιών στην ερώτηση «Ποια είναι τα σχέδιά σας για το μέλλον;», προκύπτουν τρεις γενικές κατηγορίες απαντήσεων. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι επιχειρηματίες που σχεδιάζουν την επέκταση της επιχείρησής τους. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι 5 στους 11 επιχειρηματίες που πήραν μέρος στην έρευνα.

“Σκέφτομαι να αυξήσω κάποια δωμάτια στον ξενώνα που έχω. Πάντως τα σχέδιά μου είναι γύρω από τον τομέα του τουρισμού.”

Ναπολέον Ζάγκλης, Καφενείο-μπακάλικο “Άκανθος”

“Επέκταση. Θα εξαντλήσουμε τα τετραγωνικά που έχουν τα οικόπεδα, χωρίς όμως να φορτίσουμε το χώρο. Θα χτίσουμε άλλα 2 σπιτάκια (σύνολο θα είναι 6) και τέρμα”.

Νίκος Ζάψας, Παραδοσιακός ξενώνας “Θέασις”

“Επέκταση. Θα εξαντλήσουμε τα τετραγωνικά που έχουν τα οικόπεδα, χωρίς όμως να φορτίσουμε το χώρο. Θα χτίσουμε άλλα 2 σπιτάκια (σύνολο θα είναι 4)”.

Γιώργος Καλύβας, Ορεινές κατοικίες – σαλέ “ΚΑΛΥΒΑΣ”

“Σκεφτόμαστε να κάνουμε μια επέκταση του ξενοδοχείου ώστε να μπορούμε να καλύψουμε ένα τουριστικό λεωφορείο 50 θέσεων. Αυτός είναι ο στόχος μας. Γιατί ένα γκρουπ όταν έρχεται εκδρομή θέλει να είναι όλο μαζί. Η διάσπαση ενός γκρουπ είναι πολύ δύσκολη.”

Χρήστος Νικολάου, Ξενώνας “Το Γεφύρι της Πλάκας” - extreme sports

“Να βελτιώσω τη δουλειά μου και να φτιάξουμε ένα καινούριο εργαστήριο με περισσότερους χώρους.”

Έφη Μπαλτζώη, Εργαστήριο Λαϊκής τέχνης

Στην δεύτερη κατηγορία ανήκουν οι επιχειρηματίες που επιθυμούν να επενδύσουν στη δημιουργία και μιας νέας επιχείρησης στην περιοχή, την οποία θα διαχειρίζονται μαζί με την ήδη υπάρχουσα.

“Έχω πολλά σχέδια. Έχω αγοράσει απέναντι στο ποτάμι μια έκταση. Εκεί θέλω να κάνω ένα πρότυπο(χώρο). Θέλω να κάνω μια πρωτοποριακή βάση για το rafting. Αλλά αν δεν οριοθετήσουν το ποτάμι, αν δεν δημιουργηθούν κατάλληλες συνθήκες δεν γίνεται τίποτα. Το πιο δύσκολο είναι να βρεις την ιδέα. Εγώ έχω την ιδέα και δεν μπορώ να την υλοποιήσω.”

Νίκος Μάνθος , Ξενοδοχείο “Τελωνείο” - extreme sports

“Τα σχέδια για το μέλλον της εταιρείας είναι πάρα πολλά. Είναι μια εταιρεία η οποία αναπτύσσεται με πολύ ταχείς ρυθμούς και είναι υγιής οικονομικά, χωρίς κανένα πρόβλημα. Εδώ στην περιοχή, η εταιρεία θα ξεκινήσει ένα έργο στην περιοχή των Αγνάντων από το Σεπτέμβριο του 2010. Πρόκειται για ένα υδροηλεκτρικό ισχύος 1,2 MW.”

Στασινούλας Βασίλης, ΜΥΗΕ Καταρράκτη

“Η ολοκλήρωση και η λειτουργία ενός 5άστερου ξενοδοχείου στην περιοχή.”

Βούλα Τσακτσίρα, Εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων “Καλούδια στα Πράμαντα”

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα επιχειρηματικά σχέδια του κυρίου Λάμπρη, διαχειριστή του Δασικού Χωριού, ο οποίος επιθυμεί να κατασκευάσει ένα συγκρότημα από βιοκλιματικά, ενεργειακά αυτόνομα σπιτάκια στην περιοχή των Τζουμέρκων.

“Θέλω να κάνω κάτι δικό μου στην περιοχή. Έχω δύο πράγματα στο μυαλό μου. Η το ένα ή το άλλο θα κάνω, εξαρτάται από το τι κεφάλαια θα βρω... Το ένα θέλει πάρα πολύ μεγάλα κεφάλαια, που δεν τα έχω άρα θα πρέπει να βρω επενδυτή. Αν βρω επενδυτή, θα κάνω το μεγάλο σχέδιο που είναι το εξής: να φτιάξω μια μονάδα με πέτρινα σπίτια, βιοκλιματικά, περίπου όσο το Δασικό Χωριό αλλά θα είναι πέτρινα, όχι

ξύλινα, με συστήματα εξοικονόμησης ενέργειας, χρησιμοποιώντας μη τοξικά υλικά στο χτίσιμο των σπιτιών, με σωστό προσανατολισμό, με αξιοποίηση όλων των μορφών ενέργειας, ήλιο, γεωθερμία και διάφορα τέτοια. Αυτό όμως είναι το ακριβό σχέδιο, το οποίο έχει ένα αρχικά μεγάλο κόστος κατασκευής αλλά έχει μεγάλη διάρκεια ζωής και χαμηλό κόστος λειτουργίας. Αν δεν μπορέσω να βρω κεφάλαια θα κάνω ένα πιο απλό, με λιγότερα σπία και πιο απλά, όχι πέτρινα, πιο φτηνά και αν ήταν δυνατόν θα ήθελα να τα έχω και τα δύο, και το Δασικό Χωριό και εκείνο. Το ένα να απευθύνεται σε πιο νεανικό κοινό, πιο adventure και το άλλο σε πιο “κυριλέ”.

Χρήστος Λάμπρης, Δασικό Χωριό “Κέδρος”

Στην τρίτη κατηγορία ανήκουν οι επιχειρηματίες που απλά επιθυμούν να συνεχίσουν τη λειτουργία της ήδη υπάρχουσας επιχείρησης. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του ζευγαριού που διαχειρίζεται το Ορειβατικό καταφύγιο Πραμάντων, οι οποίοι σχεδιάζουν να δημιουργήσουν οικογένεια και να μείνουν μόνιμα στην περιοχή των Τζουμέρκων, συνεχίζοντας τη διαχείριση του καταφυγίου.

“Θέλω να παραμείνω εδώ. Να παλέψω. Έχει κέντρο υγείας, σχολείο από δημοτικό μέχρι λύκειο, φαρμακείο ΚΕΠ... Οπότε μια οικογένεια τη στήνεις.”

Πόλα Μαρκόζη, Ορειβατικό Καταφύγιο Πραμάντων

Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα σχέδια του Γιώργου Μεράντζα, ο οποίος είναι μέλος μιας ομάδας ανθρώπων που αγαπάνε τα βουνά, της «Φωνής Βουνώτων», και επιθυμεί να κάνει πράγματα τόσο για την προστασία και την ανάπτυξη της περιοχής των Τζουμέρκων, όσο και για τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της. Όσον αφορά τα σχέδια του για το ξενοδοχείο, επιθυμεί στο μέλλον να μην έχει καθόλου τιμές στο ξενοδοχείο και ο κάθε επισκέπτης να δίνει αυτό που θέλει.

“Τα σχέδια μου είναι να καταφέρω σε λίγα χρόνια να μειώσω το δάνειο και να κάνω πολύ πιο ουσιαστικά πράγματα πάνω στα βουνά. Πράγματα που θα με κάνουν χαρούμενο, που θα κάνουν χαρούμενους τους φίλους που θα έρχονται, για τα γλέντια που θα κάνουμε και τις προτάσεις που θα έχουμε σε επίπεδο διαβίωσης. Επίσης θέλω, όταν μειωθεί αρκετά το δάνειο που πήρα για να φτιάξω το ξενοδοχείο, να μην έχω τιμές. Θα το κάνω αυτό. Το εννοώ. Δεν θα έχω καθόλου τιμές και ο κάθε ένας όταν φεύγει θα πληρώνει αυτό που αισθάνεται και θέλει να δώσει.”

Γιώργος Μεράντζας, Ξενοδοχείο “Ξενείον”

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Συμπεράσματα

Σύμφωνα με τον Camagni η περιοχή της υπαίθρου προσφέρει ένα καινοτόμο και επιχειρηματικό περιβάλλον μέσα στο οποίο οι επιχειρηματίες μπορούν είτε να ευημερήσουν και να αναπτυχθούν είτε να έρθουν αντιμέτωποι με πολύ σοβαρές δυσκολίες (Camagni, 1995).

Μια τέτοια περιοχή είναι και η ορεινή περιοχή των Τζουμέρκων, η οποία την τελευταία πενταετία αναπτύσσεται με ταχείς ρυθμούς και προσφέρει δυνατότητες για την προσέλκυση νέων επιχειρηματιών και την ανάπτυξη νέων επιχειρήσεων. Στη συγκεκριμένη έρευνα και οι έντεκα επιχειρήσεις που πήραν μέρος παρουσιάζουν καινοτόμα στοιχεία, κυρίως ως προς τη σύλληψη της ιδέας και τη νοοτροπία του επιχειρηματία, τα οποία τις διαφοροποιούν από τις συνήθεις οικονομικές δραστηριότητες της περιοχής. Οι καινοτομίες πάνω στις οποίες στηρίζονται δεν είναι «θεαματικές». Γι αυτό ακριβώς, όταν ερωτώνται γι' αυτό το ζήτημα, οι περισσότεροι απαντούν (με σεμνότητα) ότι δεν πρόκειται για ουσιαστική καινοτομία. Αλλά αυτό είναι λάθος. Η ταύτιση της καινοτομίας με μια σημαντική τεχνολογική εφεύρεση είναι ένας συνήθης εσφαλμένος τρόπος αντιμετώπισής της που παγιδεύει πολλές δυνατότητες. Η καινοτομία που αναπτύσσουν οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις στηρίζεται στο εντοπισμό των κενών στην παροχή υπηρεσιών, σε ένα περιβάλλον αναγκών που συνεχώς εξελίσσεται, στη διαφοροποίηση στην ποιότητα των προϊόντων, στην εστίαση σε ειδικές ομάδες ενδιαφερόντων. Αυτό αποτελεί σημαντική καινοτομική αντίληψη επιχειρηματικότητας, ικανής να γονιμοποιήσει το επιχειρηματικά άνυδρο περιβάλλον των Τζουμέρκων.

Τα νέα πεδία επιχειρηματικής δραστηριότητας στην περιοχή, αποτελούν δείκτη για την περαιτέρω ανάπτυξη της περιοχής, όχι μόνο με οικονομικούς όρους αλλά και σε ότι αφορά δημογραφικούς, κοινωνικούς, πολιτισμικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες. Είναι ευνόητο ότι η προσέλκυση στην περιοχή επιχειρηματιών με καινοτόμες ιδέες πέρα από τα άμεσα οικονομικά οφέλη που θα δώσει στην περιοχή (νέες θέσεις εργασίας, καλύτερες υπηρεσίες κ.α.) θα τονώσει και δημογραφικά το γηρασμένο προφίλ της, προσελκύνοντας νέους ανθρώπους.

Σημαντικές ήταν οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα. Δυσκολίες τόσο κατά τη διάρκεια της κατασκευής των επιχειρήσεων, όσο και στην αρχή της λειτουργίας. Οι δυσκολίες αυτές οφείλονταν κυρίως στη γραφειοκρατία, στη γεωγραφική απομόνωση της περιοχής από τα αστικά κέντρα και την έλλειψη παροχής κοινωνικών και άλλων υπηρεσιών, καθώς επίσης και στην έλλειψη των οδικών υποδομών και εργατικού δυναμικού. Τέλος, σοβαρές δυσκολίες προέρχονται από τον τρόπο με τον

οποίο τους αντιμετώπισε η κοινωνία της περιοχής, στην καχυποψία δηλαδή για κάτι καινούργιο και διαφορετικό.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι παρ' όλες τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι επιχειρήσεις, κανένας επιχειρηματίας δεν μετάνιωσε για την επιχειρηματική του κίνηση και ότι όλοι επιθυμούν να συνεχίσουν να επενδύουν στην περιοχή είτε επεκτείνοντας τις υφιστάμενες επιχειρήσεις τους, είτε δημιουργώντας νέες.

Επίσης, σημαντικό συμπέρασμα είναι ότι όλοι οι επιχειρηματίες που συμμετείχαν στην έρευνα πιστεύουν ότι υπάρχει χώρος και για νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες στην περιοχή των Τζουμέρκων. Προτείνουν σε νέους ανθρώπους που έχουν όρεξη και ιδέες να μην διστάσουν να δραστηριοποιηθούν επιχειρηματικά στην περιοχή, δημιουργώντας μια νέα δικιά τους επιχείρηση. Επίσης τόνισαν, ότι η ποιότητα ζωής στην περιοχή είναι πολύ καλύτερη σε σχέση με μια πόλη και ότι το κόστος ζωής είναι πολύ χαμηλότερο. Παρόλο που επικρατούν ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στην περιοχή, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι η επιλογή ενός νέου ανθρώπου αφενός να επιχειρήσει και αφετέρου να διαβιώσει στην περιοχή θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα ξεκάθαρη και συνειδητή. Με αυτόν τον τρόπο θα αμβλυνθούν τυχόν δυσκολίες που είναι πιθανό να αντιμετωπίσει ο νέος επιχειρηματίας, τόσο όσο αφορά την επιχείρησή του όσο και τη διαβίωσή του, εξαιτίας του δυσπρόσιτου της ορεινής αυτής περιοχής που ενέχει σημαντικό βαθμό απομόνωσης.

Τέλος, πρέπει να γίνει ειδική επισήμανση ότι το βασικό κίνητρο όλων των ερωτηθέντων για την ανάπτυξη μιας επιχειρηματικής δράσης στα Τζουμέρκα ήταν πρώτα απ' όλα και πάνω απ' όλα η απόφασή τους να αλλάξουν τρόπο ζωής και η αγάπη τους για τα βουνά.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Αγγέλη Α., (2006). *Αρχαιολογικά ευρήματα και νεότερα μνημεία: ανάδειξη και συμβολή τους στην ανάπτυξη της περιοχής*. Ημερίδα: Για μια ανάπτυξη στα Τζουμέρκα τον 21^ο αιώνα. Ιωάννινα, Ιστορική και Λαογραφική Εταιρία Τζουμέρκων.
- Ανακαλύψτε την Ελλάδα** (2009). Δυτικά Τζουμέρκα, Άρτα- Κατσανοχώρια- Συρράκο- Καλαρρύτες, ΤΑ ΝΕΑ.
- Αναπτυξιακή εταιρεία «ΗΠΕΙΡΟΣ Α.Ε.»** (2006). *Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη Ευρύτερης περιοχής Τζουμέρκων*. Περιφέρεια Ηπείρου, Υπηρεσία διαχείρισης επιχειρησιακού προγράμματος Ηπείρου. Ιωάννινα.
- Γαλάνη Α.**, (2007). *Διπλωματική εργασία: Χώρος στο περιθώριο; Η περίπτωση του ορεινού όγκου των Τζουμέρκων*. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών. Αθήνα.
- Γεροδήμου Ι.**, (2008). *Διπλωματική εργασία: Ο ρόλος του τουρισμού στην οργάνωση του αγροτικού χώρου: Η περίπτωση των Τζουμέρκων του Νομού Ιωαννίνων*. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Αθήνα.
- Γεωτρόπιο** (2003). Ένθετο εφημερίδας Ελευθεροτυπία, τ. 146, 25 Ιανουαρίου 2003
- Γιαννάκη Ι.**, (2009). *Η αρχιτεκτονική και η τέχνη των Μαστόρων της Ηπείρου*. Τζουμερκιώτικα χρονικά, τ. 10, Ι.Λ.Ε.Τ.
- Δήμος Αγνάντων Άρτας**, (2008). *Στο χώρο και στο χρόνο*. Δήμος Αγνάντων
- Ε.Σ.Υ.Ε.**, Γενική Γραμματεία Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος, Ιστοσελίδα της αντίστοιχης Υπηρεσίας του Υπουργείου Οικονομικών.
- Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα** (2000). Λήμμα: Τζουμέρκα. Τόμος 57: σελ 205. Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος
- Ελληνικός Οργανισμός Μικρών – Μεσαίων Επιχειρήσεων & Χειροτεχνίας (EOMMEX)**, (2009). *Εγχειρίδιο Καινοτόμος Επιχειρηματικότητα*, Εθνικό Παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, EOMMEX, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://observatory.eommex.gr>
- Ελληνικός Οργανισμός Μικρών – Μεσαίων Επιχειρήσεων & Χειροτεχνίας (EOMMEX)**, (2009). *Εγχειρίδιο Πράσινης Επιχειρηματικότητας για τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις*,

Εθνικό Παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, EOMMEX, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://observatory.eommex.gr>

Ζήδρου Κ., (2008). *Η αρχιτεκτονική της Κόκκινης Εκκλησίας*, Τζουμερκιώτικα χρονικά, τ. 9, Ι.Λ.Ε.Τ.

Ζήδρου Κ., (2008). *Σύντομη επισκόπηση της αρχιτεκτονικής των εκκλησιαστικών μνημείων στην περιοχή των Τζουμέρκων*. Πρακτικά Α΄ Επιστημονικού συνεδρίου για τα Τζουμέρκα: ο τόπος- η κοινωνία- ο πολιτισμός, διάρκεια και τομές. Μεράντζας Χ. (επιμ.). Ι.Λ.Ε.Τ. , Ιωάννινα.

Ιωαννίδης Σ., Τσακανίκας Α., (2008). *Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2007-2008* (έκθεση GEM). Αθήνα : Ινστιτούτου Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών.

Ιωαννίδης Σ., (2005). *Η έννοια και η σημασία της επιχειρηματικότητας*, Κεφάλαιο 1, Βασικό Εκπαιδευτικό Υλικό, Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα: «Τεχνολογία & Επιχειρηματικότητα», Επιστημονικός Υπεύθυνος: Παπαγιαννάκης Λ., ΕΜΠ, Αθήνα.

Ιωαννίδης Σ., Τσακανίκας Α., Χατζηχρήστου Α., (2009). *Η επιχειρηματικότητα στα πρόθυρα της κρίσης – Η έρευνα του GEM 2008-2009*, Ινστιτούτου Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών.

Καμάρα Α., (2008). *Ο διπλός πόλεμος (1943-1944) : το αντάρτικο στα Τζουμέρκα και στην Ήπειρο από τα ανέκδοτα αρχεία του Β. Καμάρα, αρχηγού Ηπείρου ΕΟΕΑ/ΕΛΕΣ*. Πρακτικά Α΄ Επιστημονικού συνεδρίου για τα Τζουμέρκα: ο τόπος- η κοινωνία- ο πολιτισμός, διάρκεια και τομές. Μεράντζας Χ. (επιμ.). Ι.Λ.Ε.Τ. , Ιωάννινα.

Καραμπερίδη Α., Κασκάνης Β., (2008). *Ιερά μονή Κηπίνας – Ιστορία και τέχνη*. Πρακτικά Α΄ Επιστημονικού συνεδρίου για τα Τζουμέρκα: ο τόπος- η κοινωνία- ο πολιτισμός, διάρκεια και τομές. Μεράντζας Χ. (επιμ.). Ι.Λ.Ε.Τ. , Ιωάννινα.

Καρατζένης Ν., (2005). *Η νομαδική κτηνοτροφία*, Η Καθημερινή (φ. 22-05-2005), 12-13.

Καρατζένης Ν., (2008). *Βοσκοί και αιγοπρόβατα στα Τζουμέρκα. Τρόποι επικοινωνίας και συμπεριφορά*. Πρακτικά Α΄ Επιστημονικού συνεδρίου για τα Τζουμέρκα: ο τόπος- η κοινωνία- ο πολιτισμός, διάρκεια και τομές. Μεράντζας Χ. (επιμ.). Ι.Λ.Ε.Τ. , Ιωάννινα.

Κουτσόπουλος Κ. (2006). *“Ανάλυση Χώρου: Θεωρία, Μεθοδολογία και Τεχνικές”*. Αθήνα: Εκδόσεις Διηγεκές.

Λόγος στην Ανάπτυξη (2009). Ένθετο της εφημερίδας “ΠΡΩΙΝΟΣ ΛΟΓΟΣ”, τ. 9, Δεκέμβριος 2009. Ιωάννινα.

Μαγκλάρας Μ. (2009), *Συραρακιώτες καποτάδες*. Τζουμερκιώτικα χρονικά, τ. 10, Ι.Λ.Ε.Τ.

- Μαγλάρας Μ.** (2008). *Η επανάσταση Συρράκου- Καλαρρυτιών στα 1821*. Τζουμερκιώτικα χρονικά, τ. 9, Ι.Λ.Ε.Τ.
- Μπασιούκα Α.**, (2009). *Διπλωματική εργασία: Στρατηγικό σχέδιο χωρικής ανάπτυξης του ορεινού όγκου των Τζουμέρκων*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης. Βέροια.
- Νιτσιάκος Β.**, (2008). *Συγγένεια και σχέσεις παραγωγής στα μπουλούκια των μαστόρων της Ηπείρου*. Τζουμερκιώτικα χρονικά, τ. 9, Ι.Λ.Ε.Τ.
- Νιτσιάκος Β., Αράπογλου Μ.**, (2004). *Τα ποτάμια της Ηπείρου. Τόποι και δρόμοι των νερών, των ανθρώπων και των πολιτισμών*. Εκδόσεις Οδυσσέας. Β έκδοση. Αθήνα.
- ΟΟΣΑ** (2000) *Εκθέσεις για τις αγροτικές περιοχές, Τα Τζουμέρκα (ΕΛΛΑΔΑ)*, ΟΟΣΑ Υπηρεσία Χωρικής Ανάπτυξης Επιτροπή για την Πολιτική Χωρικής Ανάπτυξης.
- Π.Δ. Φ.Ε.Κ. Δ 49/12-02-2009**, Εθνικό Πάρκο Τζουμέρκων – Περιστερίου – χαράδρας Αράχθου.
- Παγκρατίου Ε.**, (2008). *Τζουμέρκα – Τόπος ξερολιθιάς*. Πρακτικά Α΄ Επιστημονικού συνεδρίου για τα Τζουμέρκα: ο τόπος- η κοινωνία- ο πολιτισμός, διάρκεια και τομές. Μεράντζας Χ. (επιμ.). Ι.Λ.Ε.Τ. , Ιωάννινα.
- Παπαβασιλείου Δ.** (2006). *Η κτηνοτροφία στα Τζουμέρκα, Δυνατότητες ανάπτυξης*. Ημερίδα: Για μια ανάπτυξη στα Τζουμέρκα τον 21^ο αιώνα. Ιωάννινα, Ιστορική και Λαογραφική Εταιρία Τζουμέρκων.
- Παπαγιαννάκης Α.**, (2004). *Δημόσιες πολιτικές για την επιχειρηματικότητα*, Κεφάλαιο 2, Βασικό Εκπαιδευτικό Υλικό, Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα: «Τεχνολογία & Επιχειρηματικότητα», Επιστημονικός Υπεύθυνος: Παπαγιαννάκης Α., ΕΜΠ, Αθήνα.
- Πνευματικό κέντρο κοινότητας Συρράκου**, (2004). *Συρράκο: πέτρα- μνήμη- φώς*. Λεύκωμα, 1^{ος} τόμος. Συρράκο.
- Πνευματικό κέντρο κοινότητας Συρράκου**, (2004). *Συρράκο: πέτρα- μνήμη- φώς*. Λεύκωμα, 2^{ος} τόμος. Συρράκο.
- Σφήκας Γ.**, (1980). *Τα βουνά της Ελλάδας*. Ελληνική Φύση, Αθήνα
- Τζούκας Β.**, (2008). *Η αντίσταση στα Τζουμέρκα 1942-1944*. Πρακτικά Α΄ Επιστημονικού συνεδρίου για τα Τζουμέρκα: ο τόπος- η κοινωνία- ο πολιτισμός, διάρκεια και τομές. Μεράντζας Χ. (επιμ.). Ι.Λ.Ε.Τ. , Ιωάννινα.
- Τζουμάκας Σ.**, (2008). *Οι αγωγιάτες των δυτικών Τζουμέρκων*. Τζουμερκιώτικα χρονικά, τ. 9, Ι.Λ.Ε.Τ.

- Τσιάρα Α.** (2008). *Οι Καλαρρυτινοί αργυροχόοι Νικόλαος και Κωνσταντίνος Ποντίκης. Τα έργα τους και η συμβολή τους στην Ηπειρωτική αργυροχοΐα (τέλη 18^{ου} – αρχές 19^{ου} αιώνα)*. Πρακτικά Α΄ Επιστημονικού συνεδρίου για τα Τζουμέρκα: ο τόπος- η κοινωνία- ο πολιτισμός, διάρκεια και τομές. Μεράντζας Χ. (επιμ.). Ι.Λ.Ε.Τ. , Ιωάννινα.
- Φίλος Σ.**, (2000) *Τα Τζουμερκοχώρια*. Αθήνα
- Φίλος Σ.**, (2008). *Αγώνας επιβίωσης των Τζουμερκιωτών στην κατοχή (1941-1944)*. Πρακτικά Α΄ Επιστημονικού συνεδρίου για τα Τζουμέρκα: ο τόπος- η κοινωνία- ο πολιτισμός, διάρκεια και τομές. Μεράντζας Χ. (επιμ.). Ι.Λ.Ε.Τ. , Ιωάννινα.
- Χασσιδ Ι.**, (2005). *Από την ιδέα στο προϊόν μέσω της αγοράς*, Κεφάλαιο 3, Βασικό Εκπαιδευτικό Υλικό, Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα: «Τεχνολογία & Επιχειρηματικότητα», Επιστημονικός Υπεύθυνος: Παπαγιαννάκης Λ., ΕΜΠ, Αθήνα.
- Χρηστάκης Μ.**, (2006). *Μελέτη για οικονομικά και κοινωνικά στοιχεία περιοχής Ηπείρου*, Ευρωπαϊκό Κέντρο Περιβαλλοντικής Έρευνας και Κατάρτισης, Κοινοτικό Πρόγραμμα EQUAL Αναπτυξιακή Σύμπραξη “ΑΜΕΑ για τη λειτουργία δικτύου”. Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

Ξενόγλωσση

- Camagni, R.P.**, (1995). “The Concept of Innovative Milieu and its Relevance for Public Policies in European Lagging Regions”, *Papers in Regional Science* 74(4), pp.317-340.
- Hoy, F.**, (1983). “A Program for Rural Development from Inception through Implementation”, *Journal of Community Development* 14, pp. 33-49.
- Keeble, D. and Tyler, P.**, (1995). “Enterprising Behaviour at the Urban-Rural Shift”, *Urban Studies* 32 (2), pp.975-997.
- North, D. and Smallbone, D.**, (2000). “The Innovativeness and Growth of Rural SMEs during the 1990s”, *Regional Studies* 34, pp. 145-157.
- OECD** (2002) *Tzoumerka, Greece*, OECD Territorial Reviews
- Phelps, N.A., Fallon, R.J. and Williams, C.L.**, (2001). “Small Firms, Borrowed Size and the Urban-Rural Shift”, *Regional Studies* 35(7), pp. 613-624.
- Wortman, M.S.**, (1990). “Rural Entrepreneurship Research: An Integration into Entrepreneurship Field”, *Agribusiness* 6, pp. 329-344.
- Robson C.**, (2002). “*Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*”. Μιχαλοπούλου Κ. (επιμ). Νταλάκου Β., Βασιλικού Κ. (μετάφραση). Βιβλιοθήκη Κοινωνικής Επιστήμης και Κοινωνικής Πολιτικής. Gutenberg, Αθήνα.

Grawitz M., Brimo A., Jahoda M. (1991). “Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών”. Παππάς Π. (επιμ). Βιβλιοθήκη Κοινωνικής Επιστήμης και Κοινωνικής Πολιτικής. Gutenberg, Αθήνα.

Kvale S. (1996). “An Introduction to Qualitative Research Interviewing”. Sage Publications. Thousand Oaks California.

Δικτυακοί τόποι

Εκθέσεις για τις Αγροτικές Περιοχές. *Τα Τζουμέρκα. Αξιολόγηση και Προτάσεις*, ΟΟΣΑ, 2000:

<http://www.minenv.gr/4/42/g4201.htm>

Δήμος Αγνάντων:

<http://www.agnanta.gr>

Δήμος Αθαμανίας:

www.dimosathamanias.gr

Δήμος Πραμάντων:

<http://www.pramanta.gr>

Κοινότητα Θεοδωριάνων:

www.theodoriana.com

Κοινότητα Μελισουργών:

www.melissourgoi.gr

Κοινότητα Καλαρρύτων:

<http://www.kalarrytes.gr/>

Κοινότητα Συράκου:

www.syrako.gr

Κοινότητα Ματσουκίου

<http://www.epcon.gr/Dimoi/Dimos1/p1.html>

Τα Πράμαντα στο Internet:

<http://www.pramanta.net>

Ηπειρόραμα: Περιοδικό και τουριστικός οδηγός για την Ήπειρο:

<http://www.ipeirorama.gr>

Tzoumerka info: Τα Τζουμέρκα στο internet:

<http://www.tzoumerka.info/>

Τα πέτρινα γεφύρια της Ηπείρου:

<http://www.petrinagefiria.uoi.gr/>

Epirus Hotels:

<http://www.epirushotels.gr/>

Οι μάστορες της πέτρας:

http://www.ntua.gr/MIRC/db/epirus_db/ARXITEKTONIKH/Mastores.htm

Γιάννενα πόλη των ευεργετών:

<http://www.giannena-e.gr/>

Τζουμέρκα: απόψεις-σχόλια-προτάσεις-ειδήσεις για τους ανθρώπους και τον τόπο στον χώρο και το χρόνο:

<http://tzoumerka-athamanos.blogspot.com/>

Καθημερινή: Τζουμερκοχώρια, ένας ορεινός παράδεισος:

http://trans.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_taxgreece_9016_26/01/2007_179582

Καθημερινή: Τζουμέρκα μου περήφανα:

http://www.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathglobal_1_22/05/2005_1284049

ΙΤΙΑ:

<http://www.itia.ntua.gr>

Η Νέα Εποχή, εφημερίδα του Αγρινίου στο διαδίκτυο: Ο ποταμός Αχελώος:

<http://www.epoxi.gr/seeing5.htm>

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Άρτας:

<http://www.nomarxia-artas.gr/>

Περιφέρεια Ηπείρου:

<http://www.epirus.gov.gr/>

Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής έρευνας του Ε.Μ.Π.:

<http://www.ntua.gr/MIRC/>

Ελληνικός Οργανισμός Μικρών – Μεσαίων Επιχειρήσεων και Χειροτεχνίας (EOMMEX):

<http://www.eommex.gr/>

Εθνικό Παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις:

<http://observatory.eommex.gr>

Κέντρο Επιχειρηματικής και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (ΚΕΤΑ) Ηπείρου:

<http://www.keta-epirus.gr/>

Παρατηρητήριο Ποιότητας και Επιχειρηματικής Αρίστευσης:

<http://www.quality-observatory.gr/gr/survey/>

Κέντρο Επιχείρησης και Καινοτομίας Ηπείρου:

<http://www.bicipirus.gr/cms/>

ENTI: Entrepreneurship Through Innovation in Epirus:

<http://www.bicepirus.gr/enti/el/program/default.htm>

Οδηγοί για Πράσινη Επιχειρηματικότητα και Καινοτόμες Επιχειρήσεις:

<http://espaengineers.wordpress.com/2009/07/17/prasiniodigos/>

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE):

<http://www.iobe.gr>

Παγκόσμιο Παρατηρητήριο Επιχειρηματικότητας (Global Entrepreneurship Monitor, GEM):

<http://www.gemconsortium.org>

Ευρωπαϊκό Κέντρο Πληροφοριών EOMMEX:

<http://www.eommex.gr/eic/programs.htm>

Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Ηπείρου:

<http://www.step-epirus.gr/>

Κατευθύνσεις πολιτικής για ποιοτική επιχειρηματικότητα και καινοτομία:

http://www.enthesis.net/index.php?option=com_content&view=article&id=217:enthesis6206&catid=3:greekconomy&Itemid=3

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων:

<http://www.nomioan.gr>

Αναπτυξιακή Εταιρία ΗΠΕΙΡΟΣ Α.Ε.:

<http://www.epirusa.gr>

Λεξικό Όρων Γ' ΚΠΣ, Ψηφιακή Σύγκλιση, Ε.Π. Κοινωνία της Πληροφορίας:

<http://www.infosoc.gr/infosoc/el-GR/services/leksiko/579.htm>

Ευρωπλάνο Ανάπτυξης: Γλωσσάρι:

http://www.microsoft.com/hellas/smallbiz/euga/info-and-help/glossary.msp#Koinot_protob

Άρθρο: Δημιουργία και υποστήριξη νέων καινοτόμων επιχειρήσεων, κυρίως υψηλής έντασης γνώσης:

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_economyepix_1_25/04/2009_312149

Άρθρο: 25 εκατ. ευρώ για νέες καινοτόμες επιχειρήσεις (Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ), Έρευνα και Καινοτομία):

<http://www.ekt.gr/content/display?prnbr=77329>

Άρθρο: Καινοτομία και Επιχειρήσεις:

<http://www.scribd.com/doc/7436186/->

Έργον: Τι είναι επιχειρηματικότητα:

<http://ergon.sharpworks.gr/InfoPages/Business/WhatItIs.aspx>

Κορρές Φυσικά Προϊόντα:

<http://www.korres.com/default.aspx>

Τουριστικό γραφείο MASTICULTURE

<http://www.masticulture.com>

Παραδοσιακός ξενώνας "Θέασις":

<http://www.tzoumerka-theasis.gr/index.html>

Ορεινές κατοικίες – σαλέ “ΚΑΛΥΒΑΣ”:

<http://www.chaletkalivas.gr/index.html>

Εργαστήριο λαϊκής τέχνης:

<http://www.laikitexni-sfirilata.gr/index.htm>

Ορειβατικό Καταφύγιο Πραμάντων:

www.katafigiopramanton.gr

Εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων “Καλούδια στα Πράμαντα”:

<http://blog.feri.gr/2008/08/blog-post.html>

Δασικό Χωριό “ΚΕΔΡΟΣ”:

<http://www.guesthousekedros.gr>

Ξενοδοχείο “Τελωνείο” :

<http://www.teloneio.gr/>

Ξενώνας “Το Γεφύρι της Πλάκας” :

<http://www.gefiriplakas.gr>

Ξενοδοχείο “Ξενείον”:

<http://www.xenion.gr/gr/location.html>

Φωνή Βουνώντων:

<http://fonivounonton.blogspot.com/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Συνεντεύξεις - Απομαγνητοφώνηση

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι συνεντεύξεις απομαγνητοφωνημένες. Όλες οι συνεντεύξεις μαγνητοφωνήθηκαν με τη σύμφωνη γνώμη των συμμετεχόντων στην έρευνα.

Αγροτουριστικές κατοικίες “Θέασις”

1. Είστε από την περιοχή (καταγωγή ή κατοικία);

“Όχι, δεν έχουμε καμία σχέση με την περιοχή.”

2. Ποιο έτος ξεκίνησε να λειτουργεί η επιχείρησή σας;

“Δεκέμβριο του 2007”

3. Μπορείτε να κάνετε μια περιγραφή της επιχείρησής σας;

“Οι κατοικίες μας είναι 4 αυτόνομες, αυτοεξυπηρετούμενες κατοικίες σχεδιασμένες με βάση τις αρχές της οικοδυναμικής² και για την κατασκευή τους έχει χρησιμοποιηθεί ξύλο και πέτρα.

Είναι στρογγυλές και πυραμοειδείς για τη σωστή ροή της ενέργειας στον χώρο και έχουν νότιο προσανατολισμό για καλύτερη έλξη της ενέργειας.

Επίσης οι κατοικίες διαθέτουν γυάλινη οροφή και οι επισκέπτες μπορούν να κάνουν αστροπαρατήρηση με τηλεσκόπιο εγκαταστημένο μέσα στο χώρο των κατοικιών”.

4. Ποιο είναι το καινοτομικό στοιχείο της επιχείρησής σας;

“Το καινοτόμο στην περίπτωση μας είναι ότι εμείς κερδίσαμε ένα στοίχημα, ότι ο άνθρωπος πραγματικά αν θέλει, είτε μόνος του είτε με την οικογένεια του, μπορεί να ξεφύγει από την ιστορία αυτή όλη της δουλειάς, το να τρέχεις από το πρωί μέχρι το βράδυ, του καταναλωτισμού, και πραγματικά μπορεί ο άνθρωπος να αναπτύξει αυτό που λέμε «οικιακή οικονομία» και να ζήσει πραγματικά μόνος του, αυτάρκης. Αυτό νομίζω ότι είναι το πιο καινοτόμο στοιχείο της όλης ιστορίας με εμάς.”

“Εδώ ο επισκέπτης έχει επαφή με τη φύση. Δεν είναι ένα τυπικό ξενοδοχείο ούτε ένας ξενώνας. Είναι αυτόνομα, αυτοεξυπηρετούμενα σπιτάκια. Σα να είσαι στο σπίτι σου. Σου δίνει την ευκαιρία να ζεις σα να είσαι στο σπίτι σου αλλά στη φύση”.

² “Οικοδυναμική” η “Οικοδύναμη” ονομάζεται το αρχαίο ελληνικό σύστημα που εναρμονίζει τον προσωπικό χώρο με το εξωτερικό περιβάλλον, την ύλη με το πνεύμα. Η οικοδυναμική περιλαμβάνει σειρά αρχών που καθορίζουν τη σωστή διακόσμηση προκειμένου το εσωτερικό ενός κτίσματος να διακρίνεται από ωφέλιμη ροή ενέργειας.

5. Πώς γεννήθηκε η αρχική ιδέα;

“Βασική μας ιδέα ήταν να πιστέψουμε στη φύση, σε έναν καλύτερο τρόπο ζωής με ποιότητα. Εγώ δε ήρθα εδώ για να κάνω μια μπίζνα να πλουτίσω, αλλά ήρθα εδώ να ζήσω και βρήκα σαν πάρεργο αυτό. Θα μπορούσα να βρω κάτι άλλο. Αυτή ήταν η κεντρική ιδέα.”

“Δεν είχα κάποιο οικονομικό πρόβλημα, αλλά ήρθα εδώ γιατί ήθελα να φύγω από τη δουλειά της μισθωτής εργασίας. Γι’ αυτό το έκανα αυτό και μπήκα σε αυτή τη διαδικασία, αλλιώς δε θα υπήρχε κανένας λόγος να φύγω από τη μια δουλειά και να έρθω εδώ και να γίνω δούλος του καθενός”.

“Αυτό που κάνει εντύπωση στον κόσμο είναι ότι ζούμε εδώ. Ένας μου είπε «πρέπει να είσαι πολύ θαρραλέος που ζεις εδώ» και εγώ του είπα «θαρραλέος είσαι εσύ που ζεις στην Αθήνα». Σε ρωτάνε «δε βαριέσαι εδώ;». Το μόνο που κάνεις στο χωριό είναι να μη βαριέσαι, και άλλες 24 ώρες να είχα, πάλι δε θα με έφταναν”.

6. Πόσοι εργαζόμενοι απασχολούνται στην επιχείρησή σας;

(είναι οικογενειακή;)

“Είναι οικογενειακή. Εγώ και η γυναίκα μου”

7. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε στην αρχή;

“Πολλές δυσκολίες. Στην αρχή μας κοροΐδευαν. Νόμιζαν ότι είμαστε «ψώνια». Καταρχήν εμένα δεν το πίστευαν ούτε οι δικοί μου, οι γονείς μας δηλαδή δεν το πίστευαν αυτό, επειδή είχα μια δουλειά σίγουρη. Εδώ πριν από 4 -5 χρόνια που ξεκινήσαμε εμείς δεν υπήρχε τουρισμός, δεν ερχόταν ξένοι και δεν πίστευαν ποτέ ακόμα και οι ντόπιοι ότι θα ερχόταν εδώ ξένοι άνθρωποι, θα έρθει τουρισμός δηλαδή. Όταν είδαν δε και τις κατασκευές αυτές που ήταν περίεργες, μέχρι και παραθρησκευτικές οργανώσεις είπαν ότι είμαστε. Όταν όμως έχεις πίστη, ότι δυσκολίες και να βρεις ξεπερνιούνται. Τις θυμόμαστε τώρα μετά από καιρό και κανένα πρόβλημα.”

8. Τι δυσκολίες αντιμετωπίζετε τώρα;

“Εντάξει, δυσκολίες πάντοτε υπάρχουν”

9. Έχετε επιδοτηθεί για την δημιουργία σας επιχείρησης; “Ναι”

Αν ναι, με ποιο πρόγραμμα; “ΟΠΑΑΧ”

10. Τι ποσοστό επιδοτήθηκε; “60% (70.000 €)”

11. Πόσο ήταν το αρχικό κεφάλαιο που επενδύσατε;

“115.000 € σύνολο, 45.000€ αρχικό κεφάλαιο”

12. Ποια είναι τα σχέδιά σας για το μέλλον;

“Επέκταση. Θα εξαντλήσουμε τα τετραγωνικά που έχουν τα οικόπεδα, χωρίς όμως να φορτίσουμε το χώρο. Θα χτίσουμε άλλα 2 σπιτάκια (σύνολο θα είναι 6) και τέρμα”.

“Τελικά και οικονομικά, ζει ένας άνθρωπος με τα 4 σπιτάκια. Και ζει αξιοπρεπέστατα. Και μια οικογένεια ζει για να πούμε την αλήθεια. Με την προϋπόθεση να μην χρωστάνε ή να έχουν δανειστεί”.

13. Μετανιώσατε για την επιχειρηματική κίνηση που κάνατε;

Ναι Όχι

“Όχι, ούτε ένα δευτερόλεπτο”

14. Θα προτείνατε σε άλλον να ξεκινήσει μια επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή των Τζουμέρκων;

Ναι Όχι

“Ναι. Αν θέλει κάποιος νέος να έρθει και να μείνει εδώ και να δραστηριοποιηθεί, υπάρχουν άπειρα πράγματα που μπορεί να κάνει, αρκεί να έχει τη θέληση να το κάνει”.

Ορεινές κατοικίες - Σαλέ Καλύβας

1. Είστε από την περιοχή (καταγωγή ή κατοικία);

“Ναι, κατάγομαι από τους Κτιστάδες”

2. Ποιο έτος ξεκίνησε να λειτουργεί η επιχείρησή σας;

“Το 2008. Τώρα είναι το 2^ο έτος και είμαι ακόμα σε ανάπτυξη”

3. Μπορείτε να κάνετε μια περιγραφή της επιχείρησής σας;

*“Έχω δύο αυτόνομες, αυτοεξυπηρετούμενες κατοικίες - σαλέ με δυνατότητα φιλοξενίας 2 έως 4 ατόμων, οι οποίες συνδυάζουν την άνεση ενός σύγχρονου σπιτιού βασισμένου στις αρχές της βιοκλιματικής και σε γραμμές *minimal*, με την ηρεμία της φύσης. Ο εσωτερικός τους χώρος είναι διαμορφωμένος σε τρία επίπεδα και ο περιβάλλον χώρος είναι διαμορφωμένος με φυσικούς χώρους ξεκούρασης που σου δίνει την αίσθηση ότι βρίσκεσαι συνεχώς μέσα στη φύση”.*

“Ο πελάτης έρχεται, του δίνεις το κλειδί και είναι αυτόνομος. Εγώ του ετοιμάζω το σπίτι και δεν τον βλέπω καθόλου. Τους παρέχεις τα προϊόντα και είναι όπως είναι στο σπίτι τους. Μερικοί θέλουν ένα δούλο δίπλα τους. Εμείς δεν παίζουμε αυτό το ρόλο”.

“Εδώ ο πελάτης παύει να είναι πελάτης και γίνεται εγωκεντρικό στοιχείο του χώρου, που αυτός επιλέγει τι θα κάνει, πως θα φάει, τι ώρα θα σηκωθεί.

Άλλους τους πιάνει φοβία εδώ πέρα. Σε ρωτάνε «τι να κάνω;»”.

4. Ποιο είναι το καινοτομικό στοιχείο της επιχείρησής σας;

“Δεν θεωρώ ότι έχει κάτι καινοτόμο η επιχείρησή μου. Απλά επέστρεψα στο αρχέτυπο, δηλαδή σε πράγματα παραδοσιακά. Το γεγονός ότι τα σπιτάκια έχουν μια ιδιαίτερη αρχιτεκτονική και αυτό βασίζεται στο αρχέτυπο γιατί τα σπίτια παλιά χτιζόνταν με αυτό τον τρόπο έτσι ώστε να έχουν περισσότερους αποθηκευτικούς χώρους, υπάρχουν ενιαίοι χώροι, η εστία στη μέση.”

“Το να ζεις κάπου μπορεί να είναι εντελώς μηχανικό δηλαδή να σε πάνε οι καταστάσεις. Το να ζεις εδώ είναι τελείως συνειδητό. Η καινοτομία βρίσκεται στην συνείδηση.”

“Για να έρθεις να μείνεις εδώ πρέπει να είσαι συνειδητός. Δεν μπορείς να έρθεις εδώ δίχως να γνωρίζεις, γιατί το έχουμε δει: άλλοι μπαίνουν στον αλκοολισμό, άλλοι παίζουν χαρτιά στο καφενείο, άλλοι εξαναγκάζονται μέρα παρά μέρα να πηγαίνουν στην Άρτα ή στα Γιάννενα για

να παίρνουν ανάσες ζωής. Επειδή δεν έχουν κάνει μια συνειδητή πράξη, δεν είναι συνειδητό αυτό που έκαναν, η κατάσταση τους έχει φέρει εδώ, όπως για παράδειγμα για να φυλάξουν τη μάνα τους ή γιατί έχουν χωρίσει και ζούσαν στην Αθήνα και έρχονται εδώ να ζήσουν με τη μάνα. Έχω δει πολλούς τέτοιους μηχανισμούς. Αναλόγως. Οι άνθρωποι που το κάνουν αυτό συνειδητά, και μπορούν να στο εξηγήσουν, είναι ελάχιστοι.”

5. Πώς γεννήθηκε η αρχική ιδέα;

“Βασική μας ιδέα ήταν να επιστέψουμε στη φύση, σε έναν καλύτερο τρόπο ζωής με ποιότητα.”

6. Πόσοι εργαζόμενοι απασχολούνται στην επιχείρησή σας;

(είναι οικογενειακή;)

“Είναι οικογενειακή”

7. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε στην αρχή;

“Πολλές δυσκολίες. Εδώ στην αρχή ήταν χωράφια. Εμείς τα κανονίσαμε όλα από την αρχή. Να έρθει το νερό, να έρθει το ρεύμα, να ανοίξουμε το δρόμο, με φοβερές δυσκολίες και με προβλήματα στην κοινωνία. Με δυσκολία δεχόταν ότι εμείς εδώ θα έρθουμε και θα κάνουμε αυτό.”

8. Τι δυσκολίες αντιμετωπίζετε τώρα;

“Εντάξει, δυσκολίες πάντοτε υπάρχουν”

9. Έχετε επιδοτηθεί για την δημιουργία της επιχείρησης; “Όχι”

Αν ναι, με ποιο πρόγραμμα; ----

10. Τι ποσοστό επιδοτήθηκε; -----

11. Πόσο ήταν το αρχικό κεφάλαιο που επενδύσατε;

“Δεν μπορώ να υπολογίσω ακριβώς. Περίπου 100.000 € με πολύ προσωπική δουλειά”.

12. Ποια είναι τα σχέδιά σας για το μέλλον;

“Επέκταση. Θα εξαντλήσουμε τα τετραγωνικά που έχουν τα οικόπεδα, χωρίς όμως να φορτίσουμε το χώρο. Θα χτίσουμε άλλα 2 σπιτάκια (σύνολο θα είναι 4) και τέρμα”.

13. Μετανιώσατε για την επιχειρηματική κίνηση που κάνατε;

Ναι Όχι

“Όχι, ούτε ένα δευτερόλεπτο”

14. Θα προτείνατε σε άλλον να ξεκινήσει μια επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή των Τζουμέρκων;

Ναι Όχι

“Ναι, γιατί όχι. Αρκεί να έχει τη διάθεση. Η περιοχή μας έχει ελλείψεις από κρεβάτια”.

Δεν φοβάστε των ανταγωνισμών;

“Ο ανταγωνισμός θα βοηθήσει την επιχείρησή μας να αναδειχθεί πιο πολύ. Δεν φοβόμαστε τον ανταγωνισμό. Μια καινοτόμα επιχείρηση δεν φοβάται τον ανταγωνισμό, αλλά τον επικροτεί”.

Ορειβατικό καταφύγιο Πραμάντων

1. Είστε από την περιοχή (καταγωγή ή κατοικία);

“Δεν είμαστε από δω. Δεν υπάρχει καμία λογική. Ούτε σαν τουρίστες δεν είχαμε έρθει εδώ. Δεν ξέρω γιατί εδώ. Ίσως η άγρια ομορφιά, τώρα αναπτύσσεται η περιοχή, δεν την έχει εκμεταλλευτεί άσχημα ο κόσμος. Εδώ έρχεσαι για να ζήσεις, περισσότερο οι Αθηναίοι, εμείς τουλάχιστον που είμαστε από αλλού.”

“Η περιοχή έχει μέλλον, έχει έδαφος ακόμα να αναπτυχτεί. Δεν έχει κορεστεί ακόμα ο τουρισμός.”

Μας ενδιαφέρει αν ένας νέος άνθρωπος έρθει εδώ, αν μπορεί να επιβιώσει. Και το πρώτο και πιο σημαντικό είναι η δουλειά.

“Ναι, μπορεί.”

“Πρέπει να σκεφτείς τις ανάγκες του ανθρώπου εδώ.”

“Γιατί πάω στα Γιάννενα ή στην Άρτα για τις δουλειές μου; Γιατί δεν μπορώ να τις κάνω όλες εδώ.”

“Τι θα με εξυπηρετούσε εμένα σαν Πόλα να υπάρχει εδώ στο χωριό; Πολλά πράγματα.”

Αν κάποιος θέλει να έρθει να μείνει εδώ, τι μπορεί να κάνει για να ζήσει;

“Σίγουρα ιδιωτικές επιχειρήσεις. Υπάρχει έδαφος γι’ αυτό. Ο ντόπιος πληθυσμός δεν το πιστεύει αυτό. Δηλαδή όταν κάποιος τελειώνει το σχολείο, σπουδάσει δεν σπουδάσει, λέει «τι να κάνω εδώ». Έχει μείνει ότι δεν έχει δουλειές στο χωριό.”

2. Ποιο έτος ξεκίνησε να λειτουργεί η επιχείρησή σας;

“Το καταφύγιο ήταν εγκαταλελειμμένο σχεδόν 10 χρόνια. Ολοκληρώθηκε το 1999 και εμείς το πήραμε τέλος του 2006. Όλα αυτά τα χρόνια ήταν εγκαταλελειμμένο. Υπήρχε η λογική ότι δε δουλεύει αυτό εκεί. Μια χαρά το δουλεύουμε. Όλα είναι στο μυαλό. Έτοιμο τίποτα δεν πρόκειται να σου έρθει ποτέ.”

Τι σε οδήγησε να πάρεις το ρίσκο να κάνεις μια δουλειά εδώ, που για άλλους θεωρείται τελειωμένη;

“Είναι άλλος τρόπος ζωής εδώ. Εγώ έπηξα από την Αθήνα. Ο άλλος που έχει ζήσει εδώ πέρα νομίζει ότι στην Αθήνα θα βρει την ευτυχία. Τι να πω. Πήγαινε να χάσεις 20 χρόνια από τη ζωή σου, αλλά πάλι εδώ θα θέλεις να γυρίσεις.”

Το κίνητρο δηλαδή που επέλεξες να έρθεις να μείνεις εδώ είναι;

“Για να ζήσω (με κεφαλαία)”

“Να μη με φάει το άγχος που με είχε φάει όλα τα χρόνια.”

Σας λείπει κάτι εδώ από διασκέδαση;

“Όχι. Όταν την αναζητάς τη βρίσκεις. Είτε στα Γιάννενα, είτε στην Άρτα, είτε στη Θεσσαλονίκη. Όταν θα πάω στην Αθήνα, θα πάω να δω το θέατρό μου, θα πάω να ακούσω τη συναυλία μου.”

“Εδώ έχεις την επιλογή. Στην Αθήνα δεν έχεις την επιλογή της ησυχίας. Ούτε στα Γιάννενα πια. Ζήσαμε λίγο στα Γιάννενα. Και στα Γιάννενα ρουτίνα είναι.”

3. Μπορείτε να κάνετε μια περιγραφή της επιχείρησής σας;

“Έχει να κάνει με ορειβάτες, με φυσιολάτρες. Είναι ένα ορειβατικό καταφύγιο στα 1300 m. Ανήκει στο δήμο Πραμάντων. Με σύμβαση το έχουμε, δίνουμε ενοίκιο στο δήμο. Εξυπηρετούμε με φαγητό και ύπνο τον κόσμο που θα ανέβει για την κορυφή ή όχι. Το ότι έρχεται το αυτοκίνητο επάνω είναι πολύ σημαντικό γιατί τα περισσότερα καταφύγια έχουν μονοπάτια για να πιάσει και αποκλείουν πολύ κόσμο. Λειτουργεί και σαν καφετέρια. Γύρω από το καταφύγιο έχει διαδρομές για πεζοπορία, ωραίες διαδρομές. Έχει μονοπάτια για απλούς περιπάτους αλλά και πιο δύσκολα για ορειβάτες, ορειβατικές διαδρομές.”

4. Ποιο είναι το καινοτομικό στοιχείο της επιχείρησής σας;

“Απευθύνεται και σε άλλο κόσμο. Δεν απευθύνεται μόνο στον τουρίστα που θα έρθει μόνο για το παιδάκι. Εναλλακτικός τουρισμός. Ακόμα στα Τζουμέρκα δεν έχει αναπτυχθεί.”

5. Πώς γεννήθηκε η αρχική ιδέα;

“Μάθαμε εντελώς τυχαία ότι είναι εγκαταλελειμμένο το καταφύγιο και λέμε «δεν πάμε». Είχαμε δουλειές και τις αφήσαμε. Θέλαμε να ζήσουμε. Μπορεί να βγάσουμε τα μισά λεφτά ή το ένα τέταρτο από αυτό που βγάσαμε αλλά εδώ έχουμε άλλη ποιότητα ζωής.”

“Αναλάβαμε τη διαχείριση του καταφύγιου προκειμένου να ξεφύγουμε από τη μίζερη – πολύβουη - ρουτινιάρικη ζωή της Αθήνας. Να έχουμε ποιότητα ζωής.”

6. Πόσοι εργαζόμενοι απασχολούνται στην επιχείρησή σας;

(είναι οικογενειακή;)

“Είναι οικογενειακή”

7. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε στην αρχή;

“Δυσκολίες πολλές. Συνεχώς. Όχι μόνο στην αρχή. Πάντα υπάρχουν δυσκολίες. Οι δυσκολίες στηρίζονται στην απομόνωση, στο γεωγραφικό σημείο του χωριού και το γεωγραφικό σημείο του καταφυγίου. Επίσης υπάρχουν δυσκολίες λόγω της δύσκολης πρόσβασης που μπορεί να έχουμε εμείς για να πάμε στα αστικά κέντρα. Υπάρχουν πολλές ελλείψεις στο οδικό δίκτυο.”

Γραφειοκρατία;

“Τη γραφειοκρατία την αποφεύγεις. Γι’ αυτό ήρθαμε στο βουνό, για να την αποφύγουμε.”

8. Τι δυσκολίες αντιμετωπίζετε τώρα;

“Καθημερινές δυσκολίες. Πάντα υπάρχουν δυσκολίες.”

9. Έχετε επιδοτηθεί για την δημιουργία της επιχείρησης; “Ναι”

Αν ναι, με ποιο πρόγραμμα; “Από τον ΟΑΕΔ”

10. Τι ποσοστό επιδοτήθηκε; “9.000 €”

11. Πόσο ήταν το αρχικό κεφάλαιο που επενδύσατε;

“Συνολικά περίπου 30.000€ και στοιχίζει ακόμα γιατί ήταν εγκαταλελειμμένο.”

12. Ποια είναι τα σχέδιά σας για το μέλλον;

“Θέλω να παραμείνω εδώ. Να παλέψω. Έχει κέντρο υγείας, σχολείο από δημοτικό μέχρι λύκειο, φαρμακείο ΚΕΠ... οπότε μια οικογένεια τη στήνεις.”

13. Μετανιώσατε για την επιχειρηματική κίνηση που κάνατε;

Ναι Όχι

“Όχι. Καθόλου. Εδώ είναι πιο ήρεμα. Όταν πάω στο σπίτι μου, στην Αθήνα, λέω «που είναι το βουνό μου!». Τρελαίνομαι.”

14. Θα προτείνατε σε άλλον να ξεκινήσει μια επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή των Τζουμέρκων;

Ναι Όχι

“Ναι. Γιατί όχι. Έδαφος υπάρχει για νέες ιδιωτικές επιχειρήσεις.”

Εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων “Καλούδια στα Πράμαντα”

1. Είστε από την περιοχή (καταγωγή ή κατοικία);

“Οι γονείς μου κατάγονται από την περιοχή και εγώ κατοικώ στην Τσόπελα”

2. Ποιο έτος ξεκίνησε να λειτουργεί η επιχείρησή σας;

“Τον Ιούλιο του 2008”

3. Μπορείτε να κάνετε μια περιγραφή της επιχείρησής σας;

“Είναι ένα εργαστήριο που φτιάχνουμε χειροποίητα παραδοσιακά προϊόντα, όπως γλυκά του κουταλιού, κουλουράκια, κυδωνόπαστο, ραβανί και διάφορα άλλα παραδοσιακά γλυκά.”

4. Ποιο είναι το καινοτομικό στοιχείο της επιχείρησής σας;

“Δε θεωρώ ότι είναι καινοτόμα η επιχείρησή μου. Απλώς είναι μια επιχείρηση πάνω στα παραδοσιακά προϊόντα ενός τόπου, που έγινε σε πολύ καλές βάσεις. Δεν έχει ένα μίζερο κτήριο, δεν έχει μια τυπική προσφορά του προϊόντος. Είναι μια καινοτομία στο κουτί και το prestige, στην παρουσίαση του χώρου. Αυτό είναι μια καινοτομία όχι του προϊόντος αλλά της παροχής υπηρεσιών. Η παροχή υπηρεσιών πρέπει να είναι καινοτόμα. Αν είναι όμοια δεν εξελίσσεται.”

“Τα «Καλούδια» δεν είναι το γλυκό του κουταλιού. Είναι και το γλυκό του κουταλιού αλλά και το κυδωνόπαστο, ένα είδος που δεν υπάρχει πουθενά και για να το βρεις πρέπει να το ψάξεις πάρα πολύ.”

“Πρέπει να ψάξεις να βρεις την πηγή των προϊόντων και πάνω σε αυτό να προχωρήσεις με την καινοτομία σου, στην παραγωγή, στην παρουσίαση, στο χώρο σου. Τραχανά φτιάχνουν όλοι, χυλοπίτες φτιάχνουν όλοι. Σημασία έχει πως θα το παρουσιάσεις το προϊόν και πως θα βγεις στην αγορά.”

“Δεν κάνεις πάντα για να βγάλεις. Κάνεις για να κάνεις. Αυτό είναι μεράκι. Είναι σπάνιο στην εποχή μας. Όσοι το έχουν αυτό, γίνονται φίρμες.”

“Έβαλα γλυκά που ήταν στην παράδοση.”

“Καινοτομία είναι ο τρόπος παροχής υπηρεσιών και το ψάξιμο προς τα πίσω σε συνταγές.”

Γιατί εδώ;

“Γιατί εδώ είναι η γη μου, ο τόπος μου. Κατάγομαι από δω. Τα Τζουμέρκα είναι πανέμορφα. Θα ήθελαν πάρα πολλοί να έχουν γη εδώ και να την αξιοποιήσουν επιχειρηματικά και 3^ο και πιο βασικό γιατί ο τουρισμός είναι η μεγαλύτερη βιομηχανία της Ελλάδας.”

“Τι να κάνω τα παιδιά μου; δημόσιους υπαλλήλους; Είμαστε χρόνια σε αυτό το επάγγελμα. Ξέρουμε πολύ καλά τη δουλειά. Οι προοπτικές φαίνονται εδώ και πάρα πολύ καιρό, έχουν δείξει, ότι μετά την Εγνατία ο ορεινός όγκος είναι στη δυναμική. “

5. Πώς γεννήθηκε η αρχική ιδέα;

“Είναι μια σκέψη επιχειρηματική, πολλαπλά δοσμένη. Δεν είναι μόνο εργαστήριο, είναι μια αλυσίδα πραγμάτων.”

“Το εργαστήρι το έκανα γιατί το είχα μέσα μου και γιατί πατάω σε αυτό για να πάω σε ένα επόμενο(στόχο). Δεν ήταν ο απώτερος σκοπός μου το εργαστήριο στο χωριό. Δεν θα ερχόμουν να κάνω ένα εργαστήριο στο χωριό στην ηλικία που είμαι. Το έκανα αυτό γιατί το θεωρώ σαν βάση για να πάω στο επόμενο, το οποίο είναι ένα ξενοδοχείο 5 αστέρων.”

“Η αρχική μου ιδέα ήταν το ξενοδοχείο. Με δελέασε πάρα πολύ ο Αναπτυξιακός.”

“Σκέφτηκα: «τι δεν έχει το χωριό;» Γλυκά. Θα ασχοληθώ με αυτό. Αυτό χρειάζεται”

“Ήρθα στο χωριό για να εδραιωθώ, να δω τη νοοτροπία, τους ανθρώπους. Για να έρθεις στο χωριό να κάνεις μια τόσο μεγάλη επένδυση (ξενοδοχείο) πρέπει να εδραιωθείς στο χωριό, να δεις τη νοοτροπία, τους ανθρώπους, να βρεις προσωπικό από το χωριό. Δεν πρέπει να είσαι άσχετος. Πρέπει να έχεις μια αντίληψη του χώρου. Όχι να κάνεις έναν ξενώνα και να τον ανοίγεις μόνο τα Σαββατοκύριακα. Πρέπει να διοικείς, να δουλεύεις ο ίδιος.”

“Στο χωριό οι άνθρωποι δεν δουλεύουν, έχουν επάρκεια. Επειδή έχουν τους κήπους τους και τα ζωντανά τους, δεν έχουν καταναλώσεις και είναι ευτυχισμένοι με αυτά που εισπράττουν. Δεν θέλουν περισσότερα. Άρα αυτή η επάρκεια δεν τους δημιουργεί την ανάγκη άλλης εργασίας. Δεν βρίσκεις εύκολα προσωπικό στο χωριό. Συν τη νοοτροπία. Θα πει ο άλλος «πήγα εγώ να δουλέψω γιατί δεν είχα λεφτά;» “

“Άμα δεν σε γνωρίζουν ότι είσαι σωστός εργοδότης, δεν είσαι σωστός στις συναλλαγές σου, πως θα σε πλησιάσουν;”

6. Πόσοι εργαζόμενοι απασχολούνται στην επιχείρησή σας;

(είναι οικογενειακή;)

“Απασχολώ μια υπάλληλο και δουλεύω και εγώ”

7. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε στην αρχή;

“Φοβερές δυσκολίες στην αρχή. Τόσο στη συνεργασία με την υπάλληλο, όσο και στο αντικείμενο που δεν το ήξερα. Έγινα ζαχαροπλάστης από το μυαλό μου. Μετέφερα αυτά που ήξερα από το σπίτι μου.”

8. Τι δυσκολίες αντιμετωπίζετε τώρα;

“ Τώρα δεν αντιμετωπίζω δυσκολίες. Μόνο αυτή την εποχή (Ιανουάριος), που είναι νεκρή η περίοδος και δεν μπορώ να κάνω παραγωγή. Ο χρόνος δεν περνάει όταν δεν έχω δουλειά. Κατά τα άλλα είμαι μια χαρά. Το Σαββατοκύριακο έρχονται φίλοι, θα βγω έξω, θα πιώ τα τσιπουράκια μου, δικτυώνεσαι.”

9. Έχετε επιδοτηθεί για την δημιουργία της επιχείρησης; “Ναι”

Αν ναι, με ποιο πρόγραμμα; “Αναπτυξιακός Νόμος”

10. Τι ποσοστό επιδοτήθηκε; “100% (200.000 €)”

11. Πόσο ήταν το αρχικό κεφάλαιο που επενδύσατε; “200.000 €”

12. Ποια είναι τα σχέδιά σας για το μέλλον;

“Η ολοκλήρωση και η λειτουργία του ξενοδοχείου στην περιοχή.”

13. Μετανιώσατε για την επιχειρηματική κίνηση που κάνατε;

Ναι Όχι

“Όχι βέβαια. Όχι μόνο δεν μετάνιωσα αλλά θα έπρεπε να το είχα κάνει και νωρίτερα. Αν δεν ρισκάρεις, δεν κερδίζεις. Εκ του ασφαλούς δε γίνεται τίποτα. Καινοτομία είναι να δεις πριν από τους άλλους, για όλους τους άλλους.”

14. Θα προτείνατε σε άλλον να ξεκινήσει μια επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή των Τζουμέρκων;

Ναι Όχι

“Βεβαίως. Υπάρχουν πάρα πολλές δουλειές. Ένα κατάσταση που θα ήταν πάρα πολύ σπουδαίο εδώ στο χωριό είναι ένα market πολλαπλών πραγμάτων.”

“Τα Πράμαντα είναι μια ανθούσα περιοχή και πολλοί νέοι πρέπει να το δουν θετικά. Όσοι ασχοληθούν εδώ θα πάνε καλά. Σίγουρα θα πάνε καλά. Όλα αυτά βέβαια πηγάζουν από την κουλτούρα του ανθρώπου. Θέλει μεράκι και όραμα.”

“Ο συγκεντρωτικός τζίρος μιας επιχείρησης σε ένα χωριό είναι εφάμιλλος με αυτόν σε μια πόλη, με πολύ λιγότερες ώρες εργασίας και κόστος ζωής.”

“Δεν μπορείς να πεις κάνε αυτή τη δουλεία στο χωριό ή κάνε την άλλη. Θα έρθουν και θα τις κάνουν σιγά - σιγά. Τα πάντα εξελίσσονται. Οι δρόμοι ανοίγουν. Και όταν ο δρόμος ανοίγει φέρνει και τον κόσμο, και ο κόσμος φέρνει το χρήμα. Έτσι γίνεται.”

Εργαστήριο λαϊκής τέχνης

1. Είστε από την περιοχή (καταγωγή ή κατοικία);

“Έχω καταγωγή από την περιοχή. Οι γονείς μου είναι από εδώ, από τα Πράμαντα. Εγώ μεγάλωσα στην Αυστραλία.”

2. Ποιο έτος ξεκίνησε να λειτουργεί η επιχείρησή σας;

“Το 2001 ανοίξαμε το εργαστήριο και μετά από 2 χρόνια (2003) το μαγαζί.”

3. Μπορείτε να κάνετε μια περιγραφή της επιχείρησής σας;

“Κάνουμε σφυρήλατα έργα. Μεταλλικά. Ο Σπύρος έμαθε την τέχνη από τον πατέρα του, που έφερε την τέχνη απ' την Κωνσταντινούπολη. Εγώ σπούδασα γλυπτική σε Σχολή Καλών Τεχνών στην Αυστραλία.”

“Τα θέματά μας είναι διάφορα. Τα έργα μας διακοσμούν τζάκια, οικιακούς χώρους, επαγγελματικούς χώρους μνημεία κ.α.”

4. Ποιο είναι το καινοτομικό στοιχείο της επιχείρησής σας;

“Το ότι κάναμε την επιχείρησή μας εδώ. Μακριά από την αγορά. Είναι κάτι πρωτοποριακό για την περιοχή. Στην αρχή πηγαίναμε σε διάφορες εκθέσεις για να μας μάθουν. Δεν υπάρχει κάτι αντίστοιχο στην περιοχή εδώ. Το Ταχυδρομείο και το διαδίκτυο διευκολύνουν πάρα πολύ τη δουλειά μας.”

5. Πώς γεννήθηκε η αρχική ιδέα;

“Θέλαμε να κάνουμε το χόμπι μας δουλειά.”

6. Πόσοι εργαζόμενοι απασχολούνται στην επιχείρησή σας;

(είναι οικογενειακή;)

“Είναι οικογενειακή. Εγώ και ο άντρας μου.”

7. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε στην αρχή;

“Δυσκολίες κυρίως στο στήσιμο του εργαστηρίου και στη γραφειοκρατία.”

8. Τι δυσκολίες αντιμετωπίζετε τώρα;

“Καθημερινές δυσκολίες. Δυσκολίες πάντα υπάρχουν.”

9. Έχετε επιδοτηθεί για την δημιουργία της επιχείρησης; *“Ναι”*

Αν ναι, με ποιο πρόγραμμα; “ΟΑΕΔ”

10. Τι ποσοστό επιδοτήθηκε; *“Περίπου 12.000€”*

11. Πόσο ήταν το αρχικό κεφάλαιο που επενδύσατε;

“Δεν μπορώ να υπολογίσω. Περίπου 18.000 €. Δεν είμαι και πολύ σίγουρη.”

12. Ποια είναι τα σχέδιά σας για το μέλλον;

“Να βελτιώσω τη δουλεία μου και να φτιάξουμε ένα καινούριο εργαστήριο με περισσότερους χώρους.”

13. Μετανιώσατε για την επιχειρηματική κίνηση που κάνατε;

Ναι Όχι

“Όχι, καθόλου.”

14. Θα προτείνατε σε άλλον να ξεκινήσει μια επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή των Τζουμέρκων;

Ναι Όχι

“Ναι. Εδώ υπάρχει μια ποιότητα στη ζωή μας. Έχουμε χρόνο να κάνουμε και άλλα πράγματα.”

Δασικό Χωριό “Κέδρος”

1. Είστε από την περιοχή (καταγωγή ή κατοικία);

“Είμαι από τους Ραφτανέους”

2. Ποιο έτος ξεκίνησε να λειτουργεί η επιχείρησή σας;

“Το Δασικό Χωριό λειτουργεί από το 2004.”

3. Μπορείτε να κάνετε μια περιγραφή της επιχείρησής σας;

“Το Δασικό Χωριό «Κέδρος» βρίσκεται στις Δυτικές πλαγιές των Τζουμέρκων, σε υψόμετρο 920 μ., στη θέση Κέδρος της Περιφέρειας του Δ. Δ. Καταρράκτη του Δήμου Αγνάντων και αποτελεί ένα από τα έξι Δασικά Χωριά που υπάρχουν στην Ελλάδα. Λειτουργεί από το 2004 και αποτελείται από 20 ξύλινα σπίτια, που εκτείνεται σε έκταση 45 στρεμμάτων. Σε συνεργασία με εταιρεία εναλλακτικού τουρισμού (Trekking Hellas) όσοι έρχονται εδώ κάνουν rafting, περπατήματα, τοξοβολία, αναρρίχηση κ.α.”

4. Ποιο είναι το καινοτομικό στοιχείο της επιχείρησής σας;

“Το καινοτόμο στοιχείο είναι ότι είναι ξύλινα σπιτάκια. Στην Ήπειρο δεν υπάρχει άλλο Δασικό Χωριό και γενικά στην Ελλάδα συνολικά Δασικά Χωριά υπάρχουν έξι. Εκτός όμως από αυτά τα έξι που έχει κάνει το Υπ. Γεωργίας έχουν φτιάξει και μερικά ξύλινα καταλύματα κάποιοι ιδιώτες που μοιάζουν με Δασικά Χωριά. Δεν είναι πολλά πάντως και αυτά. Συνολικά τα ξύλινα καταλύματα στην Ελλάδα είναι λίγα. Οπότε, από αυτή την άποψη, για την Ήπειρο το Δασικό Χωριό είναι καινοτόμα επιχείρηση, ειδικά στα Τζουμέρκα που είναι μια περιοχή με χαμηλή ανάπτυξη μέχρι τώρα τουλάχιστον. Οπότε το Δασικό Χωριό είναι κάτι διαφορετικό.”

5. Πώς γεννήθηκε η αρχική ιδέα;

“Το Δασικό Χωριό το έχει φτιάξει το Υπ. Γεωργίας. Εγώ πριν πάρω το Δασικό Χωριό είχα μια εταιρεία εναλλακτικού τουρισμού (Trekking Hellas) εδώ στην περιοχή. Πριν πάρω το Δασικό Χωριό υπήρχε ένα μόνιμο πρόβλημα για το πού θα κοιμούνται οι πελάτες που είχαμε για rafting. Δεν βρισκανε καταλύματα. Ειδικά εκείνη την εποχή (2000) δεν υπήρχαν όσα υπάρχουν τώρα. Άρα λοιπόν, όταν έμαθα ότι γίνεται η δημοπρασία για το Δασικό Χωριό μου φάνηκε μια πολύ καλή ιδέα και γι’ αυτό πήρα μέρος στο διαγωνισμό και το νοίκιασα. Τον διαγωνισμό τον έκανε το Υπ. Γεωργίας και εκεί δίνω νοίκι.”

6. Πόσοι εργαζόμενοι απασχολούνται στην επιχείρησή σας;

(είναι οικογενειακή;)

“Επειδή το Δασικό Χωριό είναι μεγάλη επιχείρηση δεν μπορεί να λειτουργήσει σαν ατομική ή σαν οικογενειακή. Δεν γίνεται. Αυτή τη στιγμή έχω 5 μόνιμα άτομα προσωπικό.”

7. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε στην αρχή;

“Ακόμη έχω δυσκολίες. Δεν τελειώνουν. Είχα δυσκολίες και στη γραφειοκρατία. Για παράδειγμα με το που πήρα το Δασικό Χωριό και άρχισα τις ενέργειες για να πάρω σήμα λειτουργίας από τον ΕΟΤ ανακάλυψα ότι τα Δασικά Χωριά δεν μπορούν να έχουν σήμα λειτουργίας. Αυτό το ανακάλυψα αφού το πήρα. Δεν το ήξερα. Αυτό μου δημιούργησε αρκετά προβλήματα γιατί πολλά προγράμματα είτε για να κάνω ανακαίνιση, είτε για να συνεργαστώ με την εργατική εστία για τα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού, είτε με μεγάλες εταιρείες που θέλουν να φέρουν γκρουπ εδώ για να κάνουν προγράμματα, είναι προϋπόθεση να έχω σήμα λειτουργίας του ΕΟΤ και επειδή εγώ δεν το έχω, αυτομάτως αποκλείομαι από τέτοιες δουλειές. Αυτό ήταν ένα πρόβλημα το οποίο το ανακάλυψα εκ των υστέρων. Πέρα από αυτό βρήκα πολλά προβλήματα σε σχέση με τις εγκαταστάσεις. Σα δημόσιο έργο δεν το προσέξανε, ούτε και τα σχέδια ήταν από άνθρωπο που ήξερε το θέμα. Φάνηκε δηλαδή ότι ήταν ερασιτεχνικά, σχέδια θα έλεγα, γιατί λείπουν στοιχειώδη πράγματα. Ένα ξενοδοχείο έχει κάποιες ελάχιστες προδιαγραφές. Για παράδειγμα μέσα στην κουζίνα υπάρχει προδιαγραφή για χώρους εστίασης, ότι πρέπει να είναι επενδυμένο με πλακάκια. Ε, αυτός δεν ήταν.

Αυτοί που το σχεδίασαν δεν ασχολήθηκαν και ιδιαίτερα. Αυτό φάνηκε και σε διάφορα άλλα πράγματα που ήταν πιο σοβαρά. Για παράδειγμα, τα τζάκια δεν σχεδιάστηκαν με το σωστό τρόπο. Σε ένα ξύλινο οίκημα το τζάκι είναι επικίνδυνο πράγμα. Άμα δε σχεδιαστεί σωστά έχει συνέπειες. Όπως και είχε. Πήραν δύο σπιτάκια φωτιά. Και άλλα πολλά τέτοια. Σε θέματα θέρμανσης, σε θέματα προδιαγραφών, το πως έπρεπε να φτιαχτούν τα δίκτυα γιατί είναι μεγάλη έκταση, 45 στρέμματα, και υπάρχουν πολύ μεγάλα δίκτυα υπόγεια, για το ρεύμα, για τη θέρμανση, για το τηλέφωνο για την τηλεόραση. Αυτά λοιπόν δεν σχεδιάστηκαν σωστά ενώ υπάρχουν προδιαγραφές που όλοι οι μηχανικοί τις ξέρουν, εδώ δεν τις εφάρμοσαν. Δεν ξέρω για πιο λόγο.”

8. Τι δυσκολίες αντιμετωπίζετε τώρα; -----

9. Έχετε επιδοτηθεί για την δημιουργία της επιχείρησής;

“Το Δασικό Χωριό το έχει φτιάξει το Υπ. Γεωργίας”

Αν ναι, με ποιο πρόγραμμα; ----

10. Τι ποσοστό επιδοτήθηκε;

“Η κατασκευή του Δασικού Χωριού κόστισε περίπου 5.000.000€ στο Υπ. Γεωργίας.”

11. Πόσο ήταν το αρχικό κεφάλαιο που επενδύσατε;

“Επειδή όταν το πήρα δεν ήταν σε τελική μορφή για να λειτουργήσει, χρειάστηκε να επενδύσω αρκετά, κυρίως σε εξοπλισμό. Ας πούμε στο μπαρ δεν είχε καρέκλες, τραπέζια, μηχανές, ψυγεία, έλειπαν πολλά τέτοια πράγματα. Συνολικά στην αρχή χρειάστηκε να επενδύσω περίπου 60.000€ για να συμπληρώσω σε εξοπλισμό.”

12. Ποια είναι τα σχέδιά σας για το μέλλον;

“Θέλω να κάνω κάτι δικό μου στην περιοχή. Έχω δύο πράγματα στο μυαλό μου. Ή το ένα ή το άλλο θα κάνω, εξαρτάται από το τι κεφάλαια θα βρω.

Το ένα θέλει πάρα πολύ μεγάλα κεφάλαια, που δεν τα έχω άρα θα πρέπει να βρω επενδυτή. Αν βρω επενδυτή, θα κάνω το μεγάλο σχέδιο που είναι το εξής: να φτιάξω μια μονάδα με πέτρινα σπίτια, βιοκλιματικά, περίπου όσο το Δασικό Χωριό αλλά θα είναι πέτρινα, όχι ξύλινα, με συστήματα εξοικονόμησης ενέργειας, χρησιμοποιώντας μη τοξικά υλικά στο χτίσιμο των σπιτιών, με σωστό προσανατολισμό, με αξιοποίηση όλων των μορφών ενέργειας, ήλιο, γεωθερμία και διάφορα τέτοια. Αυτό όμως είναι το ακριβό σχέδιο, το οποίο έχει ένα αρχικά μεγάλο κόστος κατασκευής αλλά έχει μεγάλη διάρκεια ζωής και χαμηλό κόστος λειτουργίας. Μακάρι να το καταφέρω. Πάντως το προσπαθώ. Αν δε μπορέσω να βρω κεφάλαια θα κάνω ένα πιο απλό, με λιγότερα σπίτια και πιο απλά, όχι πέτρινα, πιο φτηνά και αν ήταν δυνατόν θα ήθελα να τα έχω και τα δύο, και το Δασικό Χωριό και εκείνο. Το ένα να απευθύνεται σε πιο νεανικό κοινό, πιο adventure και το άλλο σε πιο “κυριλέ”.”

13. Μετανιώσατε για την επιχειρηματική κίνηση που κάνατε;

Ναι

Όχι

“Όχι. Δεν μετάνιωσα παρόλο που μπορώ να πω ότι αν από την αρχή ήξερα τις συνθήκες που θα το έπαιρνα, δεν θα το έπαιρνα με αυτές τις συμφωνίες. Συμφώνησα να δίνω ένα μίσθωμα το οποίο σήμερα θεωρώ ότι είναι πολύ υψηλό. Συμφώνησα θεωρώντας ότι νοικιάζω ένα ξενοδοχείο που μου είχε φανεί στην αρχή ότι είναι πάρα πολύ καλό. Ότι δεν έχει μεγάλο κόστος λειτουργίας, ότι είναι γερή κατασκευή ή ότι δεν θα επισκευάζω τα πάντα. Από αυτή την άποψη μπορώ να πω ότι αν αποφάσιζα ξανά τώρα μπορεί και να μην το έπαιρνα. Παρόλα αυτά όμως δεν μετάνιωσα γιατί απέκτησα μια εμπειρία που νομίζω ότι δε θα μπορούσα αλλιώς να την

αποκτήσω και επειδή είχα στο μυαλό μου να φτιάξω ένα δικό μου κατάλυμα θα μου φανεί πολύτιμη, υπερπολύτιμη αυτή η εμπειρία.”

Πιστεύετε ότι είναι δύσκολο ένας νέος άνθρωπος να έρθει και να επιχειρήσει εδώ, στην περιοχή;

“Είναι λίγο δύσκολο, από την άποψη ότι δεν έχει υποστήριξη. Πολλές φορές αντιμετωπίζεις και λίγο την καχυποψία των ντόπιων, όπως το αντιμετώπισα και εγώ και ακόμη το αντιμετωπίζω. Αν είναι ντόπιος είναι χειρότερα γιατί τον ζηλεύουν. Αν είναι εντελώς ξένος μπορεί να τον δεχθούν καλύτερα.”

Πιστεύεται ότι υπάρχει χώρος για άλλες επιχειρήσεις;

“Ναι, υπάρχει χώρος, ειδικά τώρα που έχει αρχίσει να αναπτύσσεται η περιοχή. Πριν λίγα χρόνια ήταν πολύ δύσκολα. Θα έλεγα ότι δεν θα μπορούσε να είναι βιώσιμη μια επιχείρηση αλλά όσο περνάει ο καιρός τόσο και γίνονται καλύτερα τα πράγματα. Καταρχήν έχουν διπλασιαστεί τα καταλύματα, οπότε εκεί που κάποτε στην περιοχή ερχόταν 100 επισκέπτες, δεν μπορούσαν να φιλοξενηθούν περισσότεροι, τώρα πιστεύω ότι είναι πάνω από 300 αυτοί που μπορούν να φιλοξενηθούν εδώ στην περιοχή. Οπότε αυτό παίζει κάποιο ρόλο. Μπορεί ας πούμε κάποιος να κάνει μια επιχείρηση συμπληρωματική σε αυτό, που να έχει σχέση με τους επισκέπτες, αλλά ας μην τους προσφέρει κατάλυμα. Ας κάνει κάτι άλλο. Αυτό έχει φανεί με κάποιες επιχειρήσεις με παραδοσιακά τοπικά προϊόντα, γλυκά, μαρμελάδες κ.α. Όσο αυξάνονται τα καταλύματα και η επισκεψιμότητα, τόσο υπάρχουν ανάγκες και για καινούργιες άλλες επιχειρήσεις, άλλων ειδών, με άλλες υπηρεσίες που δεν υπάρχουν αυτή τη στιγμή.”

14. Θα προτείνατε σε άλλον να ξεκινήσει μια επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή των Τζουμέρκων;

Ναι Όχι

“Ναι. Εγώ θα το πρότεινα για τον εξής λόγο: στην επαρχία, στο χωριό, έχει πολύ μικρότερο κόστος ζωής. Οπότε ας μη βγάζει τα λεφτά που για παράδειγμα βγάζει στην Αθήνα, αλλά αν σε μια πόλη χρειάζεται να βγάζει 1.500€ σε ένα μήνα, για να ζήσει, εδώ μπορεί να βγάζει 500€ και να ζει το ίδιο καλά. Με καλύτερη ποιότητα ζωής. Άρα λοιπόν μπορεί να το ξεκινήσει γιατί είμαι σίγουρος ότι έχει μέλλον η περιοχή. Τα επόμενα 20 χρόνια για μένα, θα είναι πολύ σημαντικά για τα Τζουμέρκα.

Για παράδειγμα μπορεί να σκεφτεί κάποιος να ασχοληθεί με βιολογική γεωργία γιατί υπάρχουν εδώ πέρα κτήματα εγκαταλελειμμένα, σε αγρανάπαυση, εδώ και δεκαετίες. Άρα λοιπόν σίγουρα

θα μπορούσε να κάνει βιολογικές καλλιέργειες και μάλιστα θα μπορούσε να βοηθάει τις τουριστικές επιχειρήσεις, να τις τροφοδοτεί με προϊόντα. Μπορεί κάποιος να δημιουργήσει μια δουλειά στο χωριό σίγουρα, και το καλό είναι ότι επιδοτούνται οι επιχειρήσεις. Άρα δεν είναι τόσο δύσκολο.”

Καφενείο-μπακάλικο “Άκανθος”

1. Είστε από την περιοχή (καταγωγή ή κατοικία);

“Κατάγομαι και κατοικώ στους Καλαρρύτες.”

2. Ποιο έτος ξεκίνησε να λειτουργεί η επιχείρησή σας;

“Το μαγαζί αυτό λειτουργεί από τα μέσα του 19⁰⁰ αιώνα. Εγώ είμαι η πέμπτη γενιά που κρατάω αυτό το μαγαζί.”

3. Μπορείτε να κάνετε μια περιγραφή της επιχείρησής σας;

“Πρόκειται για ένα καφενείο – μπακάλικο στο οποίο σερβίρουμε και σπιτικό φαγητό και είναι ανοιχτό όλο το χρόνο, κάθε μέρα.”

4. Ποιο είναι το καινοτομικό στοιχείο της επιχείρησής σας;

“Καινοτόμο στην περιοχή είναι τα παιδιά που κάνουν rafting, όλα τα άλλα είναι τα ίδια όπως συμβαίνουν παντού.”

“Τα Τζουμέρκα είναι δύσκολη περιοχή και γίνεται ακόμα πιο δύσκολη τώρα που έχει φύγει ο περισσότερος κόσμος. Άρα αυτοί που μένουν κάνουν κάποιες εργασίες γιατί είναι και δύσκολη σα μορφολογία εδάφους η περιοχή, χιόνια, πολλές μέρες πρέπει να συντηρήσεις μέσα στο στάβλο τα ζώα, άρα οικονομικά ασύμφορο. Οπότε αρχίζει και γέρνει η πλάστιγγα προς τον τουρισμό.”

“Από την άλλη πλευρά τώρα. Έγινε η Εγνατία, έγινε και ένας άλλος δρόμος σύνδεσης των Καλαρρυτιών και ευρύτερα των Τζουμέρκων που πάει προς τη Θεσσαλία. Δόθηκε το τελευταίο κομμάτι της Εγνατίας, δόθηκε και ένα κομμάτι εδώ στο δικό μας δρόμο και αρχίζει και έρχεται κόσμος. Ρωτώντας και άλλους συναδέλφους εδώ στην περιοχή, όντως είδαμε μια διαφορά. Έρχεται κόσμος για πλάκα από τη Θεσσαλονίκη για να πει καφέ στους Καλαρρύτες σε 2-3 ώρες.”

“Άρα λοιπόν, όσο καινοτόμα επιχείρηση και να είναι μία, άμα δεν υπάρχει η υποδομή από την άλλη πλευρά δε γίνεται τίποτα.”

“Ο τουρισμός μπορεί να προσφέρει στην περιοχή. Εκείνο που εδώ δεν έχει προχωρήσει καθόλου είναι ο αγροτουρισμός. Εγώ έκανα έναν ξενώνα και εντάχθηκα στον αγροτουρισμό

αλλά ταλαιπωρήθηκα 3 χρόνια μέχρι να πίσω κάποιους ηλίθιους τι είναι αγροτουρισμός. Μου έφεραν απίθανα εμπόδια.”

5. Πώς γεννήθηκε η αρχική ιδέα;

“Γεννήθηκα εδώ στους Καλαρρύτες. Όπως όλα τα παιδιά της επαρχίας μας λέγαν «πάτε στην πόλη να μάθετε γράμματα, να μάθετε καμιά τέχνη να ανοίξετε τα στραβά σας» γιατί βλέπαν ότι εδώ δεν υπήρχε καμιά προκοπή. Δρόμοι δεν υπήρχαν τότε, φώς δεν υπήρχε, ένα κουτσοτηλέφωνο και αυτό βάραιγε μια φορά το μήνα. Γενικά ήταν ο κόσμος αφημένος στην τύχη του. Παρόλα αυτά όμως είχε πολλά ενδιαφέροντα. Θυμάμαι παιδιά είχαμε πάρα πολλά έθιμα. Και μασκαράδες ντυνόμασταν και γαϊτανάκι κάναμε και θέατρο, από όλα αυτά κάναμε. Έτσι λοιπόν πήγα στην Αθήνα, είχα ένα ξάδερφο και μου λέγαν «θα πας να μάθεις μια καινούργια δουλειά»... και έγινα προγραμματιστής το 1969. Από τους πρώτους προγραμματιστές στην Ελλάδα.

Βρήκα και δουλειά και δούλευα καλά, αλλά όταν πήγα στην Αθήνα κάπου τρόμαξα για να πω την αλήθεια. Επαρχειοτόπουλο, εκείνες τις εποχές ήταν και η χούντα, δύσκολα τα πράγματα. Έλεγα όλο θα φύγω. Και αυτό κράτησε 25 χρόνια. Κάθε μέρα έλεγα αύριο θα φύγω. Όσπου με είχαν μάθει στη γειτονιά και στην εταιρεία που δούλευα, δούλευα σε μια πολυεθνική. Όλοι ξέραν ότι υπήρχε ένας Ναπολέων από τους Καλαρρύτες που θέλει να επιστρέψει στον τόπο του. Το '93 προς '94 θα πήγαινε ο γιος μου πρώτη δημοτικού. Οπότε λέω στη γυναίκα μου «ή το κόβουμε το παραμύθι ή σηκωνόμαστε τώρα και φεύγουμε γιατί αν μπει ο μικρός στο σχολείο και αρχίσει παρέες, το ένα- το άλλο, δεν πρόκειται να φύγουμε ποτέ». Και έτσι, το ήθελε και αυτή, και αποφασίσαμε και φύγαμε. Αυτή βέβαια μοιραζόταν περισσότερο τα Γιάννενα με τους Καλαρρύτες και εγώ τους Καλαρρύτες με τα Γιάννενα. Στα Γιάννενα έχω το εξοχικό μου. Το παιδί έπρεπε να πάει σχολείο.”

“Όταν ήρθαμε εδώ, εγώ ξεκίνησα το μαγαζάκι του πατέρα μου. Είχε κάνα δύο χρόνια που είχε πεθάνει ο πατέρας μου και το κρατούσε η μάνα μου. Οπότε βγήκε και αυτή σε σύνταξη και μας ερχόταν κρίμα επειδή είμαι η πέμπτη γενιά που κρατάω αυτό το μαγαζί και είπαμε να το κρατήσουμε. Ήταν απόφαση δική μου, δεν με ώθησε κανένας να το κάνω και γι' αυτό το λόγο έμεινα και μου αρέσει πάρα πολύ εδώ.”

“Τότε δεν είχε και κανένα χρόνο που είχε γίνει και ο δρόμος και αρχίζει δειλά- δειλά να ανεβαίνει και ο κόσμος. Ήρθαν εδώ κάτι δημοσιογράφοι, ακούστηκαν, άρχισαν και τα άλλα τα χωριά να κινούνται και εγώ αρχίζω σιγά-σιγά να βάζω και φαγητό και να χρησιμοποιώ τα

δωμάτια του πατρικού μου. Μετά αρχίσαμε δειλά-δειλά τα δωμάτια, και είπαμε ότι τουριστικά θα κάνουμε αυτό, γιατί είδαμε ότι βγαίνει μεροκάματο. Η πρώτη ιδέα μετά ήταν να γίνει ένας ξενώνας γιατί αν έρθει κόσμος στο χωριό να μπορεί κάποιος να μείνει. Μετά βάλαμε το φαγητό εδώ και το ένα έφερε το άλλο.”

6. Πόσοι εργαζόμενοι απασχολούνται στην επιχείρησή σας;

(είναι οικογενειακή;)

“Εγώ και απασχολώ και μια υπάλληλο”

7. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε στην αρχή;

“Πάρα πολλές δυσκολίες. Αν δεν το ήθελα και δεν ήμουν βαθιά αποφασισμένος να μείνω εδώ θα ήταν αρκετά δύσκολο. Πρώτα- πρώτα η μικρή κοινωνία είναι πάρα πολύ σκληρή. Όταν ήρθα εδώ, οι χωριανοί αμέσως σκέφτηκαν ότι εδώ ή τον κυνηγά η αστυνομία ή είναι άρρωστος ή είναι κλέφτης. Δεν μπορεί όλοι να θέλουν να πάνε στην Αθήνα και αυτός φεύγει από εκεί και έρχεται στους Καλαρρύτες. Κάτι συμβαίνει. Για ένα χρόνο δεν ερχόταν κανένας στο μαγαζί. Ούτε μπήκα στη φυλακή, δεν με κυνήγησε η αστυνομία, δεν αρρώστησα και τότε κατάλαβαν ότι αυτός πρέπει να είναι τρελός. Ύστερα από 15 χρόνια, το κατάλαβαν και άρχισαν να έρχονται στο μαγαζί.”

“Νομίζω ότι μπήκε ένα λιθαράκι και από μένα σε αυτή την περιοχή. Ακούστηκε. Αλλά κυρίως ήταν γιατί έμεινα εδώ πέρα. Το λάθος που γίνεται είναι ότι πάρα πολύς κόσμος που έχει τις προσβάσεις στη Νομαρχία, έχει σίγουρα την καταγωγή από την περιοχή, κάνει το πατρικό ένα ξενώνα. Έρχεται μια φορά το Σαββατοκύριακο και προσφέρει κακές υπηρεσίες.”

“Εγώ για να βγάλω το μεροκάματο κάνω ένα σωρό δουλειές. Λίγο καφενείο, λίγο παντοπωλείο, λίγο ξενοδοχείο, λίγο κουνέλια, λίγο κόττες, λίγο έτσι, λίγο αλλιώς για να βγαίνει το μεροκάματο.”

“Εδώ γίνεται μια μεγάλη ζημία στα χωριά γιατί οι άνθρωποι που έρχονται έχουν άλλο είδος κουλτούρας από αυτή των Καλαρρυτών. Άλλα φαγητά, άλλες συνήθειες και έτσι δημιουργούνται ένα σωρό προβλήματα και δεν ξέρεις πώς να αντιδράσεις. Κάποιος δεν υπάρχει κατάλληλο επίπεδο μόρφωσης, δεν υπάρχει σωστός επαγγελματικός προσανατολισμός.”

8. Τι δυσκολίες αντιμετωπίζετε τώρα;

“Δυσκολίες τώρα είναι οι καθημερινές, οι έκτακτες. Θα μπορούσαν να είναι πιο βελτιωμένοι οι δρόμοι. Θα μπορούσε να είχε βγει μια στρατηγική για τα Τζουμέρκα, είτε σε κλίνες, είτε σε παροχές, είτε σε άλλα πράγματα. Πρόβλημα επίσης είναι ο καιρός.”

9. Έχετε επιδοτηθεί για την δημιουργία της επιχείρησης; “Όχι (μόνο για τον ξενώνα)”

Αν ναι, με ποιο πρόγραμμα;

10. Τι ποσοστό επιδοτήθηκε; ----

11. Πόσο ήταν το αρχικό κεφάλαιο που επενδύσατε; -----

12. Ποια είναι τα σχέδιά σας για το μέλλον;

“Εδώ μπαίνουν και άλλα. Ο γιος μου ας πούμε είναι σε μια ηλικία που εγώ κοντεύω να βγω στη σύνταξη. Εγώ έχω σχέδια. Με την ελπίδα ότι ο γιος μου θα έρθει σκέφτομαι να αυξήσουμε κάποια δωμάτια. Πάντως τα σχέδιά μου είναι γύρω από τον τομέα του τουρισμού. Πρέπει να έχεις πίστη για κάποια πράγματα.”

13. Μετανιώσατε για την επιχειρηματική κίνηση που κάνατε;

Ναι

Όχι

“Καθόλου. Μετάνιωσα που δεν ήρθα πιο γρήγορα. Δεν ξέρω γιατί δεν έφυγα πιο γρήγορα (από Αθήνα). Όταν ήρθα εδώ, δε φανταζόμουν αυτή την τουριστική ανάπτυξη και ήθελα να κάνω μια μονάδα με ζώα, γελάδια συγκεκριμένα. Πάω στη Νομαρχία και λέω ότι θέλω να ενταχτώ σε κάποιο πρόγραμμα. Τότε δεν ήταν ούτε ένας Τζουμερκιώτης, το '94 –'95, που να έχει κάνει αίτηση για να ενταχτεί σε κάποιο πρόγραμμα. “Που είναι ρε οι Καλαρρύτες;”, μου είπαν, “Τι τα θέλεις τώρα να μας φέρεις εκεί πάνω.” Όλη η ιστορία ήταν ότι τους ξεβόλευα. Με καθυστερούσαν. Θα δούμε και θα δούμε και πέρασαν 2-3 χρόνια και τέλος. Αλλιώς θα είχα κάνει μονάδα με γελάδια. Αυτό ήταν το όνειρό μου. Μετά ήρθε ο τουρισμός.”

“Δεν έχω μετανιώσει για πολλούς λόγους. Πρώτα – πρώτα στην Αθήνα ζεις σε τόσα εκατομμύρια κόσμο και δεν σε ξέρει κανένας, εδώ με έχει μάθει όλος ο κόσμος. Συνάδελφοι, πελάτες, επισκέπτες. Όπως όλα τα επαγγέλματα έχει τις πίκρες και τις αγωνίες του. Αρκεί να είσαι τίμιος στη δουλειά σου. Στα Τζουμέρκα τώρα από όλα βρίσκεις. Και φαγητό και διαμονή και να περπατήσεις και rafting και πολλά άλλα.”

14. Θα προτείνατε σε άλλον να ξεκινήσει μια επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή των Τζουμέρκων;

Ναι Όχι

“Ναι. Εγώ καταρχάς είμαι αισιόδοξος άνθρωπος από τη φύση μου. Νομίζω ότι η επαρχία έχει αυτή τη στιγμή δυνατότητες να ταΐσει κόσμο, αρκεί να προσαρμοστεί κανείς στην περιοχή. Αν ερχόμουν εγώ και έλεγα ότι θα πάω στους Καλαρρύτες και θα δουλέψω σαν προγραμματιστής σήμερα θα πεινούσα. Είπα θα γυρίσω σελίδα.”

“Σίγουρα ένας νέος μπορεί να σταθεί εδώ γιατί και έχουν βελτιωθεί κάπως οι δρόμοι και έχουν ακουστεί πλέον τα Τζουμέρκα και οι προσβάσεις, τηλεφωνικές, internet, είναι καλύτερες, οπότε μπορεί κάποιος να δημιουργήσει μια δραστηριότητα. Και δεν είναι απαραίτητο ντε και καλά να γίνει γιδοβοσκός. Θα μπορούσε να κάνει ένα σωρό άλλες δραστηριότητες. Σε συνδυασμό με τον τουρισμό, σε συνδυασμό με τη μικρή γεωργία και την κτηνοτροφία, θα μπορούσε να ζήσει. Και να ζήσει πάρα πολύ όμορφα. Εγώ ανεπιφύλακτα το προτείνω, αρκεί να το πιστέψει μέσα του.”

“Υπάρχει αυτή τη στιγμή η συγκυρία που βοηθάει στο να δημιουργήσει κάποιος μια επιχείρηση στα Τζουμέρκα.”

“Είμαι υπέρ της ήπιας ανάπτυξης. Πιστεύω ότι σε αυτά τα μέρη η κτηνοτροφία μπορεί να φαίνεται ότι είναι παραδοσιακό επάγγελμα αλλά θα μπορούσε να βοηθήσει την περιοχή. Να γίνουν μικρές μονάδες.”

“Θα μπορούσε να υπάρχουν άτομα εδώ που να βοηθάνε τους επισκέπτες σε διάφορες δραστηριότητες και να λεν διάφορα ιστορικά στοιχεία. Είναι και αυτά μικρά επαγγέλματα που μαζί με κάτι άλλο θα μπορούσε να ζήσει κάποιος. Αλλά είμαι της άποψης ότι σε αυτά τα μέρη δεν πρέπει να γίνονται βίαια πράγματα. Θα πρέπει να έχουμε τη βοήθεια της πολιτείας όχι μονάχα στο χρήμα αλλά και υποστήριξη ηθική.”

Ξενοδοχείο “Τελωνείο”

1. Είστε από την περιοχή (καταγωγή ή κατοικία);

“Κατάγομαι από την Πλατανούσα.”

2. Ποιο έτος ξεκίνησε να λειτουργεί η επιχείρησή σας;

“Τον Αύγουστο του 2008”

3. Μπορείτε να κάνετε μια περιγραφή της επιχείρησής σας;

“Το ξενοδοχείο έχει ως κύριο θέμα της διακόσμησης το ψωμί. Διαθέτει 11 διαφορετικά δωμάτια, μπαρ και εστιατόριο και αποτελεί τη βάση εταιρείας εναλλακτικού τουρισμού η οποία οργανώνει και υλοποιεί αθλητικές δραστηριότητες στη φύση, όπως πεζοπορία, rafting στον Αραχθο και τον Καλαρρύτεκο, ιππασία, rappel, τοξοβολία κ.ά.”

4. Ποιο είναι το καινοτομικό στοιχείο της επιχείρησής σας;

“Στο ξενοδοχείο δε θεωρώ ότι υπάρχει καινοτόμο στοιχείο. Ένα ξενοδοχείο είναι ένα ξενοδοχείο. Αυτό που θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι καινοτόμο στοιχείο είναι ότι εμείς υλοποιούμε και όλες τις άλλες υπαίθριες δραστηριότητες. Δηλαδή το ξενοδοχείο αποτελεί και τη βάση εταιρείας εναλλακτικού τουρισμού, η οποία οργανώνει και υλοποιεί δραστηριότητες όπως rafting πεζοπορίες, αναρρίχηση κ.ά. στην περιοχή. Είναι πολύ δύσκολο να βρεις το καινοτόμο στοιχείο και το πρωτοποριακό.”

5. Πώς γεννήθηκε η αρχική ιδέα;

“Το rafting και όλες αυτές οι δραστηριότητες ήταν το χόμπι μου. Όταν σταμάτησα και είπα ότι δε θέλω να είμαι υπάλληλος κάπου, είπα ότι θα κάνω μια επιχείρηση. Το πρώτο πράγμα που σκέφτηκα ήταν να κάνω το χόμπι μου δουλειά. Έτσι γεννήθηκε η αρχική ιδέα. Ήταν πράγματα τα οποία τα είχα δοκιμάσει, τα ήξερα. Το 2005 η επιχείρηση με το rafting γέννησε την ανάγκη για το ξενοδοχείο. Η ανάγκη γεννήθηκε ως εξής: μετά το rafting πάντα όλοι οι άνθρωποι καθόταν, συζητάγανε γι αυτήν την εμπειρία, έπιναν το τσιπουράκι και η κουβέντα με το τσιπουράκι έφερνε τη γνώση για τα πράγματα της περιοχής. Έτσι ακριβώς γεννήθηκε η ιδέα για το ξενοδοχείο.”

6. Πόσοι εργαζόμενοι απασχολούνται στην επιχείρησή σας;

(είναι οικογενειακή;)

“Συνολικά απασχολώ 6 άτομα αλλά το μόνιμο προσωπικό είναι 4.”

7. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε στην αρχή;

“Δεν υπάρχουν εργατικά χέρια στο χωριό. Αυτό είναι ένα πρόβλημα που έχουμε και στην επιχείρηση του rafting και εδώ στο ξενοδοχείο. Είναι μεγάλο πρόβλημα. Όταν δεν υπάρχει εργατικό δυναμικό, όταν δεν υπάρχουν νέοι άνθρωποι για να δουλέψουν, το κόστος αυξάνει γιατί θα πρέπει να παίρνεις κάποιον και να τον πληρώνεις πολύ ακριβά ή θα πρέπει να παίρνεις κάποιον και να τον πληρώνεις συνέχεια είτε τον χρειάζεσαι είτε δεν τον χρειάζεσαι. Ένα πρόβλημα δηλαδή είναι ότι δεν υπάρχει εργατικό δυναμικό για παροχή υπηρεσιών.”

“Το 1997 ασχολήθηκα επαγγελματικά με το rafting και αυτές τις δραστηριότητες. Έγινα μέτοχος μιας μεγάλης πανελλαδικής εταιρείας. Το 2001 έφτιαξα τη δική μου εταιρεία τη “Via Natura”.

Τα προβλήματα που είχα το 2001 ήταν πάρα πολλά. Αυτές οι επιχειρήσεις θέλουν πάντα κόσμο να δουλεύει. Δεν είναι μια επιχείρηση που μπορείς να την κάνεις μόνος σου. Αυτό ήταν το πρώτο μεγάλο πρόβλημα και έγινε ακόμα μεγαλύτερο όταν οι άνθρωποι που ήθελα να δουλέψουν έπρεπε να έχουν συγκεκριμένα προσόντα. Τελικά μπόρεσα κα βρήκα τέσσερα παιδιά από την περιοχή, τα εκπαίδευσα και ακόμα η σύνθεση της ομάδας είναι έτσι.”

“Οι επιχειρήσεις εδώ μπορούν να επιβιώσουν και να είναι ευέλικτες αν υπάρχει ντόπιο δυναμικό, είτε εργατικό δυναμικό είναι αυτό είτε καταναλωτικό. Πρέπει να είναι ο άνθρωπος στο κέντρο της ανάπτυξης. Τα Τζουμέρκα θα μπορούσαν να αναπτυχθούν έτσι. Συγκριτικά τώρα, τα Ζαγοροχώρια είναι χωριά, πλην ενός δύο, που δεν έχουν μόνιμη ζωή. Όλα τα άλλα έχουν ζωή από τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται εκεί πέρα. Σε αντίθεση, στα Τζουμέρκα δεν υπάρχει κανένα χωριό που να μην κατοικείται, αλλά όσο είναι παραμελημένοι οι κάτοικοι αυτής της περιοχής, δυστυχώς δυσκολεύουν οι συνθήκες και δεν γίνεται και η περιοχή ελκυστική για το νέο κόσμο. Αυτό είναι μεγάλο πρόβλημα.

Δεν θα ήταν ελκυστικό ένας πολιτικός Μηχανικός να είχε το γραφείο του εδώ στην περιοχή? Τώρα με το internet έχεις αμεσότητα παντού. Πολλές δουλειές θα μπορούσαν να κάνουν εδώ πέρα.”

“Δυστυχώς όμως τα τρία παιδιά δουλεύουν και στα Γιάννενα, αναζητούν το μεροκάματο της εβδομάδας εκεί και το Σαββατοκύριακο έρχονται να δουλέψουν εδώ.”

“Όταν ξεκίνησα για να φτιάξω το ξενοδοχείο με σταματήσανε, δεν θέλανε. Οι άνθρωποι όλες τις καινούργιες δραστηριότητες τις κοιτάνε με καχυποψία. Ήταν φτωχοί άνθρωποι. Ο παράγοντας άνθρωπος στα Τζουμέρκα είναι η πρώτη δυσκολία.”

“Το ξενοδοχείο δεν ευνοεί το αρχικό μας όραμα. Δεν ευνοεί το rafting. Είναι λίγο πιο ποιοτικό. Το rafting δεν θέλει τόσο πολύ ποιοτική υποδομή. Θα μπορούσε να είναι ένα πιο απλό ξενοδοχείο.”

“Ο κόσμος που θα έρθει πρέπει να αναβαθμίσει και ποιοτικά την περιοχή όχι μόνο ποσοτικά. Πρέπει να υπάρχει πληθώρα επαγγελματιών, διαφορετικών επαγγελματιών. Να υπάρχει ανταγωνισμός.”

“Το μεγαλύτερο πρόβλημα για την ανάπτυξη της υπαίθρου είναι ότι το κράτος εντελώς υποκριτικά μιλάει για την ύπαιθρο. Τάχα αναπτύσσει, αλλά τίποτα δεν αναπτύσσεται.”

8. Τι δυσκολίες αντιμετωπίζετε τώρα;

“Τώρα οι δυσκολίες είναι οι καθημερινές.”

9. Έχετε επιδοτηθεί για την δημιουργία της επιχείρησης; “ναι”

Αν ναι, με ποιο πρόγραμμα; “ΟΠΑΑΧ”

10. Τι ποσοστό επιδοτήθηκε; “60% στα 440.000€ δηλαδή επιδοτηθήκαμε 265.000€”

11. Πόσο ήταν το αρχικό κεφάλαιο που επενδύσατε; “Περίπου 900.000€”

12. Ποια είναι τα σχέδιά σας για το μέλλον;

“Έχω πολλά σχέδια. Έχω αγοράσει απέναντι στο ποτάμι μια έκταση. Εκεί θέλω να κάνω ένα πρότυπο (χώρο). Θέλω να κάνω μια πρωτοποριακή βάση για το rafting. Αλλά αν δεν οριοθετήσουν το ποτάμι, αν δεν δημιουργηθούν κατάλληλες συνθήκες δεν γίνεται τίποτα. Το πιο δύσκολο είναι να βρεις την ιδέα. Εγώ έχω την ιδέα και δεν μπορώ να την υλοποιήσω.”

13. Μετανιώσατε για την επιχειρηματική κίνηση που κάνατε;

Ναι Όχι

“Όχι, δεν μετάνιωσα. Έχεις ένα ακίνητο. Έχεις μια περιουσία, άσχετα αν αυτό θα δουλέψει ή όχι. Αν όμως αυτή την επιχείρηση την έφτιαχνα στα Γιάννενα θα ήταν διαφορετικά, θα δούλευα περισσότερο. Έχω και μια σκέψη ότι ίσως έκανα και λάθος. Ήταν πολλά τα χρήματα.”

“Υπάρχουν πολλά πράγματα που δεν σε κάνουν να μετανιώνεις αλλά σε προβληματίζουν. Σε κάνουν να λες «αν αυτή την επιχείρηση την είχα αλλού;»

14. Θα προτείνατε σε άλλον να ξεκινήσει μια επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή των Τζουμέρκων;

- Ναι Όχι

“Ναι, θα πρότεινα σε κάποιον να έρθει και να επιχειρήσει εδώ. Με ότι πιο παράξενη ιδέα έχει.”

Ξενώνας “Το Γεφύρι της Πλάκας”

1. Είστε από την περιοχή (καταγωγή ή κατοικία);

“Κατάγομαι από την Πλατανούσα.”

2. Ποιο έτος ξεκίνησε να λειτουργεί η επιχείρησή σας; “Το 2005”

3. Μπορείτε να κάνετε μια περιγραφή της επιχείρησής σας;

“Το σκεπτικό ήταν να γίνει μια κάθετη επιχείρηση. Δηλαδή να έρχεται ο επισκέπτης στην περιοχή και να βρίσκει ότι μπορεί να φανταστεί από δραστηριότητες. Αυτό εννοώ κάθετη επιχείρηση, δηλαδή να έρθει ο επισκέπτης, να μπορεί να φιλοξενηθεί, να έχει το φαγητό του και να μπορεί να παίρνει μέρος σε όλες τις δραστηριότητες, rafting, πεζοπορία, canoe σε λίμνη, αναρρίχηση, όλα αυτά. Γύρω από το ξενοδοχείο έχει στηθεί πίστα αναρρίχησης και επίσης οι επισκέπτες μπορούν να κάνουν και τοξοβολία.”

4. Ποιο είναι το καινοτομικό στοιχείο της επιχείρησής σας;

“Θεωρώ ότι μια επιχείρηση για να στηθεί σωστά πρέπει να έχει σχεδιαστεί σωστά από πριν το πώς θα λειτουργήσει. Μια επιχείρηση στα Τζουμέρκα για να δουλέψει θα πρέπει να ασχοληθούν με αυτήν αυτοί που την έχουν, να έχουν γνώση της περιοχής και να δίνουν πληροφορίες και να διοργανώνουν δραστηριότητες. Πόσα βράδια θα έρθει κάποιος να κάτσει στο ποιο ωραίο πέτρινο χωριό; Ένα; Δύο; Μετά; Από κει και πέρα; Τι θα κάνεις; Θα το δεις, θα το περπατήσεις, θα φας και μετά τέλος. Δεν θα ήταν ωραίο να κάνει και άλλες δραστηριότητες; Να μπορούσε να καθίσει ο επισκέπτης και μια ή δύο βδομάδες. Έρχονται και άνθρωποι από το εξωτερικό για πεζοπορίες, για ποδήλατο, και κάθονται δυο βδομάδες.

Πέρα από κει έχουμε ασχοληθεί εδώ και αρκετά χρόνια με τα περιβαλλοντικά προγράμματα βιωματικής μάθησης. Έχουμε φτιάξει ένα πρόγραμμα που λέγεται ΒΙΩ.ΜΑ που απευθύνετε σε παιδιά, σε μαθητές σχολείων, γυμνασίου – λυκείου και ο στόχος μας είναι να τους φέρουμε σε επαφή με τη φύση. Πώς είναι να περπατάμε στη φύση, πως τρέφονταν παλιά εδώ στην περιοχή, μαθαίνουμε ζύμωμα ψωμιού, μελισσοκομία, τα βασικά πράγματα για μια πεζοπορία, για μια αναρρίχηση, για ένα ποδήλατο βουνού, πως ψάρευαν παλιά και όλα αυτά. Δηλαδή να ξαναέρθουν κοντά στη φύση τα παιδιά της πόλης.”

Τους αρέσει;

“Εντυπωσιάζονται. Τους αρέσει πολύ. Πέρυσι ξεκινήσαμε ένα πρόγραμμα το «Πάμε Ήπειρο» και πήγε πάρα πολύ καλά. Ουσιαστικά είναι μια συνέχιση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που

κάνουν στο σχολείο, στο χρονικό διάστημα των διακοπών του καλοκαιριού. Θα το συνεχίσουμε. Αυτό γίνεται σε συνεργασία με εταιρεία εναλλακτικού τουρισμού (trekking Hellas), η οποία έχει τη βάση της στο ξενοδοχείο. Η συνεργασία είναι σημαντική. Αν δεν συνεργαστείς και προσπαθήσεις να κάνεις μόνος σου όλα αυτά τα πράγματα, κάποια στιγμή έρχεται η κούραση και τα εγκαταλείπεις όλα. Οπότε θεωρώ ότι πρέπει να υπάρχει συνεργασία.”

5. Πώς γεννήθηκε η αρχική ιδέα;

“Δραστηριοποιούμαστε πολλά χρόνια στην περιοχή με μια εταιρεία εναλλακτικού τουρισμού (Trekking Hellas) με rafting, πεζοπορίες, αναρρίχηση και διάφορες άλλες δραστηριότητες. Παλιότερα δεν υπήρχαν πολλά καταλύματα στην περιοχή που να μπορούσαν να φιλοξενήσουν τον κόσμο που ερχόταν να κάνει δραστηριότητες. Έτσι, ήρθε η ιδέα για το ξενοδοχείο. Η τελική θέση του ξενοδοχείου ήταν επιλογή μετά από συζητήσεις με διάφορους επιχειρηματίες των Ιωαννίνων που με οδήγησαν να ψάξω, να βρω και να αγοράσω στην Πλάκα το χώρο του ξενοδοχείου.”

“Η φιλοσοφία ήταν να είναι το ξενοδοχείο η αφετηρία και ο τερματισμός του rafting, που είναι η κύρια δραστηριότητα στην περιοχή και να είναι σε κομβικό σημείο που να βοηθάει τους επισκέπτες να πηγαίνουν και στα χωριά της περιοχής.”

6. Πόσοι εργαζόμενοι απασχολούνται στην επιχείρησή σας; “5 άτομα” (είναι οικογενειακή;)

7. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε στην αρχή;

“Στην αρχή είχαμε πάρα πολλές δυσκολίες. Κυρίως γραφειοκρατικές. Πώς θα στηθεί το ξενοδοχείο, να πάρουμε τις άδειες, χρειαζόταν για παράδειγμα 400 μέτρα ευθεία μπροστά από το ξενοδοχείο. Δεν υπάρχει τέτοια ευθεία στα Τζουμέρκα. Προσπαθούσα να τους εξηγήσω ότι κάτι τέτοιο είναι παράλογο.

Ένα άλλο ωραίο παραμύθι ήταν αυτό με τις επιδοτήσεις. Με το 60% της επιδότησης. Επιδοτούνταν το 60% σε ένα συγκεκριμένο προϋπολογισμό, στα 430.000€.
Αυτά ήταν τα βασικά αγκάθια για να στηθεί το ξενοδοχείο. Στήθηκε και τώρα δουλεύει πάρα πολύ καλά.”

8. Τι δυσκολίες αντιμετωπίζετε τώρα;

“Οι δυσκολίες τώρα δεν είναι πολλές. Είναι καθημερινές. Όλα έχουν μπει σε μια σειρά.”

9. Έχετε επιδοτηθεί για την δημιουργία της επιχείρησης; “ναι”

Αν ναι, με ποιο πρόγραμμα; “ΟΠΑΑΧ”

10. Τι ποσοστό επιδοτήθηκε; “60% των 440.000€”

11. Πόσο ήταν το αρχικό κεφάλαιο που επενδύσατε; “Περίπου 800.000€”

12. Ποια είναι τα σχέδιά σας για το μέλλον;

“Σκεφτόμαστε να κάνουμε μια επέκταση του ξενοδοχείου ώστε να μπορούμε να καλύψουμε ένα τουριστικό λεωφορείο 50 θέσεων. Αυτός είναι ο στόχος μας. Γιατί ένα γκρουπ όταν έρχεται εκδρομή θέλει να είναι όλο μαζί. Η διάσπαση ενός γκρουπ είναι πολύ δύσκολη.”

13. Μετανιώσατε για την επιχειρηματική κίνηση που κάνατε;

Ναι

Όχι

“Όχι, δεν μετάνιωσα. Αυτές είναι αποφάσεις που παίρνονται μέσα σε κάποια χρονική στιγμή της ζωής σου. Έκανα κάτι που μου άρεσε και μου αρέσει ακόμα και χαίρομαι γι αυτό. Είναι ήσυχα, ευχαριστιέμαι με τον κόσμο, κάνω τις δραστηριότητες που μου αρέσουν όπως πεζοπορία και rafting.”

“Είναι πολλά πράγματα που πρέπει να γίνουν για την περιοχή. Απογοητεύεσαι μερικές φορές όταν βλέπεις ότι δεν υπάρχει ενδιαφέρον από την τοπική κοινωνία. Δεν υπάρχει σχεδιασμός.

Εμείς στο ξενοδοχείο καθαρίζουμε κάθε χρόνο διάφορα μονοπάτια. Ένα μονοπάτι το χρόνο μπορούμε να καθαρίζουμε. Αν το κάθε ξενοδοχείο ή η κάθε επιχείρηση χρηματοδοτούσε το καθαρισμό ενός μονοπατιού το χρόνο, τώρα θα είχαμε ένα μεγάλο δίκτυο με προσβάσιμα μονοπάτια και θα ήταν πολύ καλό για την προβολή της περιοχής. Δεν έχει μεγάλο κόστος.”

14. Θα προτείνατε σε άλλον να ξεκινήσει μια επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή των Τζουμέρκων;

Ναι

Όχι

“Ναι, αν έχει όρεξη για τρέξιμο. Υπάρχει χώρος. Η περιοχή αντέχει ακόμα πολλές επιχειρήσεις. Τώρα μπορούν να αναπτυχθούν παράλληλα με τις ξενοδοχειακές μονάδες και άλλες μορφές δραστηριοτήτων. Έχει σχεδόν εγκαταλειφτεί ο τομέας της κτηνοτροφίας που ήταν η βασική ενασχόληση παλιά στα Τζουμέρκα. Μονάδες μεταποίησης κτηνοτροφικών προϊόντων δεν υπάρχουν.”

“Νομίζω ότι υπάρχει χώρος αρκεί να έχεις όρεξη. Υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που έχουν έρθει στην περιοχή για παράδειγμα από την Αθήνα και έχουν εγκατασταθεί και πάνε πάρα πολύ καλά.”

“Ο κόσμος έχει καινοτόμες ιδέες. Έχει επενδύσει και επενδύει αρκετά στην περιοχή. Για μένα το κράτος δεν έχει καινοτόμες ιδέες. Έρχεται πολύ πίσω από τους επενδυτές στην περιοχή. Οι προσβάσεις στην περιοχή έχουν μείνει πολύ πίσω.”

Μικρό Υδροηλεκτρικό Έργο Καταρράκτη

1. Είστε από την περιοχή (καταγωγή ή κατοικία);

“Ναι. Κατάγομαι και κατοικώ στον Καταρράκτη.” (ιδιοκτήτης Αθήνα)

2. Ποιο έτος ξεκίνησε να λειτουργεί η επιχείρησή σας;

“Το ΜΥΗΕ Καταρράκτη λειτουργεί από τον Νοέμβριο του 2005.”

3. Μπορείτε να κάνετε μια περιγραφή της επιχείρησής σας;

“Το ΜΥΗΕ Καταρράκτη είναι ένα μικρό υδροηλεκτρικό έργο σε ισχύ 2,4 MW και παραγόμενη ενέργεια ανά έτος 8,5 GWh. Βρίσκεται στο Δημοτικό Διαμέρισμα της Σγάρας στο Δήμο Αγνάντων. Είναι το μοναδικό στην Ελλάδα το οποίο έχει τρεις υδροληψίες.”

4. Ποιο είναι το καινοτομικό στοιχείο της επιχείρησής σας;

“Το καινοτόμο στοιχείο του υδροηλεκτρικού στη Σγάρα είναι ότι είναι το μοναδικό στην Ελλάδα το οποίο έχει τρεις υδροληψίες. Η τρίτη υδροληψία πέφτει μέσα στη δεύτερη και η δεύτερη στη συνέχεια πέφτει μέσα στη δεξαμενή φόρτισης όπου έρχεται και η πρώτη υδροληψία με αγωγό, και από τη δεξαμενή φόρτισης μετά φεύγει αγωγός προσαγωγής 1.800 m που καταλήγει στο σταθμό. Η μοναδικότητά του είναι ότι έχει τρεις υδροληψίες και ότι πρέπει να συνεργαστούν τα δυο PLC (μονάδες αυτοματισμών), το μεν της κεντρικής δεξαμενής με αυτό του εργοστασίου για να δουλέψει αρμονικά το εργοστάσιο, για να έχει την παραγωγή και να ρυθμίσει και τα νερά από τις υδροληψίες. Το έργο λειτουργεί αυτόματα και έχει δυνατότητα τηλεπτήρησης. Μπορώ ανά πάσα στιγμή να επέμβω από τον υπολογιστή στο σπίτι μου. Για την επίτευξη αυτού του τρόπου λειτουργίας επί του έργου έχει εγκατασταθεί όλος ο απαραίτητος εξοπλισμός για τη λειτουργία, τη ρύθμιση και την προστασία του έργου.

Επίσης το έργο δεν έχει καθόλου περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Ούτε στον περιβάλλοντα χώρο, ούτε στη γλωρίδα, ούτε στην πανίδα της περιοχής. Γιατί παρόλο που παίρνουμε νερό από τα ρέματα, υπάρχει υποχρέωση της εταιρείας να αφήνει οικολογικές παροχές, οι οποίες βγαίνουν από το μέσο όρο μετρήσεων της πενταετίας και το ελάχιστο νερό του μηνός Σεπτεμβρίου. Αυτό είναι de facto και γίνεται για να μην έχουμε στεγνό το ρέμα μεταξύ υδροληψίας και εργοστασίου. Περιβαλλοντικές επιπτώσεις έχουμε μηδέν.

Τέλος, τα δύο υδροηλεκτρικά δίνουν και θέσεις εργασίας στην περιοχή, πράγμα σημαντικό αφού βρισκόμαστε σε έναν ορεινό όγκο με σχεδόν μηδενικές θέσεις εργασίας.”

5. Πώς γεννήθηκε η αρχική ιδέα;

“Η εταιρεία ασχολείται με την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και αυτή τη στιγμή έχει έξι υδροηλεκτρικά σε ενέργεια. Είναι στον Παρνασσό, είναι στην Ηγουμενίτσα, είναι τα δικά μας εδώ (Τζουμέρκα), είναι στη Φλώρινα και στη Δράμα. Ασχολείται με τα υδροηλεκτρικά και τις ανεμογεννήτριες.

Η αρχική ιδέα γεννήθηκε από τα πολλά νερά που έχει η περιοχή. Υπάρχουν μεγάλες ποσότητες νερού και ταυτόχρονα υπάρχουν μεγάλες υψομετρικές διαφορές, που μπορούν να μας δώσουν μεγάλες παραγωγές. Γι αυτό και το εργοστάσιο στη Σγάρα είναι στα 2,4 MW αυτή τη στιγμή.”

6. Πόσοι εργαζόμενοι απασχολούνται στην επιχείρησή σας;

“2 άτομα στο ΜΥΗΕ Καταρράκτη στη Σγάρα”

7. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε στην αρχή;

“Οι δυσκολίες που αντιμετωπίσαμε στην αρχή ήταν κυρίως στη προσπάθεια μας να προστατεύσουμε το περιβάλλον. Να μην το καταστρέψουμε. Να μπορέσουμε να κάνουμε τις μικρότερες δυνατές παρεμβάσεις για να μην αλλοιώσουμε το τοπίο της περιοχής.”

“Δυσκολίες από την πλευρά των κατοίκων της περιοχής δεν υπήρξαν πολλές. Προσπαθήσαμε σαν εταιρεία από την αρχή να δώσουμε στους κατοίκους της περιοχής το καλύτερο αποτέλεσμα. Στην αρχή είχαμε κάποιες αντιδράσεις, γιατί οι περισσότεροι νόμιζαν ότι θα γίνουν μικρά φράγματα και λιμνοδεξαμενές. Όταν η εταιρεία τους εξήγησε ότι δεν θα γίνουν λιμνοδεξαμενές και ότι θα γίνει μια τομή μέσα στο ποτάμι, η οποία θα μαζεύει το νερό σε αγωγό, μπόρεσαν και κατάλαβαν ότι δεν θα έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον της περιοχής και γι αυτό το λόγο μετά δεν είχαμε αντιδράσεις. Η εταιρεία έδωσε πάρα πολύ καλές αποζημιώσεις στους κατοίκους που το έργο επηρέαζε τις περιουσίες τους.”

8. Τι δυσκολίες αντιμετωπίζετε τώρα;

“Τώρα δεν αντιμετωπίζουμε καμία δυσκολία. Ίσα – ίσα που οι κάτοικοι της περιοχής είναι πάρα πολύ φιλικοί προς εμάς προσωπικά και προς την εταιρεία. Κατάλαβαν πλέον ότι δεν ενοχλούνται από κάπου. Ίσα – ίσα αξιοποιούν πράγματα τα οποία δε θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν. Παραδείγματος χάριν το εργοστάσιο του Καταρράκτη, λόγω της μεγάλης υψομετρικής διαφοράς, που είναι 280m από την κεντρική δεξαμενή στο εργοστάσιο που καταλήγει ο αγωγός προσαγωγής, μπορέσαμε και δώσαμε με έξοδα της εταιρείας νερό σε κάποια κτήματα στη Σγάρα τα οποία δεν ποτιζόντουσαν ποτέ. Με έξοδα της εταιρείας κάναμε

αγωγό από το εργοστάσιο προς την περιοχή του Αγίου Γεωργίου και έτσι μπόρεσαν από πέρσι να αξιοποιήσουν τα κτήματά τους και να φυτέψουν.”

9. Έχετε επιδοτηθεί για την δημιουργία της επιχείρησης; “ναι”

Αν ναι, με ποιο πρόγραμμα “Ανταγωνιστικότητα”

10. Τι ποσοστό επιδοτήθηκε; “Το 60%”

11. Πόσο ήταν το αρχικό κεφάλαιο που επενδύσατε; “ 3.500.000 € κόστισε συνολικά το έργο.”

12. Ποια είναι τα σχέδιά σας για το μέλλον;

“Τα σχέδια για το μέλλον της εταιρείας είναι πάρα πολλά. Είναι μια εταιρεία η οποία αναπτύσσεται με πολύ ταχείς ρυθμούς και είναι υγιής οικονομικά, χωρίς κανένα πρόβλημα. Εδώ στην περιοχή, η εταιρεία θα ξεκινήσει ένα έργο στην περιοχή των Αγνάντων από το Σεπτέμβριο του 2010. Πρόκειται για ένα υδροηλεκτρικό το οποίο θα είναι στα 1,2 MW.”

13. Μετανιώσατε για την επιχειρηματική κίνηση που κάνατε;

Ναι Όχι

“Προφανώς όχι.”

14. Θα προτείνατε σε άλλον να ξεκινήσει μια επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή των Τζουμέρκων;

Ναι Όχι

“Τα Τζουμέρκα είναι μια περιοχή που είναι σε αλματώδη ανάπτυξη από το 2003 και μετά. Προσφέρεται για πολλές επιχειρηματικές δραστηριότητες, ειδικά πάνω στο κομμάτι του τουρισμού. Από το 2003 και μετά ο τουρισμός χρόνο με το χρόνο ανεβαίνει. Σε αυτό βέβαια έχει βοηθήσει πάρα πολύ και η Εγνατία Οδός. Θα πρότεινα σε ένα νέο άνθρωπο να έρθει και να ξεκινήσει μια επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή. Υπάρχει χώρος στην περιοχή για επιχειρήσεις, αρκεί κάποιος να το θέλει και να το πιστέψει.”

Ξενοδοχείο Ξενείου

1. Είστε από την περιοχή (καταγωγή ή κατοικία);

“Κατάγομαι και μεγάλωσα στην Τσόπελα.”

2. Ποιο έτος ξεκίνησε να λειτουργεί η επιχείρησή σας;

“Δεκέμβριο του 2005”

3. Μπορείτε να κάνετε μια περιγραφή της επιχείρησής σας;

“Είναι ένας ξενώνας, που έγινε ξενοδοχείο, φτιαγμένος από πέτρα, ξύλο και σίδηρο. Πήρα από μια περιοχή που είναι της εκκλησίας, δύο μεγάλα πλατάνια, 30 μέτρα ύψος και 1,80 διάμετρο, χωρίς να είναι κούφια μέσα. Είναι ποιοτικός ο πλατάνος, δεν τον τρωει το σαράκι και θέλει να τον κόψεις στη χάση του φεγγαριού, να τον αφήσεις ένα χρόνο κάτω να φύγουν τα ζουμιά του και να τον πάρεις μετά για αποξήρανση. Εγώ πριν κάνω το ξενοδοχείο, το σπίτι που έλεγα, είχα αγοράσει τα πλατάνια, τέσσερα χρόνια πριν. Όλο το κτήριο είναι με δύο πλατάνια. Επειδή ο πλατάνος έχει φοβερές ζωγραφιές, σαν την τριανταφυλλιά, μάζεψα τα καλύτερα κομμάτια και έφτιαξα με αυτά όλη την κουζίνα. Την έφτιαξα ξύλινη όπως παλιά στο σπίτι μας. Τα κάγκελα στη σκάλα τα έχει φτιάξει ένας φίλος στην Αθήνα που είναι σιδεράς. Η σκεπή είναι σκεπασμένη με πλάκες όπως ήταν παλιά. Την έφερα από την Καβάλα. Ο σκελετός του ξενοδοχείου είναι 37 πόντους πέτρα από έξω και 10 πόντους τούβλα από μέσα, για να περάσουμε τις ηλεκτρικές εγκαταστάσεις. Όλοι οι εργάτες ήταν άνθρωποι από το χωριό. Στο ξενοδοχείο έχω βάλει 2 KW φωτοβολταϊκά και τώρα θα βάλω και άλλα 3 KW. Σκέφτομαι και τη γεωθερμία. Έχω φτιάξει και εξωτερική πισίνα και θα κάνω και spa κάτω από το χορτάρι.”

“ Ό,τι δίνουμε στο ξενοδοχείο, μαρμελάδες, μέλι, τα κατασκευάζουμε εμείς. Εγώ μαγειρεύω στον κόσμο πίτες, παραδοσιακά φαγητά κ.α. Τους παίρνω και πάμε για περπάτημα στα βουνά, τους εξηγώ για την ιστορία της περιοχής, κάνουμε rafting, και πολλά άλλα.”

Πώς αντιδρούν οι επισκέπτες του ξενοδοχείου όταν έρχονται και βλέπουν, σε μια ορεινή περιοχή, πισίνα;

“Τρελαίνονται. Τελικά είναι πιο σημαντική η πισίνα εκεί από το να είναι δίπλα στη θάλασσα. Εγώ ανανεώνω κάθε δύο μέρες, 20 πόντους το νερό της πισίνας. Είναι πολύ καθαρό. Έρχονται και κάνουν μπάνιο τα παιδιά των φίλων που είναι τριών χρονών. Δεν μπορείς να φανταστείς πως είναι να είναι μία η ώρα το βράδυ, να κάνεις μπάνιο πάνω στο βουνό και να είναι γύρω – γύρω δέντρα. Όλοι όσοι το κάνουν τρελαίνονται.”

4. Ποιο είναι το καινοτομικό στοιχείο της επιχείρησής σας;

“Αυτό που έχτισα είναι ένα κομμάτι του παιδικού ονείρου μου. Είμαι ανοιχτός 12 μήνες το χρόνο. Δεν μπορώ να το αφήσω 9 μήνες χωρίς παρέα, χωρίς στοργή, χωρίς περιποίηση. Είναι σαν ένα κομμάτι του εαυτού μου. Δεν έβαλα τα λεφτά μου εκεί πάνω για να τα οικονομήσω. Θα αγόραζα έναν επαγγελματικό χώρο στην Αθήνα και θα έβγαζα 6.000€ το μήνα. Εγώ ξέρω ότι για άλλα πέντε χρόνια θα το χρηματοδοτώ το ξενοδοχείο. Δουλεύω στην Αθήνα για να το χρηματοδοτώ. Αλλά εμένα μου αρέσει όμως. Ακόμα και το καλοκαίρι που είμαι 3 μήνες μαζεμένους στο ξενοδοχείο, όταν φεύγω δακρύζω. Λέω «που πάω;». Αυτή είναι η ουσία. Το πώς εγώ με το χώρο είμαι συνδεδεμένος και τι είναι για μένα αυτό το ξενοδοχείο. Και όταν με ρωτούν οι κόρες μου «και αν γίνει κάτι τώρα ρε μπαμπά με την κρίση και δεν μπορέσεις να πληρώσεις το δάνειο;», λέω «η ζωή παιδί μου έχει ρίσκο». Εγώ το όνειρό μου το έκανα. Το παλεύω και το παλεύω όχι με τρόπους που μου χαλάνε την ψυχολογία, τις απόψεις μου, τη συμπεριφορά μου και την αξιοπρέπειά μου. Αν συμβεί κάτι και δεν μπορέσω να πληρώσω το δάνειο, εντάξει. Εξάλλου το πιο σημαντικό πράγμα δεν είναι να μετράμε αριθμητικά τι έχασα και τι κέρδισα, γιατί έτσι και αλλιώς έχω κερδίσει.”

“Ο Καζαντζάκης είπε «Στον έρωτα και στη φιλοξενία, αυτός που δίνει έχει την πιότερη χαρά». Έτσι είναι. Και στη ζωή γενικότερα είναι έτσι”.

“Και όταν με ρωτάνε «τι περιμένεις από αυτό που κάνεις;», λέω «θέλω ο κόσμος όταν φεύγει, να έχει μια γλυκιά μελαγχολία».”

5. Πώς γεννήθηκε η αρχική ιδέα;

“Παιδί, είχα ένα όνειρο στο μυαλό μου. Στα χρόνια τα δύσκολα, που πήγαινα στο σχολείο, εκεί πάνω στα βουνά υπήρχαν περίοδοι που φυσούσε πάρα πολύ. Στροβιλιζόταν ο αέρας μέσα στις χαράδρες από όπου περνούσε και θυμάμαι, αρκετές φορές, που ο αέρας είχε πάρει τη σκεπή. Η σκεπή τότε στα χωριά ήταν με τσίγκο. Ο αέρας έπαιρνε τη σκεπή και την άλλη μέρα την κυνηγάγαμε μέχρι το ποτάμι. Τότε έλεγα ότι αν ποτέ μπορέσω και κάνω κάποια πράγματα στη ζωή μου, θέλω να κάνω ένα μεγάλο σπίτι που να μην παίρνει ο αέρας τη σκεπή, να έχει τόσα τρόφιμα που να μπορείς να ζήσεις ένα μήνα μέσα και να είναι ζεστό. Να έχει τόσα τρόφιμα που να μην στεναχωριέται ο πατέρας που δεν θα βρίσκει δουλειά το χειμώνα. Αυτό είχα στο μυαλό μου. Και μου είπε ένας φίλος «γιατί δεν μπαίνεις σε ένα πρόγραμμα, αφού σκέφτεσαι να κάνεις ένα τόσο μεγάλο σπίτι;», και έτσι ξεκίνησα. Η αρχική ιδέα έτσι ξεκίνησε.”

6. Πόσοι εργαζόμενοι απασχολούνται στην επιχείρησή σας;

(είναι οικογενειακή;)

“Δύο και η οικογένειά μου, όταν είμαστε εκεί. ”

7. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε στην αρχή;

“Είμαι ένας άνθρωπος πολύ αποφασιστικός και τρελός με ότι αποφασίσω. Είχα πάει με τη γυναίκα μου και τις κόρες μου διακοπές στην Πάρο. Γνώρισα κάποιους ανθρώπους εκεί και κουβεντιάζαμε, ήταν Ιούλιος, και τους είπα ότι σε δέκα μέρες ξεκινάω έναν ξενώνα στα Βουνά (Τζουμέρκα). «Άρα...» μου λένε «...τα επόμενα Χριστούγεννα θα τα κάνουμε στα Τζουμέρκα», λέω «ναι». Στις 15 Δεκεμβρίου του 2004 έριξε δύο μέτρα χιόνι και το πήρε στις 15 Μαΐου. Ήμουν πέντε μήνες έξω από το χρονοδιάγραμμα που είχα κάνει. Τον Ιούνιο του 2005 με πήραν να με ρωτήσουν αν ισχύει η κράτηση για τα Χριστούγεννα, και εγώ είπα «βεβαίως». Τότε ακόμα έσκαβα. Τελικά 23 Δεκεμβρίου έκανα τα εγκαίνια. Έκανα 11 μήνες και 20 μέρες για να το φτιάξω. Δεν το πίστευε κανένας. Ερχόταν τα τσιμέντα από την Άρτα και τα Γιάννενα, πηγαينوερχόμουνα από την Αθήνα, Πέμπτη βράδυ να είμαι στο ξενοδοχείο για να πληρώνω και Κυριακή απόγευμα γύριζα στην Αθήνα για να δουλεύω.”

“Είχα πει, στις 26 Ιουλίου που είναι το πανηγύρι, το πρώτο του χωριού, θα έχω ολοκληρώσει την πέτρα και στις 20 Μαΐου έριχνα τσιμέντα ακόμα. Και μου λέγαν στο καφενείο «καλά μην κάνεις έτσι Γιωργάκη, και του χρόνου στο πανηγύρι να το κάνεις, καλά θα είσαι στο πρόγραμμα». Θυμάμαι 25 το βράδυ κατέβηκα στο καφενείο και τους είπα «κερνάω εγώ γιατί τελείωσα την πέτρα»... Ήρθαν στο ξενοδοχείο και έμειναν άναυδοι.”

“Την τελευταία μέρα πριν κάνω τα εγκαίνια, βάζουμε τα καλοριφέρ να δουλέψουν ανάβουμε τα φώτα.... χαρές που την άλλη μέρα είχαμε τα εγκαίνια. Ξαφνικά μου λέει η κόρη μου «είναι σωστό αυτό μπαμπά, που στάζει πράσινο υγρό μέσα στον ηλεκτρικό πίνακα;». Είχε τρυπήσει μια σωλήνα στο πάτωμα και έσταζε. Πως να ξηλώσω εγώ το πάτωμα που την άλλη μέρα είχα εγκαίνια; Τελικά βρήκα φίλους, ανθρώπους που με βοήθησαν και αλλάξαμε τη σωλήνα και κάναμε τα εγκαίνια την άλλη μέρα. Είχα μεγάλο άγχος να προλάβω να κάνω αυτό που είχα πει.”

“Δυσκολίες συνάντησα αρκετές. Ένα βράδυ, δύο η ώρα τη νύχτα, έφερναν τη σκεπή από την Καβάλα. Το ποτάμι κάτω στη Πλάκα έχει μια γέφυρα σιδερένια. Η γέφυρα αυτή γράφει ότι δέχεται βάρος μέχρι 40 τόνους. Το φορτηγό που κουβαλούσε τη σκεπή και ήθελε να περάσει τη γέφυρα ήταν 55 τόνους. Με παίρνει τηλέφωνο ο αδερφός μου μέσα στη νύχτα, ήταν στο ξενοδοχείο για να επιβλέπει, και μου λέει «με ρωτάει ο οδηγός τι να κάνει. Να περάσει ή όχι;». Τι να του απαντήσω που είναι στη άκρη της γέφυρας δύο η ώρα τη νύχτα; Λέω στον αδερφό μου

«αυτός τι θέλει να κάνει;» και λέει ο αδερφός μου «αυτός θέλει να περάσει». Λέω «αν αυτός θέλει να περάσει, ας κάνει το σταυρό του και ας περάσει». Περίμενα στο τηλέφωνο και μέχρι να περάσει απέναντι, πήγαινε η καρδιά μου πέρα δώθε. Φαντάσου τι καταστροφή θα γινόταν αν δεν κατάφερνε να περάσει απέναντι. Ένα κτήριο δεν χτίζεται και δεν γίνεται χωρίς ρίσκο και χωρίς να σου συμβούν πράγματα.»

Με την κοινωνία αντιμετωπίσατε δυσκολίες, προβλήματα;

“Τελικά ο κόσμος χάρηκε με αυτό που έκανα. Υπήρχαν άνθρωποι που έλεγαν «τόρα αυτός, αυτό γιατί το κάνει; που τα βρήκε τα λεφτά;». Μια μέρα στο καφενείο μου λέει ένας 50χρονος «Γιωργάκη θέλω να σου μιλήσω. Αυτό που έκανες δεν είναι καλό», «τι έκανα μπάρμπα;» λέω, «αυτά τα λεφτά που πήγες και πήρες για το χωριό, και τα πήρες όλα εσύ», «ποιά λεφτά;» του λέω, «δεν σε κάλεσαν εκεί στις Βρυζέλες, που καλούν όλα τα χωριά και όταν είπαν Τσόπελα, είπες εσύ “εδώ”; Σου βάλαν τα λεφτά στον τρουβά και συ δεν τα μοιράστηκες». Έτσι του είχαν πει. Του λέω «μπάρμπα, επειδή τώρα είμαι στριμωγμένος, θα το κάνω, αλλά κάτσε να τελειώσω πρώτα». Περνάνε δύο μήνες και με ξαναφωνάζει. Μου λέει «τόρα δεν είσαι δύο φορές εντάξει. Γιατί με άφησες και έλεγα κουταμάρες και εγώ έμαθα και εσύ δεν μου είπες τίποτα. Στεναχωρήθηκα δύο φορές γιατί αν μου το έλεγες εμένα αυτό, εγώ θα σε βάρεγα. Εσύ δεν είπες τίποτα και γέλαγες. Και να με χωράς παιδί μου». Φοβερή σκηνή. Υπάρχουν και αυτοί.”

“Δεν μπορείς να φανταστείς τι είπαν. Μέχρι και ότι πούλαγα ναρκωτικά και με βάλαν φυλακή είπαν. Αλλά χαμογελάω. Τι να κάνω.”

8. Τι δυσκολίες αντιμετωπίζετε τώρα;

“Τώρα όχι. Δεν αντιμετωπίζω δυσκολίες με τον κόσμο. Έχω φτιάξει και μια ομάδα, η οποία μεγάλωσε στην πορεία, την οποία ονόμασα «Φωνή Βουνώντων» και στην οποία είναι άνθρωποι που αγαπάνε τα βουνά. Σκοπός μας είναι να προσπαθήσουμε να ξανακάνουμε τις γιορτές και τις σχόλες ημέρες χαράς, ψυχαγωγίας, επικοινωνίας αλλά και συγκίνησης, ανοίγοντας τα μυρωδάτα μπαούλα της παράδοσης, να ευωδιάσει το μέλλον. Να επικοινωνήσουμε δηλαδή, να μιλήσουμε, να σκεφτούμε ξανά αγνά, να κοιτάζουμε τα ρεμάτά μας, τα ποτάμια μας, τα δάση μας και να κάνουμε διάφορες εκδηλώσεις. Οι εκδηλώσεις γίνονται στα 1.500 μέτρα υψόμετρο από 5 έως 17 Αυγούστου περίπου. Έρχεται κόσμος από διάφορα μέρη. Πέρσι ήρθαν μέχρι και από την Αλεξανδρούπολη... Κάναμε διαγωνισμό ποίησης στο internet και επιλέξαμε τα 100 καλύτερα στιχάκια, τα οποία ήταν ο οδηγός των ανθρώπων

για να φτάσουν στο βουνό. Κάθε 50 μέτρα σε μια κολώνα ή σε ένα έλατο κρέμονταν ένα λάβαρο που έγραφε τα τετράστιχα των ποιητών. Φοβερό. Πολύ ωραίο.”

Τι άλλες εκδηλώσεις γίνονται;

“Κάνουμε εδώ και 15 χρόνια συναυλίες και μαθήματα ζωγραφικής και γλυπτικής για τα παιδιά. Έρχονται δύο καθηγητές από το Πολυτεχνείο και διδάσκουν τα μικρά παιδιά αλλά και τη θεία μου που είναι 93 χρονών”.

9. Έχετε επιδοτηθεί για την δημιουργία σας επιχείρησης; “Ναι”

Αν ναι, με ποιο πρόγραμμα; “ΟΠΑΑΧ”

10. Τι ποσοστό επιδοτήθηκε; “Πήρα 212.000 €”

11. Πόσο ήταν το αρχικό κεφάλαιο που επενδύσατε;

“Συνολικά το ξενοδοχείο μου κόστισε 1.500.000€ αλλά το κεφάλαιο που έβαλα εγώ ήταν 1.290.000 €”

12. Ποια είναι τα σχέδιά σας για το μέλλον;

“Τα σχέδια μου είναι να καταφέρω σε λίγα χρόνια να μειώσω το δάνειο και να κάνω πολύ πιο ουσιαστικά πράγματα πάνω στα βουνά. Πράγματα που θα με κάνουν χαρούμενο, που θα κάνουν χαρούμενους τους φίλους που θα έρχονται, για τα γλέντια που θα κάνουμε και τις προτάσεις που θα έχουμε σε επίπεδο διαβίωσης.”

“Επίσης θέλω, όταν μειωθεί αρκετά το δάνειο που πήρα για να φτιάξω το ξενοδοχείο, να μην έχω τιμές. Θα το κάνω αυτό. Το εννοώ. Δεν θα έχω καθόλου τιμές και ο κάθε ένας όταν φεύγει θα πληρώνει αυτό που αισθάνεται και θέλει να δώσει.”

13. Μετανιώσατε για την επιχειρηματική κίνηση που κάνατε;

Ναι Όχι

“Όχι βέβαια. Ούτε πρόκειται να μετανιώσω ότι και αν συμβεί. Γιατί το έκανα επειδή το ήθελα και γιατί ήταν ας πούμε ένα ραντεβού που είχα δώσει με τον εαυτό μου όταν ήμουνα μικρός.”

14. Θα προτείνατε σε άλλον να ξεκινήσει μια επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή των Τζουμέρκων;

Ναι Όχι

“Ασυζητητί. Μπορώ να πω με σιγουριά ότι μία δραστηριότητα στην περιοχή θα πάει πάρα πολύ καλά. Θα σου πω ένα παράδειγμα: ακόμα και στον οικισμό της Τσόπελας, που είναι 60 σπίτια, το να κάνει ένα καφενείο τώρα, ένα ζευγάρι είμαι σίγουρος ότι μπορεί να έχει εισόδημα και να ζήσει. Ήρθαν δύο παιδιά και πήραν το καταφύγιο στην Στρογκούλα, ο Μπάμπης και η Πόλα. Ο Μπάμπης είναι από την Ίμβρο και η Πόλα από το Χαλάνδρι. Έμαθαν για τη δημοπρασία που γινόταν και ήρθαν και το πήραν και θα ζήσουν εκεί. Θέλω να πώ ότι βεβαίως και μπορεί ένας νέος να κάνει μια επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή. Το μέλλον, κατά τη γνώμη μου, είναι στους ορεινούς όγκους. Θέλω να πω ότι μπορείς να κάνεις πράγματα που αγαπάς, όπως για παράδειγμα ένα παιδί που είναι από την Καισαριανή (Σπύρος Στρατής) και κάνει έργα από σίδηρο και μέταλλο στα Πράμαντα. Όλοι αυτοί οι άνθρωποι ζούνε διαφορετικά. Μου λέει ο Σπύρος «δεν μπορώ να διανοηθώ πως ζούσα». Όποτε θέλεις πάς από τα Τζουμέρκα στα Γιάννενα, στην Άρτα, στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη.”